

ΒΥΡΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΑΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

133

ΕΤΟΣ Α'.—ΤΟΜΟΣ Α'. | 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1874. | ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 1.

Ο ΒΥΡΩΝ

ΒΙΟΣ, ΠΟΙΗΣΙΣ, ΤΕΛΕΥΤΗ ΑΥΤΟΥ.

Ὁ Σύλλογος Βύρων, ἐκδίδων φερώνυμον περιοδικὸν σύγγραμμα, ὤφειλεν ἀπαραιτήτως τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀρχόμενος, νὰ δημοσιεύσῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ μεγάλου φιλέλληνος, τῷ ὀνόματι οὐ κοσμεῖται.

Κληθέντες ἡμεῖς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, συναισθανόμεθα τὸ ἀθηνὲς τῶν δυνάμεων ἡμῶν, ὅμως δὲ ὑπέικοντες εἰς τὴν εὐγενῆ πρόσκλησιν τοῦ Συλλόγου, θέλομεν προσπαθῆσαι, τὸ κατὰ δύναμιν, ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς προσδοκίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν πεφωτισμένων ἀναγνώστων τοῦ παρόντος περιοδικοῦ.

Θέλομεν ἐκθέσει μετὰ τῆς δυνατῆς ἀκριβείας τὰ τοῦ πολυκυμάντου βίου τοῦ ἐξόχου ἐκείνου ἀνδρός, καὶ διαλάβει περὶ τῶν ἀθα-

νάτων αὐτοῦ ἐπ' ὧν θέλομεν δὲ ἐνδιατρίψαι ἰδίως, περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐλευσεώς του καὶ τῆς ἐν τῇ περικεεῖ καὶ ἡρωϊκῇ πόλει τοῦ Μεσολογγίου μοιραίας τελευτῆς του. Βραχέα τινὰ ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν, περὶ τούτου, καθ' ἑλληνικὴν ἔποψιν, συνεγράψασαν ὑπὸ τῶν πολυαριθμῶν Ἑρωπαϊῶν βιογράφων του, ἐν οἷς διαπρέπουσιν ὁ Οὐίλλεμναι, ὁ Βουλουερ (Lytton Bulwer), ὁ Th. Moore καὶ ἐν μέρει ὁ Μακωλάυ.

Ἡ Ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Βύρωνος, ἀποτίομεν φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης καὶ πάσῃ τῇ ἀθανάτῳ καὶ μεγαθύμῳ ἐκείνῃ χορεία τῶν λοιπῶν οὐλελλήνων, οἵτινες, ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἰδίως ὀρμηθέντες, συνέπραξαν ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἢ ἔδραμον νὰ συναγωνισθῶσι μεθ' ἡμῶν καὶ τινες ν' ἀποθάνωσιν ἐνταῦθα, ὑπὲρ τοῦ καλλίστου καὶ εὐγενεστέρου τῶν ἀγώνων, τοῦ τῆς ἐλευθερίας; Ἐλευσεται ἡμᾶρ, ὅτε ἡ εὐγνωμονοῦσα Ἑλλάς, παρὰ τοὺς τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Κοραΐ,

του 'Ρήγα, δλων ἐν ἐνὶ τῶν 'Ελλήνων πρωταγωνιστῶν, θέλει ἀνεγείρει τοῖς διαπρεπεστέροις αὐτῶν ἀνδριάντας καὶ ἥρωα. (*) Διὸ, δημοσιευθήσονται ἀλληλοδιαδόχως, ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, βιογραφίαι καὶ ἄλλων διασήμων φιλελλήνων, ὅσοι, εἴτε διὰ τῆς γραφίδος αὐτῶν, εἴτε διὰ τοῦ στήθους καὶ τῆς αἰχμῆς των, ἢ δι' ἄλλων ἐνεργειῶν, συνέδραμον τὸν ἀγῶνα ἡμῶν, εἰργάσθησαν ὑπὲρ τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Καθ' ἡμᾶς, ἔσται ἀτελής ἡ ἱστορία τῆς ἐθνικοῦς μας, ἄνευ τῶν βιογραφιῶν τούτων. Εὐγενῆς καὶ μεγάλου ἦν τῶντι ἡ ἀπόφασις, ἡ αὐταπάρνησις τῶν υἱῶν ἐκείνων τῆς 'Εσπερίας, οἵτινες, ἀρνήτες τὴν γεννέτειραν αὐτῶν χώραν, τὰς ἀνέσεις των, τὴν βρασιωνη των, ἤλθον νὰ προσφέρωσι τοὺς βραχίονάς των, τὸ αἷμά των ὑπὲρ ἔθνος, ἐνδόξου μὲν κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καταβεβλημένου ὑπὸ δουλείας αἰῶνων, καὶ διαγεγραμμένου ἀπὸ τὰς δέλτους τῶν ἐθνῶν.

Ὁ ἐγγενηθεὶς τότε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀπανταχοῦ εὐγενῶν τὸ φρόνημα ἀνδρῶν ἐνθουσιασμοῦ ἦν ἀπεριγραπτός. Ὁ δαιμόνιος Λαμαρτίν, ὅτε εἰσέτι ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ αἰσθηματος τοῦ φιλελληνισμοῦ, διὰ βραχείων παρέστησε θαυμασιώτερον πάντων τὸ μέγα γεγονός, γράψας (*) « L'insurrection des Grecs contre leur barbares oppresseurs est un des plus beaux spectacles qui aient été donné aux hommes de contempler. » « Θέαμα ὑψιστον, τὸ ὑψηλότερον ὅσον ἐδόθησαν τοῖς θνητοῖς νὰ ἴδωσι, παρέστησεν ἡ ἐξέγερσις τῶν 'Ελλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων αὐτῶν δυναστῶν. »

Τότε ἠκούσθησαν καὶ οἱ ἐμπνευσμένοι φθόγγοι τῶν Λουδοβίκων τῆς Βαυαρίας, τῶν Βικτώρων Οὐγῶ, τῶν Βερανζέ, τῶν Δελαβίν, ἡ φιλελληνικὴ καὶ φιλόανθρωπος φωνὴ τῶν Σατωβριάν, τῶν Οὐίλλεμν καὶ τοσοῦτων ἄλλων.

Ἄλλὰ, κατὰ Πίνδαρον, ἀ μ ν ἄ μ ο ν ε ς β ρ ο τ ο ἰ μα ρ α ἰ ν ο ν τ α ἰ ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης τὰ

(*) Γνωστὸν ὅτι τὴν πρωτοβουλίαν ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος τῷ Βύρωνι ἀνέλαβεν ἤδη ὁ φερώνυμος Σύλλογος.

(*) Ἐν σημειώσει τοῦ πονήματός του « Le dernier Chant du Pelerinage de Harold » ἐνῷ ἐμπνευσμένος ψάλλει τὸν θάνατον τοῦ Βύρωνος καὶ ἐξυμνεῖ τὴν 'Ελλάδα.

πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ εὐγενέστερα τῶν αἰσθημάτων, δίκην τῶν εὐωδιστέρων ἀνθέων. Καὶ ὁ μὲν φιλελληνισμὸς μυκτηρίζεται σήμερον, ὅτε ἀναζητεῖ ἴσως τὴν ἐξέγερσίν του, ὁ εὐφυῆς Γάλλος Γοδινὲ διὰ τοῦ δράματος αὐτοῦ « οἱ 'Ελευθεροὶ » ἀναμνησκόμενος ὅλην τὴν ἐναγχον ἑλληνικὴν δόξαν καὶ τὴν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν ἐποποιίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας, τὸ δὲ φιλόπατρι ἐκοιμήθη, φεῦ! νήδυμον ὕπνον ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἡμῶν τῶν 'Ελλήνων τῆς ἐνεστώσης γενεᾶς! Ἐξεγείρωμεν καὶ αὐτὸν διὰ τῆς Μούσης, διὰ τῶν ἀναμνήσεων.

Α

Θλιβερά καὶ δακρυόεσσα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τῶν μεγάλων καὶ ἐξόχων πνευμάτων, ἰδίως τῶν ποιητῶν, ἡ διάβασις ἐπὶ τῆς γῆς. Ὑψοῦνται εἰς σφαίρας μεταρσίου καὶ ἀγνώστους τοῖς λοιποῖς θνητοῖς, καὶ γεννῶνται ὅπως προκαλέσωσι τὸν θαυμασμὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τέρψωσιν αὐτὴν διὰ τῶν καρπῶν τῆς διανοίας καὶ τῆς ψυχῆς των αὐτῆς.

Ἀνέγνωμεν καὶ ἀπεμνημονεύσαμεν ἐν τῷ νῷ, εἰς ἔπος ποιητοῦ φίλου, ἐπιγραφόμενον αἰ Ποιηταί, τοὺς ἐξῆς ἐκφραστικούς στίχους:

« Τοῦ ποιητοῦ πολὺ δακρυς, πολυπαθὴς ὁ βίος·
Δὲν βέει ρύαξ εἰς τερπνὴν κοιλάδα μνηρίζων,
δὲν τρέχει διαυγῆς »

Ὁρμᾶ, ὡς χεῖμαρρος θολὸς κ' ἐρημικὸς, ἀγρίως,
Ἐν μέσῳ βράχων καὶ κρημνῶν μηκόμενος κ' ἀφρί-
ζων »

Καὶ συνοδοὶ τοῦ κεραυνοῦ παντοῦ καὶ καταγίγης (*)

Δὲν ἔγραψε καὶ ὁ Ἀλφρέδος Μουσὲ τὰς θαυμασίας ἐκείνας τροφάς, ἐν αἷς ὁ ποιητὴς προσομοιάζεται πρὸς τὸν ἐρημικὸν πελεκᾶναν, τὸν διὰ τοῦ αἵματος τῶν σπλάγγνων του τρέφοντα τοὺς νεοσσούς του, ὡς ὁ αἰοιδὸς, ἡ ἐπαιτῶν καὶ ἀόμματος, ἡ ἄσιτος καὶ δυστυχῆς, τέρπει διὰ τῶν ποιήσεών του τὰς γενεάς; Θελομεν βραδύτερον γράψαι ἴσως εἰδικῶς, περὶ ποιητῶν, νῦν δὲ μεταβαίνομεν εἰς τὰ τοῦ βιογραφομένου.

Ὁ Βύρων (Μπαῦρων, Byron) ἐγεννήθη

(*) Πρὸς συμπλήρωσιν παραθέτομεν καὶ τὴν ἐξῆς στροφὴν:

« Κ' ἐὰν ἐγράψῃ δυστυχεῖς οἱ ποιηταὶ νὰ ᾤσιν,
Εἰς θλίψεις, εἰς ἀπόγνωσιν, εἰς βάσανα νὰ ζῶσιν,
Ἄλλὰ ἐνῷ, ἐνῷ κρατοῦν τὴν λύραν των καὶ ψάλλουν
Ὅποια μῦρτα εὐθαλῆ ἐν τῇ ὁδῷ των θάλλουν. »

ἐν Λονδίῳ (*) τῷ 1788, ὀνομασθεὶς Γεώργιος Νόελ, πρὸς τὸ ἐπώνυμον Βύρων προσλαβὼν καὶ τὸ μητρικὸν Γόρδων. Ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ, πατρόθεν μὲν ἀνέρχεται μέχρι τῶν χρόνων τῆς κυριεύσεως τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, ὃ ἠκολούθησεν ἐκ τῆς πατρίδος του Περιγὸρδ τῆς Γαλλίας, ὁ εὐνοούμενος αὐτοῦ 'Ρουλφὸς (Rulph) de Burun,

λαβὼν γαίας τῶν Σαξόνων καὶ ἐγκαταστάθεις αὐτόθι μητρόθεν δὲ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Στυαρτιδῶν, ἐπὶ Ἰακώβου τοῦ Β'.

Ὁ πατὴρ τοῦ ποιητοῦ ὀνομάζετο Ἰωάννης (John) φημισθεὶς διὰ τὸ ἄκρως ἐκλυτον καὶ ἀκόλαστον τοῦ βίου του. Ἐγεμμεν εἰς πρῶτον γάμον, διαζεύξας τοῦ συζύγου τῆς κυρίας τινὰ (*) ἀφοῦ ἐνοχοποίησεν αὐτὴν διὰ τῶν

σχέσεών του, ἡσώτευσεν τὴν ἰδίαν καὶ τὴν περυσίαν ἐκείνης, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἀποπλανήσας καὶ ἀπαγαγὼν, ἐνυμφεῦθη τὴν εὐγενῆ νεάνιδα Αἰκατερίαν Γόρδων de Ghight ἐξ Ἀβερδὴν τῆς Σκωτίας, καταγομένην ὡς προεῖπομεν, ἐκ τῶν Στυαρτιδῶν. Ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ σπαταλήσῃ καὶ ταύτης τὴν περυσίαν, μηδὲ ὡς σωφρονισθεὶς τὴν διαγω-

(*) Κατὰ τινὰς δύο ἄλλαι πόλεις, ἡ Malrouge καὶ τὸ Δόβρον (Douvre) ἀναφέρονται ὡς γενέθλια τοῦ Βύρωνος. Οὕτως ἐπὶ τὰς πόλεις καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἤριζον περὶ τῆς γενετῆς τοῦ θεῖου Ὁμήρου.

γὴν καὶ βιῶν ὅτε μὲν ἐν Λονδίῳ, ὅτε δὲ ἐν Παρισίοις. Ἐνταῦθα εὐρέθη, ὅτε ἐγεννήθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἀπεβίωσε μετ' αὐτὸν πολὺ, ἄγων ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

Περὶ σὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, μόνον εἰσὸδμά τι ἐνιαυσίον ἐκ λιρῶν 150, ἀνῆκον τῇ μητρὶ καὶ δι' αὐτοῦ συνετηροῦντο, ἐπιπλέον χρόνον, ἐν παντοῖαις στερησεσιν οἱ ἐπιστήμων καὶ πλουσίων οἰκογενειῶν ἐκείνοι γόνιοι, ἡ μήτηρ καὶ ὁ υἱὸς τῆς. Βραδύτερον τῇ προ-

(*) Ἐκ ταύτης εἶχε μίαν μόνον θυγατέρα, τὴν Αὐγούσταν, γενομένην βραδύτερον σύζυγον τοῦ Κ. Leigh καὶ τρυφερῶς ἀγαπομένη καὶ ἐπὶ τῆς Βύρωνος.

απαθεία του κόμητος Carslile, κληδεμένος του ἀηλικίου Βύρωνος, προσετέθησαν και άλλαι 300 λίραι ἐκ τῆς βασιλικῆς χορηγίας, ἀπεδόθη δὲ αὐτοῖς και τι παρανόμως ἀπαλλοτριωθὲν οἰκογενειακὸν κτῆμα, τὸ Rochdal. Ἄλλ' ἀξιοσημείωτον και τὸν ποιητὴν μας ἐμελλον νὰ πείσωσιν, ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις του, ἡ ἔνδεια και αἱ στερήσεις, ταλαινώσασαι καθ' ὅλον τὸν βίον, πλείστους ποιητὰς!

Τῷ 1798, περιῆλθε τέλος εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ τὸ οἰκογενειακὸν κτῆμα Neustead Abbey ὅπου και μετέθ, (*) μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ παραδόξου πρὸς πατρός θεοῦ του Γουλιέλμου, περὶ οὗ ῥηθήσεται κατωτέρω.

Μέχρις ἐκείνου, ἡ μήτηρ και ὁ παῖς διήγον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν τινι παρὰ τῆ πόλει Ἄβερδὴν ἐξοχῇ, και αὐτοῦ διήλθεν ὁ Βύρων τὴν πρώτην και τρυφερωτέραν αὐτοῦ ἡλικίαν. Ἡ Σκωτία εἶναι τόπος γραφικὸς, πλήρης ποιήσεως. Τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη αὐτῆς, αἱ ἀπορρώγες αἰταὶ τῆς ἔχουσι τι ἀγριον, ἀπαράμιλλον, τερπνότατον δὲ θέαμα παρίστησιν ἡ πλουσία και ἀνθηρὰ βλάστησις και ἡ ἐπιμελημένη καλλιέργεια. Ὁ παῖς ἀφῆθη ὑπὸ τῆς μητρός του νὰ διάγῃ ἐλεύθερος και ἀπεριόριστος, και ὁ μικρὸς Βύρων περιέτρεχεν ἀπαύστως σχεδὸν τὰ γραφικὰ τῶν πέριξ τοπία, ἀνερριχάτο τὰς ἀκρωρεῖας, και ἐν τῷ μεταξύ ἠμροᾶτο ἀπλήστως τῶν μελαγχολικῶν ἀσμάτων τῆς Καληδονίας, και ἐπλήρου τὴν φαντασίαν του ἐκ τῶν μεστῶν ποιήσεως παραδόσεων και διηγήσεων και τῶν προλήψεων τοῦ λαοῦ. Ὡς ὁ Βαλτὲρ Σκῶτ, ὁ Καμπὲλ, και ὁ ἡμέτερος Βύρων, αὐτόθι ἔλαβε τὰς πρώτας ἐντυπώσεις του, διὸς μάλιστα ἐκτοτε δείγματα τοῦ μετὰ ταῦτα χαρακτῆρός του. Μία ἡμέρα, ἐπὶ τοσοῦτον ἠτάκτισε, φαίνεται, κατὰ τὰς ἐκδρομάς του, ὥστε ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἡ κατατριχομένη διηνεκῶς και ὑπὸ τῆς θέσεώς της, εἶπεν αὐτῷ «Ὁ ἀ γίνης ποτὲ ἀληθῆς Βύρων, τέκνον μου!»

*Εκτοτε δὲ, φαίνεται, ὁ ποιητὴς ἐνεφορήθη

(*) Ἡν πρότερον τοῦτο μοναστηριακὸν κτῆμα, ὅπου ὑπῆρχε μονῆ, κτισθεῖσα τῷ 1170, ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Β', εἰς ἐξίλασιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ φόνου τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Καντοβερύ, Περριπαθὲς ἐλεγείον ἔγραψεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βύρων, ἐν ταῖς Ὁραῖς τῆς Σχολῆς.

ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος ἐκείνου τοῦ φιλελευθέρου ὅπερ ἀπέδειξε πολλάκις ἐν τῷ βίῳ του, ἀντιθέτως τῆς ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς του, και ὅπερ ὠδήγησεν αὐτὸν, ἐπὶ τέλους, ἐν Ἑλλάδι, τῇ ἀγωνιζομένῃ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας της.

Τὰ ὄρη ἀληθῶς, πνέουσιν αὔραν τινὰ ἐλευθερίας και ὁ ἀναπνεύσας αὐτὴν ἀπαξ, ἀδούλωτον προσκτάται φρόνημα. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὄρη, ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πίνδου, τοῦ Ταῦγέτου, τῶν Ἀκροουραίων μὴ δὲν διεσώθη ἐπὶ αἰῶνας τὸ ζώπυρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας;

Ἐνταῦθα ἀνάγκη νὰ μνημονεύσωμεν και τοῦ πρώτου ἐκείνου νηπιακοῦ, οὕτως εἶπεν, ἔρωτος τοῦ Βύρωνος διςταετῆς ὡν ἠράσθη περιπαθῶς συνομηλικὸν τινὸς κόρης, ὀνόματι Μαρίας, ἣτις και αὐτὴ διέτρεφε πρὸς ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ αἰσθημα και ἐνῶ παρεδίδοντο ἀμφοτέρω εἰς τοὺς βερμβασιμῶς των, ἡ πρεσβυτέρα τῆς κόρης ἀδελφὴ ἔπαυσε, πλησίον αὐτῶν με τοὺς πλαγγόνας της (κούκλας). Ὁ ἔρωτος ἐκεῖνος ἦν πρόδρομος πρωϊαίτατος τῶν μετὰ ταῦτα παθησῶν του. Ἡ μήτηρ του, ἐν τῷ μεταξύ, ἐρρόντισε περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς του, ἀποσέλλουσα αὐτὸν εἰς τι τοῦ μέρους γραμματοδιδασκαλεῖον, κυρίως δὲ αἱ φροντίδες της ἐστράφησαν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ ποδῆς του, καθ' ὅν ὑπέσκαζεν ἐκ νηπιότητος, ἔνεκα ἀτυχοῦς τινος συμβεβηκότος. Ἄλλ' αἱ προσπάθειαι αὐτῆς, αἱ τότε και αἱ μετὰ ταῦτα ἀπέβησαν μάταιαι. Ὁ Βύρων διέμεινε δι' ὅλης τῆς ζωῆς του χωλὸς τὸν ἕτερον πόδα, ὅπως και ἄλλοι τινὲς διάσημοι σύγχρονοὶ του, ὡς παρατηρεῖ ὁ Βούλουερ, ὁ Βάλτερ Σκῶτ, ὁ Ταλεϋράνδος, ὁ στρατάρχης Σούλτ' ἐδυσφόρει δὲ διαρκῶς ἐπὶ τῷ ἐλαττώματι τούτῳ, ἀποδίδων τὸ δυσχῆμα, ἀγνωστον διατὶ, εἰς τὴν σεμνοτυφίαν τῆς μητρός του.

Τὸ κτῆμα τῆς Neustead, εἰς δ, κατὰ τὸ 1798, μετέθ μετὰ τῆς μητρός του νὰ κατοικήσῃ, ἀνῆκεν, ὡς προείπομεν, τῷ πρὸς πατρός θεῷ αὐτοῦ Γουλιέλμῳ πέμπτῳ τὴν διαδοχὴν, λόρδῳ Βύρωνι, (*) κληθέντος δὲ «φονεῶς Βύρωνος» ἐπειδὴ ἐν ἐριδί τινι πρὸς συγγενῆ του, ἐφόνευσεν αὐτὸν ἰδίαις χερσὶ. Δικασθεὶς παρὰ τῆς βουλῆς τῶν Ὀμοτίμων, κατε-

(*) Ἡ οἰκογενεὶα των ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου τῷ 1643, ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Η'.

δικάσθη εἰς θάνατον, οὗ ὅμως ἀπαλλαγίς, ἐξώσθη τοῦ σώματος ἰσοθίως. Τότε ἀπεσῶρη εἰς τὸ κτῆμα του, ὅπου διήγαγε βίον ὄλιως μισάνθρωπον και τὸν πλέον παραδόξον και ἰδιότροπον. Μηδένα δεχόμενος, μηδένα θέλων νὰ βλέπῃ, κατεκλείετο ἐν τῷ πύργῳ και ἔτρεφεν ἐν αὐτῷ πληθὺν γρύλλων (grillons), οὓς κατῶρθον νὰ ποιῇ χειροσῆθεις, παραδιδόμενος και εἰς ἄλλας ἀλλοκότους ἀσχολήσεις. Ὅτε δὲ ὁ Βύρων, ὅστις διεδέχθη ἐκεῖνον και εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ λόρδου, και ἡ μήτηρ του ἦλθον νὰ ἐγκατασταθῶσιν αὐτόθι, εὔρον τὰ πάντα ἠρμωμένα και τὸν πύργον σχεδὸν ἀκατοίκητον. «Εἰς σκίμπους, λέγει τις τῶν βιογράφων τοῦ Βύρωνος, ἐσώζετο ἐν ταῖς εὐρείαις και ἐρήμοις τοῦ πύργου αἰθούσαις και ἐπ' αὐτοῦ ἐκάθησεν ἡ γυνὴ, παρὰ τὴν ἐστίαν, θλίβουσα εἰς τὰς ἀγκάλας της τὸ μονογενὲς τέκνον της και κλαίουσα.» Ἀδύχηρὰ δὲ ἦν, ἔρμος, ἀτερπῆς και ἡ περιεκυμένη χώρα. Οὐδὲν λοιπὸν τὸ θαυμαστόν, ἀν ἰσχυρῶς ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ εὐπαθοῦς ἐκείνου παιδὸς, τοῦ νεαροῦ Βύρωνος, ἡ αἰφνιδια αὐτῆ μεταβολῆ τῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ θεαμάτων και φρονοῦμεν, ὅτι τοῦτο οὐκ ὀλίγον ἐπενήργησεν ὅπως ἐπιρροσῇ τὸ φύσει μελαγχολικόν, τὸ ἔξαλλον, τὸ ἀντιφατικὸν τῶν μετὰ ταῦτα αἰσθημάτων του ποιητοῦ. Διέμεναν αὐτὸν ἐν ἔτος, μεθ' ὃ ἠμῆτηρ του μετέφερον αὐτὸν εἰς Λονδίον, και εἰσήγαγε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς κατωτέραν τινὰ σχολὴν, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ ἐν Harow on the Hill Γυμνάσιον, ἔνθα ἀπεστέλλοντο συνήθως οἱ παῖδες τῶν ἀριστοκρατικωτέρων ἀγγλικῶν οἰκογενειῶν. Ἐνταῦθα κυρίως ἤρχισεν ἀναφανόμενος ὁ παράδοξος τοῦ Βύρωνος χαρακτῆρ, ὁ δι' ὄλου αὐτοῦ τοῦ βίου ἀναπτυχθεὶς. Ἄλλοτε μὲν παρεδίδετο μετὰ μεγίστης ζέσεως εἰς τὴν σπουδὴν, ἄλλοτε δὲ πάλιν ὀλιγώρει ὄλιως αὐτῆς και παρήτει τὰ μαθήματά του, ἵνα ἀναγινώσῃ τὸν Ὅσιανὸν ἢ ἱστορικὰ βιβλία και ἰδίως τὴν παλαιὰν Γραφὴν. Συνεχῶς συνήθροζε τοὺς συμμαθητὰς του, ἐφ' ὧν ἐξήσκει ἀκαταμάχητόν τι γόητρον και ἠγόρευεν. Ἀπὸ τῆς θαρροῦδεστέρας διαχύσεως μετέπιπτεν αἰφνης εἰς τὴν συγνοτέραν μελαγχολίαν και ἀφασίαν ἢ εἰς τὰς βιαιότερας σωματικὰς ἀσκήσεις. Ἀείποτε δὲ ἦν ὑπερήφανος, ἀκατάδεκτος, ἀήσυχος και ἀνυπότακτος

μέχρις ἀπειθείας, συμπαιθῶν μόνον πρὸς τοὺς κατωτέρους αὐτοῦ και τοὺς ἀδυνάτους, ὅπως βραδύτερον, ὑπὸ τοῦ εὐγενεστάτου τούτου αἰσθηματος ἐμπορούμενος, ἦλθε νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς ἀσθενοῦς Ἑλλάδος.

Ἐν τῷ μεταξύ, συνέλαβε και ἄλλον ἔρωτα πρὸς Μαργαρίταν τινὰ, ἣς τὸν πρόωρον θάνατον ἐρήνησεν ἀλγεινότερα, μνησθεὶς τῆς κόρης και ἐν τοῖς ποιήμασί του. Μεταβάς ποτε, διαρκουσῶν τῶν διακοπῶν εἰς Newstead, ἀπήνησεν αὐτόθι και ἠγάπησε περιπαθῶς, δεκαπενταετῆς τὴν ἡλικίαν, τὴν Μαρίαν Chaworth, οὗσαν ἀνεψίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου φονευθέντος εὐπατρίδου. Ὡς ἐπόμενον, δὲν ἐτελεσφόρησεν οὐδ' οὗτος ὁ ἔρωτος, ἀλλ' ὅμως ἐξήσκησεν εὐτυχῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μελλούσης κλήσεως τοῦ Βύρωνος, καθότι ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἀποτυχόντα ἐκεῖνον ἔρωτα ἀποδίδει τὴν ἐξέγερσιν τῆς ποιητικῆς Μούσης του.

Ἐκτοτε τὸ ὄνομα Μαρίας ἐξήσκησε μαγικὴν ἰσχὴν ἐπὶ τῆς φαντασίας του. Εὐγενὲς ὄντως τὸ αἰσθημα τοῦ ἔρωτος, τὸ ἀντιλέγων; ἀλλὰ καταστρεπτικόν, εἰ διαφλέγει νεαρὰς καρδίας! Ὅπως οὐκ ὀλίγων, ὀλισθημάτων, ἀποπλανήσεων ἐν τῷ βίῳ και ἀπογοητεύσεων ἀπαλλάσσονται οἱ μηδέποτε ἀσθανθέντες αὐτὸ, ἡ ἀγευστοι αὐτοῦ γενόμενοι κατὰ τὴν νεαράν των ἡλικίαν! . . .

Τελειώσας τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων του ἐν τῷ Γυμνασίῳ, εἰσήλθε, δεκαπενταετῆς, πρὸς περαιώσιν τῶν σπουδῶν του, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κανταβρυγίας (Cambridge). Ἄλλὰ και αὐτόθι ἀπέδειξε τὴν αὐτὴν ἀνεμμένην διαγωγὴν, τὰς αὐτὰς τάσεις. Ἐνέσκηψε μὲν θερμότερον εἰς τὴν σπουδὴν και ἰδίως τὴν μελέτην τῶν Ἑλληνικῶν και Λατίνων κλασικῶν, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον παρεδίδετο ἀφρατῆτως εἰς τὰς ἀγαπητὰς του σωμαστικὰς, τὴν ἵππασίαν, τὴν πάλην, τὴν ὀπασκίαν, τὸ κολυμβήμα, τὴν πυγμαχίαν τὸ δὲ χεῖρισον, εἰς παντοειδῆ ἀτοπήματα και ἀσωτίας, ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Ἄλλ' οὐδὲν τῶν βιαιῶν ἐκείνων παθῶν κατεκυρίευσεν αὐτοῦ, ὡς ἔχοντος ψυχὴν ὑπερτέραν. Ἐν πᾶσι τούτοις, ὑπελάνθανεν ἀκατανίκητός τις μελαγχολία, ἀνεπίστεστο δὲ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, βαθμηδὸν και ἄκρα μισάνθρωπία, αἰσθηματα, ἄτινα, φαίνεται, προσεπάθει νὰ καταπνίξῃ ἐν πότοις και ἐν κόμοις. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὡν, ἔ-

τρεφειν ἄρκτον χειροῦθη, μεθ' ἧς καὶ συνόκει ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ, ἐρωτώμενος δὲ πρὸς τίνα σκοπὸν ἐφρόντιζε περὶ αὐτῆς, «ὅπως τὴν κατασχίσω, ἀπεκρίνετο, διδάκτορα τῆς Καίμβροζι.» Βραδύτερον δὲ, ὅτε ἀπεφοίτησεν τοῦ Διδασκτῆριου, δεκαεννεατῆς ὄν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ κτήμα του, ὅπου συνευχεῖτο διαρκῶς μετὰ συντρόφων ἑκατέρου τοῦ φύλου, ὡς μόνον φίλον του ἀληθῆ θεοῦρει, μετὰ παρέλευσιν ἐνὸς ἔτους, πελώριον τινα κῦνα τῆς Νέας Γῆς, ὃν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ὃν θανάοντα ἐνεταφίασε, χαράζας ἐπὶ τοῦ τάφου του τὸν ἐξῆς ἐπιτύμβιον·

«Τοῦτο εἶναι μνήμα φίλου· ἕνα μόνον τοιοῦτον ἐγνώρισα, καὶ εἶναι ὁ ἐνταυθα κείμενος.»

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΩΗ.

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

Z'.

ΓΟΡΓΙΑΣ.

Οἱ τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων τοῦ Πλάτωνος προεξάρχοντες κατὰ τε τὴν περιοχὴν καὶ τὴν ἔκτασιν εἰσιν ἀναντιρρήτως οἱ φερόμενοι τῶν δύο διασημωτέρων Σοφιστῶν, ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἑκάτεροι τὴν περὶ ἀρετῆς Σωκρατικὴν θεωρίαν ὑπὸ διάφορον ἔποψιν πραγματευόμενοι, καὶ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον, τὸ αὐτὸ θέμα ἑτέρως πως συζητοῦντες καὶ διεξάγοντες. Τίς δὲ ἡ κοινὴ ἀρχή, τίς ἡ θεμελιώδης ἔννοια ἀμφοτέρων τῶν διαλόγων τούτων; ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἐπιστήμη, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπὶ μέρους ἀρεταὶ ἀναγονταὶ εἰς τὴν φρόνησιν. Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ Πρωταγόρα τὸ περὶ ἀρετῆς ζήτημα περαινεῖται θεωρητικῶς· διότι ἐν αὐτῷ ὁ Σωκράτης δι' ἐκτενοῦς σειρᾶς διαλεκτικῶν ἀποδείξεων καταπνέει εἰς τοῦτο τὸ τελικὸν ἐξαγόμενον,

ὅτι πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ συγκεντροῦνται ὡς εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ τὴν μετὰ λόγου πρᾶξιν. Ἐν δὲ τῷ Γοργίᾳ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον συζητεῖται ὁποῖον τὸ ἀντικείμενον ἢ τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἢ τῆς ἀρετῆς. Ἐν αὐτῷ ὁ Σωκράτης ὀρμώμενος ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀρετῆς δὲν εἶναι τι παρῆσακτον καὶ τῇ μνήμῃ ἐναποταμιευόμενον, ἀλλ' ἐνδόμυχος δύναμις καὶ πεποιθήσις ἀφομοιωσα καὶ διαπλάττουσα τὸν ὄλον ἀνθρώπου, ἀποφαίνεται ὅτι ὁ ἐπιστάμενος τὴν ἀρετὴν εἶναι καὶ ποιητὴς αὐτῆς, ὅτι ὁ τὴν τῆς ἀρετῆς διδασκαλίαν ἐπαγγελόμενος εἶναι καὶ ἐνάρετος, ὅτι ἀληθῶς ἢ μὲν δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι τὸ μόνον ἀγαθόν, ἐπομένως δὲ τὸ ὄντως [ἡδύ] καὶ ὠφέλιμον, τούναντιον δὲ ἡ ἀδικία καὶ τὸ ἀμάρτημα εἶναι τὸ μόνον κακὸν καὶ ἀνιαρόν· καὶ ὅτι προτιμωτέρα εἶναι ἡ ἀρετὴ μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀθλιότητος ἢ ἡ κακία μετὰ τῆς μεγίστης εὐδαιμονίας. Τέλος δὲ πρὸς ἔτι μείζονα διευκρίνησιν τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως ἑκατέρων τούτων τῶν Διαλόγων παρατηρητέον ὅτι, ἐν μὲν τῷ Πρωταγόρα ὁ Σωκράτης ἀνάγει τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ χρήσιμον, ἵνα διὰ τῆς ἀναγωγῆς ταύτης πείσῃ τὸν κοινὸν νοῦν τὸν μήπω φιλοσοφοῦντα, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἐπιστήμη. Οὕτω π. χ. ἡ ἀνδρεία ὀριζομένη ὡς ἀκριβῆς ὑπολογισμὸς καὶ διάγνωσις τῶν χρησίων καὶ βλαβερῶν, τῶν δεινῶν καὶ θαρραλέων, ἀποδεικνύεται ἐντεῦθεν ὅτι εἶναι ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς ἐπιστήμης· ἐν δὲ τῷ Γοργίᾳ παραδέχεται μὲν τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ χρήσιμου καὶ τοῦ ἡδέος, ἀλλ' ἀντιστρέφει τοὺς ὅρους τῆς προτάσεως ταύτης, ὑποστήριζον ὅτι τὸ ὄντως χρήσιμον καὶ ἡδύ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρετὴ. Ὅθεν ἐνῶ ἐν τῷ Πρωταγόρα διδασκόμεθα ὅτι, καὶ ἐάν κατ' αὐτὴν τὴν Σοφιστικὴν θεωρίαν ἡ ἀρετὴ συνταυτισθῇ μετὰ τοῦ χρήσιμου, τὸ κύριον τοῦ Σωκρατικοῦ δόγματος περὶ τῆς ἀναγωγῆς τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑφίσταται ἔδραϊον καὶ ἀδιάσειστον, ἐν τῷ Γοργίᾳ καθορῶμεν τὸ αὐτὸ τοῦτο ἰδίῳ φωτὶ περιλαμβόμενον καὶ ἐν πάσῃ τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ ἰσχυρῇ μεγαλοπρεπῶς ἀνεπίσσειον τὰς ἐμβριθεῖς ἠθικολογικὰς συνεπειὰς του.

Μεταβαίνοντες οὖν ἡδὴ ἀπὸ τῆς τοῦ Πρω-

ταγούρου μελέτης (*) ἐπὶ τὴν τοῦ Γοργίου καὶ εἰς τὴν τούτου ἀλυτικὴν ἔκθεσιν μελλοντες νὰ ἐπασχοληθῶμεν ἐπ' ἀνάγκης κρίνομεν ἵνα ὡς ἐν προομίῳ σκιαγραφῶμεν τὰ κατὰ τὸν βίον καὶ τὸν χαρακτήρα ἐνὸς ἐκάστου τῶν προσώπων τῶν ἐκτὸς τοῦ Σωκράτους διαδοχικῶς λαμβανόντων μέρος ἐν τῷ παρόντι Διαλόγῳ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑποδείξωμεν τὰ εἰς τὴν Πλατωνικὴν ταύτην συγγραφὴν, ἀφορμὴν παρασχόντα ἱστορικὰ αἴτια.

Τρία εἰσὶ τὰ πρὸς τὸν Σωκράτην ἀνταγωνιζόμενα πρόσωπα, ὁ Γοργίας ὁ Πῶλος καὶ ὁ Καλλιχίης. Ἐκ τούτων δὲ ὁ μὲν Γοργίας ἦν ἐκ Λεοντινῶν πόλεως τῆς Σικελίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 492 π. χ. καὶ τελευτήσας ἐν βαθεῖ γῆρα περὶ τὸ 384. Πρωίμως δ' ἐπίδοθαι εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἐλεατικῆς φιλοσοφίας τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀκμαζούσης ἐν ταῖς πόλεσι τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας διακρίθη κατόπιν ὡς ῥήτωρ καὶ διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς, παρ' ᾧ πλείστοι ὅσοι τῶν νέων ἐμαθήτευσαν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 427 π. χ. ἀφικόμενος εἰς Ἀθήνας ὡς πρεσβευτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Συρακουσίων πιεζομένης πατρίδος του, ὅπως ἐξαιτήσεται ἐπικουρίαν παρὰ τῶν δημοφύλων Ἀθηναίων, διὰ τῆς γοητείας τῶν λόγων του ἐξεπλήρωσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀποστολὴν του, πείσας τούτους νὰ βοηθήσωσι τοὺς συμπολίτας του. φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐκ δευτέρου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας γνοὺς ὅτι ἐν Ἑλλάδι προσεφέρετο αὐτῷ εὐρύτερον στάδιον πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ τέχνης ἢ ἐν Σικελίᾳ διότι οἱ Ἀθηναῖοι κατεκηλοῦντο διὰ τῶν ἀντιθέσεων, τῶν παρονομασιῶν, τῶν παρισώσεων καὶ ἄλλων τοιούτων ῥητορικῶν σχημάτων, ἅτινα ὁ Γοργίας κατὰ κόρον ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἐχρηστοῦσε, εὐδοκίμων μάλιστα εἰς τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος. Ἐκείθεν δὲ ἀκολούθως μετέβη καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἧς οἱ τύραννοι, πρὸ πάντων δὲ οἱ τῆς Λαρίσσης λίαν φιλοφρόνως αὐτὸν ὑπεδέξαντο πρὸς ὃν συνέβησε χάριν ἀκροάσεως πληθῆς νέων, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀρίστιππος, ὁ Πρόξενος καὶ ὁ Μένων,

(*) Ἡ Μελέτη αὕτη κατεχωρήθη ἤδη πρὸ τινῶν μνημῶν ἐν τῇ Τερψεστία ἐφημερίδι. «Ἡ Κλειώ» ἐν σχήματι ἐπιφυλλίδος.

πρόσωπα ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος μνημονευόμενα.

Τῶν δὲ ὑπὸ τοῦ Γοργίου φιλοπονηθέντων συγγραμμάτων οὐδὲν διεσώθη πλὴν τινῶν ἀποσπασμάτων τοῦ περὶ φύσεως ἢ περὶ τοῦ μὴ ὄντος περιεχομένων ἐν τινι Ἀριστοτελικῷ Συγγραμμάτι (*), ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ Γοργίας τοῖς φιλοσοφικοῖς δόγμασι τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς ἐπόμενος, τρία τινὰ κεφάλαια ἐπίσημῃ ἵνα ἀποδείξῃ, πρῶτον ὅτι οὐδὲν ἐστὶ δεύτερον, ὅτι, εἴ καὶ ἐστὶν, ἀκατάληπτον ἀνθρώπων· καὶ τρίτον ὅτι, εἴ καὶ καταληπτόν ἀλλ' ὅμως ἀνερμήνευτον ἑτέροις ὑπάρχει. Ὅθεν διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Γοργίας, καὶ περ ἀπαξιῶν νὰ ὀνομάζῃται Σοφιστής, συνεφώνει ὅμως μετὰ τῶν Σοφιστῶν ἀπαρνούμενων πᾶσαν ἐξ ἀντικειμένου γνώσιν καὶ ἀποδεχομένην προσωπικὰς μόνον κρίσεις καὶ δοξασίας. Ἄλλως δὲ διέφερε τῶν Σοφιστῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐχρηστοῦσε τὴν τέχνην τοῦ λόγου οὐχὶ καθάπερ ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Πρόδικος ὡς μέσον πρὸς μετάδοσιν ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς παιδείας, ἀλλ' ὡς τι αὐθόπαρκτον καὶ ἰδιάσκοπον. Ὅθεν ὀλιγωρῶν τὴν ὕλην τὸ ἐμπεριεχόμενον τοῦ λόγου, ὀλοσχερῶς ἐσπούδαζε περὶ αὐτὸν τὸν λόγον περὶ αὐτὸ τὸ ἐξωτερικὸν εἶδος. Διὸ ἀπηγγέλλετο ὅτι ἦν ἐπίσης ἱκανὸς ν' ἀπαντᾷ εἴτε διὰ μακρῶν εἴτε καὶ διὰ βραχέων εἰς οἰονδήποτε ζήτημα. Διὰ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεξιότητος παρίστανε τὸ μέγα ὡς μικρὸν καὶ τὸ μικρὸν ὡς μέγα, τὸ παλαιὸν ὡς καινὸν καὶ τὸ καινὸν ὡς παλαιὸν· ἐν ἐνὶ δὲ λόγῳ ἠπίστατο νὰ μεταβάλλῃ τὸ πραγματικὸν εἰς τὸ ἀντίθετον, ἀποβλέπων οὐχὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀλλ' εἰς τὸ φαινόμενον καὶ τὸ ὁμοιάληθες. Πρὸς τοῦτον οὖν ἐκπροσωποῦντα τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην ῥοπήν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του ἀρεσκομένου μάλλον εἰς τὸ φαινόμενον ἢ εἰς τὴν πραγματικότητα ἀντιτάσσει ὁ Πλάτων ἐν τῷ ἀνά χειράς Διαλόγῳ τὸν Σωκράτη ἀνεπιδότως τὴν ἀλήθειαν ἐκδιώκοντα καὶ ὑπὸ στερέων ἠθικῶν πεποιθήσεων ἐμφορούμενον.

Ὁ ἄλλος ἀνταγωνιστὴς τοῦ Σωκράτους, ὁ ἐν τῇ συζητήσει τὸν Γοργίαν διαδεξάμενος εἶναι ὁ Πῶλος, εἰς ἐκ τῶν τούτου μαθητῶν, περὶ οὗ μόνον γινώσκουμεν ὅτι ἐγεννήθη μὲν

(*) Περὶ Ξενοφῶντος, Γοργίου καὶ Μελίσσου.

ἐν Ἀκράγαντι πόλει Σικελικῆ ἀκμαζούσῃ πλούτῳ τε καὶ ἰσχύϊ, ἐν ᾗ εἶδε τὸ φῶς καὶ Ἐμπεδοκλῆς, ὁ μέγας πολιτικός καὶ φιλόσοφος, ἐξεπαιδεύθη δὲ τὴν ῥητορικὴν παρὰ τῷ Γοργίᾳ, ὃν συνοδεύων ἐν ταῖς περιηγήσεσιν ἦλθε μετ' αὐτοῦ καὶ εἰς Ἀθήνας. Εἰκονίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς νεανίας κενόδοξος καὶ φιλόνομος, ὅστις πρῶτῳ μὲν ἦδη εἶχε συντάξει σύγγραμμα περὶ ῥητορικῆς, Τέχνην ἐπιγραφόμενον, ὅπερ, ὡς φαίνεται, περιεῖχεν ἐμπειρικούς τινας κανόνες πῶς διὰ τετρονευμένων λέξεων καὶ φράσεων καὶ διὰ τεχνικῶν μέσων νὰ παραπειθῆ τις τὰ πλῆθη. Ὁ Πλάτων τὸν περιγράφει ὡς νέον οὔπω δεόντως κατηρτισμένον, οὔτινος τὸ ἰταμόν καὶ ἀλαζονικὸν ἦθος συνάδει πρὸς τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν γνώσεών του, ἧς τρανὰ παρέχει δείγματα μετὰ τοῦ Σωκράτους συνδιαλεγόμενος. Ἐξελέγχεται δὲ καὶ πάντῃ ἀπειρος ὢν τῆς διαλεκτικῆς Μεθόδου, πλειστάκις ἀνακαλούμενος εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τῆς συζητήσεως ἐξ ἧς παρεκτρέπεται, καὶ ἐπανειλημένως ἐπανορθούμενος διὰ τὰ λάθη του. Τέλος δὲ ἐνθ' ὃ διδάσκαλος αὐτοῦ τούλαχιστον ὡμολόγησεν ὅτι ὁ ἀληθὴς ῥήτωρ οὐδέποτε καταγράφει τὴν τέχνην του ἐπὶ σκοπῷ ἀδίκῳ, ὁ μαθητὴς μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς αὐτὸν θρασύτητος ἀποκρούει τὴν δημολογίαν ταύτην ἀναιδῶς ὑποστηρίζων ὅτι ἡ ῥητορικὴ εἶναι δεξιότης, ἧς ὁ κάτοχος ἐνασχεῖ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεγίστην ἐπιβροήν καὶ δύναμιν. Ὑπολείπεται ὅμως ἐν τῷ συνειδῶτι αὐτοῦ ἴχνος τι ἠθικοῦ αἰσθηματός, ὅπερ τὸν ἀναγκάζει καὶ ἄκοντα νὰ συνομολογήσῃ ὅτι τὸ ἀδικεῖν ἐστὶν αἴσχιον τοῦ ἀδικεῖσθαι, ἢ ὅτι κάλλιον τὸ ἀδικεῖσθαι τοῦ ἀδικεῖν.

Μετὰ τὸν Πῶλον εἰσάγεται ὁ Καλλικλῆς μετὰ τοῦ Σωκράτους διαλεγόμενος. Τὰς περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ὀλιγίστας εἰδήσεις μόνον ἐκ τινῶν χωρίων τοῦ Διαλόγου τούτου ἀρούμενοι πληροφορούμεθα ὅτι, ὁ Καλλικλῆς ἦν ἀνὴρ ἀριστοκρατικός καὶ πλούσιος· φύσει δ' ἐπιβρότης ὢν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον πρῶτῳ μὲν ἐπέδωκε εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον. Ἐλευθερίου δὲ τυχὼν ἀγωγῆς καὶ ἐνστερνισάμενος τὰς ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ ἐπικρατούσας ἀρχὰς ἠσπάσατο τὸ τῶν ὑλοφρόνων σύστημα, οἷτινες τὸν προοριεμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποκλειστικῶς θέτουσιν εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἡδονήν

καὶ ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ καὶ ἀρετὴν πράττει θεωροῦσιν ὡς τι ἀπλοῦν καὶ εὐχθές. Ὅθεν συνεπῆς πρὸς τὰ ψυχολογικὰ αὐτοῦ δόγματα προκηρύττει τοιαύτας ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς, ὧν ἡ πραγματώσις ὑποσκάπτει τὰς βάσεις τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος· διότι ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ παντός ἀνθρώπου ἐγκεκολλημένου ἠθικοῦ νόμου ἀντὶ τοῦ θετικοῦ δικαίου, ἀντικαθίστησι τὸ ἐξ ὑποκειμένου δοκοῦν, τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυρότερου. Συνέπειά ἄρα τῆς θεωρίας ταύτης εἶναι ἡ καθιέρωσις τοῦ πᾶσαν πολιτικὴν ἐλευθερίαν ἀναιροῦντος δεσποτισμοῦ, καὶ τῆς ἐτι καὶ νῦν ὑπὸ τινῶν διαθρυλλουμένης ἀπολύτου κυριαρχίας τῆς ἀτομικότητος, ἣτις κυρίως ἄλλο τι δὲν σημαίνει ἢ αὐθαιρεσίαν καὶ ἄρσιν πάσης ἠθικῆς ἀρμονίας καὶ τάξεως. Ὑπολαμβάνων δὲ ὅτι ἡ ὑπὲρ τὸ δέον καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας μελέτη τῆς φιλοσοφίας καθιστᾷ τὸν περὶ ταύτην ἐνδιατρίβοντα ἀπειρον τοῦ πρακτικοῦ βίου καὶ ἀνεπίδεκτον ἀνδρικῆς τιμῆς καὶ γενναίας πράξεως, περιφρονεῖ τὴν Σωκρατικὴν διαλεκτικὴν ὡς μικροῦ λόγου ἄξιαν, καὶ ἐνασμενίζεται εἰς σχοινοτενεῖς μακρηγορίας ὑπερπηδῶν τὰ ὅρια τῆς κανονικῆς καὶ συμμετρου συνδιαλέξεως· ὡς ἂν δὲ πιέζεται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους διὰ τῆς ἀκαταγωνίστου ἰσχύος τῆς ἀληθείας, προσποιεῖται ὅτι ἐξακολουθεῖ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις του οὐχὶ ἐκ πεποιθήσεως, ἀλλ' ἐνεκεν ἀβροφροσύνης, ὑποχωρῶν εἰς τὰς γνώμας του κατὰ χάριν καὶ συγκαταβάσιν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ὁ Καλλικλῆς δὲν εἶναι ἄμοιρος καὶ τινῶν ἀγαθῶν πλεονεκτημάτων. Ἐκτός τοῦ ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐλευθερίως ἡγμένων πολιτῶν κέκτηται καὶ καρδίαν εὐαίσθητον, διότι ἐκδηλοῖ τὴν πρὸς τὸν Σωκράτη εὐνοϊκὴν αὐτοῦ προαίρεσιν παραινῶν αὐτῷ νὰ μὴ προσκροῖ εἰς τὰς ἐν τῇ Πολιτείᾳ παραδεδομένας ἀρχὰς. Προσέτι δὲ δὲν κωφεύει παντάπασι καὶ εἰς τὴν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Σωκράτους ἐξερχομένην φωνὴν τῆς ἀληθείας ἣτις θίγει τὰς μυχαϊτάτας χορδὰς τῆς ψυχῆς του, εἰ καὶ ἐξωτερικῶς καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐπιδείκνυται ἀδιαφορίαν καὶ ἀπάθειαν.

Ὅπως δ' εἰπεῖν συγκατατάσσεται μετὰ τὴν ἐκείνων τῶν ἠθικολόγων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὧν ὁ πρακτικὸς βίος ἀπάδει πρὸς

τὰς στρεβλὰς αὐτῶν θεωρίας καὶ δόγματα.

Ὡς ὑπασπιστὴς δὲ τοῦ Σωκράτους παρίσταται ὁ Χαιρεφῶν, εἰς ἐκ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, ὅστις ὑπερεκθύμως τὸν ἠγάπα, διὸ καὶ ἐπεκλήθη μαρικός. Ἐν τῇ Ἀπολογία (σελ. 21. Α) δηγῆται περὶ αὐτοῦ ὁ Σωκράτης ὅτι ἀπετόλμησε νὰ ἐρωτήσῃ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ἂν εἶναι ἄλλος τις σοφώτερος τοῦ Σωκράτους. Ἐτι δὲ αὐτόθι μνημονεύεται, ὅτι ἐπὶ τῆς τυραννίας τῶν Τριάκοντα, συνεφυγαδευθὴ μετὰ τῶν ἄλλων δημοκρατικῶν, καὶ ὅτι μετὰ τὴν τῆς δημοκρατίας παλινόρθωσιν ἐτελεύτησε πρὶν ἢ εἰσαχθῆ ἢ κατὰ τοῦ Σωκράτους δίκην. Καί τοι δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Χαιρεφῶντος ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ ἐπέχει τάξιν ὅπως δευτερεύουσαν καὶ χρησιμεύει μόνον ὅπως ἀνοίξῃ τὴν σκηνὴν προκαλῶν τὴν μετὰ τοῦ Γοργίου συνδιάλεξιν, ἐκπροσωπεῖ ὅμως τὴν τοῦ Σωκράτους σχολὴν καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἐποψὴν ὁ τὴν Σωκρατικὴν Μεθόδον κατὰ βάθος μεμυημένος Χαιρεφῶν ἀντιπαρατίθεται πρὸς τὸν Πῶλον τὸν τοῦ Γοργίου μαθητὴν, τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν ψευδῆ ῥητορικὴν καὶ τὴν σοφιστικὴν μέθοδον· ὅθεν ὁ μὲν λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἐπαξίως τοῦ διδασκάλου του ἐν τῷ προλόγῳ διεξάγει τὴν μετὰ τοῦ Πῶλου συζήτησιν, ὁ δὲ ἐξελέγχεται οὐ μόνον ὑποδεέστερος ὢν τοῦ Γοργίου κατὰ τὴν τέχνην τοῦ διαλέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ θρασύτερος τούτου ὡς πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς δοξασίας· ἅμα δὲ ὁ μὲν ἐνθουσιωδῶς ἀρροσιῶται τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ, ὁ δὲ τὸναντίον ἀξιοῖ ὅτι κατὰ τὴν σοφίαν εἶναι ἐράμιλλος πρὸς τὸν Γοργίαν.

Ἐκ δὲ τῆς μετ' ἐπιστάσις ἀναγνώσεως τοῦ παρόντος Διαλόγου καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς Ἱστορίας καταμανθάνομεν ὅτι δύο κυρίως γεγονότα συνετέλεσαν εἰς τὴν Πλατωνικὴν ταύτην συγγραφὴν· πρῶτον ἡ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὑπὸ τῆς Σοφιστικῆς ῥητορίας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διενεργουμένη ἠθικὴ διαστροφή καὶ ἐξαχρείωσις, καὶ δεύτερον τὸ τραγικὸν ἐκεῖνο συμβάν τῆς τοῦ Σωκράτους παρανόμου καταδίκης. Καὶ ἐκείνην μὲν τὴν τέχνην, ἧς τὴν διδασκαλίαν ἐπαγγέλλεται ὁ Γοργίας, καταπολεμεῖ ὁ Πλάτων ἀποκαλύπτων τὸ προσωπεῖόν της, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν μαθητῶν του ἐκρέπει εἰς φῶς τὸ φθοροποιὸν καὶ ἀνή-

θικὸν τῶν συνεπειῶν της ἐφ' ὅσον ὁ Πῶλος καὶ ὁ Καλλικλῆς οἱ ῥητορικῶς ὑπὸ τοῦ Γοργίου ἐκπαιδευθέντες θεωροῦσι τὴν τέχνην τοῦ λόγου ὡς τὸ μόνον ἀσφαλὲς μέσον, δι' οὗ προσκτάται τις ἐν τῇ Πολιτείᾳ πλοῦτον, δόξαν καὶ δύναμιν· καὶ ἀπαρνούμενοι τὸ κύρος τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν οὐδένα ἄλλον προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναγνωρίζουσιν ἢ τὸ κατὰ τὸ δοκοῦν πράττειν, ὅπερ προϋποθέτει ὅτι ἡ αἰσθητικὴ φύσις καὶ αἱ ἐκ ταύτης πηγάζουσαι ὄρμαι ἢ ἐπιθυμίαι εἰσὶ τὸ μόνον ἐλατήριον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, καὶ ὅτι ἡ ὅλη εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν τῶν αἰσθητικῶν ἡδονῶν ἀπόλαυσιν. Τὸναντίον δὲ ὁ Πλάτων διαστολὴν ποιούμενος μετὰ τὸν λόγον καὶ τῆς αἰσθήσεως, μετὰ τὸν ἠθικὸν ἀγαθοῦ καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ ἡδέος, ἀντιτάσσει ὅτι ἡ ἀληθὴς εὐδαιμονία, ὁ τελικὸς σκοπὸς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων συνίσταται εἰς τὴν μετὰ τοῦ λόγου ἐνάσχησιν τῆς ἀρετῆς, εἰς τὸ συμμορφοῦσθαι πρὸς τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους τῆς ἠθικῆς ἀρμονίας καὶ τάξεως. Ὅθεν ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ὁ Συγγραφεὺς προσεχεδίασε τὴν σύνταξιν τοῦ Διαλόγου τούτου οἰωνεῖ πρῶτην ἀπόπειραν πρὸς ἀναχαίτισιν τῆς ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ ὁσημέραι ἐπιτεινομένης κοινωνικῆς διαστροφῆς καὶ ἐξαχρείωσεως.

Ἐτέρα δὲ ἀφορμὴ οὐχ ἦττον συντελεστικὴ ἐγένετο καὶ ἡ τοῦ διδασκάλου του καταδίκη, ἣτις εἰκότως ὄφειλε νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ἀγανάκτησίν του κατὰ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τῆς πατρίδος του. Ὅτι δὲ ὁ Πλάτων συνέγραψε τὸν Διάλογον τούτον οὐχὶ πολλῷ ὕστερον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, τοῦτο πολλοῖς ἐν αὐτῷ ὑπανίσταται, οἷον Σελ. 486 Α. ἐφ. 508 (ἐφ.—511 Α. ἐφ. καὶ 521) ἐφ. Ἄλλως δὲ ἡ ἀλλογενὴς αἰσθησις, ἣν αὐτῷ ἐνεποίησε τὸ θλιβερόν τοῦτο συμβάν γίνεται καταφανὴς ἐκ τε τῆς διὰ πάσης τῆς συγγραφῆς δυνάμεως βαρυθυμίας, καὶ ἐκ τῆς δραμύτητος μεθ' ἧς καθάπτεται τῶν παλαιότερων πολιτικῶν τῆς πατρίδος του ὡς πρωταιτίων γενομένων τῆς νῦν οἰκτρᾶς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ἅτε ἀνέκαθεν παραμελησάντων τῆς χρηστῆς ἀγωγῆς τῶν συμπολιτῶν των. Ὅθεν τὰ πάντα ἐμπνεύσει τῇ γενναίῳ καὶ εὐαίσθητῳ αὐτοῦ ψυχῇ

πικρίαν και ἀπέχθειαν. Παντοῦ ἀνευρίσκει συμπτώματα χρονίου πάθους παραλυοῦντος τὴν τοῦ κοινωνικοῦ σώματος παραλυοῦντος και ἀποσύνθεσιν παντοῦ καθορᾶ διαστρεφόμενας τὰς ὑγιεῖς ἐκεῖνας ἠθικοπολιτικὰς ἀρχὰς αἰτινες συντηροῦσι και κρατύνουσι τὰς πολιτείας οὐχ ἦττον ἢ τὰ άτομα. Ἐνθεν μὲν ἀντιλαμβάνεται ἀκόλαστον οὐλοκρατίαν εἰς τυραννίαν μεταπίπτουσαν, ἔνθεν δὲ ἀντι μὲν τοῦ δικαίου και τῆς ἀρετῆς τὴν ἀδικίαν και τὴν φαυλότητα θριαμβεύουσαν τὴν δὲ τὸν ἦττω λόγον κρείττω ποιοῦσαν ῥητορικὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συμπίπτουσαν μετὰ τῆς τὰς βάσεις τῶν καθεστώτων ὑποσκαπτούσης Σοφιστικῆς. Ἀπέναντι λοιπὸν ταύτης τῆς ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ διὰ ζοφερῶν χρωμάτων ἀπεικονιζομένης καταστάσεως τῆς ἐποχῆς του ἀλληγορικῶς ἐξάγει τὴν τοῦ Σωκράτους προσωπικότητα ἐπὶ τὸ ἰδανικώτερον περιγράφων τὸν σοφὸν και δίκαιον ἄνδρα, ὅστις ἐν τῷ αὐτῇ πολιτεία διάγει βίον ἡσυχίον και ἀπράγμονα, ὅστις ἰδία ἕκαστον νουθετῶν και συμβουλεύων συντελεῖ εἰς τὴν κοινωνικὴν προαγωγὴν και βελτίωσιν, ὅστις οὔτε ἀδικον καταδρομὴν οὔτε αὐτὸν τὸν θάνατον φοβεῖται, ὅστις παρ' οὐδὲν λογίζεται πάντα τὰ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ και τὰς ἡδονὰς ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν και τὴν σοφίαν, ὅστις τέλος πάντων ὑπὸ εὐσεβῶν αἰσθημάτων ἐμφορούμενος ῥυθμίζει τὴν διαγωγὴν του συνωδᾶ πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους τοὺς ἀντανακλῶντας τὴν παγκόσμιον ἀρμονίαν, ἐπομένως δὲ πιστεύει ὅτι και μετὰ θάνατον ἀξιωθήσεται τῆς αἰδίου μακαριότητος.

Μετὰ τὰς προκαταρκτικὰς λοιπὸν ταύτας εἰδήσεις περὶ τε τοῦ ποιου ἑνὸς ἕκαστου τῶν ἐν τῷ Διαλόγῳ εἰσαγομένων προσώπων και περὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἱστορικῶν ἐκεῖνων περιστάσεων, αἰτινες μάλιστα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς τοῦ Συγγραφέως διανοίας πρὸς ἐκπόνησιν τοῦ καλλιτεχνήματος τούτου, καιρὸς ἦδη ὅπως ἀκολουθοῦντες τὴν και ἐν τοῖς προεκοδοθεῖσι Διαλόγοις τηρηθεῖσαν μέθοδον ἐν συνόψει μὲν πλὴν πιστῶς ἐκθέσωμεν και τὸ τοῦ παρόντος Διαλόγου ἐμπεριεχόμενον ἐπισυνάπτοντες ἕκαστοτε και τὴν πρὸς ὅσον ἔνεστι βαθυτέραν ἐρμηνείαν ἀπαιτουμένην διασαφῆσιν. Ἀφορῶντες δὲ εἰς τὰ διαδοχικὰ στάδια, αἵτινα διατρέχει ἡ συζήτησις διεξα-

γομένη πρῶτον μὲν μετὰ τοῦ Γοργίου, δεύτερον δὲ μετὰ τοῦ Πῶλου, και τρίτον μετὰ τοῦ Καλλικλέους, δυνάμεθα προσφῶς νὰ διαιρέσωμεν τὴν Διαλογικὴν ὕλην εἰς πέντε τμήματα, ἐκτὸς τοῦ προτασσομένου συντόμου Προλόγου, και τοῦ τὰ οὐσιώδη συζητήσεως ἀνακεφαλαιούντος Ἐπιλόγου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ὁ Σωκράτης και ὁ Χαιρεφῶν συναντήσαντες τῷ Καλλικλῆϊ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας του ἀναγγέλλουσι αὐτῷ ὅτι ἐπίτηδες ἦλθον, ὅπως ἀκροασθῶσι τὸν Γοργίαν. Εἰπόντος δὲ τοῦ Καλλικλέους, ὅτι οὗτος ἀρτίως ἐπαύσατο πολλὰ και καλὰ ἐπιδεικνύμενος, πλὴν εἰς τὸ ἐξῆς ὅταν θελήσῃ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ὁ παρ' αὐτῷ καταλύων Γοργίας ποιήσεται αὐτοῖς ἐπιδείξειν, ὁ Σωκράτης ἐρωτᾷ τὸν Καλλικλέα, ἂν ὁ Γοργίας ἦναι εὐδιάθετος νὰ τὸν πληροφορήσῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον τοῦτο μόνον, τίς ἐστὶν ἡ οὐσία τῆς τέχνης του, και τί ἐπαγγέλλεται και διδάσκει. Προτρεπόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Καλλικλέους ν' ἀποτείνῃ τὴν περὶ τούτων ἐρώτησιν πρὸς αὐτὸν τὸν Γοργίαν, ἐντέλλεται τῷ Χαιρεφῶντι νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὸς τὸν Γοργίαν, τίς ἐστὶ. Τοῦτον δὲ ὑπὸ τοῦ Χαιρεφῶντος ἐρωτώμενον, ἂν ἦναι ἀληθὲς ὅπερ διαβεβαίῃ περὶ αὐτοῦ ὁ Καλλικλῆς, ὅτι ἐπαγγέλλεται, ἵνα ἀποκρίνηται εἰς οἰανδήποτε ἐρώτησιν, προλαμβάνει ὁ Πῶλος ἀμιλλώμενος ὁ μαθητὴς ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν διδάσκαλον εἰς τὴν συνδιάλεξιν. Ὅθεν πρὸς τοῦτον ἀποτεινόμενος ὁ Χαιρεφῶν, τίνα τέχνην, τὸν ἐρωτᾷ, μετέρχεται ὁ Γοργίας και ὡς ἐκ τούτου δὲ πῶς δέον νὰ τὸν ἀποκαλωμεν; Ὁ Χαιρεφῶν, ἀπαντᾷ ὁ Πῶλος, πολλὰς τέχνας ἡ ἀνθρωπίνῃ ἐμπειρία διὰ πειραμάτων ἐφεύρε· διότι διὰ μὲν τῆς ἐμπειρίας διερχόμεθα τὸν βίον κατὰ τέχνην, διὰ δὲ τῆς ἀπειρίας κατὰ τύχην. Ἐκάστων δὲ τούτων τῶν τεχνῶν ἄλλοι ἄλλων κατ' ἄλλον τρόπον εἰσὶν ἐμπειροί, τῶν δὲ ἀρίστον οἱ ἀρίστοι. Ἐκ τούτων δὲ εἰς εἶναι και ὁ Γοργίας και μετέχει τῆς καλλίστης τῶν τεχνῶν.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης κατανοήσας ὅτι ὁ Πῶλος ὑπεξέφευγεν αὐτὸ τὸ ἐρωτώμενον, διότι ἀπεκρίνατο οὐχί τίς ἐστὶν ἡ τοῦ Γοργίου τέχνη, ἀλλ' ὅποια ἐστὶ, πλέξας ἐγκώμιον αὐτῆς,

ὡσανεῖ τις τὴν ἐφευγεν, ἀπευθύνει τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν πρὸς τὸν Γοργίαν και πληροφορηθεὶς παρ' αὐτοῦ ὅτι ἐπαγγέλλεται τὴν ῥητορικὴν τέχνην και ὅτι δέον νὰ ὀνομάζεται ῥήτωρ, προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς βραχυλογίας. Ἀποδεξάμενος δὲ τοῦ Γοργίου τὴν πρόσκλησιν, γίνεταί ἐναρξίς τῆς μεταξύ ἀμφοτέρων συζητήσεως.

Ὁ πρόλογος οὗτος ἐκ δύο συντόμων εἰσαγωγικῶν συνεντεύξεων σύγκειται, πρῶτον ἐκ τῆς μεταξύ Καλλικλέους και Σωκράτους και κατόπιν ἐκ τῆς μεταξύ Πῶλου και Χαιρεφῶντος. Καὶ ἐν ἐκείνῃ μὲν δριστέον τίς ἡ σκηνὴ τοῦ ὀνόματος, τίς ὁ χῶρος, ἐν ᾧ ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο ὁ διάλογος. Καὶ τῶντι φαίνεται ὅτι ὁ Σωκράτης και ὁ Χαιρεφῶν συνήντησαν τὸν Καλλικλέα πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς οἰκίας του ὅστις ὀλίγα τινα συνδιαλεχθεὶς εἰσήγαγεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Γοργίαν ἔνδον διατρέχοντά. Τοῦτο κοινῇ ἀπαντες οἱ τε ἀρχαῖοι και οἱ νεώτεροι κριτικοὶ παραδέχονται, πλὴν τοῦ Σχλεῖσμαχεροῦ θέτοντος τὴν σκηνὴν οὐχί ἐν τῇ τοῦ Καλλικλέους οἰκίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ ἐν τῷ Λυκαίῳ, ἔνθα συνήθως ὁ Σωκράτης διέτριβε. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς γνώμης ταύτης ἀαφέρει πρῶτον ὅτι ὁ Καλλικλῆς ὀλίγον ἀβροφρόνως θὰ προσεφέρετο πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ζεχνιζόμενα σημαντικὰ πρόσωπα, τὸν Γοργίαν και τὸν Πῶλον, ἐγκαταλείπων αὐτοὺς ἵνα ἐξέλθῃ εἰς τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας του ἔνθα συνδιαλέγεται μετὰ τοῦ Σωκράτους και τοῦ Χαιρεφῶντος· και δεύτερον ὅτι ὁ Καλλικλῆς τοὺς προσκαλεῖ νὰ ἔλθῃσι παρ' αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον του, ὅταν θέλωσιν, (ὅταν βούλησθε παρ' ἐμὲ ἦκειν οἴκαδε) ὅπερ ἐμφαίνει ὅτι ὁ χῶρος τῆς συνδιαλέξεως δὲν εἶναι ὁ τοῦ Καλλικλέους οἶκος, διότι ἄλλως θὰ ἦτον ἀποπὸν νὰ προσκαλῆ παρ' ἐαυτὸν τοὺς προσεληθῶσι ἤδη εἰς τὸν οἶκόν του ἵνα ἀκροασθῶσι τὸν Γοργίαν. Ἄλλ' ἰδοὺ καθ' ἡμᾶς ἀπλύστατα παριστάνομενον ὅτι συνέβη. Ὁ Καλλικλῆς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐπιδεικτικοῦ λόγου τοῦ Γοργίου, ἐξῆλθεν ἀναψυχῆς χάριν εἰς τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας του· βλέπων δὲ τὸν Σωκράτην μετὰ τοῦ Χαιρεφῶντος προσερχόμενον, οὔπω δὲ σαφῶς γινώσκων ποῦ διευθύνονται τοὺς προσκαλεῖ λέγων νὰ ἔλθῃσιν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅταν θέλωσι ν' ἀκροασθῶσι τὸν Γοργίαν παρ'

αὐτῷ καταλύοντα. Διὰ δὲ τῆς συνεντεύξεως τοῦ Πῶλου μετὰ τοῦ Χαιρεφῶντος ὁ Πλάτων σκοπὸν προέθετο ὅπως ἀντιπαραβάλλων πρὸς τὸν μαθητὴν τῆς ψευδοῦς ῥητορικῆς τὸν τὴν διαλεκτικὴν τέχνην μερυνημένον ὀπαδὸν τοῦ Σωκράτους, καταδείξῃ τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν ταύτης ἀπέναντι ἐκείνης· διότι ἐνῶ ὁ Χαιρεφῶν μετὰ πολλῆς δεξιότητος διαλέγεται ἀπταιστῶς ἐφαρμοζὼν τοὺς κανόνες τῆς διαλεκτικῆς, ἀπ' ἐναντίας ὁ Πῶλος περὶ πλείονος ποιούμενος τὴν ἐπίδειξιν τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ τέχνης ἢ τὴν μετὰ λόγου και κανονικὴν συζήτησιν ἀδιαφορεῖ ἐὰν αἱ ἀπαντήσεις του εἰσι σχετικαὶ ἢ μὴ πρὸς τὸ ἐρωτώμενον. Οὔτω π. χ. ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Χαιρεφῶντος τίς ἡ τέχνη ἦν ὁ Γοργίας ἐπαγγέλλεται, ἐξω τοῦ προκειμένου ἐπιδεικτικῶς ἀπαγγέλλει ῥήσεις τινὰς ἐκ τοῦ ῥητορικοῦ αὐτοῦ συγγράμματος, τοῦ ὑπὸ Σωκράτους παρακατιῶν (σελ. 267) μνημονευομένου κατὰ κόρον ἐν ταύταις χρώμενος τὰ φωνητικὰ σχήματα, τὰ ἰσόκωλα και τὰ πάρισα, αἵτινα εἶχεν ἐκδιδαχθῆ παρὰ τοῦ Γοργίου, οἷον κατὰ τέχνην, κατὰ τύχην, ἄλλοι ἄλλων ἄλλως, τῶν δὲ ἀρίστων οἱ ἀρίστοι. Ἄλλὰ και ἐν τῷ Φαίδρῳ (267) ὁ Πλάτων σκιαπτικῶς τοὺς λόγους τοῦ Πῶλου ἀποκαλεῖ Μουσεῖα, ἥτοι Ἰερά τῶν Μουσῶν και πρὸς ἐπεξήγησιν τῆς ἐνοίας ταύτης ἀπαριθμεῖ τοὺς τεχνικούς ὄρους τῶν σχημάτων, ὧν χρῆσιν ἐποιεῖτο ὁ Πῶλος, ὡς τὴν διαπλασιολογίαν (ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς λέξεως κατὰ διάφορον σχηματισμὸν, οἷον ἄλλοι ἄλλων ἄλλως· τὴν γνωμολογίαν (γνωμικῶν σωρείαν) και τὴν εἰκονολογίαν (πλησμονὴν εἰκονικῶν ἐκφράσεων). Ἐν γένει δὲ καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Πῶλου πᾶσα σπουδὴ και προσπάθεια ὅπως κατακληθῇ τὰ ὡσα τῶν ἀκροατῶν του διὰ τοῦ ἐναρμονίου φθόγγου τῶν λέξεων και διὰ τῆς ἐντέχνου κατασκευῆς τῶν προτάσεων και τῶν περιόδων.

Οὐχ ἦττον δὲ ἀξιοσημείωτος γίνεταί ἐνταῦθα και ἡ προπέτεια αὐτοῦ, ὅστις καιπερ πολλῷ ὑποδεέστερος ὦν τοῦ Γοργίου περὶ τὴν τέχνην τοῦ διαλέγεσθαι, ἰσχυρίζεται ὅμως ὅτι ἂν μὴ ὑπερτερῆ, τοῦλάχιστον ἰσοφαρίζει τῷ διδασκάλῳ αὐτοῦ περὶ τὸ ἀφόβως και μεγαλοπρεπῶς ἀποκρίνεσθαι.

Ὅθεν διὰ τοῦ προλόγου τούτου ἀρκούντως προπαρασκευάζεται ὁ ἀμείωτος κατόπι

μεταξύ Σωκράτους και Γοργίου εξυφαινόμενος διάλογος.

(Ἐπεται συνέχεια)

Θ. ΚΑΡΟΥΣΟΣ.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

ΟΜΙΛΙΑ Α΄.

Κύριοι!

Πᾶσα ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ κατὰ πρῶτον καλῶς περὶ τί γράφεται, ἥτοι τίνα ὑπόθεσιν ἔχει καὶ τίνα τὰ ζητήματα, ἃ ἡ ὑπόθεσις αὕτη περιέχει, διότι, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ἀκριβῆ περὶ τούτου ἰδέαν, ἐφ' ὅσον οἱ περὶ αὐτὴν διατρίβοντες διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸ κύριον αὐτῶν θέμα καὶ ἕκαστος ἐκφέρει τοῦτο δι' ὀρισμοῦ μαχουμένου εἰς τοὺς τῶν ἄλλων, δυνατὸν εἶπεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν ἀπεκατέστη εἰσέτι. «Elle en chere!» λέγουσιν ὀρθῶς οἱ Γάλλοι. Διὰ τοιαύτην τινὰ αἰτίαν διημφισθητήθη ἐπὶ μακρὸν ἡ ὑπαρξίς τῆς πολιτικῆς δικονομίας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐπιστήμης πρώτης.

Πᾶσα ἐπιστήμη ὀφείλει δῦτερον νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὴν ὁδὸν, ἧτις ἄγει αὐτὴν ἀσφαλῶς εἰς τὴν λύσιν τοῦ κυρίου ζητήματος αὐτῆς, ἥτοι ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον, ἣν ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ πιστῶς ἵνα μὴ πλανηθῇ εἰς ὑποθέσεις, ἃ συμβαίνει παντὶ τῷ ἐπιχειροῦντι μελέτην χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ πῶς πρέπει νὰ διευθύνῃ αὐτήν. Ὁ ἄνευ μεθόδου βαίνων δύναται μὲν νὰ συναντηθῇ κατὰ τύχην μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἣν ζητεῖ· ἀλλ' οὔτε αὐτός, οὔτε ἡ ἐπιστήμη θέλουσιν ἐξ οὕτω τυχερᾶς ἀληθείας ὠφεληθῆ, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀλήθεια μὴ δυναμένη νὰ ἀποδείξῃ πῶς προήλθεν εἰς τὸ μέσον, ἀλήθεια μὴ δυναμένη νὰ ἀποδείξῃ ἐαυτὴν ὡς ἀλήθειαν, δὲν διαφέρει ἀπλῶς δόξης. Ἄλλ' ἡ ἐπιστήμη οὐκ ἔστι δόξα, κατὰ Πλάτωνα, μάρτυρες τοῦ λόγου μου ἔστωσαν οἱ Πυθαγόρειοι. Οὗτοι ἐδόξασαν ἤδη πρὸ τοῦ Γαλιλαίου ὅτι ἡ γῆ κινεῖται· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια αὕτη ἔμεινεν ἀπλή

δόξα μέχρι τοῦ Γαλιλαίου τοῦ δεῖξαντος τὴν μέθοδον ἧτις ἤγαγεν αὐτὸν ἀσφαλῶς εἰς οὕτω μεγάλην ἀλήθειαν. Ἡ ἀλήθεια διὰ μόνης τῆς μεθόδου ἐπιβάλλεται ὡς πίστις καὶ ἡ πίστις αὕτη ἐποίει τὸν Γαλιλαῖον εἰπεῖν «Errur si meuve.»

Περὶ τῶν προκαταρκτικῶν τούτων ζητημάτων πάσης ἐπιστήμης ἀεζαιρέτως, ἰδίως δὲ τῆς φιλοσοφίας θέλω ἐκθέσει ὑμῖν ὅ,τι γνωρίζω.

Ἡ ὑπόθεσις πάσης ἐπιστήμης ἐκφέρεται δὲ ἐνὸς ὀρισμοῦ, ὅστις δέον νὰ ᾖ κατὰ τὸ δυνατὸν σαφῆς, ἥτοι νὰ δώσῃ ἰδέαν σαφεστάτην καὶ ἀκριβεστάτην τοῦ κυρίου θέματος τῆς ἐπιστήμης, διότι, οἱ σκοτεινοὶ ὀρισμοὶ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ὁμοιάζουσι μὲ τὰς εἰκόνας τῶν κακῶν ζωγράφων. Ὁ ὀρισμὸς τῆς ἐπιστήμης προτάσσεται ὅταν ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν εἶναι ἀπλή, εὐληπτος· τὸναντίον δὲ τίθεται ἐν τέλει τῆς ἐπιστήμης ὡς συμπέρασμα. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς συμβαίνει ἐν φιλοσοφίᾳ· ἠθέλατε ἔχει σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς φιλοσοφίας ἂν ἔλεγον ὑμῖν ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη ὑπόθεσιν ἔχει κατὰ μὲν Ἀριστοτέλην «τὰ πρῶτα καὶ τὰ αἴτια» κατὰ δὲ Πλάτωνα, «τὸ ὄντως ὄν». Ὁ ὀρισμὸς λοιπὸν τῆς φιλοσοφίας ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῇ καὶ νὰ φανῇ ἐν τέλει ὡς ἀκαεφαλαίως, ὡς γενικὸν συμπέρασμα τοῦ περιεχομένου αὐτῆς. Ἐν τοσοῦτῳ μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφῆσω ὑμᾶς μέχρι τέλους ἐν ἀγνοίᾳ περὶ τῆς γνώμης, ἣν ἐγὼ ἔχω περὶ τῆς ἐπιστήμης ταύτης προτάσσω ἀμέσως γενικὰς περὶ αὐτῶν σκέψεις, ἃς θέλετε εὑρεῖ ἐν πλήρει συμφωνίᾳ μὲ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀθρώπου φύσιν καὶ μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεώς του.

«Ὁ θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσι». Ἐν τῷ παντὶ οὐκ ἔστι χώρα τῷ μάτην, εἶναι ἀξιώματα τῆς φιλοσοφίας. Πᾶν ὄν ὄρα, τῷ ὄντι, πρὸς ἐν τέλος, ἐκπληρῶν δὲ τὸ τέλος του συντελεῖ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ γενικοῦ τέλους τῆς πλάσεως, ἥτοι εἰς τὴν τοῦ σύμπαντος τάξιν καὶ ἀρμονίαν. Τὸ δὲ τέλος τοῦ ἀθρώπου, ὡς στοιχείου τῆς κτίσεως, εἶναι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ὅτι δὲ ὁ ἀνθρώπος διὰ τὰ δύο ταῦτα ἐγεννήθη δῆλον ἐκ τούτου μάλιστα ὅτι ὁ σοφὸς ποιητῆς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ αὐτὰ εἰς τὴν βραδείαν τοῦ ἀθρώπου σκέψιν ἀλλὰ προσοί-

κειῶν αὐτὸν εἰς ἀμφοτέρω ἐκ γενετῆς διὰ φυσικῶν αἰσθημάτων ἰσχυροτέρων καὶ ἀσφαλῶς στέρων πάσης σκέψεως. Καὶ ἀληθῶς ὡς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος, ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ῥητῶς «Πάντες ἀνθρωποὶ τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει». (*) Ἡ ὄρεξις δ' αὕτη, ἧς ἄνευ ὁ ἀνθρώπος δὲν ἤθελε διαφέρει τοῦ κτήνου μηδεμίαν ἐμφαίνοντος πρὸς τὴν γνῶσιν κλίσιν, εἶναι κατ' ἐξοχὴν εὐγενὴς διότι εἶναι εἰς ἄκρον ἀφιλοκερδῆς. «Καὶ ἡτῶν ἐπιστημῶν δὲ λέγει πάλιν Ἀριστοτέλης, καὶ τοῦ εἰδέναι χάριν αἰρετικῆ οὐσαν μᾶλλον εἶναι σοφίαν ἢ τὴν τῶν ἀποβαινόντων ἐνεκεν». (**)

Ἄν ὁ ἀνθρώπος ἀπέβλεπεν εἰς τὰ προβληματικὰ κέρδη καὶ εἰς τὰς προβληματικὰς τιμὰς τῆς ἐπιστήμης δὲν ἤθελε ταχέως σρέψῃ αὐτὴν τὰ νῶτα καὶ ἐξανδραποδισθῇ οὕτω;

Ἐκ τῆς φυσικῆς τοῦ ἀθρώπου ἀγάπης πρὸς τὴν γνῶσιν ἐγεννήθη ἡ ἐπιστήμη.

Τὸ πάλαι μία ὑπῆρχεν ἐπιστήμη, διότι ὁ ἀνθρώπος πρὶν διδαχθῆ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πείρας ὅτι ὁ νοῦς του εἶναι περιορισμένος ὅτι ἐνεκα τούτου ὀφείλει νὰ διαίρῃ τοὺς πόνους του πρὸς τὸ μέγεθος τῶν ἐπιθυμιῶν του, ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὸ πᾶν. Τὴν περὶ τοῦ παντὸς δὲ ἀπορίαν του ταύτην ὑπετύπωσεν εἰς μίαν ἐπιστήμην. Ὅτι δὲ δὲν μυθολογῶ, ἀλλὰ διηγοῦμαι, ὅπως δύναμαι, τὴν πρώτην τοῦ ἀθρώπου ὁρμὴν πρὸς τὴν γνῶσιν, μαρτυροῦσι τὰ πανάρχαια θρησκευτικά μετὰ τὰς τερατώδεις αὐτῶν ὑποθέσεις περὶ τοῦ φοβεροῦ αἰνίγματος τοῦ παντὸς καὶ τὰ πανάρχαια φιλοσοφικὰ συστήματα. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλλάδι ἔνθε ὁ ἀνθρώπος ἀπῆλλαγμένος πάσης θρησκευτικῆς ἢ πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἠδυνήθη νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς φυσικοὺς νόμους τοῦ συστήματος, ἐνεκα δὲ τούτου τῆς Ἑλλάδος ἡ ἱστορία ἔπεται διὰ παντὸς ὁ μόνος ὁδηγὸς τοῦ ἱστοριοῦ τοῦ ζητοῦντος τοὺς καθαρὸς νόμους καθ' ὅς ἡ ἀνθρωπότης ἀναπτύσσεται, ἐν αὐτῇ λέγω, τῇ Ἑλλάδι ἅπαντα ἡ πρώτη φιλοσοφικὴ περίοδος εἶναι καθιερωμένη εἰς τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τοῦ παντὸς διὰ τῶν μόνων

φυσικῶν ὁμῶς δυνάμεων τοῦ πνεύματος (*).

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ περὶ τοῦ παντὸς ἐπιστήμη φεύγουσα ἀκαταπαύστως τὸν περιορισμένον τοῦ ἀθρώπου νοῦν, παρέχουσα εἰκόνα ἀσφαιστάτην τοῦ παντὸς διδάσκει τὸν ἀνθρώπον νὰ περιορίσῃ τὰς ἐπιθυμίας του. Οὗτος στρέφεται τότε πρὸς τὰ τοῦ παντὸς μέρη, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων μήτε δύο ὁμοῦ δυνάμενος νὰ περιλάβῃ τελευτᾶ προσελθὼν τὴν προσοχὴν του εἰς ἐν τῶν μερῶν καθ' ἕκαστον· ἐκ τούτου δὲ ἐγεννήθησαν τοσαῦτα περὶ τοῦ παντὸς ἀπορία, ὅσα ἦσαν τὰ μέρη αὐτοῦ καὶ ἐπομένως τοσαῦτα νέαι ἐπιστήμαι, ὅσα ἦσαν αἱ περὶ τοῦ παντὸς ἀπορίαί.

Ἡ ἀποσύνθεσις λοιπὸν τῆς πρώτης ἐπιστήμης εἰς πολλὰς οὐδὲν ἄλλο ἐμφαίνει ἢ τὸν περιορισμένον τοῦ ἀθρώπου νοῦν. Ἄν ὁ τοῦ ἀθρώπου νοῦς ἦν ὁ θεὸς νοῦς δὲν ἤθελεν ἔχει ἀνάγκην ἵνα γνωρίσῃ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα διὰ νὰ διαίρῃ αὐτὸ εἰς τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη, ὅπως ἐκ τῆς γνώσεως ἕκαστου φθάσῃ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὴν τοῦ ὅλου γίωσιν· ἀλλ' ἤθελεν ὡς ὁ θεὸς νοῦς

(*) Οἱ Ἕλληνες τῷ ὄντι δὲν εἶχον τί δυνάμενον νὰ ὀνομασθῇ «θρησκεία ἐπίσημος» δὲν εἶχον δόγματα ἀμετακίνητα, θεολογίαν, ἠθικὴν, νομοθεσίαν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὡς θεοῦ, ἥτοι δὲν εἶχον ἱερὰς βίβλους, οἷας ἀπαντῶμεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ οἶαι εἶναι τῆς Ἰνδίας αἱ Βέδαί, τῆς Περσίας τὸ Ζενδ' Ἀβέστα καὶ τῶν Ἑβραίων ἡ Βίβλος. Τῶν Ἑλλήνων ἡ μυθολογία οὐδὲν τούτων εἶναι, ἀλλ' ἐλευθέρᾳ ἐπινοία τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης. Οἱ ἐφευρόντες τῷ ὄντι τὰς μυθολογίας ταύτας δὲν ἦσαν ἱερεῖς, ἢ ὡς ὀνομάζονται ἐν τῇ Ἀνατολῇ, προφῆται, ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ποιηταί. Ἐνεῦθεν δ' ἐπήγαγεν ἡ ἀνεξαρτησία, ἡ ὄριμος σκέψις, καὶ ὁ παράδοξος πλοῦτος μετ' ὧν ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία διακρίνεται ἀπὸ πάσης ἄλλης καὶ τὰ θαυμαστά ταῦτα αὐτῆς συστήματα, ἃ ἐπαδαγώγησαν οὕτως εἰπεῖν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ παρέχουσι σημερον ἔτι τροφὴν ἀτελεύτητον εἰς τὰς εὐγενετέρας ψυχὰς. Ὅπου ἡ πίστις οὐδὲν ἴσχυεν, ἔπρεπε νὰ ἴσχυῃ ὁ λόγος καὶ νὰ διώκῃ μόνος τὰ πάντα.

De la certitude, rapport à l'Academie des sciences morales et politiques par Ad. Frank. σελ. 57—58.

(*) Μετὰ τὰ φυσ. Β. 4.

(**) Μετὰ τὰ φυσ. Α. 2.

ἐμβατεύσει ἀμέσως εἰς τὴν οὐσίαν παντός πράγματος.

Ἐν τοσούτῳ ἡ ἀποσύνθεσις τῆς πρώτης ἐπιστήμης εἰς πολλὰς, τῶν πολλῶν ἐπιστημῶν ἢ ὑπαρχίς, εἶναι προσωρινή καὶ δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἦναι ἢ προσωρινή, διότι πᾶσα κατὰ μέρος ἐπιστήμη οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀπλὴ διαφώτισις γωνίας τῆς Οἰκουμένης, ἀπλὴ λύσις ἀπορίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος περὶ τινος μέρους τοῦ παντός· ἄλλα ποῖαι αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ αἱ διέπουσαι πᾶσας τὰς περὶ τοῦ παντός μερικὰς ἐξηγήσεις τῶν ἐπιστημῶν, ποῖαι αἱ μεταξὺ τῶν μερικῶν τούτων ἐξηγήσεων ἐσωτερικαὶ ἀναφοραὶ, ποῖος ὁ τελικὸς σκοπὸς πρὸς ὃν αὐταὶ ὄλαι ὁμοῦ ὁρῶσι, πῶς ἐξ ὄλων αὐτῶν ὁμοῦ θέλει προκύψει ἡ τελεία καὶ ὀριστικὴ περὶ τοῦ παντός ἐξήγησις, ἥτις εἶναι ἡ κυρία τοῦ ἀνθρώπου ἀπορία, οὐδεμία κατὰ μέρος ἐπιστήμη ἔχει τὸ δεῖν εἰπεῖν. Ὁ ἀνθρώπος λοιπὸν ἐν τέλει αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἐπιστήμης ὑψηλῆς, ἐπιστήμης, οὕτως εἰπεῖν, δεσποίνης, ἥτις θέλει ἐνώσει τὰς διεσκευμένους καὶ ἀσυναφεῖς περὶ τοῦ παντός λύσεις τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιστημῶν καὶ θέλει ἀποτελέσει τὴν μίαν καὶ πλήρη περὶ τοῦ παντός ἐπιστήμης ἐξήγησιν. Ὁ ἀνθρώπος δὲ τὸς ἄλλοι μᾶλλον αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τοιαύτης ἐπιστήμης ὅσῳ ἡ σοφία, κατ' Ἀριστοτέλην, δὲν συνίσταται, εἰς τὴν γνῶσιν ὠρισμένου τινὸς πράγματος ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ὄλων γνῶσιν. Ἴδου τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους. «Ἵπο-» λαμβάνομεν διὰ πρῶτον μὲν ἐπίστασθαι » πάντα τὸν σοφὸν ὡς ἐνδέχεται, μὴ καθ' ἕκαστον ἔχοντα γνῶσιν αὐτῶν». (*)

Ἡ ὑψηλὴ δ' αὕτη ἐπιστήμη ἡ πασῶν τῶν ἐπιστημῶν ἀρχουσα, διότι καθ' ἃ πάλιν Ἀριστοτέλης λέγει, «οὐ γὰρ δεῖν ἐπιτάττεσθαι τὸν σοφὸν ἀλλ' ἐπιτάττειν, καὶ οὐ τοσοῦτον ἐτέρῳ πείθεσθαι, ἀλλὰ τούτῳ τὸν ἥττον σοφόν» (*) εἶναι ἡ φιλοσοφία, καὶ ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ὀνόματος τιμᾷ τὸν Πυθαγόραν ὅστις πρῶτος ὠνόμασεν ἑαυτὸν φιλόσοφον. Ὁ ἀνθρώπος δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀποφύγῃ πὴν ἐπιστήμην ταύτην διότι δι' αὐτὴν καὶ μόνην κατασκευάζει οὐ-

(*) Μετὰ τὰ φυσ. Β. 1.

(**) Μετὰ τὰ φυσ. Β. 1.

τως εἰπεῖν ἐκ νέου τὸν κόσμον οἷος οὗτος ἦν ἐν τῷ θείῳ νῷ.

Ἡ ἐπομένῃ εἰκὼν θέλει δώσει ἀκριβῆ εἰκόνα περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Φαντασθῶμεν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις ὁμοιάζει πρὸς ἐκτεταμένον ἀγρὸν, ὅστις κατὰ τὴν διάφορον φύσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν προΐοντων αὐτοῦ εἶναι διηρημένος εἰς μέρη, ὧν ἕκαστον ἔχει τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν τῶν καποίκων διὰ τὴν καλλιέργειάν του. Φαντασθῶμεν ὅτι ἕκαστον τῶν μερῶν τούτων ἀντιπροσωπεύει μίαν ἐπιστήμην. Φαντασθῶμεν προσέτι ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀγροῦ τούτου ὑπάρχει ὑψηλὴ θέσις ἀφ' ἧς ἡ ὄρασις χωρὶς νὰ διακρίνῃ τὰ καθ' ἕκαστα βλέπει τὸν ὅλον ἀγρὸν, τὰ ὄρια καὶ τὰς ἀναφορὰς τῶν μερῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰς πηγὰς ἀφ' ὧν ἐκρέουσι τὰ ὕδατα, ἃ γονιμοποιοῦσι πᾶν μέρος. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐπ' αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς θέσεως ἵσταται ἡ δεσποίνῃ ἐπιστήμη φιλοσοφία καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος μοχθεῖ ὁ φιλόσοφος νὰ ἀναβῆ ἵνα παρίσταται εἰς ὅλον τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἵνα ἀνακαλύπτῃ τὰς νέας ζωογόνους πηγὰς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καθάρσιον αὐτὰς.

(Ἐκ στενογραφημάτων. Ἐπειτα συνέχεια).

Σ. ΚΟΜΝΟΣ.

ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΜΩΝ.

ΜΕΡΟΣ Α'. — ΜΑΝΤΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΜΟΙ.

I

Δοξασίαι τῶν ἀρχαίων—Θεοὶ καὶ ἄνθρωποι—Εἰμαρμένη—Ἀρχαῖοι μῦθοι—Οἰδίπους πατροκτόνος, Ἄτις—Οἱ Στωϊκοί—Ὁμηρος—Ἡρόδοτος—Δοξασίαι τῶν Ἰνδῶν—Μετεμψύχωσις—Μῦθοι, Γυνὴ καὶ ὄφις—Διόττοντες ἀστέρες—Βουδδαισμός. Τὸ πεπρωμένον—Πλάτων—Φαίδρος, Νόμοι—Ἡρόδοτος—Δοξασίαι τῶν νεωτέρων—Δογματικὴ θεολογία.

Εἰς δύο μεγάλας τάξεις διακροῦνται τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐνόργατα ὄντα εἰς φυτὰ καὶ εἰς ζῶα. Αὕτη δὲ ἡ τελευταία μερίζεται εἰς δύο πάλιν· καὶ ἡ μὲν περιλαμβάνει τὰ ἄ-

λογα ἢ δὲ τὰ λογικά. Ἐκάστη τούτων ἴδιον ἔχει προορισμὸν, ἰδίας δὲ δυνάμεις καὶ ὄργανα. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ βλαστάουσα χλόη ὑπὸ τὰς θερμὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας προβιβάζεται εἰς φυτὸν, τὸ φυτὸν ἐκεῖνο παράγει τὸν σίτον καὶ ὁ σίτος τρέφει τὸν πεινῶντα ἄνθρωπον. Ἡ ἀμνάς γεννᾷται ἐπὶ τῶν ὀρέων, τρέφεται ὑπὸ τοῦ σίτου καὶ τῆς χλόης τῶν πεδιάδων, ὅπως ἡ μὲν σὰρξ αὐτῆς χρησιμεύσῃ εἰς τροφήν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ χροῶδες δέρμα τῆς περιθάψῃ τὸν ὑπὸ τοῦ ψύχους ῥιγοῦντα γυμνὸν τῆς ἐρήμου. Ὁ δὲ ἀνθρώπος γεννᾷται, ἀναπτύσσεται, μορφοῦται, πρὸς ἀνώτερόν τινα σκοπὸν, οὕτινος συναισθάνεται τὸ ὕψος καὶ τὴν ἀξίαν, καὶ πρὸς ὃν αἰωνίως βαδίζει. Διὰ τοῦτο οὐδόλως ἐδίστασαν πολλοὶ τῶν φυσιολόγων νὰ ἄρῳσιν ἐκ τοῦ φυτικού βασιλείου τὸν ἀνθρωπὸν καὶ ἰδίαν δι' αὐτὸν νὰ δημιουργήσῃσι τάξιν. (*)

Εἰς τὴν κορωνίδα ταύτην τῆς δημιουργίας ἴδια ἐπεδαφίλεισε πλεονεκτήματα ὁ Πλάστης τοῦ Παντός, ἀπονέμων εἰς αὐτὸν τὸ αὐτεξούσιον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν κρίσιν καὶ τὴν βούλησιν. Γεννᾷται λοιπὸν ὁ ἀνθρώπος ἐλεύθερος, ἔχων συνειδήσιν τῶν ἑαυτοῦ πράξεων καὶ ἐλευθέρῃ βούλησιν, εἶναι δὲ κατὰ συνέπειαν ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ δημιουργοῦ, ἐνώπιον τῶν ἄλλων, ἐνώπιον αὐτοῦ.

Κινοῦνται ὑπεράνω ἡμῶν ἀπειράριθμοι ἀστέρες καὶ στίλβουσιν εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ οὐρανοῦ ἐν μέσῳ σκιερᾶς νυκτός· ἄγνωστος δύναμις ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ περιστρέφονται αἰωνίως περὶ τι κέντρον, νὰ παρεκκλίνουσιν ἐνίοτε τῆς τροχιάς των, νὰ φαίνωνται καὶ νὰ ἀφανίζωνται· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἔχει συναισθησιν τῆς ἰδίας ὑπάρξεως, οὐδεὶς ἐνοεῖ ποῦ πορεύεται. Διέρχεται διὰ τῆς κοιλάδος ὁ πλημμυρῆσας ποταμὸς, ὑπερπηδᾷ τοὺς φραγμούς του καὶ παρασύρει τὴν καλύβην τοῦ ἀγρότου· ἀλλ' οὐδόλως ἔχει συναισθησιν τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, ἀλλ' οὐδεὶς ζητεῖ ἀπ' αὐτοῦ λόγον. Ἡ ὀργισθεῖσα λέαινα κατασπαράσσει τὸν κεμηκῶτα ὄρειβάτην καὶ ὁ μαινόμενος ταῦρος ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ βουκόλου· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν αἰσθάνεται τύψεις συνειδότος.

(*) Arhens. Cours de droit naturel. Ἐκδοσις δ'. σ. 116 ἐν ὑπόσημείωσει.

Μόνος ὁ ἀνθρώπος φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ κριτήριο τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, καὶ μεταξὺ δύο ὁδῶν ἀντιθέτων δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὴν ἑτέραν.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Ἐπικτήτου (*) τῶν ὄντων τὰ μὲν ἐφ' ἡμῖν τὰ δ' οὐκ ἐφ' ἡμῖν. Δύναμαι νὰ κατακρημίσω τὸ ὑψηλότερον ὄρος· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ κρατήσω τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου οὐδ' ἐπὶ ἐν ἑκατοστημόριον τοῦ δευτερολέπτου. Δύναμαι νὰ ἀνεγείρω κολοσσούς καὶ νὰ μετατρέψω τὸν ἀγρὸν εἰς λίμνην· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ὑπερβῶ τὰ ὄρια τῶν δυνάμεων μου. Πότε θὰ πνεύσῃ ὁ Ζέφυρος; Ὅταν θελήσῃ ὁ Αἰόλος. (**) Δύναμαι νὰ κρατήσω τὴν πνοήν του; Ὁ τ' ἀδύνατα ζητῶν πολὺ εὐκόλως ναυαγεῖ. Διὰ τοῦτο ὁ Πύργος τῆς Βαβυλώνης καταπίπτει καὶ μεταβάλλεται εἰς σωρὸν ἐρείπειων, ὁ Ἴκαρος ὀλισθαίνει ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν αἰθέρων καὶ πίπτει εἰς τὸ πέλαγος, ὁ δὲ ἀλαζῶν Βελλεροφόντης ῥιφθεὶς ἀπὸ τοῦ οἰστρηλατηθέντος Πηγᾶσου ἀποθνήσκει τυφλὸς τῆς πείνης εἰς τὸ Ἀλφειὸν πεδίον. Θέλω καὶ δύναμαι εὐρίσκονται πολλάκις ἀντιμέτωπα καὶ ἡ ἔλλειψις τῆς δυνάμεως περιορίζει τὴν θέλησιν. Ἐπομένως δὲν ἐδόθη εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ἀπόλυτος ἐλευθερία.

Τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου ἠθέλησαν νὰ περιορίσωσιν ἢ μᾶλλον νὰ παραγράψωσιν αἱ δοξασίαι τῶν λαῶν, ἐγείρουσαι κατὰ τῆς ἐλευθερίας τὴν τύχην καὶ τὰς βουλὰς τῆς εἰμαρμένης, δυνάμεις ἀόρατου, κατ' ἀγνώστους τινὰς νόμους διευθυνούσης τὸ σύμπαν καὶ χειραγωγούσης ὡς διὰ νήματος τὸ κινούμενον νευρόσπαστον.

Ὁ Ἕλλην φανταζόμενος τὸ θεῖον ἀρχὴν τοῦ παντός καὶ κυβερνήτην τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπέλαθεν ὅτι κατοικοῦν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ Ὀλύμπου καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτοτάτου αἰθέρος διεῖπε τὰς πτυχὰς τῶν ἐθνῶν, ὅτι ὁ Ζεὺς καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ κατερχόμενοι ἐκεῖθεν ἀνεστρέφοντο μετ' ἀνθρώπων, συνέτρωγον καὶ συνευχολοῦντο· ἄλλοτε μὲν εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸ ἀπαισίον δεῖπνον

(*) Ἀρρίανου. Ἐπικτήτου διατριβαί. Βιβλ. I. Κεφ' α'.

(**) Αὐτόθι. Βιβλ. I. Κεφ. α. ἐδάφ. 16.

τοῦ Ταντάλου. Ἐνῶ δὲ ἀληθῶς προσῆψεν εἰς τοὺς θεοὺς τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, ἐξῆρεν ὅμως πάντοτε αὐτοὺς καὶ τὰ ἐλαττώματά των ἐζήτησε νὰ καλύψῃ ὑπὸ τὸν πέπλον τῆς μυθολογίας. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἐπὶ μᾶλλον ἀναπτυσσομένης, ἡ θεότης ἀπεχωρίσθη μὲν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ εἰς εὐρείας ἐσκήνωσεν ἐκτάσεις τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ἀποβλέπων εἰς τὴν φυσικὴν ἁρμονίαν καὶ τάξιν τοῦ κόσμου, δὲν ὑπέλαθε τοὺς θεοὺς ἀδιαφοροῦντας περὶ τῶν γῆινων, ἀλλ' ἠνῶει αὐτοὺς ἐπάπτας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ θεωροὺς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διαδραματιζομένων, τιμωροῦντας τὴν κακίαν διὰ τῆς ἀκατασχέτου χειρὸς τῆς θείας Νεμέσεως καὶ βραβεύοντας τὴν ἀρετὴν.

Ἄλλ' ἐνῶ τοιοῦτοτρόπως ἐξῆρε τοὺς θεοὺς ἔθετο συγχρόνως ὑπεράνω αὐτῶν ἑτέραν τιὰ θεότητα κυριάρχον τοῦ παντός καὶ αὐτῶν τῶν Θεῶν, καὶ ἡ θεότης αὕτη, νόμος ἀπαράγραπτος κανονίζων ἀπ' αἰῶνων τὴν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ ἀνθρώπου πορείαν καὶ τὸ ἀδηλον μέλλον, ἐλέγετο Αἴσα, Εἰμαρμένη.

Ὁ Ἕλληνας ἠνῶει τὴν Εἰμαρμένην ἀμειλικτὸν τινα θεότητα, ἧς οὐδ' οἱ θεοὶ ἠδύναντο νὰ μεταβάλλωσι τὴν βούλησιν. Ἐπὶ τῆς δοξασίας ταύτης στηρίζεται ὁ μῦθος τοῦ πατροκτόνου Οἰδίποδος.

Πολὺ πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ χρησμός τις παλαιὸς εἶχεν ἀναγγεῖλαι εἰς τὸν Λαῖον, ὅτι ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθὲς υἱὸς ἐμελλε νὰ φονεύσῃ αὐτόν. Ὁ Λαῖος φοβούμενος τὸν χρησμόν, τρυπήσας τὰ σφυρὰ τοῦ νεογεννήτου βρέφους παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τινα τῶν ποιμένων, ἵνα τὸ ἐκθέσῃ εἰς τὸν Κιθαιρώνα βορὰν τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἀλλὰ κακῆ μοῖρα τὸ βρέφος ἐκεῖνο διασώζεται καὶ κομίζεται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κορίνθου, ὅστις πρῶτος ὀνομάσας αὐτὸ Οἰδίποδα ἀνατρέφει ὡς ἴδιον τέκνον, ὅτε, ἡλέραν τιὰ ὁ Οἰδίπους μανθάνει ὅτι δὲν εἶναι πατήρ του ὁ Πόλυβος. Ἡ λέξις αὕτη ῥιφθεῖσα ἐν ὥρᾳ συμποσίου ἀναφλέγει ἐν αὐτῷ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ μάθῃ τὸν γνήσιον πατέρα. Καὶ ἀναχωρήσας ἀπὸ τῆς Κορίνθου πορεύεται εἰς Δελφούς νὰ ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον, ὁ δὲ θεὸς συμβουλεύει αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ πατρὶον δῶμα, διότι θέλει φονεύσει τὸν πατέρα του καὶ θέλει λάβει τὴν μητέρα

του εἰς γάμον. Ὁ Οἰδίπους νομίζων ὅτι πατὴρ του εἶναι ἡ Κόρινθος περιφέρεται εἰς Βοιωτίαν, ἔνθα εἰς στενὸν τι τῆς Φωκίδος συνατᾶ τὸν Λαῖον μεταβαίνοντα ἐφ' ἄρματος εἰς Δελφούς καὶ ἐλθὼν εἰς ἐριδας φονεύει τὸν βασιλέα, ἀγνοῶν ὅτι εἶναι πατήρ του. Εἰσελθὼν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὰς Θήβας λύει τὸ αἰνίγμα τῆς Σφηγῆος καὶ ἀντι δωρεᾶς λαμβάνει τὸν θρόνον καὶ τὴν Ἰοκάστην εἰς γάμον, ἀγνοῶν ὅτι εἶναι ἡ μήτηρ του.

Ἄλλ' ἐάν τις ἐξετάσῃ καλῶς τὸν μῦθον τοῦτον, ὁ Οἰδίπους ἦτο ἄξιος τῆς τύχης του, διότι ἀφοῦ ὁ χρησμός εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ γείνη πατροκτόνος, ἠδύνατο διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς τοῦτο νὰ ἀποφύγῃ πάντα φόνον.

Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡρόδοτου ἀναφερόμενον περὶ Ἄτυος τοῦ υἱοῦ τοῦ Κροῖσου. (*)

Κροῖσος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀυδῶν εἶδε καθ' ὕπνου ὅτι ὁ υἱὸς του Ἄτυος ἐμελλε νὰ φονευσθῇ ὑπὸ σιδηρᾶς αἰχμῆς. Ἐγερθεὶς δὲ καὶ φοβούμενος τὰς συνεπειὰς τοῦ ὄνειρου νυμφεύει προῶρως τὸν νεανίσκον, θέλων νὰ μετατρέψῃ καὶ νὰ ἐκθλήνῃ τὸν πολεμικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα καὶ κατακλείει αὐτὸν ἐντός τῶν ἀνακτόρων του. Μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς ἔρχονται πρὸς τὸν βασιλέα πρέσβεις ἐκ τῆς Μυσίας ζητοῦντες τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ λυμαινομένου τὴν χώραν τῶν ὕος. Καὶ ὁ μὲν Κροῖσος εὐχαρίστως ὑπέσχετο ταῦτα, οἱ δὲ Μυσοὶ ἐζήτησαν καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ ἀρχηγὸν τῶν λογάδων, ὃς ἐμελλε νὰ ἐκπέμψῃ. Ἐν τούτῳ ὁ Κροῖσος ἀναμνησκόμενος τοῦ ὄνειρου ἠρνεῖτο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅτε παρασᾶς ὁ Ἄτυος ἔλεγε πρὸς αὐτόν:— Πάτερ, τὰ κάλλιστα καὶ γενναϊότατα τῶν ἔργων διέπραξαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐφοίτων εἰς τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἄγρας. Ἐγὼ δὲ οὔτε δειλὸς οὔτε ῥάθυμος ἀναδειχθεὶς μένω κεκλεισμένος στεροῦμενος τῆς δόξης ἀμφοτέρων. Τώρα λοιπὸν τίνα θὰ μὲ ἐκλάβωσιν οἱ ἀπὸ τῆς ἄγρας καὶ τοῦ πολέμου ἐπιστρέφοντες; τίνα δὲ ἡ νεόγαμος σύζυγός μου;— Ὁ δὲ Κροῖσος ἀπεκρίθη:— Δὲν σὲ ὀνομάζω δειλὸν, ὦ παῖ, ἀλλ' ἔμαθον ἐκ τίνος ὄνειρου, ὅτι ἡ ζωὴ σου εἶναι ὀλιγοχρόνιος καὶ ὅτι αἰχμῇ σιδηρᾶ θέλει ἐπιφέρει τὸν θάνατόν σου.— Ἄλλ' ἂν τοῦτο

(*) Ἡρόδοτου. Βιβλ. I. Ἐδάφ. 34—46.

ἦναι ἀληθές, διὰ τίνων χειρῶν θὰ μὲ φονεύσῃ τὸ θηρίον, ἢ διὰ τίνος σιδηρᾶς αἰχμῆς;

Πεισθεὶς εἰς τοὺς λόγους τούτους συγκατανεύει ὁ βασιλεὺς καὶ προσκαλέσας τὸν παρ' αὐτῷ φιλοξενούμενον ἐκέτην Ἄδραστον, ὅστις ἀκουσίως εἶχε φονεύσει τὸν ἀδελφόν του, καθίστησιν αὐτὸν παιδαγωγὸν καὶ φύλκα τοῦ υἱοῦ του. Ὁ δὲ Ἄδραστος ὑπόσχεται νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν πάλιν εἰς τὸν οἶκον σῶων καὶ ἀβλαβῆ. Ἀλλ' ὅτε φθάσαντες ἐξήκοντίζον κατὰ τοῦ θηρίου, αὐτὸς οὗτος ὁ Ἄδραστος ἀμαρτήσας, τοῦ μὲν θηρίου δὲν ἐπέτυχεν, ἐκτύπησεν ὅμως τὸν προτρέχοντα βασιλόπαιδα καὶ ἔρριψεν αὐτὸν νεκρόν.

Οὕτως ἐξεπληρώθη τὸ πεπρωμένον ὁ δὲ Ἄδραστος συνεχωρήθη μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἀναλογιζόμενος τὰ δεινὰ, ὧν ὑπῆρξεν αἴτιος ἐγένετο αὐτόχειρ.

Ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία καὶ ἡ τῶν Ἐπικουρείων σχολὴ συμπίπτουσαι εἰς ἓν σημεῖον κηρύττουσι τὸν ἄνθρωπον τυφλὸν ὄργανον τῆς Εἰμαρμένης. Τὴν ὑπερφυσικὴν ταύτην δύναμιν ὁ Ὀμηρὸς ἐνοεῖ ἀνωτέραν πολλαχοῦ τοῦ Διός. Οὕτω διὰ στόματος τῆς Ἀθηναῖς ἀποφαίνεται ὅτι οὐδ' οἱ θεοὶ δύνανται νὰ ἀπομακρύνωσι τὴν κακὴν μοῖραν.

Ἄλλ' ἦτοι θάνατον μὲν ὁμοίον οὐδὲ θεοὶ περ καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκίμεν, ὅπποτε κενθὴ μοῖρ' ὀλοῇ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτου. (1)

Ἄλλαχοῦ δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὸν Ὑπατον Κρονίονα συμβουλευόμενον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ τὴν Αἴσαν περὶ τῆς τύχης τῶν θνητῶν.

Ἐνδ' ἐπίθω δύο κῆρε τανηλεγέος θανάτου
Τὴν μὲν Ἀχελλῆος, τὴν δ' Ἐκτορος ἱποδάμοιο
Ἔλκε δὲ μέσσα λαβῶν ῥέπε δ' Ἐκτορος αἴσιμον
[ἦμαρ. (2)]

Ἡ δὲ Μέλαινα Κῆρ τοῦ θανάτου παρίσταται οὐχὶ ὡς δύναμις ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ Διός ἀλλ' ὡς ἄλλη τις θεότης. (3) Ἄλλαχοῦ δὲ πάλιν τούναντίον ἡ Αἴσα φαίνεται ὑποτασσομένη εἰς τὰς βουλὰς τοῦ Ὀλυμπίου. (Διὸς αἴσα.)

(1) Ὀμήρου Ὀδυσσεΐα ἐκδ. Baumlein Γ. στίχ. 236.

(2) Αὐτόθι. Ἰλιάδος X. σ. 210.— Αὐτόθι. Ἰλ. Θ. σ. 69.

(3) Αὐτόθι. Ὀδυσσεΐας. Τ. σ. 538.

Ὁ Ἡρόδοτος ἀκολουθεῖ τὴν πρώτην γνώμην, παραδέχεται δὲ τοὺς θεοὺς οὐ μόνον ἀδυνατοῦντας νὰ μετατρέψωσι τὴν μοῖραν τοῦ θνητοῦ ἀλλ' ὑποκειμένους καὶ αὐτοὺς εἰς αὐτήν. «Τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγεῖν καὶ Θεῶ.» (1) Τούναντίον δὲ ὁ περιηγητὴς Πausanias θεωρεῖ τὴν μοῖραν ὑποτασσομένην εἰς τὸν Δία καὶ μόνον εἰς αὐτὸν πειθρομένην, (2) ἀφ' οὗ καὶ ὁ Ζεὺς μοιραγέτης ἐπονομάζεται.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ ποίησις ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ φιλοσοφία ἀφ' ἑτέρου παραδεχθεῖσαι τὰς περὶ Εἰμαρμένης προλήψεις τοῦ λαοῦ, ἐπλάσαν ἐξ αὐτῶν ὑπερουράνιον καὶ ὑπερολύμπιον θεόν, ἀκατανόητον, ἀόριστον καὶ ἀνευ συνειδήσεως ἐνεργοῦντα.

Ὁ Ζήνων εἶχε τὴν Εἰμαρμένην ὁ Ἐπικουρὸς τὴν τύχην. Διεφιλονείκουν δὲ περὶ τοῦ ὀνόματος ἐνῶ ἀμφοτέροι ἀπέδιδον τὰς αὐτὰς σχεδὸν ιδιότητας εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν λατρευομένην θεότητα. Οὕτω δὲ δι' ἀντιθέτων ὅλως ὀδῶν χωροῦντες ἐκήρυττον ἀμφοτέροι τὴν ἐντελεῖ ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καθ' ὅσον ἡ μὲν Στωϊκὴ φιλοσοφία ἀρνούμενη πᾶσαν ἠθικὴν ἀξίαν ἀπέδιδε τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην τοῦ ἀνθρώπου πορείαν εἰς τὴν Εἰμαρμένην ἑθεώρουν δ' ἑαυτοὺς οἱ Στωϊκοὶ ἠθοποιούς ὑποκρινόμενους ἐπὶ τῆς Σκηνῆς τοῦ βίου τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια διένειμεν αὐτοῖς αὐτὴ ἡ Εἰμαρμένη. Ἡ δ' Ἐπικουρείος ἀνυψοῦσα μέχρις ἀποθεώσεως τὸν ἄνθρωπον οὐδὲν ἄλλον ἐζήτει ἀληθῶς ν' ἀποδείξῃ ἢ τοῦτ' αὐτὸ σχεδὸν τὸ τῶν Στωϊκῶν λέγουσα δηλαδὴ ὅτι τὰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπεργάζεται ὁ ἄνθρωπος, τὰ δὲ ἀάγκη τις ἀναπόδραστος, ἡ τύχη. Ἀφῆρουν λοιπὸν καὶ οὗτοι ἐν μέρει τὸ αὐτεξούσιον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ καθ' ὅσον ἐδίδον λέας δυνάμεις εἰς τὴν ἀνάγκη ταύτην κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου κατέπιπτε καὶ ἐμηνδενίζετο.

Ἰδίᾳ δ' ἐνεκολλώθησαν τὴν ἰδέαν τοῦ πεπρωμένου πολλὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν.

Οὕτως οἱ Ἴνδοι θέλουσι τὸν ἄνθρωπον δέσμιον τῆς ἀγνώστου ταύτης θεότητος ἐνεργοῦνται κατὰ τινα ἀνάγκη. Ἐνταῦθα παύει

(1) Ἡρόδοτου βιβλ. I. ἐδ. 91.

(2) Pausanias. Βιβλ. V. XV. 3.— Αὐτόθι VIII. XXXVII. 4.

τὸ νοητικὸν καὶ αὐτεξούσιον καὶ ἄρχεται ἢ κεκτημένη, οὕτως εἰπεῖν, ταχύτης. Ἐνταῦθα δὲ ἄνθρωπος μεταμορφοῦται εἰς μηχανήν.

Τὴν ἰδέαν ταύτην ὑπεστήριξεν ἡ τῆς μετεμψυχώσεως δοξασία καὶ κατ' αὐτοὺς τὸ πεπρωμένον ἐταυτίζετο μετὰ τοῦ Προπεπραγμένου. Ὁ εὐφάνταστος καὶ φιλόσοφος ἐκεῖνος λαὸς ἐπλάσεν εἰς τὰς ἐκτάσεις τοῦ ἀπείρου οὐρανοῦ πέντε παραδείσους, εἴκοσι δὲ καὶ μίαν κολάσεις εἰς τοὺς βυθοὺς τῆς ἀβύσσου. Ἔθετο δὲ τὸ καθαρτήριο εἰς τὴν μεσάζουσαν γῆν. Ἄνω ἐκεῖ ἀνέμενε τὸν εὐδοκίμησαντα ἢ ἀγκάλῃ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἡ διακεχυμένη εὐώδης πνοὴ ἐμέθυε τὰς αἰσθήσεις του, ἐνῶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀπείρου θεοῦ ὡς ἀστὴρ ἀνατέλον ἐφώτιζε τὸν ἐσκοτισμένον τοῦ νέηλδος νοῦν. Ἐκεῖ ἀποθεούμενος καὶ μέγας ὡς δημιουργὸς μετελάμβανε τῆς ἀπείρου σοφίας καὶ ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς θεᾶτο μακρόθεν τὰ βασίλεια τῆς γῆς. (1) Κάτω δὲ ἠπλοῦτο ἡ πολιτεία τῶν δαιμόνων, ἐκεῖ οἱ βράσανοι ἀνέμενον τὸν παρανομήσαντα, ὅστις ἐπὶ σειρὰν τινα ἐτῶν ὑφιστάμενος τὴν ἑαυτοῦ καταδικὴν ἐπανήρχετο εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ πολλὰς καὶ ποικίλας μεταμορφώσεις. Ὁ φονεὺς Βραχμᾶνα μετεμψυχοῦται εἰς κῦνα, κάμηλον ἢ ὄνον. (2) Ὁ Βραχμᾶν ὅστις ἔπιε πνευματώδη ποτὰ μετεμψυχοῦται εἰς ἔντομον, ἀκρίδα ἢ σκώληκα, ὁ κλέψας χρυσίον διέρχεται ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς τάξεις τῶν ζώων καὶ φυτῶν μετεμψυχοῦται εἰς ἀράχνην χόρτον ἢ γῦπα. Ὁ κλέψας σῆτον μετὰ θάνατον ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζῶην ὑπὸ μορφὴν μυδῶ, ὁ κλέψας ἄλας ὑπὸ μορφὴν τέτιγος, ὁ ὑπεξαίρεσας δλοσηρικὰ ἐνδύματα μετεμψυχοῦται εἰς πέρδικα, ὁ κλέψας ἀγελάδα εἰς κροκόδειλον.

Κατὰ δὲ τοὺς θεοσόφους τέσσαρες ἦσαν αἱ κατοικίαι τῆς ψυχῆς ἢ γῆ, ὁ ἄδης, ὁ οὐρανὸς τοῦ Ἰνδρα, πρόσκαιρος Ἐδέμ, ἐν ἧ ἢ ψυχὴ διέμενεν ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον εἶτα δὲ ἐπανήρχετο εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὁ ὕψιστος χῶρος τοῦ Βισνοῦ ἢ ὁ τόπος τῆς ἀποθεώ-

(1) Alfred Maury.—Croyances et légends de l'antiquité. Ἐκδ. Β'. σ. 129.

(2) Clavel. Histoire pittoresque des religions. Tom. I. p. 87.

σεως, (1) ὁ καὶ Βορεία χώρα καλούμενος (2).

Πιστεύουσιν ὅτι ἡ ψυχὴ ἀποχωριζομένη τοῦ σώματος ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ ἄλλο σῶμα φέρουσα τὸ στίγμα τῶν προτέρων αὐτῆς πράξεων καὶ καθὼς σκιὰ καὶ ἥλιος συνυπάρχουσιν οὕτω συνυπάρχει καὶ τὸ ἐγκλημα μετὰ τῆς ψυχῆς. Ἐπανερχομένη δὲ εἰς τὸν κόσμον προσπαθεῖ δι' ἀγαθῶν πράξεων νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα τοῦτο καὶ ἡ τιμωρεῖται δι' ὅσα ἐν τῇ προτέρᾳ βιώσει ἤμαρτεν ἢ ἀνταμείβεται δι' ὅσα ὑδοκίμησεν ὥστε, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ὁ ἄνθρωπος ὑπέκει εἰς τι πεπρωμένον τὸ ὅποιον εἶναι ἀπόρροια τῶν προτέρων του πράξεων. Καὶ καθὼς μεταξὺ χιλίων δαμάλεων ὁ μόσχος εὐρίσκει τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, οὕτω καὶ τὸ πεπραγμένον τὸν πράξαντα. (3)

— Προσκυνήσωμεν τοὺς θεοὺς; ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ διδάσιν ὡς ἔστιν εἰμαρμένον προσκυνήσωμεν τὴν εἰμαρμένην; ἀλλὰ καὶ αὐτὴ δίδοσι κατὰ τὰ πεπραγμένα ἔργα ἐκάστου. (4) Συνωδὰ τούτοις ἐπάγουσι τὸν μῦθον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ὄφρος. (5)

— Γραῦς Βραχμανῆ, Γαουταμῆ τὸ ὄνομα, ζῶσα ἐν ἐρημικῇ τιμῇ καλύβῃ, εἶδε τὸν ἑαυτῆς υἱὸν ἄπνον δεκαπέντε ὑπὸ ὄφρος.

Τὸν ὄφιν τοῦτον Ὁθηρευτῆς ὀνόματι Ἄρζούνας δέσας διὰ βρόχου προσήνεγκεν εἰς τὴν Γαουταμῆν εἰπών

ΘΗΡΕΥΤΗΣ.

«Οὗτος ὁ κακὸς ὄφιν εἶναι ὁ φονεὺς τοῦ παιδὸς σου διάταξόν με νὰ τὸν φονεύσω.»

ΓΑΟΥΤΑΜΗ.

Τοῦτου φονευθέντος, οὐδόλως ὁ υἱὸς μου ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζῶην. Ὅ,τι εἶναι εἰμαρμένον καὶ προωρισμένον, ἐκ τούτου οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουσι τὸν θάνατον ἢ διὰ νόσου ἢ

(1) Γαλανοῦ. Ἰνδικαὶ μεταφράσεις. Ἰτιχασασαμουτσάια. Προλεγόμενα τοῦ Ἐκδότου. σ. μθ'.

(2) Αὐτόθι.—Βαλαβαράτα. Βιβλ. ΙΑ'. Κεφ. Α'. δίστιχ. 150.

(3) Γαλανοῦ. Ἰνδ. μεταφρ. Ἰτιχασασαμουτσάια. Κεφ. Β'. δίστιχ. 55.

(4) Αὐτόθι. Πρόδρομος. σ. 28.

(5) Αὐτόθι. Ἰτιχασασαμουτσάια. Κεφ. Β'. δίστιχ. 12.

διὰ πυρὸς, ἢ φαρμάκου, ἢ ὄπλου, ἢ ὄφρος, ἢ θηρίου ἢ ὕδατος.

Μόνος ὁ κακὸς ἀποδίδει κακὸν ἀντὶ κακοῦ ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ ἀντὶ κακοῦ ἀγαθόν.

ΘΗΡΕΥΤΗΣ.

Ἐκ τῆς τιμωρίας τῶν κακῶν οὐδεμία ἐπέρχεται ζημία ὥστε ὁ ἀνθρωποκτόνος οὐτὸς ὄφιν εἶναι ἄξιος θανάτου.

ΓΑΟΥΤΑΜΗ.

Πολλοὶ ἀποδίδουσιν ἀγαθὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ ἐλάχιστοι δὲ καὶ σπάνιοι εἶναι οἱ ἀνταμείβοντες καὶ τὸ κακὸν δι' εὐεργεσίας.»

Ἐνῶ τοιουτοτρόπως ὁ θηρευτῆς παρῶξινε τὴν ἀγαθὴν γυναῖκα, αὐτὴ οὐδόλως ἐνέδιδεν εἰς τὴν αἰτησίαν του. Ὅτε ὁ Ὅφιν θλιβόμενος, ὑπὸ τοῦ βρόχου καὶ μόλις ἀναπνεύων ἤγειρε φωνὴν καὶ ἀπήνησε πρὸς τὸν Ὁθηρευτῆν.

ΟΨΗΣ.

«Τί ἐγκλημα ἔπραξα, μωρὲ θηρευτᾶ; ἢ δὲν ἤξεύρεις ὅτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Θανάτου ἐφόνευσα τὸ παιδίον τοῦτο, καὶ ὅτι ἐγὼ εἰμι ὑπεξούσιος; Ἐὰν τῷ ὄντι ἔπραξα κακὸν τι τοῦτο ἄς ἀποδοθῇ εἰς ἐκεῖνον.»

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ ὄφρος ἐμφανίζεται ὁ Θάνατος.

ΘΑΝΑΤΟΣ.

«Ἐγὼ ὑπὸ τοῦ Χρόνου ἐρεθισθεῖς, προσήρησα σὲ τὸν Ὅφιν κατὰ συνέπειαν αἰτίος τῆς ἀπολείας τοῦ παιδὸς οὔτε ἐγὼ οὔτε σὺ εἴμεθα ἄλλ' ἐκεῖνος.»

Πάντα κινητὰ καὶ ἀκίνητα ἐν τῷ κόσμῳ ὑπόκεινται εἰς τὸν Χρόνον, τὸν ἀναρχον καὶ ἀτελεύτητον Χρόνον καὶ ὅπως εἰς τοὺς αἰθέρας βιαζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνέμων φέρεται τῇ δε καεῖσε τὸ νέφος, οὕτω καὶ τὸ πᾶν ὑπὸ τοῦ Χρόνου.»

Τότε παραστάς ὁ Χρόνος εἶπε πρὸς τὸν Θάνατον, τὸν Ὅφιν καὶ τὸν Ὁθηρευτῆν.

ΧΡΟΝΟΣ.

«Οὐτ' ἐγὼ, οὔτε ὁ Θάνατος, οὐδ' ὁ Ὅφιν, εἴμεθα αἰτίοι τοῦ θανάτου τούτου τοῦ παιδὸς.»

Τὸ πεπραγμένον ὑπὸ τούτου τοῦ παιδὸς τοῦτο εἶναι τὸ προτρεπτικὸν αἴτιον τοῦ θανάτου του ἅπαντες δὲ ἡμεῖς εἴμεθα ὑπεξούσιοι τοῦ πεπραγμένου.

Καὶ ὁ χρόνος τῆς ζωῆς, καὶ ἡ περιουσία καὶ τὸ ἐπάγγελμα καὶ ὁ χρόνος καὶ τόπος

τοῦ θανάτου τὰ πάντα εἶναι ὀρισμένα ἐκ τῶν προτέρων.

Καθὼς ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἐγγεόμενος τυποῦται κατὰ τὸ πρωτότυπον, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάζομενος πράττει κατὰ τὸ προπεπραγμένον.

Τὸ εἰμαρμένον εἶναι κυρίως τὸ αἴτιον, τὸ ὅποιον δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν κακοπάθειαν.

Καθὼς δὲ σκιὰ καὶ ἥλιος ἀδιαλείπτως συνυπάρχουσιν οὕτω καὶ ἡ πράξις μετὰ τοῦ ἀνθρώπου.»

Τὴν αὐτὴν ἰδέαν περὶ πεπρωμένου ἀνευρίσκομεν εἰς ὅλας τὰς ἐποποιίας τῶν Ἰνδῶν. (1)

Τὰ φαινόμενα τῶν διαττόντων ἀστέρων, πολλοὶ τῶν Ἰνδῶν ἀπέδιδον εἰς ἄλλην τινα ἢ τὴν φυσικὴν αἰτίαν, θεωροῦντες τοὺς ἀστέρας τούτους ὡς τὰς ψυχὰς εὐσεβῶν τινων καὶ μετανοούντων, αἵτινες ἀφοῦ ἐγεύθησαν ἐπὶ τινα χρόνον τῆς εὐδαιμονίας ἐν τῷ οὐρανῷ, ἀποστέλλονται ἐκ νέου εἰς τὸν κόσμον ὅπως ἐνσαρκωθῶσι πάλιν ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου. (2)

Ὁ Βουδδαϊσμός, ἡ νέα αὕτη αἵρεσις ἢ ἐκ τοῦ Βραχμανισμοῦ προελθοῦσα, θεοποιεῖ καὶ αὕτη τὴν εἰμαρμένην (Damata), ἧς οἱ νόμοι ἀναγκάζουσι τὸ Αἰώνιον πνεῦμα νὰ διασώζῃ τὸν κόσμον ἐπὶ σειρὰν ἀναριθμητῶν αἰώνων, ἕως οὐ προκληθῇ αὐτὸ εἰς νέαν δημιουργίαν. (3)

Ἐπανέλθωμεν ἤδη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἐξ ἧς τὸ πρῶτον ἀπεσικιρτήσαμεν, καὶ ἴδωμεν κατὰ πόσον αἱ δοξασίαι τῶν λαῶν συνεφώνουν πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ δόγματα.

Ὁ Πλάτων ἐν τῷ Φαίδρῳ διὰ τινος ἐπιτυχοῦς ἀλληγορίας παρίστην ἡμῖν τὰς ψυχὰς ἵπταμένας μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ καὶ οἰανεὶ ἀμιλλωμένας πρὸς τοὺς ἄνωθεν αὐτῶν (ἐν τῷ οὐρανῷ) ἐπὶ πτηνῶν ἀοράτων ὀχουμένους θεοῦς. (4) Κατὰ τὸν ἀγῶνα τούτου

(1) Γαλανοῦ. Ἰνδικαὶ μεταφράσεις. Βαλαβαράτα. Βιβλ. ΙΒ'. Κεφ. Α'. δίστ. 39. Αὐτόθι δίστιχ. 49.

(2) Clavel. Histoire pittoresque des religions. Tom. I. p. 87.

(3) Αὐτόθι p. 308.

(4) Πλάτωνος. Φαίδρος. Ἐκδ. Stallbaum, β'. σ. 97.248. Cap. XXVIII κ. ε.

αί ψυχαι ἀμιλλῶνται τούτο πρῶτον πάντων νὰ γνωρίσωσιν ἐν τοῦ σύνεγγυς τὸ θεῖον, ὅσαι δὲ αὐτῶν δὲν δύνανται νὰ μετάσχῳσι τῆς θεογονίας ταύτης ἢ δι' ἀμέλειαν ἢ διότι ἐνεπλήθησαν κακίας, τούτων καταπίπτουσιν ὡς φύλλα φθινοπώρου τὰ περὰ καὶ βαρυθεῖσαι ὀλισθαίνουσι καὶ πίπτουσιν εἰς τὴν γῆν. Ἐνταῦθα ἐνεργεῖται νέα ἐσωμάτωσις καὶ αἱ μὲν ἰδοῦσαι πλείωτερα καὶ ἐγγύτερον ἵππυδάσασαι τὰ ὑπὲρ οὐρανὸν εἰσέρχονται εἰς τὴν γονὴν ἐξ ἧς μέλλει νὰ γεννηθῆ ἀνὴρ φιλόσοφος ἢ μουσικός, ποιητῆς ἢ βασιλεὺς, μάντις ἢ γυμναστικός, αἱ δὲ ἤττονα εἰς ἄλλας δημιουργίας κατωτέρων ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν πρῶτην βίωσιν αἱ ψυχαι εἰσάγονται εἰς δίκην καὶ αἱ μὲν καταδικάζονται εἰς τὰς βασάνους τοῦ Ἄδου αἱ δὲ κωφισθεῖσαι ὑπὸ τῆς δίκης ἀνέρχονται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνταμιζόμεναι ἀνθ' ὅσου ἐπὶ τῆς γῆς ἠυδοκίμησαν. Μετὰ παρέλευσιν δὲ χρόνου τινὸς ἐπανέρχονται εἰς τὴν γῆν, πολλάκις μὲν ὑπὸ μορφὴν ἀνθρωπίνην, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀλόγου ζώου.

Ἡ θεωρία αὕτη εἰς πολλὰ σημεῖα ταυτίζεται μετὰ τῆς θεωρίας τῶν θεοσόφων Ἰνδῶν.

Εἰς δὲ τοὺς Νόμους φαίνεται ταυτίζων τὴν Εἰμαρμένην μετὰ τῆς θείας Προνοίας καὶ ἀποκρούων ὁ Πλάτων τὴν ὑποτιθεμένην ῥαθυμίαν καὶ ἀμέλειαν τῶν θεῶν. Πειρᾶται δὲ νὰ ἀποδείξῃ ὁ Ἀθηναῖος Ξένος, ὡς ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ὁ Πλάτων, τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου ἐπίπττας τῶν ἀνθρωπίνων καὶ κριτὰς τῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀποχωριζόμενων ψυχῶν.⁽¹⁾ Διὰ ταύτης δὲ τῆς Προνοίας οὐδόλως ἐδεσμεύθη ἡ ἐλευθέρᾳ βούλησις καὶ ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ παρασκευάζει τύχην, ὅπως λέγει εἰς τὸν δεύτερον Ἀλκιβιάδην⁽²⁾ προσεπιλέγων τὸ τοῦ Ὀμήρου

ὦ πόποι, οἶονδ' ἂν θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κακ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ Σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόνον ἄλλ' ἔχουσιν.⁽³⁾

Τοὺς δὲ Δαίμονας καὶ τὴν Νέμεσιν ἀπο

τοῦ ἡγεμόνος θεοῦ ὑπέλαβε διαταχθέντας εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τῶν ἀνθρωπίνων.⁽¹⁾

Οὕτω δὲ ὁ Πλάτων μεταιωρίζεται πολλῶ ὑψηλότερον τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν καὶ οὐδεὶς παραλλήλως τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἣν ἠγνοεῖ.

Ὁ δὲ Πλούταρχος⁽²⁾ διακρίων τὴν τοῦ Πλάτωνος Πρόνοιαν, τρίτην τινα ταύτην ἀποφαίνεται. Καὶ ἡ μὲν ἀνωτάτη, καὶ πρώτη νόσις τοῦ πρώτου θεοῦ καὶ βούλησις, εἶναι ὁ νόμος ἐκεῖνος, καθ' ὃν διεκοσμήθησαν ἕκαστα τῶν θείων, ἡ δὲ δευτέρα, τῶν δευτερευόντων θεῶν, ἡ τάξις ἡ ὁ κόσμος τῶν θνητῶν καὶ ἡ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν προμήθεια, ἡ δὲ τρίτη, τῶν περὶ τῶν γῆν δαιμόνων, ἡ φροῦρησις καὶ ἐπισκοπὴ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἐγεννήθη ἡ Εἰμαρμένη, ἡ δὲ δευτέρα σύγχρονος οὕσα συμπεριλαμβάνεται ἐν αὐτῇ, πολλῶ δὲ δικαιότερον ἢ τρίτη Πρόνοια, μεταγενεστέρα τῆς Εἰμαρμένης, ἐμπεριέχεται εἰς αὐτὴν ταύτην.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλοὶ ἐρεϊδόμενοι ἐπὶ τινῶν χωρίων τῆς Γραφῆς, ἐπολέμησαν τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρανοήσαντες τὴν θεῖαν Πρόνοιαν ἐξίσωσαν αὐτὴν πρὸς τὴν Εἰμαρμένην τῶν ἀρχαίων. Εἰς δύο δὲ ἀντίπαλα στρατόπεδα ἐτάχθησαν οἱ σοφοὶ τῶν Εὐρωπαίων καὶ οἱ μὲν Εἰμαρμένιοι, οἱ δὲ Ἀνθεμαρμένιοι ἐκλήθησαν, ἅτε οἱ μὲν ἀποκρούοντες τὸ αὐτεξούσιον, οἱ δὲ παραδεχόμενοι αὐτό.

Ἄλλ' ἂν ὁ ἀνθρώπος δὲν ἦτο αὐτεξούσιος καὶ πᾶσα κίνησις αὐτοῦ προήρχετο ἔξωθεν, ὡς παρατηρεῖ εἰς τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς νέας Ἑλλάδος λογίων, τότε διὰ τί νὰ λυπῆται ἔαν ἐπραξέ τι τῶν μὴ καθηκόντων; Ἡ ἐναντία περιπτώσει διὰ τί νὰ χαίρῃ; Ἐὰν δὲ ἡ ἀρχὴ αὕτη τῆς κινήσεως ἔκειτο ἔξω, τότε διὰ τί πάντες νὰ μὴ κινῶνται μετὰ τῆς αὐτῆς φορᾶς;⁽³⁾

Ἡ δογματικὴ θεολογία ἀντικρυς ἀπο

(1) Platonis opera. Tom. VII. Περὶ ψυχᾶς κώσμου καὶ φύσιος. 105 σ. 123.

(2) Varia scripta. Tom. IV. Περὶ Εἰμαρμένης. Κεφ. IX.

(3) Στοιχεῖα τῆς Μεταφυσικῆς παρὰ Βεανιαμὶν Λεσβίου. Βιέννη. 1820. σ. 299. §. 273.

κρούει τὴν Εἰμαρμένην καὶ ἐξαιρεῖ τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, ἣν διπτῶς θεωρεῖ, πρῶτον ὡς ἐν τῇ διανοίᾳ, δεύτερον ἐν τῇ ἐπιτελέσει, ὡς ἀρχὴν δηλαδὴ καὶ τέλος, σύλληψιν καὶ πραγματοποίησιν.⁽¹⁾ Μόνον δὲ καθ' ὅσον μετὰ τῆς υπερτάτης θελήσεως τοῦ Θεοῦ ταυτίζεται, παραδέχεται αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ τότε τὸ ὄνομα Εἰμαρμένη ἀποκρούει καθ' ὅσον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις περιέπιπτεν εἰς ἕτερον ἀντίθετον σημεῖον, καθ' ὃ θεωρεῖτο ἀνωτέρα τοῦ Θεοῦ.

Οὕτως ἀνέκαθεν ἡ δεισιδαιμονία ἀρῆρει ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ αὐτεξούσιον καὶ ἐδημιούργει ἀκατανόητον τινα θεότητα, ἀνευ συνειδήσεως ἐνεργοῦσαν, ἡ δὲ φιλοσοφία ἀντέτασσε τὴν Πρόνοιαν, ἢ τὴν λελογισμένην τοῦ υπερτάτου Θεοῦ βούλησιν.

(Ἐπεταί συνέχεια.)

K. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡΑ Τῷ ΡΩΜΑΪΚῷ ΣΤΡΑΤῷ ΠΟΙΝῶΝ.

Μία τῶν ἀσφαλεστέρων πηγῶν εἰς ἔρευναν τοῦ πνεύματος ἐποχῆς τινὸς καὶ ἔθνους εἶναι ἡ τῶν ποινῶν ἐξέτασις.—Ὁ, τι θεωρεῖται πολυτιμώτερον τοῦ ἀνθρώπου κτῆμα κατ' αὐτοῦ σπεύδει ν' ἀπειθῆνῃ ὁ Νομοθέτης ἐφ' ὅσον οἱ ὅροι τοῦ Λογικοῦ Νόμου καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ ἰδεῶν συγχωροῦσι, τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν μήλην πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἀνορθώσεως τοῦ δικαίου καὶ τῶν ἄλλων σκοπῶν, οὓς φρονεῖ ὅτι διὰ τῆς ποινῆς πρέπει καὶ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ.

Ἡ ποινὴ δεικνύσι τί ἐθεώρουν πολυμύατον καὶ ἐπομένως τί κἀκίσον δεικνύσιν ὁποῖον τὸ περὶ δικαίου καὶ ἀδικήματος φρόνημα, ὁποῖα αἱ περὶ τιμῆς καὶ ἐλευθερίας καὶ οἰκογενείας ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων ἐν τινι περιόδῳ καὶ ὁποῖα κατὰ συνέπειαν αἱ περὶ τιμωρίας ἀρχαί.

(1) Ἐπιτομὴ τῆς Δογματικῆς καὶ ἠθικῆς θεολογίας, ὑπὸ Α. Μοσχοπούλου. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Γ. ἱερέως Σολομοῦ, σ. 83.

Ὁ Στρατὸς εἶναι κοινωνία ἰδιαιτέρα, σῶμα ὅπερ καὶ τοὶ κεχωρισμένως ζῶν ἔντινι κράτει, ὅμως συνδέεται μετὰ τοῦ λαοῦ στενῶς, ἐξ αὐτοῦ πολλάκις γεννώμενον, ἐν αὐτῷ βίῳν καὶ αὐτοῦ τὴν ἀσφάλειαν προωρισμὸν ἔχον. Εἶναι κατὰ Νόμους, ὡς εἶπεῖν, σῶμα αὐθύπαρκτον, ἀντιπροσωπεῖον τὴν ὕλικὴν τοῦ ἔθνους ἰσχύν, ἧς ἡ ἀσκήσις ἀπαιτεῖ ταχύτητα, ταχύτητα, τῆς ὁποίας ἡ ἐνέργεια χρῆζει σφιγτικῆς συνδέσεως τῶν μελῶν αὐτοῦ καὶ πρὸς ἄλληλα συνοχῆς τοιαύτης, ὡς ὀργανικῶς νὰ λογίζωνται ἐν σῶμα ἀδιάσπαστον καὶ ἠσκημένον καὶ εὐσαλές. Ἡ τοιαύτη χρεῖα ἐπιτυγχάνεται διὰ νόμων προσφῶρων, ἐπιζητούντων τὴν πειθαρχίαν ὡς βᾶσιν καὶ ἀνάγκην υπερτάτην τοῦ στρατοῦ, νόμων, οἵτινες ἐνῶ φέρουσι τὴν νομικὴν ταύτην πειθαρχίαν, ἀναπτύσσουσι συναμα ἐν τῷ στρατῷ πνεῦμα ἠθικῆς συνδέσεως, ἐνότητος φρονήματος, συναισθήσεως τῆς ἀποστολῆς τοῦ στρατοῦ, σεβασμοῦ πρὸς τὸ καθῆκον ἀβιάστου αὐτοπροαίρετου, εἰλικρινοῦς, τοῦτέστιν ἐκεῖνου, ὅπερ δύναται νὰ ὀνομασθῆ ἀληθῆς, ἐσωτερικῆς, ἠθικῆς πειθαρχίας.

Ἡ Μελέτη τῶν περὶ στρατοῦ Νομοθεσιῶν γενομένη ὑπὸ τὸ ἀναδιφρύντων ὅλα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἱστορίας τ' ἀντικείμενα, ἢ ὑπὸ τῶν μελετώντων τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου καθόλου, ἀποβαίνει βεβαίως ἀτελής ὡς δευτερεύουσα ἢ ὡς μὴ εἰδική.

Ἐθεώρησα οὐχὶ ὀλίγον χρήσιμον τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν συλλογὴν πολλῆς ὕλης περὶ τῆς ἱστορίας τῶν στρατιωτικῶν θεσμῶν, ἀφ' ὅτου ἐπελήφθη τῆς μελέτης τῶν περὶ στρατοῦ Νόμων. Μέρους τῆς συλλεγείσεως ταύτης ὕλης προσφέρων εἰς τὸν «Βύρων», σημειῶ ὅτι εἰσὶ μὲν ἀτελεῖς αἱ σημειώσεις αὗται ἀλλὰ δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι, θέλω δὲ χαρῆ πολλὴ ἐὰν ἡ ἐμὴ πρόθυμος ἀρχὴ γείνη ἀφορμὴ δοκιμωτέρων ἐρευνῶν καὶ εὐρυτέρων ἀποκαλύψεων.

Ἐκ τῶν περὶ ἱστορίας τῶν στρατιωτικῶν Νόμων σημειώσεων μου ἔλαβον τὸ ὅπως ἀρτιώτερον μέρος, τὸ ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς περὶ ποινῶν, ὅπερ ἔκρινα γενικωτέρου σκοποῦ καὶ πλατυτέρας ἀναγνώσεως ἄξιον, ἐπομένως κατάλληλον διὰ τὰς στήλας τοῦ «Βύρωνος».

II

Ἀπὸ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν, αἵτινες αἰτίαν μὲν ἔχουσι τῆς δεκανδρίας τῆς ἀσχι-

μίας, ἀφορμὴν δ' εὐροῦσαι τὸ δραματικὸν συμβάν⁽¹⁾ τῆς ὥραιας τοῦ Βιργιλίου θυγατρὸς καὶ μνηστῆς τοῦ Ίκιλίου τὴν ὁποῖαν ἠθέλησε νὰ λάβῃ ὁ Ἀππίος Κλαύδιος ἐφρόνυσε δὲ ὁ πατήρ, παραχωδῶς ἀρχεται σειρά Νομοθετικῶν Ἔργων, πολλὰ καὶ περὶ στρατοῦ προβλεψάντων.

Ἰδίως τὸ πολίτευμα τοῦ Τούλλου Ὅστιλιου ἠσχολήθη κυρίως πρὸς μέρφωσιν τῶν ἐνδόξων ἐκείνων λεγεῶνων, αἵτινες περιέφερον νικηφόρον τὴν ἰσχύϊν τῆς Ῥώμης ἀπὸ τῆς Ἰρλανδικῆς θαλάσσης μέχρι τῶν Ἰμαλαίων ὄρεων καὶ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Ἀλανδικῶν νήσων μέχρι τῆς Σαχάρας καὶ τῆς Ἀβυσσινίας.

Τὸν ἐπιτυχόντα σκοπὸν τοῦτον τοῦ Σοφροῦ τῆς Ῥώμης ὀργάνων τοῦ ἐκαλλιέργησαν οἱ Ῥωμαῖοι ἀπαύστως. Ἡμέχρι τῆς πτώσεως τῆς Αὐτοκρατορίας μακρὰ περίοδος εἶναι συνεχῆς νομοθετικὴ περὶ στρατοῦ ἐργασία, ἐργασία ἄδηγουμένη ὑπὸ τῆς ἐμβριθοῦς τῶν νομικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν μελέτης, ἐργασία γονιμωτάτη καὶ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῆς καὶ ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι τῶν ἔργων.

Ἡ Βυζαντικὴ αὐτοκρατορία παρέλαβε μετ' ἐλαχίστων τροποποιήσεων, ὑπαγορευθεισῶν ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τῶν καιρῶν καὶ τῶν περιστάσεων,⁽²⁾ μέρη τῆς νομοθεσίας ἐκείνης, καὶ δι' αὐτῶν διώκει τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς δυνάμεις.

Οἱ σωζόμενοι ἐν ταῖς νομοθετικαῖς τοῦ Βυζαντινοῦ Συλλογαῖς νόμοι (καὶ σωζονται πολλοὶ) μαρτυροῦσιν ἡμῖν τὴν ἀκρίβειαν, τὴν λεπτομέρειαν, τὴν βαθύνειαν τοῦ Νομοθέτου, ὅστις ὀδηγὸν ἔχων τὴν ἐνδοξὸν καὶ μακροτάτην πείραν καὶ τὰ φῶτα τῶν Νομικῶν, ὀργάνισε τὸν στρατὸν ἐκείνον, νομοθέτου τὸν ὁποῖον, ἂν συμβουλευόμενοι οἱ περὶ τῶν ἀστυκῶν καὶ Πολιτικῶν σχέσεων θεσμοθετοῦντες, ποσοῦτον φῶς παρ' αὐτοῦ λαμβάνοντες, πολὺ πλέον ὀφείλουσαν οἱ τὴν νομικὴν ῥύθμισιν τῶν στρατῶν ἐπηγγελλόμενοι νὰ ἐρωτῶσι καὶ ἐρευνῶσι μετ' ἐπιμελείας.

(1) Ὅπερ διηγείται ὁ Τίτος Λίβιος βιβλ. II § 44 καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασεὺς βιβλ. III.

(2) Οὕτως ἢ κατὰ θέματα διαίσεις περὶ ἧς ὄρα τὸ «τοῦ Σοφωτάτου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου περὶ Θεμάτων.» βιβλίον.

Τοῦ στρατοῦ ἡ ἀποστολὴ εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή. Ἡ πρὸς τὴν ἀποστολὴν ταύτην σάμπιμος ῥύθμισις πολυάνδρων τάξεων εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια. Αἱ τῶν στρατῶν ἀνάγκαι σχεδὸν πανταχοῦ ὅμοιαι. Τῶν στρατειῶν αἱ περιστάσεις, ὑπὸ ποικίλας μορφᾶς ἐμφανιζόμεναι, εἰσὶ πάντοτε αἱ αὐταί, ὅσον ἂν τὰ ὄργανα μεταβάλλονται τῶν πολέμων, ὅσον ἂν τροποποιῶνται οἱ ὀργανισμοὶ ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν ὀργάνων. Ὅλα τὰ σήμερον ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς νόμοις προβλεπόμενα ἐγκλήματα καὶ πλείονα ἴσως, εὐρηται ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἀκριβῶς διαγεγραμμένα καὶ λογικῶς τιμωρούμενα κατὰ τὰς τότε ιδέας.

Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξηγήσω ἐπαρκῶς ἐν ἔμοι, τὸν λόγον τῶν βαρειῶν ποινῶν κατὰ τοῦ πτώματος τοῦ αὐτοκτονούντος στρατιωτικοῦ διότι ὁ λόγος ὅτι στερεὴ τὴν πατρίδα ἐνὸς ἀνδρὸς δὲν μὴ ἐφαίνετο πείθων. Ὅταν ὅμως ἀνέγων τὸ φαινόμενον εἰς ἀπάσας τὰς νεωτέρας ἐκστρατείας τῶν πολλῶν αὐτοχειριάσεων, εὐρον λογικωτάτην τὴν ἀφορμὴν τοῦ νομοθέτου, ὅστις ἤθελε νὰ παρακωλύῃ τὸ μέγα κακὸν, ὅπερ τότε ὡς ἐκ τῶν διεξοδικῶν στρατειῶν θὰ ἦτο πολὺ μείζων ἢ σήμερον, δεικνύων εἰς τοὺς ἀνδρας, ὅτι εἶναι μικροψυχίας ἀποτέλεσμα ἡ αὐτοκτονία τοῦ καταγωνιζομένου ἀπὸ τὰς περιπετειᾶς τῶν πολέμων στρατιώτου.

Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ πολλοὶ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ αἱ Βυζαντιναὶ τοῦ Δικαίου πηγαί⁽¹⁾ παρέχουσιν ἀφθονωτάτην ὕλην ἣν πολλοὶ νεώτεροι ἐπραγματεύθησαν. Ἐκ τούτων ἀ-

(1) Κωδ. Β. 42. Τίτλοι 35, 37, 40, 55, 34, κτλ. Πανδ. Βιβλ. 49 τίτλ. 16 Βιβλ. 48 τίτλ. 18, Β. 29, τίτλ. Α'. κλπ. Βασιλ. Βιβλ. 57 τίτλ. I. Β. 60 τίτλ. 51. Νεαραὶ Ἰουστ. 27, 30, 31, 85. Feudorum libri τίτλ. 21 καὶ 22. Αεοντ. Νεαρ. ζζ'. Heimbamm anectoda 4 σελ. 65. «Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων αἱ τῶν ῥούφου καὶ τῶν τακτικῶν» ὅπερ Γαλλιστὶ μετέφρασεν ὁ Alexis Des baulx «Lois militaires recueillies du droit Romain et traduites en langue vulgaire Douay 1675 in 42. Synopsis minor στοιχ. Σ. λ.—μη'. Φ. δ'.—Α'. ρλβ'. ρκγ. κλπ.—Πεῖρα τίτλ. Θ'.—Ἐπιτομὴ τίτλ. XV.—Νεαραὶ Κωνστ. τοῦ Πορφυρογενήτου III καὶ IV—Ἐπαναγωγὴ τίτλ. 40 καὶ 16 καὶ 18.

πάντων θέλουσι σταχυολογηθῆ ἐν περιλήψει τὰ περὶ τῶν ποινῶν.

III

Ὁ Μοδεστίνος περιορίζει τὰς στρατιωτικὰς ποινὰς εἰς μαστίγωσιν, χρηματικὸν πρόστιμον, λειτουργίας ἐπίκλασιν (ἀγγαρίαν), στρατείας ἀλλάγην, βαθμοῦ ἐκβολὴν, καὶ ἀτιμον ἀποστράτευσιν, ἐξαίρουνται δὲ λέγει οἱ στρατιωτικοὶ τοῦ βασιτισμοῦ, τοῦ μετάλλου καὶ τοῦ ἔργου μετάλλου.⁽¹⁾ Ἡ ἀριθμησις αὕτη ὡς θέλομεν παρατηρήσει οὐδόλως εἶναι ἀκριβής.

Τηροῦμεν τὴν δεχθεῖσαν διαίρεσιν τῶν ποινῶν ἐν τοῖς ποινικοῖς συστήμασι εἰς ποινὰς 1) κατὰ ζωῆς 2) κατὰ τοῦ σώματος 3) κατὰ τῆς ἐλευθερίας 4) κατὰ τῆς τιμῆς καὶ 5) κατὰ τῆς περιουσίας.

Ποινὰς θανάτου εὐρίσκομεν πλείονας κατὰ τὴν σημαντικότητα τοῦ ἐγκλήματος ἐπιβαλλομένας τὰς πλείστας θηριώδεις καὶ χαρᾶκτηριστικὰς τῶ ὄντι τῶν ἀγρίων Ῥωμαϊκῶν ἠθῶν καὶ ὀρέξεων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἥπια ἑλληνικὰ ἦθη.

Ἡ κεφαλὴ καὶ ποινή (capitis poena) φέρεται μὲν καὶ πρὸς χαρακτηρίσιν πάσης θανατικῆς ποινῆς, ἀλλ' ἰδίως δι' αὐτῆς ἐνοοῦσι τὸν διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς θάνατον, εἴτε διὰ τοῦ ξίφους ἢ διὰ τοῦ πελέκεως, καὶ τὴν μεγίστην ἐλάττωσιν τῆς καταστάσεως. Οἱ ὄροι capitis poena, capitis punire, κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι εἶναι συνήθεις, ὅπου δὲ ὁ Νόμος ἐπάγει θανάτου ποινὴν, ὡς τὸ καῖεν (ᾧντα δρίζει τοῦτο (vivus comburatur)⁽²⁾ Καὶ τοι δ' ὁ Νόμος προνομιακῶς διὰ τοὺς στρατιώτας, ἀπαγορεύει τὴν εἰς θηρία καταδίκην καὶ τὸν ἀνασκολοπισμὸν, ὅμως εἰς τινὰς περιστάσεις ἐπάγει καὶ τοιαύτας ποινὰς⁽³⁾ τότε δ' ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν καθαιρεῖ πρώτα τὸν κατάδικον καὶ ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα τοῦ στρατοῦ εἰς δὲ ἀποδίδει τὸ προνόμιον νὰ μὴ ἀποθνήσκῃ διὰ τοιοῦτου θανάτου.

Διάφορα ἐγκλήματα ἔφερον τὴν ποινὴν ταύτην οἷον ἡ ἀπώλεια καὶ ἐκποίησης ὁ-

(1) Βασ. 57. 4, α. Πανδ. 49. 16. 3.

(2) Κωδ. 42, 35 Ν. 9.

(3) Πανδ. 49. 16 Ν. 3, § 10. 1.

πλων⁽⁴⁾, ἡ ἀνυποταξία⁽⁵⁾ ἡ αὐτομολία⁽⁶⁾ καὶ ἡ κατὰ τὴν αὐτομολίαν σύλληψις ἡ διέγερσις βαρείας στάσεως⁽⁷⁾ ἡ ἐπίθεσις κατ' ἀνωτέρου⁽⁸⁾ ἡ ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ φυγὴ⁽⁹⁾ ἡ πλήγωσις συστρατιώτου διὰ τῆς λόγχης, ἡ μὴ ὑπεράσπισις τοῦ ἀρχηγοῦ κινδυνεύοντος, καὶ ἐφεξῆς. Παρὰ Βυζαντινοῖς δὲ (σημειώθητι διὰ τὸ ἀλλόκοτον κατ' ἡμᾶς τῆς διατάξεως) οὕτως ἐτιμωροῦντο ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων ἀρχῶν καὶ οἱ ἀρχόντες τῶν ἄλλων Ἐπαρχιῶν εἰ μὴ ἐκώλυον τὴν παρ' ἰδιωτῶν ὀπλοποιίαν!⁽¹⁰⁾

Εἶδη θανάτου ἐπὶ μᾶλλον ἀτιμωτικοῦ Εἰσι α.) ἡ ἀπὸ τῆς Ταρπηίας πέτρας κατακρήμνισις. (à Tarpeio saxo praecipitari). Ἐν ταῖς πηγαῖς δὲν εὐρίσκομεν αὐτὴν ἀριθμομένην, ἤπου τῶν περὶ στρατιωτικῶν τιμωριῶν κατατασσομένην. Ὁ Σίχτερμαν ὅμως καὶ οἱ αὐτὸν ἀκολουθήσαντες συγγραφεῖς⁽⁸⁾ παραδέχονται καὶ αὐτὴν ὡς κατὰ στρατιωτικῶν ἐφαρμοσθεῖσαν ποτὲ, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὰς ἐν Τίτῳ Λίβιῳ⁽⁹⁾ διηγήσεις περὶ τῶν αὐτομολῶν, οὗς συλλαβῶν ὁ Φάβιος ἐν τῷ κατὰ Σαμνιτῶν πολέμῳ ἔπεμψεν ἐν Ῥώμῃ ὅπου κατεδικάσθησαν δαρέντες νὰ κρημνισθῶσιν ἐκ τῆς Ταρπηίου βράχου, περὶ τῶν δημῶν οἵτινες φυγόντες ἐκ Ῥώμης καὶ συλληφθέντες

(1) Πανδ. 49. 16 Ν. 3 § 13 Βασιλ. αὐτόθ. Ν. 5'.

(2) Καὶ ὅταν ἀκόμη πράξει τι παρὰ τὴν διαταγὴν μὲν ἀλλὰ καὶ ἀλλοῖστα. Πανδ. αὐτόθ. § 15. Τραγικὸν τοῦτου παράδειγμα ἀναφέρει Διον. ὁ Ἀλικαρνασεὺς (Βιβ. 8) τὸ τοῦ Μανλίου, ὅστις τὸν υἱὸν τοῦ ἀφῆσαντα τὴν θέσιν τοῦ ἵνα ὑπάγῃ ἀλλαγῶν τὸ πολέμησιν, ἀφοῦ ἔστειψε διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν τὸ ἐθανάτωσε διὰ τὴν παράβασιν τῆς διαταγῆς. Οὕτω τηροῦμενοι τῶ ὄντι οἱ στρατιωτικοὶ Νόμοι καρποφοροῦσιν. Αὐστηρήτης ἄκρα, ἀλλ' ἐν ἀκροτάτῃ δικαιοσύνη, εἶναι τὸ μυστήριον τῆς ἠθικῆς πειθαρχίας.

(3) Πανδ. αὐτόθ. Ν. 3 § 10 καὶ 11.

(4) Βασ. αὐτόθ. Θ'. Πανδ. αὐτόθ. § 19.

(5) Βασ. αὐτ. § 14 Πανδ. αὐτ. § 22.

(6) Β. αὐτ. § 15.

(7) Νεαρ 85 κεφ. ζ'.

(8) Chénier guide des tribunaux militaires. Introd. σά.

(9) Βιβλ. 24 § 20. Βιβλ. 25. § 7 καὶ βιβλ. 5 § 47.

ὑπὸ Ταραντίου κατεδικάσθησαν εἰς τὴν αὐτὴν ποινὴν καὶ τέλος περὶ τοῦ φρουροῦ, ὅστις ἀφῆκε τοὺς Γαλάτας νὰ κυριεύσωσι τὸ Καπιτώλιον, καὶ ὅστις κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐκ τοῦ βράχου ἐκείνου κατακοφμνισιν.

Ἴσως ἢ ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων κατὰτάξις τῆς ποινῆς ταύτης μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν ποινῶν δὲν εἶναι ἀποδεκτὴ ἄνευ ἀντιβήσεως.

Ὁ Σίχτερμαν σχολιάζων τὴν ὑπὸ τοῦ Λαμπρινίου ἀναφερομένην ὁμοίαν τιμωρίαν ἣτις ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλα, παρατηρεῖ ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῆ εἰς ἰδιοτροπία τυρανική παρά ὡς νομικὴ διάταξις. Ἡ δύνατο νὰ κρίνῃ ἐπίσης, φρονῶ, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς ἐκεῖναι περιστάσεις, ἃς διηγείται ὁ Λίβιος φέρουσι χαρακτῆρα ἐξαιρετικόν διότι αἱ ἐκκλησίαι ἐν τῇ ἀγανακτήσει τῶν ἴσως θεωρήσασαι τοὺς ἐνόχους ἐκπεπτωκότας τῆς ἰδιότητος τοῦ στρατιώτου ἐφήρμοσαν αὐτὴν ἐναντίον τῶν. Πρὸς δὲ οἱ ὅμοιοι δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῶσι στρατιωτικοί. Τοῦτο ὑποστηρίζει ἀκόμη ἢ πρὸ τῆς κατακρημνίσεως μαστίγωσις ἣτις δὲν ἐσυγχωρεῖτο κατὰ στρατιωτικῶν καὶ μόνον ἐν ἐναντίον ἔχομεν περὶ αὐτῆς παράδειγμα ὡς κατωτέρω ρηθῆσεται.

Ἄν δεχθῶμεν ὅτι ὑπῆρχε τοιαύτη ποινὴ τότε βεβαίως θὰ ἔπαιον ἐνωρίς εἰς ἀχρηστίαν καθόσον μάλιστα εὐρίσκομεν ὅτι κατόπιν ἀπηγορεύετο ῥητῶς ἢ μετὰ βασιανισμόν θανάτωσις (1) καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ δι' ἄλλου ὀργάνου ἐκτός τοῦ ξίφους (2) καὶ ἰδίως ἢ κατακρημνίσις. (3) ἂν καὶ κατὰ παράδοξον νομικὴν ἀντίθεσιν διετηρήθη ὡς ἐσχάτη τιμωρία τὸ φουρκισθῆναι καὶ καῆναι καὶ ροπαλισθῆναι (4) ὅπερ μάλιστα οὐκ ἐθεωρεῖτο κεφαλικόν. Τὸ φουρκισθῆναι δὲ καὶ καῆναι ἐπεβάλετο καὶ εἰς τοὺς αὐτομόλους καὶ τοὺς προδίδοντας μυστικά (5) ὡς θέλομεν ἰδεῖ.

(1) Βασ. Βιβλ. 60 τίτλ. 51 Ν. ἢ § 3 καὶ Πανδ. 48, 49, 8 πρ.

(2) Βασιλ. αὐτόθ. § 1 σχολ.

(3) Πανδ. αὐτ. Ν. 25 § 1 καὶ Βασιλ. αὐτ. κστ'.

(4) Πανδ. αὐτόθ. Ν. 8 πρ καὶ Βασ. αὐτόθ. Ν. κστ'.

(5) Πανδ. αὐτόθ. Ν. 38 § 1 Βασιλ. αὐτόθ. Ν. λδ'. Αὐταὶ ὅμως βραδύτερον κατηργήθησαν διὰ

β'.) Τὸ καῖεν ζῶντα (vinum comburi) ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν ἐφημερίζετο κατὰ τῶν αὐτομόλων καὶ τῶν «τὰς βουλὰς (τοῦ Βασιλέως) τοῖς πολεμίοις ἀπαγγελλόντων» (1) ἀλλ' ὁ Αἰών τὴν ἀποτομίαν τοῦ Νόμου μετριάζων ὤρισε κατὰ τῶν ἐπιστρεφόντων αὐτομόλων τὴν συγγνώμην καὶ ἐν ὑπατροπαῖς ἐλαφροτάτας ποινὰς (2) ἐνῶ πρότερον ἐπεβάλετο κατ' αὐτῶν ἐκκοπὴ χειρῶν (3) καὶ κνημῶν (4) καὶ θηριομαχίαν (5) καὶ σταύρωσις (6).

Πῶς ἐξετελεῖτο ἡ ποινὴ δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ,τι ὅμως δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν εἶναι ὅτι ἀφαιρεῖτο πρῶτον ἀπὸ τοῦ καταδικώτου ἡ ἰδιότης τοῦ στρατιώτου ἀφοῦ ὑπέμενε ὡς παρακολούθημα τὴν κεφαλικὴν ποινὴν, τοῦτέστι τὴν μεγίστην ἐκπτώσιν, οὐδέποτε ὅμως ἐβασανίζετο ὁ καταδικασθεὶς στρατιώτης ἢ υἱὸς αὐτοῦ. (7) Ἡ ποινὴ αὕτη φαίνεται ἰσχύσασα καὶ καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν περίοδον.

Κατὰ τινὰς συγγραφεῖς ἐπήγετο καὶ κατὰ τῶν λειποτακτῶν, ἀλλὰ Νόμον οὐδένα ὀρίζοντα τοῦτο εὐρίσκομεν, ἐνῶ τοῦναντίον εὐρίσκομεν διὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς λειποταξίας ἄλλας ποινὰς. Οἱ ἰσχυριζόμενοι τοῦτο ἀρνοῦνται τὴν γνώμην τῶν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ Μαρκελλίνου, προσθέτοντες ὅτι ἐπὶ τῶν λειποτακτῶν ἐφημερίσθη μεταγενεστέρως.

(Ἐπετα συνέχεια).

ΗΛΙΑΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

τῆς Νεαρ. ξζ'. τοῦ Λέοντος ἀντικατασταθεῖσαι, ὡς πρὸς τοὺς αὐτομόλους δι' ἄλλων ἐλαφροτέρων ποινῶν.

(1) Βασ. αὐτόθ. τίτλ. 51 Ν. 5 (2) Πανδ. 48, 49, 8 πρ.

(3) Sichtermann de poen. milit. rom. dissert. c. 41.—Τίτος Λίβιος βιβλ. 25 Βαλερ. Μαξιμ. Βιβ. 2. c. 7. Φροντίνος Β. 4. c. 4.

(4) Σουετ. Βίος Αὐγούστου. Sichtermann Senec. de ira Β. 3. σ. 32.

(5) Πανδ. 49, 46 Ν. 3 § 40 καὶ Ν. 7.

(6) Πανδ. αὐτ. Ν. 7 Τίτος Λίβ. Β. 30 Βαλερ. Μαξιμ. Β. 4, c. 7.

(7) Βασ. Β. 60 τίτλ. 50 Ν. κθ'. ὁ Κωδ. τοῦ 1350 φέρει στρατιὰ γὰς ἀντὶ στρατιώτης. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τοῦ Βασιανισμοῦ εἶναι βεβαίως μεταγενεστέρως, ὡς κατιόντες θὰ εὐρωμεν.

ΜΥΘΟΙ

ΤΟΥ HERDER.

Α'.

Ἡμέρα καὶ Νύξ.

Ἡμέρα καὶ Νύξ ἤριζον πρὸς ἀλλήλας περὶ πρωτείων ἢ πυρώδης, λαμπρὰ παῖς ἡμέρα ἤρχισε τὴν ἔριδα:

Πτωχὴ, σκοτεινὴ μήτηρ, εἶπε, τί ἔχεις σὺ ὡς ἔχω τὸν Ἥλιον, τὸν Οὐρανόν μου, τοὺς ἀγροὺς, τὴν πολυάσχολον καὶ ἀκάματον ζωὴν μου; Ἐγὼ ἐξεγείρω ὅ,τι σὺ ἔχεις φονεύσει πρὸς τὴν συναίσθησιν νέας ὑπάρξεως. Ἐγὼ ἀναδιεγείρω ζωογονοῦσα ὅ,τι σὺ παρέλυσες χαλάσασα.

Ἄλλ' ἄρα γε καὶ σοὶ εὐγνωμονοῦσι πάντοτε τὰ ὄντα διὰ τὴν διεγερτήριον ἐπιβροήν σου; ἠρώτησεν ἡ μετρίοφρων καὶ περιεκαλυμμένη Νύξ. Δὲν ἀπόκειται εἰς ἐμὲ νὰ δίδω ἀναψυχὴν εἰς ὅ,τι σὺ κατάκουραζεις; Καὶ πῶς μοι τοῦτο ἄλλως δυνατὸν εἶμ' ἂν μάλιστα διὰ τῆς λήθης τῶν κατὰ σέ; Ἐν ὅ ἔγὼ ἀπ' ἐναντίας, ἡ μήτηρ τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, δέχομαι πάντα, ὅσα παρήγαγον, κῆχαριστημένα εἰς τοὺς κόλπους μου.

Μόλις τὰ ἐγγίση τῆς ἐσθλότητος μου τὸ κράσπεδον, εὐθύς λησμονοῦσι πᾶσαν τὴν μαγείαν καὶ τὸ θάμβος σου, καὶ ἡρέμα κλίνουσι πρὸς τὰ κάτω τὴν κεφαλὴν. Καὶ τότε ἀνυψῶ, καὶ τότε τρέφω ἐγὼ τὴν ἠσυχάζουσαν ψυχὴν δι' οὐρανίας δρόσου. Τότε εἰς τὸν ὀφθαλμὸν, ὅστις ὑπὸ τὴν ἠλιακὴν ἀκτῖνά σου οὐδέποτε εἰς τὸν Οὐρανὸν ν' ἀτενίσῃ ἐτόλμα, ἀποκαλύπτω ἐγὼ, ἡ περιεκαλυμμένη Νύξ, λεγεῶνα ἀναριθμῶν ἡλίων, ἀναριθμῶν εἰκόνων, νέας ἐλπίδας, νέους ἀστέρας.

Καὶ ἤδη, τούτων λεγομένων, ἔψαυσε τὴν φλυαροῦσαν ἡμέραν τὸ ἄκρον τῆς ἐσθλότητος τῆς Νυκτός, καὶ σιγῶσα καὶ ἀπηυδηκυῖα κατέπεσον ἐκεῖνη τότε εἰς τὸν τὰ πάντα συγκαλύπτοντα κόλπον τῆς. Ἡ δὲ Νύξ ἐνεκαθιδρύθη περιβληθεῖσα τὴν ἀστρουόφαντον γλάμυδα καὶ τὸ ἐξ ἀστέρων στέμμα τῆς αἰωνίως ἡρεμίας τῆς ὄψιν.

Β'.

Τὸ ῥόδον.

«Πάντα τὰ ἔνθη βλέπω κύκλω μου ἀπο-

θνήσκοντα, μαραινόμενα καὶ ὅμως ἐμὲ μόνον ἀποκαλοῦσι πάντοτε τὸ εὐμάραντον, τὸ εὐκατάλυτον ῥόδον! — Ἀχάριστοι ἄνθρωποι! μὴ δὲν καθιστῶ ὑμῖν τὴν βραχεϊάν μου ὑπαρξίν ἀκούοντες εὐάρεστον; ὦ! καὶ μετ' αὐτόν μου ἔτι τὸν θάνατον παρασκευάζω ὑμῖν μνήμα εὐωδιῶν. Ἄλοιφας καὶ φάρμακα λυσίπονα, ῥωστικά καὶ τερπνά, καὶ ὅμως οὐχ ἤττον ἀκούω ὑμᾶς αἰετοτε ψάλλοντας καὶ λέγοντας: — Τὸ εὐμάραντον ῥόδον! τὸ φυλλοφόρον ῥόδον! — Οὕτως ἢ ἀνασσα τῶν ἀνθέων ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἐμεμφμαίρει, ἴσως ἤδη ἐν τῇ πρώτῃ συναίσθησει καὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐκπιπτούσης καλλονῆς. Ἡ πρὸ αὐτῆς ἰσταμένη κόρη τὴν ἤκουσε καὶ εἶπε: — Μὴ ὀργίζου καθ' ἡμῶν, γλυκεῖα μικρά! Μὴ ἀποκάλει ἀχαριστίαν τὴν ἀνωτέραν τῆς συνήθους ἀγάπην, τὴν ἐξ ἀβράς συμπαθείας προερχομένην εὐχὴν! Παντ' ἀληθῶς τὰ ἄνθη βλέπομεν περὶ ἀποθνήσκοντα, καὶ θεωροῦμεν τοῦτο ὡς πεπρωμένον τῶν ἀνθέων· ἀλλὰ σὲ, τὴν ἀνασσαν αὐτῶν, σὲ καὶ μόνον εὐχόμεθα καὶ νομίζομεν ἀξίαν τῆς ἀθανασίας· καὶ ὅταν λοιπὸν βλέπομεν τὴν διάψευσιν τῆς ἡμετέρας εὐχῆς ἐπίτρεψον καὶ ἡμῖν τὸ παράπονον, δι' οὗ ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποκαλοῦμεν ἐν σοί. Πᾶσαν ὠραιότητα, νεότητα καὶ χαρὰν τοῦ βίου ἡμῶν πρὸς σὲ παραβάλλομεν, καὶ ἐπειδὴ αὐταὶ ἀπανθοῦσι καὶ μαραινοῦνται ὡς σὺ, διὰ τοῦτο ἄδομεν καὶ λέγομεν πάντοτε: — Ἀχ! τὸ εὐμάραντον, τὸ εὐκατάλυτον ῥόδον! — »

Γ'.

Ἡ Ἥχῳ.

Μὴ πιστεύετε, ἀγαθοὶ μου φίλοι, μὴ πιστεύετε τὸν μῦθον τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἡ μετρίοφρων Ἥχῳ ποτε ὑπῆρξεν ἢ ὑπερήφανος ἐρωμένη τοῦ ματαιόφρονος Ναρκίσσου ἢ φλύαρος προδοτὶς τῆς θεᾶς αὐτῆς. Ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐφανέρωσεν ἑαυτὴν εἰς θνητὸν, οὐδέποτε κατὰ πρῶτον ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐξῆλθε φθόγγος. Ἀλλ' ἀκούσατέ μου νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τῆς Ἥχους.

Ἄρμονία, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἐρωτος, ἦτο δραστηρία συνεργάτις τοῦ Διὸς εἰς τὴν δημιουργίαν του. Μετὰ μητρικῆς στοργῆς ἔδωκεν ἐκ τῆς καρδίας τῆς εἰς ἕκαστον γινόμενον ἂν ἦχόν τινα ἢ τόνον, ὅστις διαπερᾶ τὰ

ἐνδόμυξά του, ὄλην του τὴν ὑπαρξίν συγγρα-
τεῖ καὶ συνενοῖ αὐτὸ μετὰ πάντων τῶν
συγγενῶν ὄντων. Τελευταῖον ἐξηγητήθη ἡ
ἀγαθὴ μήτηρ καὶ, ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς γεννή-
σεώς της μόνον κατὰ τὸ ἦμισυ ἦτο ἀθάνα-
τος, ἔδει πλέον μετὰ τῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν
τέκνων της νὰ χωρισθῇ καὶ πόσον ὁ χω-
ρισμὸς αὐτὸς ἦτο ἐγγύς! Ἰκετεύουσα ἐγο-
νυπέτησε πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Διὸς καὶ
εἶπε: «Παντοδύναμε Θεέ, ἃς ἐκλίπη ἡ μορ-
φή μου ἐκ τοῦ κύκλου τῶν θεῶν· ἀλλὰ μὴ
καταστρέψῃς τὴν καρδίαν μου καὶ τὴν αἴ-
σθησιν, μηδὲ μὲ ἀποχωρίσῃς τῶν ὄντων ἐ-
κείνων, εἰς ἅπερ ἐγὼ ἐξ αὐτῆς μου τῆς καρ-
διάς τὴν ὑπαρξίν ἔδωκα. Τοῦλάχιστον ἀόρα-
τος ἐπιθυμῶ νὰ μένω περὶ αὐτά, ἵνα πᾶν
ἀπήχημα τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἡδονῆς, δι' οὗ
εὐτυχῶς ἡ δυστυχῶς τὰ ἐπροίκισα, μετ'
αὐτῶν συναισθάνωμαι, συμμερίζωμαι μετ'
αὐτῶν!»

«Καὶ τί ἤθελε σοὶ ὠφελήσει,» εἶπεν ὁ
Θεὸς, ἐὰν ἀόρατος τὴν ἀθλιότητά των μετ'
αὐτῶν συνησθάνου, καὶ δὲν ἐμπόρεις νὰ τοῖς
βοηθήσῃς, οὐδὲ κἂν ὀπωσθήποτε νὰ τοῖς γεί-
νης ὄρατὴ, ἀφοῦ τοῦτο δὲν σοὶ ἐπιτρέπεται
ἡ ἀμετάκλητος ἐντολὴ τῆς Εἰμαρμένης;»

«ὦ! κἂν ἐπιτρέψῃ μοι μόνον ν' ἀποκρί-
νωμαι πρὸς αὐτά. Ἀόρατος κἂν μόνον τοὺς
φθόγγους τῆς καρδιάς των νὰ ἐπαναλαμβάνω,
καὶ οὕτω παρηγορεῖται ἡ καρδία μου.»

Ὁ Ζεὺς ἤγγισεν αὐτὴν ἡρέμα, καὶ ἡ Ἀρ-
μονία ἐξηφανίσθη, γενομένη ἀμορφος, παν-
ταχόσε διακεχυμένη Ἠχώ. Οὕτως ἔκτοτε,
ἔπου φωνὴ τίνος τῶν τέκνων της ἠχῆ, ἀντη-
χεῖ καὶ τῆς μητρὸς ἡ καρδία.

Ἐξ ἐκάστου πλάσματος, ἐκάστου ἀδελ-
φικοῦ ὄντος, ἀντιλαλεῖ τὸν φθόγγον τῆς ὀ-
δύνης καὶ τῆς ἡδονῆς μετ' ὁμοίας ἀπηχίσεως
ἀρμονικῆς χορδῆς καὶ αὐτὸς ὁ τραχὺς καὶ
σκληρὸς βράχος διαπερατᾷ ὑπ' αὐτῆς, ζωο-
γονεῖται, καὶ ὦ! ποσάκις ἀληθῶς, ἀβρά καὶ
συμπαθῆς μήτηρ, δειλὴ κάτοικε τῆς ἐρημίας
καὶ τῶν βωδῶν ἀλσῶν, ἐντὸς αὐτῶν σὺ μὲ
ἀνεκούφισας, σὺ μ' ἔτερψας πλειότερον ἢ εἰς
τὸν ἐρημον κύκλον ἀναισθητῶν ἀνθρωπίνων
καρδιῶν, ἀφώνων ψυχῶν ἀνθρωπίνων! Ὅσον-
δήποτ' ἐγκαταλελειμμένος καὶ ἀκατάληπτος
καὶ ἂν ἦμαι, οὐχ ἦττον αἰσθάνομαι ἐξ ἐκάστου
τῶν συγκεκομμένων τόνων σου, ὅτι μήτηρ

τὰ πάντα διαπερῶσα, μετ' ἀλλήλων συν-
δέουσα τὰ πάντα, μὲ ἀναγνωρίζει, μὲ ἀκούει.

Δ'.

Ὁ ἀποθνήσκων κύκνος.

«Μόνος ἐγὼ λοιπὸν θέλω μένει βωδῶς
καὶ ἀναυδος;» Εἶπε στεναζῶν ὁ σιωπηλὸς
κύκνος πρὸς ἑαυτὸν, ἐν ᾧ ἐλούετο εἰς τὴν
λάμπριν τῆς ὠραιότητας ῥοδοπορφύρου θύ-
σεως: «Σχεδὸν μόνος ἐγὼ καθ' ὅλον τὸ βα-
σίλειον τῶν πτερωτῶν σσιφῶν... Βεβαίως δὲν
φρονῶ τὴν φωνὴν τῆς λαλαγούσης χηνὸς οὐδὲ
τῆς κακκαβίζούσης ὄρνιθος οὐδὲ τοῦ κρώζον-
τος ταῶνος, ἀλλὰ τὴν σὴν, ᾧ γλυκεῖα φι-
λομήλα, ζηλεύω τὴν φωνὴν σου, καὶ, ὁπόταν
οἶονεὶ δεδεδεμευμένος ὑπ' αὐτῆς, βραδύτερα
εἰς τὴν λίμνην διανοίγω πλέων τὰ κύματα,
καὶ εἰς τὴν ἀνταύγειαν τοῦ οὐρανοῦ μεμε-
θυσμένος διατριβῶ. ὦ! πῶς ἐπεθύμουν νὰ
σὲ ψάλλω, χρυσέ μου δύνω Ἥλιε! Τὸ ὠ-
ραῖόν σου φῶς νὰ ψάλλω καὶ τὴν μακαριό-
τητά μου, εἰς τὸν καθρέπτην τοῦ ῥοδόεντος
προσώπου σου νὰ βυθισθῶ καὶ ν' ἀποθάνω!»

Κατατεθελγμένος καὶ ἐνθους καθ' ἑαυτὸν,
ὁ κύκνος ἐβυθίσθη εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ μόλις
ἀνύψωσε πάλιν ὑπὲρ τὰ κύματα τὴν κεφα-
λήν, ἀκτινοβόλος τις μορφῆ, παρὰ τὴν ὄχθην
ἰσταμένη, τὸν εἴλκυσε πρὸς ἑαυτὴν, ὁ Θεὸς
τοῦ πρωῖνου καὶ ἑσπερινοῦ Ἥλιου, ὁ ἀγλαὸς,
ὁ πάγκαλος Φοῖβος. «Χαρίζε, φίλον ὄν»,
τῷ εἶπεν, «εἰσηκούσθη κ' ἐκπληροῦται ἡ δέη-
σις, ἣν τόσῃ συχνά ἐντὸς τοῦ σιωπηλοῦ σου
στήθους ἔτρεφες, καὶ ἦτις δὲν ἠδύνατο πρό-
τερον νὰ σοὶ ἐκπληρωθῇ.»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔθιξε τὸν κύκνον διὰ
τῆς λύρας του, εἰς ἣν ἐτόνισεν ἤδη τὴν ὠδὴν
τῶν ἀθανάτων καὶ διεπέρασεν ἐνθουσιάζων
ὁ τόνος τὸ πτηνὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὡσεὶ
ἐνθους ἔψαλε τότε ὁ κύκνος προσψαύων τὰς
νευράς τοῦ Θεοῦ τῆς καλλονῆς, ὑμνησεν εὐ-
γνωμονῶν εὐθύμως τὸν ὠραῖον Ἥλιον, τὴν
ἀκτινοβολοῦσαν λίμνην καὶ τὴν ἀθάων, μα-
καρίαν αὐτοῦ ζωὴν. Καὶ μειλίχια, ὡς ἡ
μορφὴ του, ἦτο ἡ ἐναρμόνιος ὠδὴ, ὅθεν καὶ
μακρὰ ἔγνογράφει πλέων κύματα, εἰς ἡδεῖς
καὶ παντέρπνους διεκεχόμενος τόνους, ἕως
οὐ πάλιν εὐρέθη ἐν Ἥλυσις, παρὰ τοὺς
πόδας τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν τῇ ἀληθεί, οὐρα-
ρηνίῳ αὐτοῦ ὠραιότητι. Οὕτως ἀρα ἡ ὠδὴ,

ἦτις ἐν ταύτῃ τῇ ζωῇ τῷ ἦτο ἀπηγορευμένη,
ἐγένετο τὸ κύκνειον ἄσμα του, ὅπερ μειλί-
χίως ἔμειλλε νὰ διαλύσῃ, ν' ἀποσυνθέσῃ τὰ
μέλη του, διότι εἶχεν ἀκούσει τὸν ῥυθμὸν
τῶν Ἀθανάτων καὶ τὴν ὄψιν τοῦ Θεοῦ ἰδεῖ.
Εὐγνωμονῶν προσεκολλήθη εἰς τοὺς πόδας
τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἠμοῶτο τῶν θεῶν
τῆς φόρμιγγος αὐτοῦ τόνων, ἕως οὐ καὶ ἡ
πιστὴ του ἦλθε σύζυγος, ἦτις ἡδέως ἐξέ-
πνευσεν ἄθουσα ὡς αὐτός. Ἐκτοτε ἡ θεὰ
τῆς ἀθωότητος παρέλαβεν ἀμφοτέρους ὡς
εὐνοούμενους της, ὡς τὸ καλὸν ζεῦγος τοῦ
κογγυλοτεύκτου αὐτῆς δίφρου, ὅταν λούη-
ται εἰς τὴν λίμνην τῆς Νεοτῆτος.

Οὕτω καρτέρει καὶ σὺ, σιωπηλὴ, ἐλπί-
ζουσα καρδία! Ὅ, τι σ' εἶναι ἀπηγορευμένον
ἐν τῇ ζωῇ, διότι δὲν ἤθελες δυνηθῆ νὰ τὸ
ὑποφέρῃς, σοὶ δωρεῖται ἡ στιγμή τοῦ θα-
νάτου σου.

(*Ἐκ τῆς Γερμανικῆς)

ΦΙΛΗΠΠΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ ΕΞΟΡΙΣΤΟΥ.

«Wer vieles bringt, wird
Manchem Etwas bringen.»
(Goethe im Faust.)

«Ἵπάρχουσι στιγμαί, καθ' ἃς ἀκατάσχε-
τος ὄρμα νὰ βροτοφωνήσῃ ἡ ψυχὴ μου: «Ὁ
Θεὸς νὰ σὲ φυλάττῃ ἅ τὸ παντὸς ὄντος καλου-
μένου ἀνθρώπου!» Καὶ ὅμως ἄλλοτε πάλιν
πόσον βαθῶς συναισθάνομαι ὅτι ἀγαπῶ τοὺς
ἀνθρώπους αὐτὸν διαπύρως ἐπιθυμῶ καὶ διψῶ
τῆς μετ' αὐτῶν συγκοινωνίας καὶ συναστρο-
χῆς! φεῦ! ὅποια ἀντίφρασις εἰς τὴν ψυχὴν
μου! ὅποιοι διχασμοὶ καὶ σπαραγμοὶ τῆς
καρδιάς μου! Μοὶ φαίνεται τῷ ὄντι ὡς νὰ
ἦναι τὸ ἦμισυ τῆς ζωῆς μου μόνον ἔχθρα
καὶ πόλεμος ἄσπονδος πρὸς τοὺς ὁμοίους μου
καὶ τὸ ἄλλο ἦμισυ πάλιν μόνον γλυκεῖα
πρὸς αὐτοὺς συμφιλίωσις καὶ συνδιαλλαγή!
Ὁμοῖοι! διατὶ ὁ κόσμος καὶ ὁ βίος τοιοῦτος;
διατὶ τοιοῦτοι νὰ ἦναι οἱ ἄνθρωποι;»

*
«Ἐάν τις ἤθελε μ' ἐρωτήσῃ «πῶς ποτε ὁ
εὐγενέστατος καὶ φιλάνθρωπότατος τῶν χα-
ρακτήρων ἠδύνατο νὰ μετατραπῆ εἰς τὸν σκο-
τεινότετον καὶ μισάνθρωπότατον τῶν βρο-
τῶν;» Οὐδεμίαν ἄλλην ἀπόκρισιν ἠδύναμην
νὰ δώσω εἰμὴ ταύτην. Μόνον ἐὰν πᾶσαι ἤθελον
διαψευθῆ αἱ γενναϊόταται ἄμα καὶ δικαιοτά-
ται τῶν ἐλπίδων του διότι οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ
δύναται νὰ σκληρύνῃ καὶ τὴν ἀπαλωτάτην τῶν
ψυχῶν τόσον, ν' ἀποπετρώσῃ τὴν εὐαισθητο-
τάτην τῶν καρδιῶν, ὅσον ἡ τοιαύτη διά-
ψευσις! ἀδάμαστος καὶ ἀτεργχτος βράχος,
αὐτόχρημα πάγος ἀναισθητος καὶ ἀκαταπό-
νητος σιδήρης δύναται νὰ γείνη ὁ οὕτω πι-
κρῶς ἀπατηθεὶς ἄνθρωπος!»

*
«Ἐάν τις, ἐν ᾧ τυγὼν οὐχὶ μόνον τὸ κα-
θῆκόν του πιστῶς καὶ ἀκριβῶς ἐκπληροῖ,
ἀλλὰ καὶ εἰς πέρα τούτου ἔργα φιλοτίμως
ἐνασχολούμενος διαπρέπει καὶ διακρίνεται,
ἀντὶ παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης ἀμοιβῆς καὶ
ἐνθαρρύνσεως, αἴφνης, οὐχὶ μόνον ἄνευ τι-
νὸς ἀνάγκης ἀλλὰ καὶ πάντῃ ἀπροσδοκή-
τως παρὰ τῶν προϊσταμένων αὐτοῦ πικρα-
τάτας μομφᾶς καὶ ἐπιπλήξεις ἀπολαμβάνῃ,
τί ἀρὰ γ' εὐλόγως ἐνδέχεται τότε νὰ συμ-
βῆ; Τί πρέπει συνεπῶς νὰ περιμένωμεν; Καὶ
τί ἄλλο, εἰμὴ τοῦλάχιστον νὰ παύσῃ πλέων
ὁ οὕτως ἀναξιοπαθῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπληροῖ
μετὰ ζήλου καὶ αὐτὸ τὸ καθῆκόν του;»

*
«Πόσοι νομιζοῦσι, φαντάζονται μόνον ὅτι
ἐννοοῦσι τὸν Βύρωνα καὶ τοὺς πρὸς αὐτὸν
ὁμοίους ποιητὰς, ἐν ᾧ κατὰ βάθος οὐδὲ κἂν
τὸ ἀλφάτητον τῆς βυρωνείου ποιήσεως νὰ
συλλαβῆσαι δύναται!»

*
«ὦ σὺ, ὁ ἀπαιτῶν πᾶσαν παρὰ τῶν ἄλ-
λων ἀρετὴν, ὁ θέλων τὸν ἄνθρωπον κατὰ
πάντα τέλειον καὶ ἀριστον, εἶσαι ἀρὰ γε σὺ
αὐτός, πρὸ πάντων, τοιοῦτος;... Ἐξετά-
ζων κατὰ βάθος τὴν συνειδήσίν σου, οὐδὲν
εὐρίσκεις νὰ ἐπικρίνης, νὰ μεμφῆς, νὰ κατα-
κρίνης εἰς σὲ αὐτόν;...»

*
«Τί νὰ εἴπῃ τις περὶ κοινωρίας, ἐνθα ζῶ-
σιν ἄτομα, δυνάμενα νὰ διδάξωσι τὸν Γοί-
θιον καὶ αὐτὸν εἰς τὸν Βύρωνα νὰ σωφρονί-

νίσωσιν ἀξιοῦντα; — Κάνθαροι οἰκτροί! γελοιοὶ βάτραχοι!...» *

«Τοῦ ν' ἀπολέσῃ τις τὴν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους πίστιν τίς ἄλλη ἀπώλεια μείζων ἐνταύτῃ καὶ σκληρότερα, ποία βαρύτερον συμφορὰ, ποῖον φοβερώτερον δυστύχημα;» *

«Ποία μηχανὴ ἢ ποία δύναμις καὶ βία ἤθελε δυναθῆ ποτε νὰ μετατρέψῃ τὴν ἀπαξ γενομένην χρυσαλλίδα εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς μορφήν; . . νὰ μεταλλάξῃ πάλιν τὴν οὐτω φαιδρώς ἀπ' ἀνθους εἰς ἀνθος ἐπιπετώσαν ὠραίαν ψυγὴν εἰς τὸν εἰδεχθῆ καὶ ταπεινὸν κατὰ γῆς ἔσποντα σκώληκα; Ἄλλὰ καὶ πόσον ἀγενὴς δὲν ἤθελεν εἶναι ὁ τυχὸν καὶ μόνον τὴν διάθεσιν ἐν ἑαυτῷ αἰσθανόμενος πρὸς τοιαύτην ἐπιχείρησιν; Ἐάν δὲ τυχὸν καὶ πράγματι ἐπεχείρῃ καὶ διὰ τῆς βίας ἀπεπειράτο νὰ ἐνεργήσῃ τὴν κακοζηλοτάτην μεταλλαγὴν, τί ἤθελε, τῇ ἀληθείᾳ, κατορθώσει; Ἄλλο τι ἀράγε, εἰμὴ μάτην κατατυραννῶν, καταβάσανίζων ἀδίκως καὶ κακοποιῶν νὰ θανατώσῃ, τέλος, τὸ ἄθῳον ἐντομον, ἀποδεικνύων οὕτως ἑαυτὸν ὅλως σκαιὸν τι καὶ βάνανσον καὶ ἀποτρόπαιον ὄν;» *

«Ὡς ἡ χρυσαλλίς καὶ ἡ μέλισσα ἀπ' ἀνθους εἰς ἀνθος ἀγαλλόμεναι πετώσιν, εὐγενῆ καὶ εὐοσμον ἐκμυζῶσαι τροφήν, ὡς τὸ ὄδιδὸν πτηνὸν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον καὶ εἰς θάμνον ἐκ θάμνου ἄδον πετᾶ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ φιλοσόφου, τοῦ συγγραφέως, εἴτε ἴδια προτοτύπως σκεπτομένη παράγει, εἴτε ἄλλων ἔργα μελετᾶ, χαίρουσα μεθίπταται ἀπὸ αἰσθημάτων εἰς αἰσθήματα καὶ εἰς ἰδέας ἀπὸ ἰδεῶν, καὶ αὐτὴ οὕτω κάλλιστα διατρεφομένη καὶ τῆς τροφῆς τῶν ἄλλων ψυχῶν στοιχεῖα συνάζουσα καὶ προπαρασκευάζουσα ὦ! αὕτη εἶναι ὁ αἰώνιος εἰς τὰς ἀπεράντους καὶ παγκάλους χώρας τοῦ πνεύματος περιηγητής, ὅστις αἰετοῦ νεά, γενναῖα, καλὰ, κοινωφελῆ ἀνακαλύπτει.» *

«Φεῦ! Φεῦ! διατί αἱ ποιητικαὶ καρδίαι νὰ μὴ ἐννοῶνται ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ; διατί νὰ μὴ εὐρίσκωσι συνήθως ἀναπόκρισιν εἰς τοὺς ἀρμονικωτάτους παλμούς των, εἰς τῶν αἰ-

σθημάτων αὐτῶν τὴν μουσικὴν, εἰς τὰς ἀρήτους μελωδίας τῶν στόνων των; Εἶναι λοιπὸν αἰθέρατι λύραι ἀνευ ἤχους καὶ πάσης ὄντως εὐμενοῦς ἀκρόασις, πάσης ἀληθῶς εὐγενοῦς καὶ φιλοῦ ὑποδοχῆς διὰ παντὸς ἐστερημένοι; Ὡ Εἰμαρμένη! διατί ὅπου μελιχιωτάτη ἔδει νὰ δεικνύσαι, σὺ ἐκεῖ μάλιστα σκληροτάτη καὶ ἀδυσώπητος ἀνέκαθεν ἐφάνης; μήπως τὸ ἀδάμαστον μένος, ἢ ἀνένδοτος ὄργη καὶ λύσσα σου ἦναι τῆς μεγαλοφυΐας ἢ μόνη κατ' ἀνάγκην ἀμοιβή, ἢ ἡ ποινὴ, ἢ εἰς αὐτὴν ἀρμόζουσα, ἢ τὸ κέντρον τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς διέγερσίν της καὶ τὰς ὑψίστας τῶν πησέων της προκαλοῦν; Ἄλλὰ πόσον πικραὶ πολλαίς, πόσον φοικώδεις καὶ ἀπάνθρωποι αἱ ὀδύνη σου, ὅποιοι δῆποτε καὶ ἂν ἦναι οἱ σκοποὶ σου, ὦ ἀμείλικτε Θεότης, ὦ σιδερά Εἰμαρμένη!!» *

«Ἴνα καταστῇ τις πνευματικὸς ἦτοι ἀληθῆς κατακτητὴς τῆς ἀνθρωπότητος, ἀρκεῖ, νομίζω, καὶ μίαν μόνην ὄντως πρωτότυπον καὶ ἰσχυρὸν πυρῆνα ἔχουσαν ἰδέαν νὰ ἐκσφενδονίσῃ εἰς τὸν κόσμον, ἔστω καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐσχάτης ἅμα καὶ ἐλαχίστης γωνίας τῆς Οἰκουμένης, ἔνθα τυχὸν διαιτᾶται.» *

«Διάσημὸς τις γερμανὸς φιλόσοφος εἶπεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ στεναγμὸς. Καὶ τίς τῶ ὄντι ἤκουσέ ποτε αἰσθηματικώτερον καὶ βαθύτερον (1) ὄρισμὸν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος; Δὲν εἶναι πνοὴ τῆς πνοῆς ἡμῶν ὁ στεναγμὸς, οἶονεἰ ἰσχυρὸς τις παλμὸς τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ὁ ἄφωνος, ἀναρῆρος, ἀλλὰ πάντῃ ἐνδόμυχος καὶ περιπαθὴς λόγος τοῦ ἡμετέρου πνεύματος; Καὶ ποία ἐναρῆρος γλῶσσα ἢ φωνὴ ἤθελε δυναθῆ ποτε νὰ διερμηνεύσῃ ἐντελῶς τὸν στόνον τῆς ψυχῆς, νὰ ἐκφράσῃ ὅ,τι ἐμπεριέχει αὐτός; Ὡ! εἰπάτε μοι: τί γνωρίζετε μᾶλλον ἐνδόμυχον καὶ βαθύ, τί ἄλλο αἰθεριώτερον, αὐλώτερον καὶ πνευματικώτερον τοῦ στεναγμοῦ;» *

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ.

(1) Ἄν οὐχὶ βεβαίως καὶ μεταφυσικῶς καὶ θεολογικῶς τὸσον ἀληθῆ.

ΟΜΙΛΙΑ

ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΤΙΚΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

Ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Φιλολ. Συλλόγῳ

ΒΥΡΩΝΙ.

Κύριοι.

Ἵποσχεθεὶς ὑμῖν νὰ ὀμιλήσω σήμερον, περὶ θανατικῆς ποινῆς, ζήτηματος ὅπερ ἔθηκε μὲν ἄλλοτε ἢ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἐκλεγθεῖσα ἐπιτροπῇ, ἐδήλωσα δ' ἐγὼ ὅτι θέλω ἐξετάσει, τελῶ τὴν ὑπόσχεσίν μου ταύτην καὶ τοι μεγάλως συναισθανόμενος τὸ βάρος τῆς εὐθύνης ἣν ἀπέναντι ὑμῶν ἀναλαμβάνω διότι, ὑπὸ μερικωτέραν ἐξεταζόμενον ἔποψιν τὸ ζήτημα, τὸ τόσον ἐκ πρώτης ὄψεως, κοινόν, ἀπλοῦν ἀβαθές, ἀνευρίσκεται ἐν τῷ βᾶθει του, ἄκρως ὑψηλόν, φιλοσοφικόν καὶ πολύπλοκον, καὶ δεόμενον πρὸς ἀνάλυσιν κόπου πολλοῦ πείρας μακρᾶς προσοχῆς μεγάλης, παρατηρήσεων ἐμβριθῶν καὶ μελετῶν εὐρυτάτων, τὰς ὁποίας, δὲν περιμένεται βεβαίως παρ' ἐμοῦ τελείας.

Ἡ θανατικὴ Ποινὴ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ταῖς ποινικαῖς Νομοθεσίαις; Ἡ ἐρώτησις αὕτη εἶναι ἐν τῶν ἀπατηλῶν ἐκείνων προβλημάτων, ὧν ἡ ἀπάντησις φαίνεται καὶ εἰς τὸν ἀνατιμωτάτον καὶ ἀμαθέστατον προχειροτάτη, τὰ ὁποία ὅμως θέμενός τις πρὸ ἑαυτοῦ καὶ ἐπισταμένους μελετῶν αὐτὰ, ἀνακαλύπτει ἄγοντα εἰς νέον ὀρίζοντα διανοητικόν, εἰς κόσμον νέον σκέψεων, πρὸς συλλογὴν ὕλης ἀναγκαίας διὰ τὴν κατάρτησιν τῆς προσηκούσης λύσεως. Εἶναι ὠραία πυστάς δένδρων εἰς λαβύρινθον ἄγουσα, ἔνθα ὁ εἰσερχόμενος δεῖται Ἀριαδνέου μίτου διανοητικῆς ἐργασίας, ἵνα ἐξίχνιασῃ τῶν ποιικίλων αὐτοῦ παρεκτροπῶν τοὺς Νόμους καὶ τῶν πτυχῶν αὐτοῦ τὰ πολλὰ μυστήρια εἶναι γυνὴ φιλάρεσκος, ἣτις σὲ παρασύρει εἰς ἀγωνιώδεις ἐκδρομάς. Ὅρος μακροῦθεν θεώμενον καὶ παρέχον εἰκόνα ὁμαλὴν καὶ εὐβατον, τὸ ὁποῖον ὅταν τις πλησιάσῃ, εὐρίσκει ἀνώμαλον, βραχῶδες δυσβατότατον καὶ τραχὺ, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν κορυφὴν, ἵνα ἀνέλθῃ τις, ἔχει χρεῖαν βώμης μυῶνων καὶ τροφῆς ἐφοδίων.

Ἡ ποινὴ εἶναι κακὸν τι, κακὸν ἐπαγόμε-

νον ὑπὸ τῆς πολιτείας καθ' ἑνὸς τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀγαθὸν εἶναι πᾶν δικαίωμα αὐτοῦ. Ἀγαθὸν ἢ ἐλευθερία, ἀγαθὸν ἢ τιμὴ, ἀγαθὸν ἢ πολιτικὴ θέσις, τῶν ἀγαθῶν ὅμως τούτων μήτηρ καὶ πηγὴ εἶναι μία, ἡ ζωὴ. Τὸ κατ' αὐτοῦ λοιπὸν ἐπαγόμενον κακόν, τὸ ἀνατρέπον ἄρδην πάντα τὰ δικαίωματα, πάντα τ' ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου ἣτις καὶ διὰ τοῦτο ἢ μεγίστη λέγεται τῶν ποινῶν, ἢ σπανιωτάτη ἐστὶ, καὶ ἡ τῶν βαρυτάτων ἀδικιῶν τιμωρὸς ὑπὸ τῶν Νομοθετῶν τίθεται.

Ἄλλὰ πόθεν ἢ ἐξουσία τῆς Πολιτείας τοῦ ἐπάγειν τοιαῦτα κακά; Πόθεν ἢ ἐξουσία τοῦ τιμωρεῖν; Εἶναι λογικὴ, εἶναι δικαία τοιαύτη ἐπαγωγὴ κακῶν; Εἶναι ἐντὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ Νομοθέτου καὶ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου; δικαιολογεῖται ἡ ὑψίστη αὕτη ἐξουσία ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας, ὑπὸ τῆς δικαιολογίας τῆς ποινῆς καθόλου; εἶναι σκόπιμος τοιαύτη ποινὴ, καὶ φέρει εἰς τοὺς καλοὺς σκοποὺς οὓς αἱ ἄλλαι ποιναι ἐπιζητοῦσι; Δύναται τέλος πρόπει νὰ ὑπάρχῃ τοιαύτη ποινὴ;

Τοιαῦτα ἐρωτήματα ἔθηκεν ἡ Φιλοσοφία, ἣτις ἀληθῶς ἐδημιούργησε, διέπλασε καὶ καθωράισε τὸ Ποινικὸν δίκαιον. Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἤγειραν μακρὰς καὶ ἐμβριθεστάτας συζητήσεις τὰς συζητήσεις διεδέχθησαν νομοθετικαὶ ἀπόπειραι, μετ' αὐτὰς ἐπανελήθησαν αἱ συζητήσεις καὶ εἰσέτι ἐκάτεραι μένου ἀνευ ὁμοφώνου ἀποφάσεως.

Πάνυ δικαίως λοιπὸν, ἀκωνθῶδες πρόβλημα τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπεκάλεσαν, διότι ἐπὶ λυκάβαντας ἐνιαυτοὺς, πολλοὺς φιλοσόφους καὶ πολλοὺς σοφοὺς πολιτικοὺς ἀπησχόλησεν, καὶ ἀπασχολεῖ ἔτι.

Τινὲς θεωροῦσι τὸ ζήτημα λελυμένον, πλὴν τὰ πράγματα ἐξελέγγουσιν αὐτοὺς σφάλλοντας διότι λελυμένον τὸ ζήτημα τότε μόνον θεωρεῖται ὅταν τὰ περὶ αὐτοῦ διαμαχόμενα μέρη εὐρεθῶσιν εἰς ἓν σημεῖον συμφωνοῦντα κατὰ πάντα, τοιοῦτον τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν λαμβάνει χῶραν.

Ἄμα τὸ θεσπέσιον τοῦ πολιτισμοῦ φῶς διεσκέδασε τὸ σκότος τοῦ βαρβαρισμοῦ, ἅμα ὁ ἀνθρώπος ἠγνόησεν ὅτι ὁ θεὸς ἐπλασε ἅπαντα τὰ λογικὰ πλάσματα του ἰσότημα καὶ ἐλευθερα, ὅτι ὁ εἰς δὲν δύναται, δὲν ἔχει δικαί-

ωμα ν' ἀποστερή τοῦ ἄλλου, οὐδὲ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν οὐδὲ τὴν ζωὴν, ἀμα ἠνόησεν ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο, δὲν δύναται δὲν πρέπει νὰ τὸ παραχωρήσῃ οὐδενί, οὐδὲ τῇ πολιτείᾳ αὐτῇ, ἐξηγήθη ἔρριψε χαμαὶ τὸν δεσποτισμὸν, καὶ ἀπεκατέστησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητά, ὅ,τι παρὰ Θεοῦ ἔλαβεν ἀρχικῶς καὶ ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι αὐθαίρετως τῷ ἀφῆραν.

Μέχρι τοῦ ΙΗ'. καὶ ἡμίσεως περίπου αἰῶνος οὐδεὶς εὐρέθη νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων (καὶ ἰδίως τῶν τῆς ζωῆς) τοῦ ἀνθρώπου· πρῶτος ὁ Καίσαρ Βεκκαρίας (1) περὶ τὴν ἀποχὴν ἐκείνην ὕψωσε τὴν εὐγενῆ τοῦ ὑπερασπιστοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου φωνήν, μεταξὺ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ λαοῦ παρεμβλήθει· πρῶτος αὐτὸς ἐτόλμησε μετὰ παρηγοίας νὰ εἴπῃ τῇ πολι-

(1) Ὁ Καίσαρ Βεκκαρίας ἦν Ἰταλὸς τὸ γένος. Ἐγγενήθη τὸ 1738 ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1793. Τὸ 1765, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλ. οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐτόλμουσαν οὐδὲ τὸνομα καὶ τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Κυβερνήσεων ν' ἀναφέρωσι, ἐποχὴν καθ' ἣν οἱ Βασιλεῖς ἐπλούτων ἀρπάζοντες τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων των, ἐποχὴν καθ' ἣν Βασιλεῖς ἦσαν αἰμοφρεῖς τύραννοι, μὴ διστάζοντες νὰ φονεύωσι καθ' ἑκάστην, ἀνθρώπους θελήσαντας δῆθεν νὰ ἴδωσι πατρίδα ἐλευθεράν, ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ κυριώτερα μέρη τῶν πόλεων εἶχον μεταβληθεῖ εἰς σφαγεῖα ὅπου ἀπηγγόνιζαν, καὶ ἐτουφεκίζον ἀθῶα θύματα, ὁ φιλελεύθερος νεανίας, ὁ εἰκοσιπενταετής Βεκκαρίας, ἀναλαμβάνει τὴν ὑπεράσπισιν τῶν δυναστευομένων λαῶν, θέτων ἐκ ποδῶν τὰς ἀπειλὰς τῆς τυραννίας, καὶ ἐκδίδει τὸ σπουδαῖον. «Περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν» σύγγραμμά του, ὑπερ λέγει ὁ Κοραῆς, τοὺς μὲν Βασιλεῖς περιώρησαν εἰς τὰ καθήκοντά των καὶ κατέστησε μᾶλλον φιλανθρώπους, τὰς δὲ Κυβερνήσεις ὑπεχρέωσε πολλοὺς αὐστηροῦς νόμους νὰ καταστήσῃσι ἡπιωτέρους. Ἰδίως δὲ ἐν αὐτῷ ὁμιλεῖ, κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς, μετὰ τὸσαύτης πιστικότητος μετὰ τοσοῦτων ἀνατάμαχῆτων ἐπιχειρημάτων ζητεῖ τὴν καταργησιν αὐτῆς ὥστε πρέπει νὰ ἦναι τις τυφλός. «Τὰ τ' ὦτα, τὸν τε νοῦν, τὰ τ' ὄμματα» διὰ νὰ ἐπιμένῃ ὑπερασπιζόμενος τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Κατόπιν ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα μετὰ τῶν ὁποίων διαπρέπει τὸ περὶ «Χαρακτῆρος λόγου» σπουδαῖον φιλοσοφικὸν σύγγραμμά.

τεία. «Ε! στῆθι μόνον τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ δύνασε ν' ἀποστερήσῃς, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν ζωὴν, ἡ ζωὴ εἶναι δῶρον θεῖον, δικαίωμα ἔμφυτον, ἀναπαλλοτρίωτον, ἀπαραβίχστον, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς, οὐδὲ σὺ, δύνασε ποτὲ νὰ ἐκβιάσῃς.» Τὸν Βεκκαρίαν ἔπειτα ἠκούλουθησαν πολλοὶ ἄλλοι καὶ τοιοῦτω τρόπῳ ἐσχηματίσθη, ἡ κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς τάξις, ἔπειτα ἄλλοι ἀντεπεξῆλθον ὑπερασπισταὶ αὐτῆς μανιωδῶς προσβάλλοντες τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ γλαφυροῦ τῆς Ἰταλίας λογίου καὶ φιλανθρώπου καὶ ἔπειτα ἄλλοι προστεθέντες εἰς τούτους ἀπήρτισαν τὴν ὑπὲρ τῆς ποινῆς ταύτης λεγεῶνα· καὶ οὕτω αἱ γνώμαι διηρέθησαν εἰς δύο, τὸ δ' ἀποτέλεσμα. τῆς φοβερᾶς ταύτης διαμάχης, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς μιᾶς οὐδὲ ὑπὲρ τῆς ἐτέρας ἔκλινε μερίδος ὥστε σήμερον εἰς τινα μὲν κράτει κατηργήθη, εἰς ἄλλα δὲ διετηρήθη. Τὸ ζήτημα λοιπὸν δὲν ἐλύθη εἰσέτι καὶ μέχρι οὗ συμφωνήσουσι ὅλαι αἱ Πολιτεῖαι πειθόμεναι ἢ ἀπὸ τοὺς ὑπὲρ ἢ ἀπὸ τοὺς κατὰ λόγους, νὰ καταργήσωσιν ἢ νὰ διατηρήσωσιν αὐτήν, τὸ ζήτημα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ παρ' οὐδενὸς ὡς λελυμένον. Ἐἴνεαι λοιπὸν ἐκχερμῆς ἀλόγη.

Ἄλλὰ μεθ' ὅσα περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ προεῖπον μὴ μου καταψηφίσθητε θρασῶς, ἀν τολμῶ ἐγὼ νὰ λάβω τὸν λόγον. Ὁ ἀγὼν ἐτέθη, ὀφείλομεν ἀλείφωσθαι πρὸς αὐτόν. Τῷ νικήσαντι τὸ γήρας, ἀλλὰ τῷ ὑποληφθέντι οὐκ ὄνειδος οὐδ' ὕβρις. Δὲν ἔχω χρεῖαν νὰ ἐξηγήσω τίνες ὅροι ἀπαραίτητοι πρὸς νίκην ἐλλείπουσιν ἐμοί, ἀροῦ εἶπον ὁποῖους ἀπῆτει ὁ ἀγὼν. Δὲν προσέρχομαι ζητῶν τὴν νίκην, ἀλλὰ κηρύσσω τὸν ἀγῶνα. Κατέρχομαι πρῶτος οὐχὶ πεποιθώς εἰς τὰς ἐμὰς δυνάμεις, ἀλλ' εἰς τὴν ὑμῶν εὐμένειαν. Ὁ πρῶτος ἀγορεύων καθυστεροῖ καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι δὲν ἐδιδάχθη ἐκ τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν σφαλμάτων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀγορευσάντων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ γίνεται αὐτὸς θύμα πρὸς ὠφέλειαν ἄλλων, δι' ὅπερ οὐχὶ ποινῆς ἀλλ' ἐπιεικείας ἐστὶν ἄξιος. Τοιαῦται σκέψεις μ' ἐνεθάρρουναν νὰ εἴπω ὁποῖα ἐγὼ φρονῶ, ὁποῖα ἄλλοι ἐξέθηκον, καὶ ὁποῖα ἡ ἐπὶ τούτων ἐμὴ κρίσις.

Εἰς τὸν ὑδραυλικὸν τὸν θέλοντα νὰ κανονίσῃ τὴν πορείαν, τὴν δύναμιν τῆς ὑψώσεως

καὶ καταπτώσεως τοῦ ὕδατος, εἶν' ἀπαραίτητος ἡ γνώσις τῆς πηγῆς αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὕψους. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὸν θέλοντα ἐπιστημονικῶς νὰ διατάξῃ ἐν ζήτημα· ὀφείλει ν' ἀνατρέξῃ εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἱστορικῶς, ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ καὶ νὰ κρίνῃ τὴν ἐνεστώσαν αὐτοῦ θέσιν. Τὸ σφόν τοῦτο μέτρον ἀκολουθοῦντες, θέλομεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐποχὴν, ὅπως καταδείξωμεν, πῶς εἰσῆλθη ἡ θανατικὴ ποινὴ, καὶ ἂν αὕτη πρέπει νὰ μὲν σήμερον ἐν ταῖς Ποιν. Νομοθεσίαις.

Β'.

Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή¹.)

Παρ' ὅλοις τοῖς ἀρχαίοις ἔθνεσιν ὑπῆρχε Ποιν. Δίκαιον, πλὴν συστηματικώτερον, καὶ μᾶλλον νομικὸν ἂν οὐχὶ πολλάκις καὶ λογικὸν, σύμφωνον πρὸς τὰς σημερινὰς ἰδέας, ἔχον χαρακτῆρα, ἦν τὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ τῆς Ρώμης. Τόσον ὅμως ἐν Ρώμῃ ὅσον καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ, τὸ Δίκαιον κακῶς ἠνοεῖτο. Ὅτε μὲν ἦτο παράλογον, ὅτε δὲ, σκληρὸν, καὶ ἄλλοτε ὑπερβολικόν, πρὸ πάντων δ' ἐν ῥώμῃ ὅπου εἶχε μεταβάλλει πολ- λάκις βάσεις.

Ὅλων τῶν ἐθνῶν αἱ πρῶται περὶ Δικαίου ἰδέαι, κατέληγον εἰς τὸ θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ τὸ Ποιν. Δίκαιον. ἦτο jus divinum θεῖοντι Δίκαιον. Ἐν Ρώμῃ μετὰ τὴν περίοδον τοῦ jus divinum, τὸ Ποιν. Δίκαιον παρεδόθη εἰς τὸ Arbitrium, ὅπερ καθιέρου τὴν αὐθαίρεσιν. Ἄν ἦσο ἰσχυρὸς τὸ ἄδικον μετέβαλες εἰς δίκαιον, ἂν ἦσο ἀσθενὴς τὸ δίκαιόν σου, ἦτο ἄδικον. Ἰδοὺ ἡ βάσις τοῦ ἀδίκου ἐκείνου δικαίου. (Injuriis juris).

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐν Ρώμῃ, ἐπίπολαζούσης τῆς βαρβαρότητος καὶ τῆς αὐθαίρεσιν τὸ Δίκαιον ὡς εἴπωμεν, ἦν σκληρὸν καὶ παράλογον μικρὸν δὲ, κατὰ μικρὸν, ἐπεκτεινομένου τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸ πάντων δὲ, διασκεδασθείσης τῆς εἰδολολατρίας, ἔλαβεν ἡπιώτερον χαρακτῆρα καὶ μᾶλλον ἐπιεικῆ.

¹). Περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ποιν. Δικαίου, ἔγραψαν διὰ μακρῶν ὁ Wilda, ὁ Rein, ὁ labulaye, ὁ Ceib, ὁ du Bois.

Πρῶτος νομοθετήσας Ποιν. Νόμους ἦτο ὁ πρῶτος τῆς Ρώμης, Βασιλεὺς ὁ Ρώμυλος, ὅστις ἔγραψε τὰς leges curiatae· τοσοῦτο δ' αὐστηρὸν, ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Δίκαιον, ὥστε ὁ pater familiae, ὁ ἀρχηγέτης δηλ. τῆς οἰκογενείας, εἶχε δικαίωμα (judicium domes ticum) ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του· αὐτὸς ἐνήργει ἀνακρίσεις, αὐτὸς ἐδίκαζεν αὐτὸς κατεδίκαζεν αὐτὸς ἐξετέλει. Ἐκάστη οἰκογένεια, ἀπῆρτιζε καὶ ἐν Ποιν. Δικαστήριον.

Πλεῖστα περὶ τοῦτου παραδείγματα ἀνευρίσκει τις ἐρευνῶν τὰς μυστηριώδεις πτυχὰς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας. Ὡς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐρίξωνος φονεύσαντος τὸν υἱὸν αὐτοῦ διὰ τῆς μαστιγῆς, καὶ ἄλλου τινὸς φονεύσαντος τὸν υἱὸν του εἰς τὸ κυνήγιον, διότι ἔμαθε ὅτι ἠράσθη οὗτος τῆς μητρὸς του. Quod latronis magis quam patris jure eum interfecit, nam patria potestas in pietate debet, non in atrocitate consistere· «ληστρικῶ μᾶλλον ἢ πατρικῶ δικαίωματι φονεύσαντα αὐτόν, διότι ἡ πατρικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ στηρίζηται εἰς τὴν ἀγάπην καὶ νὰ μὴ καταντᾷ ἀπανθρωπία. (Μαρκιανῶ εἰσηγήσεις βιβλ. 14. «Ορα Digestum XLVIII. 9. 5.) Ἡ κατάστασις δ' αὐτῆ ἤρχισε μὲν, ἐπὶ Πομπηίου ἐντελῶς ὅμως· ἐξεληφόθη ἐπὶ Κωνσταντίνου διὰ τῆς διάδοσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. (Ὁρα Θεοδ. Κώδικα IX, 14—15, καὶ ὑπόμνημα Γοδοφρίδου Τομ. III. σελ. 84—113). Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς εἰς τὰς εἰσηγήσεις αὐτοῦ, (Βιβλίον IV πικρότατα ὁμιλεῖ κατὰ τοῦ ἀρχαίου τούτου Νόμου (jus necis) τοῦ δίδοντος τῷ πατρὶ τὴν τοῦ τέκνου του ζωὴν. Ἰγνη τούτου σώζονται εἰς τοὺς Πανδέκτας (Dig XL III. 29. 3. § 4) καὶ εἰς τὴν Collatio legum Romanorum et Mosai-carum. (II 3. σελ. 289). Πρὸς τούτους ὁ pater familiae εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλῇ τὸ τέκνον του δις καὶ τρίς (1). Περὶ τῆς ἐκ τρίτου ταύτης πωλήσεως (trinna mancipatio)

(1) Πρβλ. Διον. Ἀλκερν. 11. 26 Γαίου 1. 132. IV. 79. (Emancipatione quoque κλ. S'PATER FILIUM TERVENUM DUIT, FILIUS A PATER LIBER ESTO e. c. t.) Walter Deschichte des Roemischen Rechts σελ. 559.

patio) ομιλεί λεπτομερώς ὁ Οὐλεντιανὸς VI 1. 1. § 3. Β. Τομ. X. σελ 591, 92, ἐκδ. τοῦ Selting, καὶ ὁ Εἰνέκιος εἰς τὸ περὶ ἀρχαιοτάτων (antiquitates) σύγγραμμά του.

Μετὰ τὸν Ῥωμύλον ἦλθεν ὁ Νομᾶς Πομπήλιος, νέας γράφας Ποιν. διατάξεις leges sacratae. (Θεοκρατικὰς τὰ πολλὰ) μᾶλλον τῶν προειρημένων ἠπιωτέρας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἤττον παραλόγους. Τότε θεοκρατικὸν καὶ τὸ παράλογον τῶν Νόμων τούτων, ἐκ πολλῶν μὲν, καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς ὅμως καταδείκνυται. Ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Ῥωμύλου, XXII (1) ἀναφέρει, ὅτι διὰ τῶν Νόμων τούτων, καθιερώθη καὶ ποινὴ τις Sacratio capitis (παραμείνασα κατὰ τὸν Κ. Μεταξᾶν, μέχρι τῶν Δημοκρατικῶν χρόνων) καθ' ἣν τὸν ἐγκληματήσαντα ἀφίερουν πρὸς μίαν θεότητα, καὶ ἰδίως τὴν Δίμητραν (2), καὶ τὸν ἐγκληματήσαντα αὐτὸν ἠδύνατο πᾶς τις γὰ φονεὴν ἀτιμωρητὴ πράγμα ἀπάδον πρὸς τὰς σημερινὰς ἀρχὰς τοῦ Δικαίου. Πρὸς τούτους ὑπέβαλον αὐτὸν καὶ εἰς χρηματικὰς ποινὰς (pecunia mulctaticia). Τὸν Νομᾶν Πομπήλιον διεδέχθη ὁ Τούλιος Ὀστύλιος ἔκτοτε δὲ μέχρι τῶν χρόνων τῆς Δημοκρατίας τόσον αὐτὸς, ὅσον καὶ οἱ λοιποὶ διάδοχοι βασιλεῖς, ἔγραψαν νέας Ποιν. Διατάξεις, πάντοτε ὅμως ἐχούσας βάσιν κατὰ μὲν τὸν Κ. Μεταξᾶν, τὴν βάνουσον ἐκδίκισιν τοῦ ἀδικουμένου κατὰ τοῦ ἀδικούντος, κατ' ἄλλους δὲ, καὶ ὀρθότερον τὴν παραγνώρισιν τοῦ προσώπου (persona) τὴν σύγγισιν τῶν ὀρίων τῆς ἠθικῆς ἀπὸ τοῦ Δικαίου, τὴν ἔλλειψιν φιλοσοφικωτέρας ἐρεῦνης. Μετὰ τὴν παγίωσιν τοῦ Δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ῥωμαίων, κορυφωθείσης τῆς ἀναρχίας, ἐγενήθη ἡ ἀνάγκη καλλιτέρων νόμων δι' ἃ προτάσει τοῦ Ῥωμυλίου Τίτου, ἢ τε Γερουσίου καὶ ὁ λαὸς, δι' ὁμοφώνου ἀποφάσεώς των, προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν πρέσβεων, ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦ ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν κοινὴν ἐστίαν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν τὴν

πανευθὴ διδασκαλον, τὴν Ἑλλάδα, πρὸς συλλογὴν Νόμων (1).

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν, οἱ πρέσβεις τὰς σπουδαιότερας τῶν Νομοθεσιῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, λαβόντες ὑπ' ὄψιν, ἔδωκαν εἰς φῶς τὴν περίφημον δωδεκάδελτον Νόμον (XII Tabulae) δι' ἧς ἐξισώθησαν οἱ Πληθεῖοι πρὸς τοὺς Πατρικίους. Τοῦτο ὅμως ἀρνεῖται ὁ Wangerow (2) ἀδιάφορον εἶναι ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς Ἑλληνικῆς δόξης, καὶ ἤθελεν εἶσθαι ἄσκοπος παρέκκασις ἢ ἀπόδειξις τοῦ ἐναντίου.

Διὰ τῆς Δωδεκαδέλτου, καθιερούσης τὴν ταῦτοπάθειαν (jus talionis) Π. Δ. Μεταξᾶ.) ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐσυγγίσθησαν φρικωδῶς οἱ ὀρισμοὶ τῶν πράξεων ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐκολάζοντο πολλάκις ἀμαρτήματα ἀντὶ κακουργημάτων, μένοντα ἀτιμώρητα μεγάλα ἐγκλήματα, ὡς π.χ. ἀφίνουσα πολλάκις ἀτιμώρητον τὸν ληστήν ἐκόλαζεν ἀπεινῶς τὸν λιβελογράφον, εἰσῆχθησαν φοβερὰ βασιανιστήρια, καὶ καθιερώθη ὡς μόνη σχεδ. ποινὴ, ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου.

Εὐτυχῶς ὅμως φραγμὸν μέγαν, εἰς τὴν σπατάλην τῆς ποινῆς ταύτης, ἐπήνεγκον οἱ Σεμπρόνιοι Νόμοι (leges Porcia et Sempromia,) ἰδίως δὲ, διότι δι' αὐτῶν κατηργήθησαν αἱ βάσανοι καὶ οἱ τεχνικοὶ θάνατοι. Ὁ κ. Μεταξᾶς ἀναφέρει εἰς τὸ Ποιν. αὐτοῦ δίκαιον ὅτι ἐπειδὴ ἡ δωδεκάδελτος, ἦτον ὅλως ἔλλειπής τῶν ἀπαιτουμένων καὶ ἀναγκαίων Ποιν. Νόμων, τὸ Ποιν. Δίκαιον συνεπληροῦτο, ὅτε μὲν διὰ τῆς ἀναλόγου ἐφαρμογῆς, τῶν ἤδη νομοθετηθέντων Ποιν. Νόμων, ὅτε δὲ διὰ τῆς καθιερώσεως ἀλόγων, ἀδίκων καὶ δυναναλόγων νέων Ποιν. διατάξεων. Οὕτω δὲ διὰ τῆς νομοθετήσεως νέων πάντοτε Νόμων, διετυπώθη ἀκριβέστερον καὶ συνεπληρώθη τὸ Ποιν. Δίκαιον τῆς ἀρχαίας Ῥώμης (3) τοὺς ἐπιεικεῖς τούτους Νόμους

(1) Τ. Αἰβίος Β.βλ. Γ. Tacitus Annal β.βλ. γ'. Α. Cellius N. Α. 20. Κεφ. Α'. Διόδωρος Σικελιώτης.

(2) Βαγγερὸ Pandecten Τομ. Α. σελ. 5. Puchta institutiones Τομ. Α. σελ. 188-196.

(3) Ceib. Cehrbuch. Τομ. 1. σελ. 22-33. Ἴστ. τῆς Ῥωμ. Ποιν. δικονομίας τοῦ αὐτοῦ σελ. 156 158. Κικέρων Βρουτ. Κεφ. 27. τοῦ αὐτοῦ de offic.

διεδέχθησαν οἱ ἀπάνθρωποι Κορνήλιοι λεγόμενοι Νόμοι, ἐφ' ἐκάστης τῶν ὁποίων διατάξεως, ἐνεφαίνετο τὸ ὄμιον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ προκαλέσαντος αὐτοὺς δικτάτορος Σύλλα.. Κατόπι ἐψηφίσθησαν, οἱ Ἰούλιοι καὶ Βαλέριοι Νόμοι (Juliae et Valeriae leges) οἵτινες ἄληθῶς ἀνέπλασαν καὶ ἐμόρφωσαν τὸ Ποινικὸν τῶν Ῥωμαίων δίκαιον. Μετ' αὐτοὺς ἐπῆλθεν ἡ Αὐτοκρατορία, δηλ. ἡ αὐθαιρεσία. Οἱ Αὐτοκράτορες συγκεντρῶσαντες ἐν ἑαυτοῖς ἀπάσας τῆς Ῥωμ. Αὐτοκρατορίας τὰς ἐξουσίας, διὰ τῆς αὐθαιρέτου αὐτῶν θελήσεως τὴν γενικὴν ἀντιπροσωπεύοντες βούλησιν, ἔπραττον ὅ,τι τῆς ἐφαίνετο καλόν, οὐδόλως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστιανὸς ἐπιφέρει, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐστὶν ὁ νόμος καὶ νόμος ἐστὶν Αὐτοκράτωρ (Imperator est lex, et lex est Imperator.) Τοσοῦτου δὲ αὐστηροί, ἀπάνθρωποι, ὡμοί, ἐψηφίσθησαν νόμοι, κατὰ τοὺς πρώτους τῆς Αὐτοκρατορίας χρόνους, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι ἐνόμιζον ὅτι ἐπανῆλθον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δράκοντος. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, ἰδίως δε, διαδοθέντος τοῦ χριστιανισμοῦ, διασκεδάσθησαν τὰ νέφη τοῦ σκότους καὶ τοῦ βαρβαρισμοῦ, ἅτινα ἐπὶ πολὺ ἐπεσοῦσαν τὸν ὀρίζοντα τῆς Ῥώμης (1)

Ἐν Ἀθήναις τρία κυρίως Ποιν. Δικαστήρια ἀπαντῶμεν. Τὸν Ἄρειον Πάγον (οὔτινος ἡ ἴδρυσις ἔλαβε χῶρον ὀλίγον μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κέρκωτος (ὅστις εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν ἐν Ἀθήναις Ποιν. Δικαστ. (ὡς καὶ σήμερον) ἀπαρτιζόμενον ἐκ 51 Ἐφετῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλάντνερ (Plantner) καὶ συνεδριάζον κατὰ τὰς τρεῖς τελευταίας ἡμέρας τοῦ μηνός, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχόντος Βασιλέως, ἐν ἄκρᾳ σιγῇ. Τὸ τῶν Ἐφετῶν, οὔτινος ὁ ἀριθμὸς συνεποσοῦτο τὸ πρῶτον εἰς ἑκατὸν, κατόπιν δὲ περιορίσθη, ὡς ἀναφέρει ὁ Πολυδεύκης ὑπὸ τοῦ Δράκοντος, εἰς 51, καὶ ὅπερ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Πολυδεύκου, ἐδίκαζε τοὺς «ἐπὶ φόνῳ δικωκομένους» καὶ τὰ τῆς Ἡλιαίας,

41, 21. Da bois histor du droit ori minel σελ. 261-365. Kseslin Ἴστορ. σελ. 38-49.

(1) Tacitus Annal. VI. 39, Livius Epit. LXVIII Walter Ἴστορ. ζ14 § 809-811. Ceil Τομ. 1 σελ. 60-69, 80-95, 110-123.

ὅπερ εἶχε εὐρύτεραν τῶν δύο προαναφερθέντων δικαιοδοσίαν, δικάζων κατὰ τὸν Ἄρποκρατίωνα τὸν Λεξικογράφον τὰς σπουδαιότερας δημοσίας δίκας τῆς πόλεως. (1)

Τοὺς πλείστους τῶν Ποιν. Νόμων οἱ Ἑλληνες, παρέλαβον ἐκ τῶν Αἰγυπτίων ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν συγῶν μαρτυριῶν πολλῶν Συγγραφέων, τὸ ὅλον δὲ, τοῦ Ποινικοῦ αὐτοῦ Δικαίου, ἦτο ὡς καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων δυσανάλογον, ὑπερβολικόν, σκληρόν, καὶ παράλογον. Θεοκρατικὸν ἐν ἀρχῇ, ἤθελε τὴν ποινὴν ὡς ἐξιλίωσιν τοῦ θείου, δημόσιον κατόπιν γενόμενον, καθιέρωσε τὸ σύστημα τοῦ νὰ ἐκτιμᾶται ἡ ἐνοχὴ τοῦ δικαζομένου, ἐκ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ. Αἱ Εὐμενίδες καὶ αἱ Ἐρινύες ἐτιμῶρουν, ἀλλὰ καὶ ὁ παθὼν ἐθάλπτετο διὰ τῆς τιμωρίας, Ἐκδίκησις λοιπὸν καὶ ἐξίλασμος ἦσαν δύο τῶν κυριωτέρων χαρακτῆρων τοῦ Ποιν. Δικαίου τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Δράκων πρῶτος, ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ Ποιν. Νόμους ἀλλὰ νομίζων, ὅτι διὰ τῆς σκληρότητος τῶν Νόμων ἠδύνατο νὰ ἠθικοποιήσῃ τὸν λαόν, δὲν ἐδίστασε νὰ κολάζῃ τὴν ἀργίαν καὶ τὴν βραθυμίαν μετὰ σκληροτάτας ποινὰς, ἢ νὰ καταδικάζῃ εἰς θάνατον τὸν κλέπτην ὀλίγων καρπῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐπιβάλλῃ ποινὰς ὁ Δράκων. Διὸ καὶ τάχιστα ἡ Νομοθεσία του περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν. Πολλοὶ κατηγοροῦσιν τῶν Νόμων τούτων τοῦ Δράκοντος. (2) Ἰδίως ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ μεγάλης πικρίας ὁμιλεῖ κατὰ τῆς ὁμότητος αὐτῶν. (3) Ὁ Σόλων τὸναντίον, ὡς πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Κος Μεταξᾶς, (4) κάλλιον τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀθρώπου ἐκτιμῆσας, καὶ μᾶλλον ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τῆς εὐνομίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς Νόμους, ἀπεσορά-

(1) Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλα δικαστήρια, ἤττον τῶν προηγουμένων σπουδαία, ὡς τὸ ἐπὶ Φρεατεί, τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ τὸ ἐν Φαλήρῳ Παλλάδιον, τὸ Μητίχου, οἱ Ναυτοδίκαι καὶ οἱ Ὑδροδίκαι.

(2) Πaus. IV. 5 καὶ VI, 264. Πλάτων Νόμ. 9. Πρόβλ. καὶ Filangieri.

(3) Ἀριστ. Πολιτικά II. 12.

(4) Μεταξᾶ Π. Δ. Μέρος Γενικῶν σελ. 8.

κισε τούς φονικούς τοῦ Δράκοντος θεσμούς καὶ τὰς αἰμοβόρους ποινάς, καθιερώσας ἀντ' αὐτοῦ τὰς ποινὰς τῆς ἀτιμίας.» Ἐγραψε λοιπὸν, ὁ Σόλων Νόμους ἠπιωτέρους τῶν τοῦ Δράκοντος, πλὴν μετὰ τῆς αὐτῆς ὑπερβολικότητος καὶ τοῦ αὐτοῦ παραλογισμοῦ. Τοῦτο οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ.

Ὁ Ἰταλὸς Petiti, ὑπὸ τὸν τίτλον *Leges Atticae* συνέλεξεν εἰς ἓν ὄλον τοὺς νόμους τούτους τῶν Ἀθηναίων κατ' ἄρθρα κατατάξας αὐτοὺς εἰς τὸ 10. ἄρθρ. βλέπομεν καταδικαζόμενον εἰς θάνατον τὸν ἐπικαλεσθέντα ἐν δικαστηρίοις νόμον μὴ ὑπάρχοντα. «Καὶ θάνατον μὲν ὠρικένας ζημίαν, λέγει ὁ Δημοσθένης, ἐν τῷ κατ' Ἀριστογέτωνος λόγῳ του, ἐάν τις εὖκ ὄντα Νόμον παράχηται» (1) εἰς τὸ 93 ἀπαντῶμεν ὅτι ὁ δ-φειλέτης τοῦ Δημοσίου ἀναδεχόμενος δημοσίαν θέσιν καταδικάζεται εἰς θάνατον εἰς τὸ 152 εὐρίσκομεν ὅτι τῷ ἀνοίγοντι σχολὴν φιλοσοφικὴν ἀνευ τῆς ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως κατεγινώσκετο ποινὴ θανάτου, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς διατάξεως ταύτης ἦτο ὅτι ὅλοι οἱ φιλόσοφοι ἔφηναν μακρὰν τῶν Ἀθηναίων! ἀφῆσαντες αὐτὴν κενὰς φιλοσόφων. Τὸ ἄρθρ. 243 δρίζει ὅτι ὁ ἐπ' αὐτοφόνῳ συλλαμβανόμενος φονεὺς τιμωρεῖται παραχρῆμα μὴ θάνατον. Καὶ ἀν αἵφνης ἐφόνευσεν ἐν καταστάσει ἀμύνης εὐρισκόμενος καὶ ἀν εἰς βρασμὸν ψυχικῆς ὁρμῆς διεπράξατο τὸν φόνον, ἀδιάφορον ἀπαντᾷ ὁ Νομοθέτης. Τὸ ἄρθρ. 234 διατάσσει ὅτι ἕκαστος πολίτης δρεῖλει νὰ φυλάσῃ κατ' ἔτος ἀμείωτα 1000 τάλαντα, ἄλλως καταδικάζεται εἰς θάνατον. Τὸ 266 δρίζει ὅτι ὁ παραγεράκτης τιμωρεῖται μὲ θάνατον. Τὸ 286 διατάσσει ἵνα τιμωροῦνται μὲ θάνατον οἱ ὑποσχεθέντες τί εἰς τὸν λαὸν καὶ μὴ ἐκπληρώσαντες τὴν ὑπόσχεσιν τῶν ταύτην, ὥστε ἀν ἡ διάταξις αὐτὴ ἴσχυε καὶ σήμερον, ὁ Βουλευτὴς ὁ ὑπισχνόμενός τι εἰς τοὺς φίλους του ἐκλογεῖς καὶ μὴ ἐκπληρῶν αὐτὸ θὰ καταδικάζεται εἰς θάνατον. Καὶ τότε, διὰ πολλὰς περιόδους ἡ Ἑλλάς θὰ ἐστρεφεῖτο Βουλῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 305 ὁ βιασμός ἐτιμωρεῖτο μόνον μὲ πρόστιμον δρ. 100. Παραλείπομεν καὶ πολλὰς ἄλλας διατάξεις αἰτίνας

(1) Δημοσθ. Ἀριστ. σελ. 13 β. 2.

ἀνευ λόγου καὶ διὰ ψύλλου πῆδημα πολλάκις ἐπέβαλον τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου (1) ὡς π. χ. ἐάν ἐκλεπτεῖ τις, φόρεμα ἐλαχίστης ἔστω ἀξίας, ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν ἢ ἀπὸ τὸ Λύκειον. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων, ἐπέβατό τις πρό τινας ἀγάλατος, κατέπιπτεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, τὸ ἀγάλα κατηγγέλετο εἰς τὸ πρυτανεῖον, συναλαμβάνετο ταχέως, ἵνα μὴ δραπετεύσῃ βεβαίως, ἐδικάζετο καὶ καταδικάζετο εἰς ἔξοριαν ἀν ἀπεδεικνύετο ἡ ἐνοχὴ του. Ἐκτὸς τῆς θανατικῆς ποινῆς, εἶχον τὴν ἀτιμίαν μείζονος καὶ ἐλάσσονος βαθμοῦ, τὴν ἔξοριαν τὸν ἐξοστρακισμόν, καὶ διαφόρους ἄλλας χρηματικὰς ποινάς.

Καὶ ὁ Λυκοῦργος ἔγραψε Νόμους (λαβῶν ὑπ' ὄψιν τὰ νομοθετήματα τοῦ Μίνως) ἄλλα καὶ οὗτοι ἠκολούθησαν τῶν ἀρχαίων τὸν κοινὸν ῥοῦν, διότι οὐδόλως εἶχον ὑπ' ὄψιν τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ μᾶλλον τὸ κοινωτικὸν συμφέρον δι' ὃ ἐνέπνεον φόβον μόνον διὰ τὸ αὐθαίρετον αὐτῶν (2). Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον ποιν. νόμους, οὓς ἠκολούθησαν καὶ ὁ Σόλων (ἰδίως δὲ, πολλὰς διατάξεις τοῦ Ἀμάσιος (3) δὲ μὲν ἐρείδοντο, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἱκανοποιήσεως, ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς προλήψεως, ἄλλοτε δὲ, ἐπὶ τοῦ θεοκρατοῦ φανατισμοῦ; ὅπως δὴ ποτε ὅμως καὶ οἱ νόμοι τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν ὡς ὅλοι τῆς ἀρχαιότητος, ἀδικοί, ὑπερβολικοί, σκληροὶ καὶ παράλογοι. Οὕτω λ. χ. Ἡ ἐπιτορία ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον, ὡς θρησκευτικὸν ἔγκλημα θεωρουμένη ἐπίσης ἀπεινώς ἐκολάζετο, ὁ μὴ δηλώσας τίνι τρόπῳ ἐπορίζετο χρήματα. Τοῦ προδότου ἀπέκοπταν τὴν γλῶσσαν, τοῦ δὲ κιδδηλοποιοῦ καὶ ἀπαταιώνας τὰς γεῖρας. (4) Καταδικάζοντες οἱ νόμοι τῶν Αἰγυ-

(1) Petiti leges Atticae σελ. 28 κ. ε.

(2) Ἡρόδοτ. βιβλ. 11. 177. 44. 63. 129. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης βιβλ. 1. 70. 75. 77. Πλάτων περὶ νόμων βιβλ. 9.

(3) Περὶ τῆς Νομοθ. ταύτης τοῦ Λυκοῦργου-δρα ἐκτενέστερον Πλουτάρχου Λυκοῦργον, Παι. σανίου βιβλ. Γ'. § 161. Ἀριστ. πολιτικά 11. 7, Ἡρόδοτ. VII. 231. Πλουτάρχου τόμ. 11. 439 καὶ Μεταξᾶ μέρος Γενί σελ. 8.

(4) Διόδωρος Σικελιώτης βιβλ. 1. 78.

πτίων τὸν αἰδίον δὲν συνέτρεξε τὸν ἑ κινδυνεύοντα, οὐδεμίαν κατεγίνωσκε ποινὴν κατὰ τοῦ κλέπτου αἵφνης (1).

Ἐκτὸς τούτων ἀπαντῶμεν εἰς τὴν Περσίαν τοὺς νόμους τοῦ Ζωροάστρου, (2) καὶ τοὺς τοῦ Μίνως ἐν Κρήτῃ οὓς ἠκολούθησεν ὁ Λυκοῦργος, (3) Ὁ ὦμός Ἰοβᾶς ἐνομοθέτησε διὰ τοὺς Ἑβραίους Νόμους, ἐν οἷς δύναται τις νὰ διῶδῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ νομοθέτου. Δι' αὐτῶν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο ἄνθρωπος ἀλλ' ἔρμαιον δουλικὸν τῆς θρησκείας. Τὸ χειρίστον δὲ τῶν νόμων τούτων, ἦτο ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως, ἦτον ὁ γνώμων τοῦ ἀδικήματος, οὐχὶ δὲ ἡ καλὴ ἢ ἡ κακὴ προαίρεσις τοῦ Δράστου, ὡς καθιέρωσαν αἱ νεώτεραι ποιν. Νομοθεσίαι.

(Ἐπαταί συνέχεια).

Δ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ (1821—1827)

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΠΗΣ (*)

(Ἐξ ἀνεκδότων ὑπομνημάτων).

Ἐλάχιστος ἦτο ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος ὁ ἀριθμὸς τῶν πεσπαυμένων καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν ὀλίγιστοι οἱ ἐπιστήμονες νομικῶν δὲ, οἰκονομολογικῶν καὶ ἐν γένει διοικητικῶν γνώσεων ὑπῆρχεν ἐντελής ἀπορία. Ἡ διαθυλλήθεισα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐπαναλαμβανόμενη ἱκανότης τῶν Ἑλλήνων πρὸς αὐτοδιοικησίαν, ἕνεκα τῆς ἐκ τοῦ δημογεροντικῆς συστήματος πείρας, ἦτο κατὰ φαντασίαν ἀρετὴ, ἢν ἀδύνατον νὰ προσπορίσῃ

(1) Ἡρόδ. βιβλ. β'. 147. Διόδωρος 1. 79. Γέλιος (A. N. XI. 48).

(2) Ξενοφῶντος Κύρου Παιδεία βιβλ. 1. Ἡρόδ. τόμ. 1. 440. 438. καὶ 11. 409. IV. 202. III. 16. 27. 25. 119. 130.

(3) Ὀμήρου Ὀδ. Γ'. 178. Πλουτάρχου Μένωνος.

(*) Ἀνεγνώσθη τὴν 27 ἀπριλίου ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ «Βύρωνι».

πρὸς δούλους προσετώτας πόλεων, κωμῶ- πόλεων καὶ χωρίων ἢ δι' αὐτῶν ἐπινέμησις τῶν φόρων, καὶ ἡ διάλυσις οἰκογενειακῶν τινῶν ὡς εἶπειν διαφορῶν.

Πρῶτοι ἔγκριτοὶ τινες Πελοποννησιοὶ συνελθόντες κατὰ Μάτιον κατέστησαν ἐξαμελῆ γερουσίαν, δεύτερον δὲ κατὰ νοέμβριον ἐκ τῆς δυτικῆς καὶ οἱ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὠνόμασαν, οὗτοι μὲν Ἀρειοὶ Πάγον δεκατετραμελῆ, ἐκεῖνοι δὲ δεκαμελῆ γερουσίαν, τῶν δὲ τριῶν νήσων, τῶν ἐξαιρέτως λεγομένων ναυτικῶν, καὶ τῶν τοῦ Αἰγαίου, προέσταντο τοπικαὶ διοικήσεις. Καὶ τῆς μὲν Πελοποννησιακῆς, καταρτισθείσης κατὰ Δεκέμβριον ἐπὶ τὸ τελειότερον δι' ἀποστολῆς ἐνὸς ἀντιπροσώπου ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας τῆς χερσονήσου, οὗ ἕνεκα ὁ ἀριθμὸς τῶν γερουσιαστῶν ἀνέβη εἰς εἰκοσιεξ, τὰ καθήκοντα διεγράφησαν ἐν τῷ κληθέντι Ὀργανισμῷ, τῷ δὲ Ἀρειῷ Πάγῳ ἐπεβλήθη διεξοδικὴ καὶ πολύπλοκος νομικὴ διάταξις, ἐν δὲ Μεσολογγίῳ ἐξεδόθη διοικητικὸς ὀργανισμὸς λιτότερος μὲν τοῦ τῶν Σαλώνων, ἀπροσάρμοστος ὅμως καὶ αὐτὸς κατὰ πολλὰ. Περιττὸν δὲ ἴσως νὰ προσθέσω ὅτι πάντες οὗτοι οἱ θεσμοὶ, καθὼς καὶ οἱ μερικώτεροι, στηλιτεύουσι τὴν περὶ τὰ διοικητικὰ ἄγνοιαν τῶν χρόνων ἐκεῖνων. Ἐν Ἀθήναις, παραδείγματος χάριν, ἰδρῦθη διοίκησις ἐκ πέντε ἐφόρων, ὧν ὁ μὲν ἐκλήθη ἔφορος τῶν προσόδων, ὁ δὲ, ποριστὴς τῶν ἀναγκαίων, ὁ τρίτος ἔφορος τῶν πολεμικῶν, ὁ τέταρτος ἔφορος τῶν ἡθῶν, καὶ ὁ πέμπτος μέλος ἀντεπιστέλλον. Ἀλλὰ ποῖα τοῦ ἀντεπιστέλλοντος τὰ καθήκοντα; ἄγνωστον! Εἰλάζω μόνον ὅτι λογισματικὰς τις ἀκούσας ὅτι αἱ κατὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἀκαδημαίαι καὶ ἐπιστημονικαὶ εἰταιρίαι ἔχουσι καὶ ἀντεπιστέλλοντας ἐταίρους, ἐπλούτισεν διὰ τοιοῦτου καὶ τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων.

Τῶν τμηματικῶν διοικήσεων ἡ ἐνέργεια ἐξηκολούθει καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως. «Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν ὡς ἐκήρυξεν ἡ ἐν Ἀστρεῖ συνέλευσις, ἀπεδείχθη ἐπιβλαβὴς, διότι μεγάλη ἐμπόδια ἐπέφερον εἰς τὴν πρόδον τῆς δημοσίου οἰκονομίας,» κατηργήθησαν πᾶσαι τὸ 1823 ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ταύτης, ψηφισάσης «νὰ ἐξαρτῶνται ἀμέσως ἀπὸ τὴν

ἐθνικὴν διοίκησιν οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Ἑλλάδος».

Καὶ ἀρίστη μὲν, ἀπαραίτητος μάλιστα ἡ κατάλυσις τῶν κατὰ μέρος ἀρχῶν, καὶ ἡ ἐνίσχυσις μιᾶς μόνης, τῆς κεντρικῆς ἄλλ' ἡ κεντρικὴ αὐτὴ, ὁποῖα συνετάχθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ καθιερώθη μετὰ ταῦτα ἐν Ἀστροῖ καὶ Τροιζῆνι, ἥτο τάχα ἐπιτηδεῖα νὰ προαγάγῃ ἢ νὰ χαλαρώσῃ, νὰ βραχύνῃ ἢ νὰ παρατείνῃ τὸν ἀγῶνα; Τὸ κατ' ἐμὲ, φρονῶ ὅτι καὶ τότε μεταξὺ τῆς τόσης ἀπειρίας, ὑπῆρχον καὶ οἱ μὴ ἀμφιβάλλοντες ὅτι εἶδος πολιτεύματος, θεμελιωμένον πρὸ παντὸς ἄλλου ἐπὶ παιδείας, δεξιότητος καὶ ἀρετῆς, οὐ μόνον δὲν τελεσφορεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς κινδύνους δεινοὺς κατακυλίει χώραν στερομένην κατὰ κράτος τῶν πλεονεκτημάτων ἐκείνων. Πλὴν τούτου, ἐπὶ ἀγῶνος, οἷος ὁ ἡμέτερος, ἀπαιτεῖται ἐξουσία ἀδιαίρετος, συμπαγής, αὐταρχος, ἐν ἀκαρεῖ ἀποφασίζουσα καὶ ἀστραπηδὸν ἐκτελοῦσα τὰς ἀποφάσεις, ἐξουσία δημιουργός, «γεννηθῆτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς», ἐξουσία ὡς ἡ τοῦ χοιροβοσχοῦ τῆς Σερβίας. Καὶ διὰ τούτου, καθὼς ἡ ἀναστάσα Ἑλλάς παρεδέχθη πρὸς καιρὸν, τὸ φορολογικόν, καὶ μετρικόν καὶ νομισματικόν σύστημα τῆς καθαιρεθείσης δυναστείας καθὼς υἰοθέτησε διὰ τε λόγου καὶ γραφῆς, προσωνομίας ἐκλαμπροτάτων, ἐξοχωτάτων, καὶ σοφολογιωτάτων, καὶ τὰς τῶν μέχρι τῆς χθὲς δούλων ἐβάπτισε πρίγκηπας, ἐνῶ οὐδ' ἡ Τουρκία ἀνωμολόγησέ ποτε τοιοῦτους, τὸν αὐτὸν τρόπον ἔπρεπε νὰ παραδεχθῆ, πρὸς καιρὸν ὡσαύτως, καὶ τῆς πολυκοιρανίας τὴν ἀποβολήν. Δυστυχῶς ἔμως μετὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἐλευθερίας ἀνεγεννήθη καὶ ἡ ἀρχαία ἐκείνη προαίρεσις, εἰς ἣν ἐπίφθονος ἦν ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἀρχῆς καὶ μισητὸν τὸ ὑπέρογκον οὔτε τμήμα εἰς τμήμα ἄλλ' οὐδὲ πρόσωπον εἰς πρόσωπον ὑπεχώρει.

Τοιαῦτα πρεσβεύοντες συνήλθον εἰς Ἐπίδαυρον οἱ πρῶτοι νομοθέται τῆς Ἑλλάδος. Οἱ νεώτεροι, εἰ εὐτυχῆσαντες ν' αἰξίωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἥλιον μὴ σκοτιζόμενον ὑπὸ νεφῶν δουλείας, νὰ πατήσῃσι γῆν ἐλευθεράν, ν' ἀναπνεύσῃσιν ἀέρα ἐλευθερον. αὐτοὶ οἱ κληρονομήσαντες τὸ ἀνεκτίμητον δικαίωμα τοῦ συνέχεσθαι, καὶ συνδιαλέγεσθαι καὶ συζητεῖν, δὲν δύνανται νὰ φαντασθῶσι τὸν

ἐξάλλον ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἔθνους, ὅτε μετὰ τυραννίαν τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν, συνήρχετο δι' ἀντιπροσώπων ἵνα βουλευθῆ κυριαρχικῶς περὶ τῶν οἰκείων συμφερόντων. Οἱ ἐπιζήσαντες διηγοῦνται ὅτι δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν πάντων, καὶ, ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἀναστάσεως, ἀνταπεδιδοντο ἀσπασμοί. Ἦσαν δὲ ἐννέα ἐπὶ πενήτηκοντὰ δέκα μὲν ἐκ Πελοποννήσου, εἰ καὶ ἡ γερουσία εἶχεν ἐκλέξει εἰκοσιν, ὁκτώ δὲ ἐκ τῆς δυτ. Ἑλλά. μεθ' ὧν καὶ ὁ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Σουλτανῶν, καὶ τῶν συμμάχων Τουρκαλβανῶν ἀντιπρόσωπος, εἰκοσιεπτὰ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ἀντὶ τῶν ἐκλεχθέντων εἰκοσιν τριῶν, τρισκαίδεκα ἐκ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων καὶ ἐκ τῆς Κάσσου εἰς ἐκ δὲ τοῦ Αἰγαίου οὐδεὶς ἦλθεν. Ἐσφαλμένως δ' ἐγράφη ὑπὸ τινωνδὲ ἐστάλη καὶ ἐκ Σκοπέλου ἀπατηθέντα βεβαίως ἐκ τοῦ ἐπωνύμου Σκοπελίτης ὅπερ ἔφερον ὁ ἐξ Ἀγράφων Ζαχαρίας. Δὲν ἐξελέχθησαν δὲ παρὰ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἀμέσως παρὰ τῶν δύο γερουσιῶν, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν τοπικῶν διοικήσεων, ὀνομασθέντες ἀκόμψως παραστάται ἢ δ' ἀνατολικὴ Ἑλλάς ἐπεμψε καὶ συνηγόρους τέ δὲ ἦσαν οἱ συνήγοροι; Ἐκ τίνος σωζομένης πράξεως τοῦ Ἀρείου Πάγου μανθάνομεν ταῦτα. «Εἰς δὲ τοὺς συνηγόρους ὅπου στέλνεται ὁ Ἀρείος Πάγος εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν διὰ τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, νὰ διδῆ ἑπικυρωτικὴν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον, — ὁ πατριώτης τάδε, ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τάδε, στέλλεται παρ' ἡμῶν ὡς συνήγορος τῆς ἐπαρχίας τάδε, διὰ νὰ συμπαραρευθῆ καὶ γνωμοδοτήσῃ περὶ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς ἐπαρχίας του μερικῶς, καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικῶς, κατ' ἐπέχει τόπον ἕως οὗ νὰ τελειώσῃ ἡ συνέλευσις. Ἐν δὲ τῇ συνέλευσει νὰ ἴηαι καὶ αὐτὸς ἰσόψηρος καὶ ἰσοδύναμος μὲ τὰ λοιπὰ μέλη ὅλα τῶν ἐπαρχιῶν διὸ καὶ τῷ ἐδόθη τὸ παρὸν μας ἐνυπόγραφον καὶ ἐσφραγισμένον».

Κατ' οὐδὲν ἄρα διέφερον οἱ συνήγοροι τῶν παραστατῶν ἀφοῦ καὶ συμπάρεδροι, καὶ ἰσοδύναμοι, καὶ ἰσόψηφοι ἦσαν.

Συνήλθον δὲ οὐδὲν ὠρισμένον σχέδιον, οὐδεμίαν καθαρὰν ἰδέαν ἔχοντες περὶ πολιτεύματος. Ναι μὲν πάντες ἐπεπόθουν βασιλεία,

ἀλλὰ μέχρι τῆς εὐρέσεως βασιλείας πῶς ἔπρεπε νὰ κυβερνηθῆ ἡ Ἑλλάς;

Ἰταλὸς τις ἐκ τῶν προσφύγων, Βικέντιος Γαλλίνας τὸ ὄνομα, ἀνὴρ λόγιος, ἔσωσε τοὺς νομοθέτας ἀπὸ τῆς ἀμηχανίας, αὐτοσχεδιάσας σύνταγμα, ὅπερ ἐνεκολπίωθησαν τοσοῦτον προθυμότερον οἱ πληρεξούσιοι, ὅσα καθιεροῦν τὴν περισπούδαστον αὐτοῖς ἰσότητά, ἦνοιγε τὰς πύλας τῆς ἐξουσίας πρὸς πάντας τοὺς Ἑλληνας. Καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον ἐγκριθὲν ἀνεκνήρυχθη Νόμος ὄργανικός τοῦ ἔτι ἀνυπάρκτου κράτους, ἅμα δὲ καὶ ἐθεράπευε τὴν πατροπαράδοτον ἐκείνην ἀντιζήλιαν, ἥτις καὶ εἰς ἀγνώμονα καὶ ἐπιβλαβῆ τῇ πολιτείᾳ καταδριμῆν, παρεξέτρεπετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διακηρύξαν ὅτι «ἄξιον Ἑλλήνων νὰ διαγνωρίζωσιν ἀνδρῶν ἀρετήν. Τὸ δὲ πρῶτον βουλευτικὸν ἐθεώρησε τὸν Ἰταλὸν νομοθέτην, καίτοι ἀπολιτογράφητον, μέλος τῆς εὐτυχούς ἐκείνης συνελεύσεως,» καὶ προσέταξε ν' ἀπονεμηθῆ καὶ αὐτῷ τὸ ἀργυροῦν παράσημον τὸ ψηφισθὲν μὲν ὑπὲρ μόνων τῶν μελῶν τῆς πρώτης ἐθνικῆς συνόδου τὸν Μάρτιον τοῦ 1822 ἐνεργήθη δὲ μετὰ πολλὰ ἔτη, τὸ 1835, ἐπὶ βασιλείᾳ Ὀθωνος, καὶ οὐχὶ ἐν Κορίνθῳ τῷ 1822, ὡς λανθανόμενοι ἐγράφαν τινες. Ἀγνωστὸν δὲ ἀνέζη ὁ φιλέλληνας Ἰταλὸς, ἢ ἀν' ἐδόθη εἰς τὴν οἰκογενεῖαν αὐτοῦ τὸ ἔνδοξον ἀριστεῖον ἵνα φυλάττηται κατὰ τὸ διάταγμα ὡς κειμήλιον.

Διηρέθη δὲ ὁ Ὄργανικός νόμος τὴν ἐξουσίαν, ὅπως καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς συντάγματα, εἰς τρία εἰς βουλευτικὴν ἐκτελεστικὴν καὶ δικαστικὴν. Καὶ αὕτη μὲν, διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου ἀνωμαλίαν, ἀδύνατον ἦτο νὰ συγκροτηθῆ αἱ δὲ ἄλλαι δύο κατηρτίσθησαν ἐκ πρωτοπειρίων περὶ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν διοίκησιν, ὧν οὐκ ὀλίγοι καὶ τῆς στοιχειωδεστέρας παιδείας ἦσαν ἀμύητοι. Τῶν πληρεξουσίων τινὲς προτείναν ν' ἀναγορευθῆ εἰς μόνος κυβερνήτης, ὡς ἐν Ἀμερικῇ, ὑπουργοὺς ἔχων ὑπευθύνους, ἢ ἀπορρίπτομένης τῆς προτάσεως, νὰ διορισθῶσιν ἀντὶ τῶν δεκαπέντε, οὗς ἐπέμενον ζητοῦντες οἱ πλείονες, πέντε τὸ πολὺ, ἐκ τῶν κατ' ἀρετὴν καὶ ἐμπειρίαν δοκιμωτέρων, ὁποῖος καὶ ἀν' ἦτο ὁ τόπος τῆς γεννήσεως αὐτῶν, ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεὰ ἢ αἱ νῆσοι. Ἀλλὰ τὸ τμηματικὸν πνεῦμα, δύσπιστον πάντοτε καὶ φιλύποπτον, ἐπέ-

τυχε νὰ λαμβάνωνται κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐκ τῶν τριῶν τμημάτων. Καὶ οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κριμὸς εἰς τὸν ἀπώθησαν τὸν κλεινὸν ἀγῶνα ἡ φιλαρχία καὶ ἡ ἰδιοτέλεια. Ἐως τότε, ἀνευ κεντρικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀνευ ὄργανικοῦ νόμου, διεπράχθησαν πολλὰ καὶ μεγάλα συνεκροτήθη στρατός, ἐξωπλίσθη στόλος, ἐκυριεύθησαν φρούρια, ἐπυρπολήθησαν πλοῖα, κατετροπώθησαν πολυάριθμοι δυνάμεις καὶ εἰς χθὲς δούλοι ἀνύψωσαν ἑαυτοὺς εἰς ἔθνος ταῦτα δὲ πάντα ἀνευ πόρων καὶ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ. Ἐως τότε καὶ κυβερνήσεων καὶ συνταγμάτων τόπον ἐπέειγον ἡ φιλοπατρία καὶ ὁ ἐνθουσιασμός ἀπὸ τοῦδε ὅμως ἡ ἔρις καὶ ἡ ἰδιοτέλεια ἐπισείουσι κινδύνους καὶ καταστροφάς.

Μὴ ὑπάρχοντος νόμου περὶ ἐκλογῆς, οἱ πρῶτοι βουλευταὶ ὀνομάσθησαν παρὰ τῆς συνελεύσεως, ὅπως καὶ οἱ πληρεξούσιοι εἶχον ὀνομασθῆ παρὰ τῶν τοπικῶν διοικήσεων. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσωσι, τὰ νομοθετικὰ ἔργα ἀνετέθησαν εἰς ἐπιτροπήν ἐκ πάντε τοῦλάχιστον ἀντιπροσώπων συγκειμένην. Ἐνίοτε εἰς τὴν ἀπειρίαν τῶν ἐν τῇ βουλῇ ὑποκαθίστατο ἡ ἐμφυτος εὐθεία κρίσις καὶ ἡ ὑπὲρ τῶν τῆς πατρίδος μέριμνα ὅθεν καὶ ἠκούσθησαν γνῶμαι ὧν ἡ δριμύτης ἦτο ἀναμφισβήτητος. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ μὲν γνῶμαι ἐπεδοκιμαζόντο ἢ ἀπεκρούοντο κατὰ τὰς πρὸς τοὺς προτείναντας συμπαιθείας ἢ ἀντιπαθείας οἱ δὲ νόμοι ἠθετοῦντο ἢ ἐφημερίζοντο κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰ τέλη ἐκάστου, ἢ πρὸς ἀλλήλα διαφωνία τῶν δύο σωμάτων κατέστη ἀνεύχαστος. Ὁ διορισμὸς φέρ' εἰπεῖν τῶν ἐπάρχων καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ δημοσίου λειτουργῶν ἀἴτηκε, καὶ κατ' ὄρθον λόγον καὶ κατὰ ῥητὸν ὅρον τοῦ θεμελιώδους νόμου, εἰς μόνον τὸ ἐκτελεστικόν τὸ βουλευτικὸν ὅμως ἤξιον νὰ ζητηταὶ καὶ αὐτοῦ ἡ συναίνεσις. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ καὶ αὐτοῦ δὲν συνέπιπτε καὶ τῶν δύο ἡ γνῶμη, ἐξεδίδοντο προβουλευτάματα ἐπὶ προβουλευμάτων, ἀνεφύοντο φιλονεικίαι καὶ ἀντεγκλήσεις, καὶ οὕτω κατηναλίσκετο εἰς μακρὰν περὶ παρωνυχίδος ἀλληλογραφίαν ὁ χρόνος, δὲν ἔπρεπε ν' ἀφιερωθῶσιν εἰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας περὶ τοῦ πολέμου. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐτραχύνθη ἡ ἀλληλομαχία καὶ ἀδυσώπητος ἀπέβη ἡ ἐπέμβασις, ὥστε ἡ Β' ἐθνοσυνέ-

λευσις, καὶ περ κωρύσασα τὸν περὶ τῆς διακρίσεως τῶν καθηκόντων ὄρον, ἐψήφισε νὰ ἐκλέγωνται, νὰ διορίζονται καὶ νὰ παύονται οἱ ἑπαρχοὶ τῆ συγκρατήσεως καὶ τῶν δύο σωμάτων, νὰ ἔχη δὲ τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως ἐκάτερον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐτοὶ οὐ ψήφισαντες τὰ ἀντισυμβατικά ταῦτα ἐνόησαν ὅτι ἦσαν παράνομα, ἐθέσπισαν «νὰ μὴ καταχωρισθῇ τὸ ψήφισμα εἰς τὰ πρακτικά, νὰ διατηρηθῇ μυστικόν, καὶ νὰ ἐνεργῆται μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην ἀκριβείαν.»

Οἱ ὑπογράφαντες τὸ μυστικόν τοῦτο ἔγραψαν ἦσαν τριάκοντα πρὸς τοὺς ἑκατόν. Καὶ θαυμάζω μὲν τὴν ἐχθροσύνην τῶν τοσούτων πατέρων τοῦ ἔθνους ὁμολογῶ ἔμως ἐν ταυτῷ ὅτι καὶ ἀποδεικνύει πρὸς τὰ συμπεράσματα ἐκείνου, ὅς τις ἤθελε ποτε πειραθῆ νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ περὶ μυστικότητος τούτου ὄρου, περὶ τῆς ὀνομαστῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας. Ἄλλ' ἔστω καὶ τοῦτο νέα ἀπόδειξις, ὅτι τὰ πάθη ἀποτυφλοῦσι καὶ τοὺς δξυδερκεστάτους τῶν θνητῶν.

Οἱ δὲ ὑπέρμαχοι τῆς ἀποφάσεως ταύτης σπουδάζοντες νὰ δικαιολογήσῃσι τὴν παρανομίαν, ἐπεκαλοῦντο τὸ πολίτευμα τῶν Ὁμοσπόνδων ἑπαρχιῶν τῆς ἀρκτύας Ἀμερικῆς. Καὶ ἀμφίβολον μὲν εἶ ποτε ἀνέγνωσαν αὐτό. ἀλλὰ καὶ ἀναγνόντες δὲν ἐνόησαν τὰ ἀναγνωσθέντα· διότι ὁ θεμελιώδης ἐκείνων νόμος διαφέρειν κατὰ πολλὰ καὶ οὐσιώδη τοῦ τῆς Ἐπιδαύρου, κατὰ τινὰς μόνον διορισμοὺς τοὺς τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν, ὡς ὑπουργῶν καὶ πρέσβεων, ἀπαιτεῖ τὴν συναίνεσιν καὶ δευτέρας ἀρχῆς τῆς τῶν γερουσιαστῶν.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ βουλευτικοῦ, ἐπεκαλοῦντο ἡγεῖσα ῥαγδαία, συνήρπασε καὶ πολιτάρχας, καὶ ἐφόρους, καὶ ἀστυνόμους, καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους ἀξιωματικούς, ὧν ἡ περὶ τοὺς βαθμοὺς σπουδῆ εἶχε κορυφωθῆ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὡς καὶ σήμερον, ὅτε λαμπρύνουσι τὴν Ἑλλάδα πλείονες συνταγματάρχαι ἢ συντάγματα, καὶ πεντάκις πολυαριθμότεροι ταγματάρχαι καὶ λοχαγοὶ ἢ ὅσων ἔχει χρεῖαν ὁ στρατός, οὕτω καὶ τότε ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατηγῶν, τῶν χιλιάρχων, τῶν πεντακασιάρχων καὶ τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν ὑπερέβαινε πᾶν ὄριον. Ἀδιαλείπτως τὸ Ἐκτελεστικὸν διετυπυθάνετο τὸ Βουλευτικόν, καὶ

τὸ Βουλευτικὸν διετυπυθάνετο τὸ Ἐκτελεστικὸν περὶ βαθμῶν, προβάσεων καὶ ἀπαιτήσεων ἀμφοτέρωθεν ἐξέδιδον διαταγὰς ἀντιβαίνουσας πρὸς ἀλλήλας. Τὸ μὲν Ἐκτελεστικὸν φερόειπε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ὁ πρίγκηψ Ὑψηλάντης, τὸ δὲ Βουλευτικὸν, εἰς τὴν ἀνατολικὴν τὸ Βουλευτικὸν ἀντεποιεῖτο πρόεδρος αὐτοῦ τὸν πρίγκηπα Μαυροκορδάτον, τὸ δ' Ἐκτελεστικὸν ἐξ ἐναντίας ἐπέμενε θέλον αὐτὸν Γεν. Γραμματέα. Ἄλλ' εὐτυχῶς οἱ δύο πρίγκηπες, δυσφοροῦντες ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ἀσυμφωνίᾳ, εἶσαν χαίρειν καὶ Ἐκτελεστικὸν καὶ Βουλευτικὸν, καὶ ἀνεχώρησαν δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὰ μέρη, ὅπου ἐνόμιζον ὠφελιμωτέραν τὴν προσωπικὴν αὐτῶν συνδρομήν. Καὶ ἐν τοσούτῳ τὸ Βουλευτικὸν δίσχυριζετο ὅτι «κανὲν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἐκτελεστικοῦ δὲν ἀνέτρεψεν, οὐδὲ τὰ ὅρια τῶν ἰδίων δικαιωμάτων ὑπερέπηδῆσεν, ἀλλ' ἐνήργησε κατὰ πάντα συμφῶνως καὶ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ γράμμα τοῦ νόμου.»

Τὸν κυκεῶνα τοῦτον κατέστησεν ἔτι πλέον θολερὸν ἄλλη τις ἐπασχόλησις, εἰς ἣν ἐπέδότη παρα λόγον ἡ Βουλὴ. Ἐξήτειτο ἀπόδοσις δανείου; διεφώνων ἀνδρόγυνα; διεφιλονεικεῖτο κατοχὴ ἀγροῦ; ἐκλέποντο σκεῦη ἢ χρήματα; διημφισβητεῖτο κληρονομία; ἐνὶ λόγῳ ἐγενεῖτο διαφορά ὑπαγομένη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν διαιτητῶν, δικαστηρίων ἢ ἄλλης ἀρχῆς; Οἱ διαφερόμενοι ὑπέβαλλον ἀναφοράς εἰς τὸ Βουλευτικόν, τοῦτο δὲ κατέτριβε πολύτιμον χρόνον εἰς ἀνάγνωσιν αὐτῶν ἐπὶ κοινῆς συνεδριάσεως, καὶ διὰ τοῦ παραδεδομένου τύπου, «καὶ δὴ ὁμοφῶνως ἐκρίθη,» ἢ οὐδὲν ἔλεγεν, ἢ παρέπεμπεν ἀπλῶς εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν.

Ἄλλὰ καὶ ἕτερα αἴτια συνετέλουν εἰς τὴν διατάραξιν τῆς ἀρμονίας. Οἱ δημιουργοὶ τοῦ Ὁργανικοῦ νόμου, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν ἀναγορεύσιν πενταμελοῦς Ἐκτελεστικοῦ, προσέθεντο καὶ ὅκτω μινιστήρια, ὧν μάλιστα τὰ δύο, τὸ τῶν ναυτικῶν καὶ τὸ τῶν στρατιωτικῶν, συνεκροτήθησαν χάριν θεραπείας φιλοτιμιῶν, ἐκ τριῶν ὑπουργῶν ἕκαστον. Εἰς Ὑδραῖος, εἰς Σπετσιώτης καὶ εἰς Ψαριανὸς διεύθυνον τὰ τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς Πελοποννήσιος, εἰς Στερεοελαδίτης καὶ εἰς Μαυριάτης (τῆς Μάνης μὴ συναίνουσης νὰ συγ-

χωρευθῆ μετὰ τῆς Πελοποννήσου,) τὰ τῆς ξηρᾶς. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ συνέκειτο ἐκ προσώπων δεκαοκτώ ἔχουσα δὲ καὶ ἰδιαιτέρα γραφεῖα, ἀνταπεκρίνετο ἐγγράφως, καὶ διὰ ψύλλου πῆδημα, κατὰ τὸ ῥητόν, μετὰ τῶν μινιστρῶν, οἱ τινες καὶ αὐτοὶ κῦπύρου γεν. γραμματέων καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων. Ἐν γένει δὲ τοσούτῳ ταχέως ἀνέδραμεν ἢ περὶ ταῦτα πολυτέλεια, ὥστε τὸ Βουλευτικόν, εἰδοποιήσαν τὸ Ἐκτελεστικόν ὅτι «ὁ λαὸς καταβοᾷ διὰ τὰ μεγάλα ἐξόδα τῶν γραφείων τῆς κυβερνήσεως,» περιώρισε καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τοὺς μισθοὺς τῶν ἐν αὐτοῖς ἐργαζομένων. Ἡ πολυτέλεια δὲ αὕτη διεδόθη καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας, ὧν καὶ ἡ πλέον ἀσμος εἶχεν ἑπαρχον, γραμματέα, ἀστυνόμον, πολιτάρχην, ἐπιστάτην, ὄπλαρχηγόν.

Ἄλλη αἰτία τῆς ἀπονεκρώσεως τῆς διοικητικῆς ἐνεργείας ὑπῆρξε καὶ ἡ συνεχὴς μετέβασις τῆς κυβερνήσεως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἀπὸ Ἐπιδαύρου μετέβη εἰς Κόρινθον, ἀπὸ Κόρινθου εἰς Ἄργος, ἀπὸ Ἄργους εἰς πλοῖον, ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς Πόλους, ἀπὸ Μύλων εἰς Ναύπλιον, ἀπὸ τοῦ ἕως δὲν εὔρεν, ὡς ἐκῆρξεν, ὑποδοχὴν εἰσόδου εἰς τὸ φρούριον, ἐμποδισθεῖσα παρά τινος Δημητρίου Πλαπούτα ἢ Κολιοπούλου λεγομένου, ὃς καὶ φρουραρχίαν ἐπαγγέλλεται, ἀπὸ Ναυπλίου εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ἧτοι εἰς Ἄγ. Ἰωάννην, Ἐρμιόνην, Ἄστρος, Τρίπολιν, Κρανίδιον, Σαλαμίνα καὶ καθεξῆς. Ἀλλαχοῦ διέτριβε τὸ Βουλευτικόν, ἀλλαχοῦ τὸ Ἐκτελεστικόν καὶ ἀλλαχοῦ τὰ ὑπουργεῖα. Βουλευταὶ δὲ Ἐκτελεστοὶ ἀπεδήμουν αὐτογνωμῶν, καὶ πολλαὶ τὰ δύο σώματα ἕμενον ἀκέφαλα ἢ κολοβά.

Οὕτω πως ἔλεινα ἔκειντο τὰ τῆς πολιτείας. Καὶ ἂν οἱ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν θρίαμβοι δὲν ἀνεπτέρουν τὸ φρόνημα, γοργῆ θὰ ἐπῆρχετο ἡ ἀπόγνωσις.

Ἐν τοσούτῳ συνήλθον ἐν Ἄστρει οἱ μέλη τῶν διὰ συγκροτήσεως τῆς β'. συνέλευσιν. Ποῖοι δὲ ἦσαν οἱ συνεληθόντες; Ἐπειδὴ νόμος περὶ ἐκλογῆς δὲν ὑπῆρχεν, οἱ φέροντες ἀποδείξεις πληρεξουσιότητος ἦσαν διπλάσιοι, τριπλάσιοι καὶ τετραπλάσιοι ἢ ὅσοι ἀπη-οῦντο, εἰς οὓς προσετέθησαν διὰ πράξεως τῶν λεγομένων τούτων ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, καὶ «ὅσοι τῶν τῆς καθεστῶσης

διοικήσεως τῆς ἀ. περιόδου ὡς ἀπλῶς μέλη τῆς συνέλευσεως θελήσῃσι νὰ συντρέξωσι συνδιασκεπτόμενοι καὶ συνυπογράφωντες». Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πάντες ἠθέλησαν τὸ στίφος δὲ τοῦτο, διαίρεθ' εἰς δύο ἐχθρικά στρατόπεδα, κερωρισμένα ὑπὸ χαράδρας, ἠγρύπνει ἔνοπλον ἡμέραν καὶ νύκτα, ἔτοιμον πρὸς ἀμυννὴν ἢ ἐπίθεσιν· διότι δὲν προσέκειτο περὶ ἰδρύσεως κυβερνήσεως ἐπιτηδεῖας νὰ διορθώσῃ τὰ ἐσφαλμένα καὶ νὰ διοικήσῃ εὐστοχώτερον ἢ προτοῦ, δὲν προσέκειτο περὶ τοῦ συμφέροντος τῆ πατρίδι, ἀλλὰ περὶ κατακτήσεως τῆς ἐξουσίας. Καὶ τὸ μὲν τῶν στρατοπέδων, ὑπὸ τὸν Π. Μαυρομυχάλην, περιελάμβανε τοὺς προσετώτας, τοὺς πολιτικούς προκρίτους καὶ τινὰς ὄπλαρχηγούς, τὸ δ' ἕτερον, ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τοὺς στρατιωτικούς, καὶ εὐτελῆ τινὰ ἀριθμὸν πολιτικῶν. Ὁ στρατάρχης τῆς Πελοποννήσου ἀξίων ὅτι ὁ ἀγὼν, τροπαιοῦχος τὸ κατ' ἀρχὰς, ἤρρισε νὰ παρεκκλίνῃ μετὰ τὴν συντονωτέραν ἀνάμειξιν εἰς τὰ πράγματα τῶν τότε λεγομένων Κοντζαπασιδῶν καὶ Φαναριωτῶν, ἐπεζήτηε τὴν ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀποβολὴν αὐτῶν καὶ τοιαῦτα δοξάζων ἐθεώρει τὴν παιδείαν ἐπιβλαβὴ μᾶλλον ἐν ὥρᾳ πολέμου. Ἐὰν δὲ παιδείαν λέγων ἐνόει μόνον τὴν τῆς κεφαλῆς, ἢ θεωρεῖα τοῦ ἄρσεβίου Κλέφτου, ἠρμύζετο ἐντελῶς πρὸς τὴν τοῦ ὑπάτου τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, εἰπόντος τὴν μετὰ κακῆς ἀγωγῆς πολυπειρίαν καὶ πολυμάθειαν, χειρωνα καὶ μᾶλλον τῆς ἀμαθείας ἐπιζήμιον. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ὑπῆρξεν ἀνταρῆς τοῦ κόμματος, τοῦ τῶν πολιτικῶν, ἐγένετό τις συμβίβασις, καὶ τὸ σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου ἐπιδιορθωθὲν ὑπεγράφη ὑπὸ διακοσίων ἐξήκοντα πέντε πληρεξουσίων, προϊόντων, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, καλλοπονοθεύσεως. Καὶ οὕτω ἡ συνέλευσις διελύθη καταλιποῦσα πόρους διχονομίας δριμυεῖς, ἐξ ὧν ἐβλάστησαν δύο ἐμφύλιοι πόλεμοι, κατασπαράξαντες τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνοίξαντες, ὡς πολλὰκις ἐρρέθη, τὰς πύλας αὐτῆς εἰς τὸν Αἰγύπτιον.

Κατέλιπεν ὁμοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴν πεισθεῖσα ὅτι αἱ συνέλευσεις ἀνανεοῦμεναι κατ' ἔτος, συγκείμεναι δὲ ἐκ πολιτῶν ἀξιούντων μὲν ἑαυτοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους, πρᾶγματι ὁμοῦ ἀντιπροσωποῦντας τὰ ἴδια τέλη,

καθώς και ἐκ στρατιωτικῶν, οἵτινες φεύγοντες πρὸ τοῦ λεηλατοῦντος και σφάζοντος ἐχθροῦ, ἤρχοντο ν' ἀμαυρώσωσι τὴν ἐκ τοῦ πολέμου δόξαν γινόμενοι κοινωοὶ ἀπαισιῶν ἐρίδων, ὅτι τοιαῦται λέγω συνελύσεις ἀναχαιτίζουσι πᾶσαν πρόδον, ἀπεφάσισε νὰ συγκροτηθῆ μετὰ διετίαν ἢ τρίτη. Ἐψήφισε δὲ και προσωρινὸν νόμον περὶ ἐκλογῆς, εἰπούσα ὅτι «ἦτον ἀδύνατον νὰ κατορθωθῆ ὁ πορισμὸς τῶν ὄσα φῶτα ἀπαιτεῖ τοῦ νόμου τούτου ἢ κατασκευῆ.» Κατ' αὐτὸν, ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ἔμμεσος, ἦτοι. «Εἰς ἕκαστον χωρίον ὁ λαὸς συνερχόμενος ἐξέλεγεν εὐυπολήπτους ἄνδρας ὅλοι δὲ αὐτοὶ οἱ ἐκλεχθέντες, φέροντες ἀποδεικτικὰ τῶν χωρίων των μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν πλειοτέρων κατοίκων, συνήρχοντο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, ἢ ὅποια ἐξέλεγεν εὐυπολήπτους ἄνδρας, ἐφοδιάζουσα ἐπίσης μετὰ ἀποδεικτικὰ. Καὶ τότε ὅλοι ὁμοῦ αὐτοὶ οἱ ἐκλεκτοὶ ἐξέλεγον ἕνα ἐνιαύσιον παραστάτην, μεταξὺ τῶν ἐμπειροτέρων και ἠθικωτέρων ἐπαρχιωτῶν μετὰ τῶν πλειοτέρων τὰς ψήφους ἢ δὲ ψήφος ἐκάστου τῶν ἐκλεκτῶν ἐμετρεῖτο μετὰ τὴν ποσότητα τῶν οἰογενειῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας εἶναι ἐκλελεγμένοι. Ἐκάστη ἐπαρχία ἔχουσα ἀριθμὸν κατοίκων ἥττονα τῶν εἰκοσιπέντε, δύο. Εἰς τὴν ἐκλογὴν δὲ ἐφυλάττοντο οἱ ἐξῆς ὅροι οἱ παραστᾶται νὰ ἦναι Ἑλληνας, νὰ ἔχωσιν ἠλικίαν εἰκοσιπέντε ἐτῶν πλήρη νὰ ἦναι αὐτόχθονες, ἢ ἂν δὲν ἦναι, νὰ ἦναι κάτοικοι πρὸ πέντε ἐτῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἔχοντες ἐν αὐτῇ ἀκίνητα κτήματα.»

Και πρόδηλον μὲν ὅτι ὁ προσωρινὸς οὗτος νόμος, διὰ τὸ ἀτελὲς ἀρίστον αὐτοῦ, ἐνισχύει μᾶλλον ἢ περιστέλλει τὴν παρανομίαν και τὴν κατάχρησιν ἄλλ' ἡμεῖς, οἱ παραστᾶθέντες και κατ' ἔτος παριστάμενοι μάρτυρες τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐντελεστέων περὶ ἐκλογῆς νόμων, οὐδὲν δικαίωμα ἔχομεν νὰ κατακρίνωμεν ἐκεῖνον. Οὐδὲ θὰ τολμήσῃ τις ν' ἀρνηθῆ ὅτι ὅσα προβαίνομεν κομπάζοντες ἐπινομομαθεῖα και πολιτισμῶ, τοσοῦτω προκόπτουσαν και περὶ τὴν δήμευσιν τοῦ κορυφαίου τῶν δικαιομάτων τοῦ λαοῦ.

Ἄλλὰ και τῶν δύο νέων σωμάτων αἱ συγκρούσεις πολλαπλασιασθεῖσαι παρέλθον πολὺ πλέον ἢ πρότερον τὴν διοίκησιν ἢ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀλληλογραφία ἔφερε τὸν τύπον τῆς σχολαστικότητος και σοφιστείας. Τὸ μὲν

Ἐκτελεστικὸν, δικαίωμα ἔχον παρὰ τοῦ συνάγματος, ἠτομάζετο νὰ διορίσῃ ὑπουργοὺς τὸ δὲ Βουλευτικὸν ἔγραφε ταῦτα. «Δὲν ἐφάντασθη ποτὲ (τὸ Βουλευτικὸν) ν' ἀραιρέσῃ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι τὸ δικαίωμα ἐφαρμόζεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἐκλέγειν, οὐχὶ ὁμοῦ και εἰς τὸν ἀντικείμενον τῆς ἐκλογῆς ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἢ τὴν δύναμιν τοῦ ἐκλέγειν εἶναι ἀναφαίρετος ἀπὸ τὸ ἐκτελεστικὸν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἀφαίρεται ἢ ἀπὸ τὴν ἰδίαν θέλησιν, ἢ ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ νόμου, ἢ ἀπὸ τὴν φύσιν διότι εἶναι θνητός. Ὁ νόμος λοιπὸν δὲν μερικεύεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, διότι τότε ἤθελεν εἶσθαι ἀτοπος, ἀλλὰ προβλέπει τὸ γενικὸν, τὴν δύναμιν δηλαδή ἢ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς».

Ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὴν κατάληψιν τοιούτων μεταφυσικῶν θεωριῶν, ἀδυνατεῖ νὰ μεταρσιωθῆ ὁ πεζὸς και ἀφιλόσοφος νοῦς μου.

Ὁ ἐπεξερχόμενος τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκεῖνων ἀπορεῖ βεβαίως πῶς ἐκ τοιούτου χάους φιλαρχίας, λογομαχίας και παθῶν, πῶς ἐκ τσαούτης ἐλλείψεως πολιτικῆς δεξιότητος και ἀρετῆς, ἀνέκυψεν εἰς φῶς τὸ ἔθνος. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἀπορία μένει ἄλυτος πρὸς τὸν μὴ μελετήσαντα μετὰ τινος ἐπιστάσιος τὸν χαρακτήρα τῶν ἀγωνιζομένων. Τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος, μεταδοθὲν ἀπὸ γεννεᾶς εἰς γεννεάν, ἀμείλικτον, φλογερὸν, ἀκαταγώνιστον, κατεβίβρωσκον ὡς πῦρ ἀκοίμητον τὰς καρδίας πάντων διὸ και πάντων ὁ βίος ὑπῆρξεν ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς πάλης, ἀπὸ τῆς ἐνδόξου ἐξεγέρσεως τῶν Καλαβρύτων μέχρι τῆς ἐνδόξου νίκης τῆς Πέτρας, διαρκῆς θυσία, διηνεκὲς μαρτύριον. Οὔτε πείνα, οὔτε δίψα, οὔτε γύμνωσις, οὔτε παγετός, οὔτε αἰσῶν, οὔτε οἰαδῆποτε στέρησις ἢ κακουχία ἐδυνήθη ἐπὶ ἐννέα συνεχῆ ἔτη νὰ δαμάσῃ τὸ μῖσος τοῦτο. Ἐξεβρόχῃ και μὲν τὸ κύμα τῆς πονηρίας μεθ' ἧς ἐνέπλησε τὰς ψυχὰς ἀνελετήμων μακρὰ τυραννία, δὲν ἴσχυον ὁμοῦ και νὰ πνίξῃ τὸ ἀγέρωγον τῶν Ἑλλήνων σύνθημα «ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Μάτην ὁ φιλόπατρις πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, Π. Νοταρᾶς, σπουδάζων νὰ χελιναγωγῆσῃ τὴν ἐλευθερίαν ὁρμὴν τῶν παθῶν, ἐδαψιλεύετο νοουθεσίας και προτροπὰς ἐπὶ τέλους ἀπολέσας πᾶσαν ἐλπίδα συμφρονή-

σεως, διεκήρυξεν ὅτι μία και μόνη ὑπελείπετο θεραπεία, ἢ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς πρὸς ἀνίχνευσιν βασιλέως. Ἄλλ' ὡς ἐκ πείρας γινώσκομεν, ἢ εὐρεσις βασιλέως δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλος τότε δὲ, διὰ τὴν φλεγμαινούσαν διχόνοιαν, ἦτο και ἀδύνατον Διὸ, οἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων σωφρονούντες, οἱ εὐαριθμότεροι δυστυχῶς, ἐσκέφθησαν νὰ καταλύσωσι τὴν πολυαρχίαν, και νὰ συμπήξωσιν εἰς τὰς χεῖρας ἐνὸς ἢ τὸ πολὺ τριῶν, τὴν ἐξουσίαν. Πρῶτος δὲ ὑπὲρ τῆς σωτηρίου ταύτης μεταρρυθμίσεως ὕψωσε μετὰ θάρρους τὴν φωνὴν ὁ Σπυρίδων Τρικούπης.

Ὁ Σπ. Τρικούπης, διατρίβων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ πρὸς τελειοποίησιν τῶν μαθημάτων αὐτοῦ, ἔσπευσε ἀμ' ἀκουσθείσης τῆς ἐπαναστάσεως, νὰ ἐπανεβῆ εἰς τὴν πατρίδα, πνέων τὸν ἐνθουσιασμὸν τὸν ὑπαγορεύσαντα τὸ κλέφτικον ἄσμα τοῦ Δήμου. Εἶχε δὲ τὸ παρᾶστημα εὐθὺς, τὸ φρόνημα φιλελεύθερον, τὸ ἦθος εὐσταθὲς και τὸν νοῦν ἐξηρακμημένον, ὅπως ἐβρύθμισεν ἢ μελέτη τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, εἰς ἣν εἶχεν ἐγκόψει πρὸ τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν ξένην διότι πρὸ τοῦ ἀγῶνος οὐδεὶς ἀπεδήμει χάριν τελειότερας σπουδῆς, πρὶν ἢ τραπῆ διὰ τοῦ γάλακτος τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, ἃς ἀπέθεντο ἐκεῖνοι εἰς τὰ ἀθάνατα αὐτῶν συγγράμματα. Ἐπίστευον, και ἐπίστευον πολλὰ ὀρθῶς οἱ πρὸ ἡμῶν, ὅτι ἡ ἐλληρικὴ γλώσσα δέον νὰ ἐμμανθάνηται οὐχὶ ἀπλῶς ὡς διάλεκτος, ἀλλ' ὡς ὄργανον ἐμψυεῖν και ἐμπεδοῦν εἰς τὰς ψυχὰς τοὺς αἰδίου κανόνας τοῦ καλοῦ, και διαπλάττον αὐτὰς κατὰ τὰς ἀναλλοιώτους ἐκεῖνας ἀρχὰς εἰς ἃς οὐδὲν εὐρον ἴν' ἀφαιρέσωσιν οἱ αἰῶνες. Εἰ δὲ και θιασώτης τῆς χυδαίας ἦν ἐδόξαζεν ἀρμοδίαν πρὸς εὐχεροστέραν διάδοσιν τῶν γνώσεων, ὠμίλει και ἔγραφε, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε μεταξὺ τῶν λογίων ἔθος, τὴν ἀρχαίαν, και τεμάχια δλόκληρα ἐξόχων συγγραφέων ἀπομνημόνευε μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ.

Ἄλλὰ και τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας ἢ μελέτη, και ἢ μετ' ἐπιφανῶν Ἀγγέλων συνδιατριβῆ εἶχον ἀναφλέξει ἐτι μᾶλλον τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα, ἀναπτύξασαι ἐν ταυτῶν και τὸ ἐμψυεῖν και εὐμέθοδον τοῦ νοῦς αὐτοῦ. Οὐδὲν ἐπεχειρεῖ ἀπερισκέπτως,

και οὐδὲν ἔλεγε πρὶν ἢ ἀποβάψῃ εἰς νοῦν τὴν λέξιν ἢ ἐμελλε νὰ προσφέρῃ. Ἐνθερμὸς δὲ ὢν τῆς ἀληθείας ἐραστῆς, και ἀσπονδὸς ἐχθρὸς τοῦ ψεύδους, κατεκρίθη πολιτευόμενος, ὅτι εἶχεν ἀπότομον τὴν παρρησίαν. Καὶ τὰς μὲν πολιτικὰς μερίδας ἀπεδέχετο ὡς χρησίμους, τὰ κόμματα ὁμοῦ ἢ τὰς φατρίες ἀπεστρέφετο ὡς ὀλέθρια, και τὰ βελτίω ἐπεδίωκεν οὐχὶ δι' ἀνατροπῶν, και στάσεων και σπαραγμῶν ἐμφυλίων, ἀλλὰ δι' ἀταράχων μεταρρυθμίσεων ὡς οἱ Ἀγγελοι, ὢν ἐθαύμαζε τὸ πολίτευμα.

Οὗτω ἀγχιαιπροπεῶς συντεταγμένος ἐς ἄλη εἰς τὸ Βουλευτικὸν τῆς Β'. περιόδου, και ἐντεῦθεν ἀρχεται κυρίως τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ στάδιον. Ἄλλ' ὅτε εἶδεν ἐγγύτερον τὴν ἰδιοτέλειαν, τὴν σπουδαρχίαν, τὰς μικροπροπεῖς ἀντιζηλίας ἃς ἐθρῆνε και πρὶν, ἐπέισθη ὅτι ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶν ἐξεστράπη εἰς ἀναρχίαν, και ὅτι οἱ ἀνηλεεῖς αὐτῆς σπασμοὶ δὲν ἤθελον βραδύνει νὰ καταφέρωσιν εἰς τὸν τάφρον τὸ μόλις γεννηθὲν ἔθνος. »Κινδυνεύει ἢ πατρίς, ἀνέκραζεν ἐν Ναυπλίῳ ἐκ βάθους καιομένης καρδίας, κινδυνεύει ἢ πατρίς ὅλοι τὸ βλέπομεν, ὅλοι τὸ φωνάζομεν και δὲν κινδυνεύει βέβαια, διότι δὲν ἔχει στρατεύματα και φιλοκίνδυνα και ἐμπυροπόλεμα και δὲν κινδυνεύει διότι δὲν ἔχει χρηματικὸς πόρους κινδυνεύει ἢ δυστυχημένη πατρίς, διότι ὁ ζῆλος τοῦ λαοῦ ἐσθύσθη, και ἐσθύσθη (φρίττω ὅταν τὸ συλλογιζώμαι!) ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους κινδυνεύει ἢ πατρίς, διότι τὰ φιλοκίνδυνα και ἐμπυροπόλεμα στρατεύματα παρελύθησαν, ἀλλοιόμονον! ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους, ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι, ἀπεκατεστήσαμεν τὸ δυστυχημένον ἔθνος παίγνιον τῶν παθῶν μας, ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ κλείσωμεν τὰς δεινὰς του και παλαιωμένας πληγὰς, τῶ ἀνοιξάμεν νέας και βαρυτέρας, ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀντὶ νὰ τὸ δδηγῶμεν εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας και εὐδαμονίας, τὸ ἐφέραμεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀδύσσου και τοῦτο διὰ τί; διότι ἢ φιλαρχία πολιορκεῖ τὸν νοῦν μας, ὁ φθόνος και τὸ ἐμφύλιον μῖσος κατατρώγει τὰ σπλάγγνα μας, ἢ ἰδιοτέλεια ὀδηγεῖ τὰ ἔργα μας, αἱ σκευωφαὶ και τὰ διαβούλια εἶναι ἢ πολιτικὴ μας.

Οἱ δικαεῖς οὗτοι λόγοι συνεχίθησαν τὰς

ψυχάς, και ἡ περὶ πατρίδος μέριμνα ἀνεγεννήθη πρὸς ὦραν· διήρκεσεν ὅμως ὅσον και ἡ ἡχώ τῆς φωνῆς τοῦ ρήτορος. Διὰ νομίσας ἀπαραίτητον εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐνεργείας τοῦ μηδέποτε ἐνεργηθέντος συντάγματος, ὑπέβαλε πρότασιν, ἧς παρατίθημι τοὺς κυριωτέρους ὅρους.

«Χρεῖα λοιπὸν νὰ πάρωμεν μέτρα ἀνάλογα μὲ τὰς κρίσιμους περιστάσεις, και νὰ μὴ ἐξοδεύωμεν εἰς σκέψεις και λογομαχίας τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ὁ ἀκούραστος και ἀκοίμητος ἐχθρὸς ἐξοδεύει εἰς ἔργα. Ἄν ὁ ἐχθρὸς προλάβῃ και κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του. ἐν ᾧ ἡμεῖς καταγινομεθα εἰς τὴν συνέλευσίν μας, τί μᾶς ὠφελοῦν αἱ περὶ συντάγματος σκέψεις, και ὄρθαι ἂν τείχῃσι νὰ ἦναι! Ἀλλὰ διὰ νὰ ἦναι ὄρθαι, και ἀνάγκη ἂν δὲν ἔχουν τὸν ἀρμόδιον και ἀποχρῶντα καιρὸν, και δὲν γεννοῦν μὲ ἀφοβίαν τῆς καρδίας και ἡσυχίαν τοῦ νοῦς; Και ἔχομεν σήμερον τὸν ἀρμόδιον και ἀποχρῶντα καιρὸν; και εἶναι ἀφοβὴ ἡ καρδιά μας; και εἶναι ἀτάραχος ὁ νοῦς μας, ἐν ᾧ τὸ Μισολόγιον κινδυνεύει περισσότερον παρ' ἄλλην φορὰν, και ὁ ἐχθρὸς κινεῖται πάλιν ἐναντίον μας; Ἀλλὰ βλέπω ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅτι και ἡ Διοίκησις μας ἂν μὲν ὅπως εἶναι τὸν σήμερον μορφωμένη κινδυνεύωμεν νὰ χαθῶμεν διὰ τὴν σύγχυσιν τῶν δυνάμεων τῶν δύο διοικητικῶν σωμάτων, διὰ τὴν τόσον βλαπτικὴν ἀντίκρουσίν των, διὰ τὴν ἀπονεκρῶσιν πάσης νομοτελεστικῆς ἐνεργείας και ἐργασίας, και διότι τὸ ἔθνος τέλος πάντων θέλει και προμένει νὰ ἰδῇ κατὰ τί νέον, τὸ ὁποῖον στοχάζεται ὅτι ἡμπορεῖ και νὰ τὸ ἀναπλάσῃ.

«Εἰς τοιαύτην δεινὴν περίστασιν, ἐν ᾧ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ συνέλευσις δὲν ἐσυγκροτήθη ἀκόμη, και ὁ ἀργίσει καθὼς φαίνεται, νὰ συγκροτηθῇ, και ὁ ἀνὰ συγκροτηθῇ, καιρὸν και ἡσυχίαν δὲν θά ἔχῃ νὰ σκεφθῇ, ὅπως πρέπει, και τὸ ἔθνος ὁ ἀποτύχη ἴσως διόλου ἀπ' ὅ,τι περιμένῃ νὰ ἰδῇ ἀπὸ αὐτὴν, και ἐν ᾧ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ τωρινὴ διοίκησις μένει, και ἂν δὲν μεταρρυθμισθῇ, θὰ μὲν, ἀεργος σχεδὸν και νεκρά, τολμῶ νὰ δημοσιεύσω τὴν γνώμην μου, ἡ ὁποία, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἡμπορεῖ νὰ θεραπεύσῃ και τὰ δύο αὐτὰ δεινά. Θὰ τὴν παρεξηγῶσιν ἴσως πολλοί, ἐπειδὴ ἤξευρον ὅτι, ἂν ἐνεργηθῇ, ὁ ἀνατρέψῃ πολ-

λοὺς ἰδιοτελεῖς σκοποὺς. Ἄς τὴν παρεξηγήσῃ οἱ ὅσοι και ὅσον θέλουν· δὲν μὲ μέλλει οἱ φρόνιμοι και ἀμερόληπτοι ἐπιθυμῶ νὰ τὴν κρίνουν, πλὴν νὰ τὴν κρίνουν σχετικῶς ὡς πρὸς τὸν καιρὸν και τὰς δεινάς μας αὐτὰς περιστάσεις τὴν κοινοποιῶ. Γνωμοδοτῶ λοιπὸν ὅτι μόλις συνέλθῃσι τὰ δύο τρίτα τῶν πληρεξουσίων, ἡ συνέλευσις νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ἀκόλουθα.

» Α'. Νὰ διακηρύξῃ εὐπαρρησιάζτως ὅτι μ' ὅλας τὰς δυστυχίας τοῦ πολέμου, εἰς τὰς ὁποίας ὑπέπεσεν ἐσχάτως τὸ ἔθνος, προκρίνει κάλλιον νὰ ἐκλείψῃ ὅλον ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς παρὰ νὰ πέσῃ πάλιν ὑπὸ τὸν ζυγὸν και ὅτι ἐλπίζει πολὺ εἰς τὴν συνέργειαν τῶν σεβαστῶν βασιλέων τῆς Εὐρώπης, κατ' ἐξοχίαν δὲν ἐλπίζει και ἐπικαλεῖται τὴν συνέργειαν τοῦ σεβαστοῦ βασιλέως τῆς μεγάλης Βρετανίας (τοῦ ὁποίου τὴν προστασίαν και προλαβόντος ἐπεκαλέσθη), ἂν και σέβηται πάντοτε τοὺς ἰσχυροὺς και δικαίους λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἡ κατὰ τὴν 24 τοῦ Ἰουλίου ἐπικαλεσθεῖσα ἀπὸ τὸ ἔθνος προστασία δὲν ἔτυχε τότε τῆς ἐλπίζομένης ὑποδοχῆς.

» Β'. Νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ πρῶτον και δευτερον δάνειον, και νὰ φροντίσῃ, εἰς ἀνάπαυσιν τῶν δανειστῶν μας, νὰ ἐκπληρώσῃ καθ' ὅλους τοὺς τρόπους τὰς πρὸς αὐτοὺς ἱεράς μας ὑποσχέσεις· νὰ θεσπίσῃ δὲ και τρίτον δάνειον δι' ὅσῃν ποσότητα ἀπαιτοῦν αἱ ἀνάγκαι τῆς πατρίδος, προσδιορίζουσα και τὴν χρῆσιν αὐτοῦ.

» Γ'. Νὰ συστήσῃ ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἐπιθυμητότερον ἦτο νὰ ἦναι τριμελής· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ βλέπω δύσκολον, ἂς ἦναι και πεταμελής, ἡ τὸ πολὺ πολὺ, ἐπταμελής, συγκεκριμένη ὅμως πάντοτε ἀπὸ μέλη λαμβανόμενα κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ τὰ διάφορα τμήματα. Αὐτὴ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἦναι ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος· νὰ ἔχῃ ὅλην τὴν διοικητικὴν δύναμιν, ἐκτὸς τῆς δικανικῆς, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς μόνὰ τὰ κριτήρια, τὰ ὁποία εἶναι τῆς πρώτης ἀνάγκης νὰ συστηθῶσι τὸ ὀλιγορότερον· νὰ ἔχῃ ἀδειαν νὰ ἐκδίδῃ θεσπίσματα, τὸν ὅσον ἐπέχοντα νόμων· νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα τῶν ὑπουργῶν, και ὁδηγομένη ἀπὸ τὰς συμπιπτούσας περιστάσεις, νὰ φροντίσῃ ἐσωτερικῶς και ἐξωτερικῶς τὰ περὶ τῆς σωτηρίας και εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος καθ' ὅ-

ποιονδήποτε δύναται τρόπον. Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ ἐπιτροπὴ καταρροῦσα τοὺς ἐπάρχους κτλ.· νὰ συστήσῃ ὑπαλλήλους ἐπιτροπὰς εἰς τὴν δυτικὴν και ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὴν Πελοπόννησον και Κρήτην, ἂν ἡ χρεῖα τὸ καλέσῃ μετὰ ταῦτα.

» Δ'. Ἀφοῦ ἡ συνέλευσις φανερώσῃ τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη νὰ συστήσῃ προσωρινῶς τοιοῦτον εἶδος διοικήσεως, δίδουσα εἰς αὐτὴν τόσῃν δύναμιν, νὰ προκηρύξῃ ἀπὸ τῶρα ἐθνικὴν συνέλευσιν κατὰ τὸν ἐρχόμενον Νοέμβριον, ἦγουν εἰς τὴν πλεον ἡσυχον ἐποχὴν τοῦ χρόνου, και ἕως τότε μόνον νὰ ἐνεργῇ ἡ ἐπιτροπὴ και ἕως τότε και τὰ θεσπίσματά της νὰ ἔχουν μόνον ὅλην τὴν δύναμιν· νὰ δύναται δὲ ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν και προτοῦ ἂν τὸ νομίσῃ ἀναγκαῖον ὡς πρὸς τὰς περιστάσεις τοῦ ἔθνους, ἡ ἂν εὐρὴ καιρὸν ἀρμόδιον πρὸ τῆς προσδιορισθείσης ἐποχῆς τοῦ Νοεμβρίου μηνός.

» Αὐτὰ ἀπ' οὗ διατάξῃ ἡ συνέλευσις, νὰ διαλυθῇ και καθένας νὰ τρέξῃ εἰς ὑπεράσπισιν τῆς κινδυνουούσης πατρίδος.

» Τὸ σχέδιον τοῦτο ἂν ἐγκριθῇ, ἡμπορεῖ ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους μου νὰ ἀναπτυχθῇ μετὰ ταῦτα και εὐκολώτατα νὰ τελειοποιηθῇ, ὥστε νὰ προσαρμοσθῇ εὐτυχῶς εἰς τὰς δεινάς μας αὐτὰς περιστάσεις.»

Και ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς προτάσεως ἐγένετο δεκτὴ, ὁ δὲ σκοπός, ὁ τῆς δραστηριωτέρας και ὀμαλωτέρας ἐνεργείας δὲν ἐπετεύχθη ἐντελῶς· διότι, και μὲν κατηργήθησαν πρὸς καιρὸν και Βουλευτικὸν και Ἐκτελεστικὸν, διεδέχθησαν ὅμως αὐτὰ δύο πολυάριθμοι ἐπιτροπαί, εἰς ἂς παρεδόθησαν τὰ τῆς διοικήσεως. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἐνδεκαμελῆ, ἧς και αὐτὸς ἦτο μέλος, ἀνετέθη ἡ «ὀλικὴ κυβερνήσις, και μετὰ πλείονος δραστηριότητος διαχείρισις τῶν πραγμάτων», εἰς δὲ τὴν ἐτέραν, τὴν τρισκαίδεκαμελῆ, «ἡ φροντίς περὶ τῶν συντηνόντων εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἔθνους ἐξωτερικῶν βοηθημάτων και ἡ πρόσκλησις ἐθνικῆς συνελεύσεως.» Οἱ εἰκοσιτέσσαρες οὗτοι κυβερνηταί, ἐλεγχθέντες μεταξὺ τῶν ἐχόντων τὰς οἰκογενείας και ἀκίνητα κτήματα ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐλήφθησαν κατ' ἀναλογίαν ἐκ τῶν τριῶν τμημάτων. Εἶδὲ τις ἐγένετο παρέκβασις, ἐγένετο «κατὰ παραχρῶ-

ρῆσιν,» ὡς ἐπιμελῶς ἀνεγράφῃ εἰς τὰ πρακτικά. Εὐτυχῶς δὲ δὲν διωρίσθησαν και μινίστροι.

Ἐκήρυξε δὲ ἅμα ἰδρυθεῖσα ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ὅτι, «ἀπόφασιν σταθερὰν εἶχεν, ὑπερασπιζομένη ἀπ' ἐνὸς μέρους τὸν τίμιον και εὐπειθεῖ πολίτην, νὰ μεταχειρισθῇ τὰ πλεον δραστήρια μέτρα ἐναντίον τῆς καταχρήσεως, και νὰ πειθεύῃ μὲ τὸν πλεον αὐστηρὸν και παραδειγματικὸν τρόπον, ὅχι μόνον ὅσους ἀπειθήσῃ εἰς τὰς διαταγὰς της, ἀλλὰ και τοὺς κινουμένους ἀπὸ ἰδιοτελεῖς σκοποὺς και πονηρὰ βουλευομένους, και μὴ παύοντας ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ φατριασμοῦ νὰ χύνουν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀπλουστέρων τὸ φαρμάκι τῆς δυσπιστίας και διαιρέσεως, ταράττοντες και ἐρεθίζοντες τὸν λαὸν μὲ τὰς κρυπτάς ἐνέδρας και ραδιουργίας των, και διασπείροντες φανερὰ ἀντιπατριωτικὸς και φθοροποιὸς λόγους ἐναντίον τῶν καθεστῶτων.» Καὶ μόνῃ αὐτῇ ἡ περιουσία τῆς κυβερνητικῆς προκηρύξεως ἐξοικονομεῖ ἀκριβῶς τὴν ἀθλιότητα τῆς γενικῆς καταστάσεως.

Ἀλλὰ και πάλιν τὰ τῆς πολιτείας ἐμαραίνοντο ἕνεκα τῶν ἀντιπράξεων. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ πολέμου τὸ πῦρ ἐκινδύνευε νὰ σβεσθῇ, εἰμὴ ἐξωγογεῖτο ὑπὸ τῆς ἐπ' Ἀττικὴν ἐκστρατείας τοῦ Καραϊσκάκη, ἣν παρεσκευάσασαι και διὰ παντός τρόπου ὑπεστήριξεν ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ. Τοιαύτη ἀνδρική και φιλόπατρις ἐνέργεια ἦτο βεβαίως ἀξία τῆς κοινῆς συνδρομῆς· ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι τῆς νέας κυβερνήσεως, κατῶρθωσαν νὰ διχοτομήσῃσι τὸ ἔθνος, ὥστε ἐκ τῶν λεγομένων πληρεξουσίων τῆς νέας συνελεύσεως, οἱ μὲν συνῆλθον εἰς Αἴγινα, τὴν ἔδραν τῶν δύο διοικητικῶν ἐπιτροπῶν, οἱ δὲ εἰς Ἐρμιόνην. Μετὰ πολλὰς δὲ διαπραγματεύσεις, ἂς μεταβαίνων ἀπὸ Αἰγίνης εἰς Ἐρμιόνην και ἀπὸ Ἐρμιόνης εἰς Αἴγινα διεξήγαγεν ὁ Σπ. Τρικούπης, κατεστρατοπέδευσαν πάντες ἐν Τροιζήνι, ὅπου ὑπερισχύσασα ἡ ὀλιγοκροτία, κατέλυσε τὴν καταλληλοτέραν τῶν μέχρι τοῦδε κυβερνήσεων παραγωνίσασα δὲ και ἐμπειρίαν και ἀρετὴν, παρέδωκε τὰ τῆς πατρίδος, ἐν ὧρα ὑπερτάτου κινδύνου, εἰς τὰς ἀδεξιοτάτας τῶν χειρῶν, ὅσαι ἐπὶ ἐπτὰ ἔτη ἐκράτησαν τὰς ἡνίας τῆς πολιτείας.

Ὁ Τρικούπης ἦτο και τότε πληρεξούσιος.

ἀλλὰ βλέπων ἀδύνατον ν' ἀντιπαλαίση πρὸς τὸ ἐξαγριούμενον τῶν παθῶν κύμα, τὴν μὲν σύμπραξιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ συντάγματος ἠρνήθη, τῶν δὲ συζητήσεων οὐδέποτε μετέσχεν, ἀν συζητήσεις δομαζίων-ται οἱ μᾶλλον ἢ ἦττον ζῶντες διάλογοι. Διότι ἐπιστήμης, ὡς εἶπον, ὑπῆρχεν ἔνδεια· εἶδέ τις εἶχεν ἐμπειρίαν περὶ τὸ συζητεῖν, οὔτε πρὸς τίνα, οὔτε περὶ τίνος εἶχε νὰ συζητήσῃ. Διὸ ἠπόρησα δσάκις ἦκουσα λεγόμενον, ὅτι ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Ζωγράφος διεπρεψαν ὡς ῥήτορες. Εἰς μὲν τὰς δύο πρώτας συνελεύσεις, καθὼς καὶ εἰς τὸ πρῶτον Βουλευτικόν, οὐδεὶς αὐτῶν ἐστάλη πληρεξούσιος· ἐν δὲ τῇ τρίτῃ, καὶ ὁ Τρικούπης καὶ ὁ Ζωγράφος ἀπέσχον ἀπολύτως τῶν συζητήσεων· ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἐν Ἀργεῖ ἦσαν μέλη. Ὁ μὲν Τρικούπης διεκρίθη, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ σωζόμενοι αὐτοῦ λόγοι, ῥήτωρ ἀπ' ἀμβωνος, ὁ δὲ Ζωγράφος, οὔτε ἀπ' ἀμβωνος οὔτ' ἀπὸ βήματος. Καὶ πιθανώτατον μὲν νὰ ἦσαν ἀμφοτέρω ἀθλητικώτατοι περὶ τὸ λέγειν, διὰ τὴν ἔλθειν ὅμως ἀνταξίω ἀντιπάλων καὶ ζητημάτων, ἢ δεινότηας αὐτῶν ἔμεινεν ἀφανής. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Τρικούπης ἠγόρευε, βέβαιον· βέβαιον ὅμως καὶ ὅτι αἱ ἀγορεύσεις αὐτοῦ, πλείστον ἀληθῶς ἔχουσαι ἐν ἐλαχίστῃ λέξει τὸν νοῦν ὡς ὁ Φωκίωνος λόγος, ἦσαν ἐξ ἀνάγκης βραχείαι. Ἄλλ' οὐδ' ἀφορμαὶ σπουδαίων συζητήσεων ἐδίδοντο· διότι δσάκις ἀνεφύοντο προτάσεις διαμοῦσαι ἐνθέρμως τὰς γνώμας, αἱ συνεδριάσεις διεκόπησαν, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκάστου τῶν τριῶν τμημάτων συνασπιζόμενοι περὶ τὸν ἐγκριτώτερον αὐτῶν, συνίστων ἐπιτροπὴν· αἱ τρεῖς δ' ἐπιτροπαὶ συσκαπτόμεναι καὶ ἐπὶ τέλος ὁμογνημονοῦσαι, ὑπέβαλλον ἐπὶ γενικῆς συνεδριάσεως τὴν λύσιν, ἣτις, ὡς προαποφασισθεῖσα, ἐνεκρίνετο ἄνευ ἀντιλογίας.

Ὅτε δὲ ὁ κυβερνήτης ἀναλαβὼν δλόκληρον τὴν ἐξουσίαν, τὴν τε διοικητικὴν καὶ τὴν νομοθετικὴν, ἐκάλεσε περὶ αὐτὸν πάντας τοὺς διακριθέντας ἐπὶ συνέσει, βαρῦτητι καὶ ἐμπειρίᾳ, ἐνεπίστευσεν εἰς τὸν Τρικούπην τὸ ἀνώτατον τῶν πολιτικῶν ἀξιωματιῶν, τὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, ἄνευ συνυπουργῶν· δὲν ἠστόχησε δὲ κατὰ τὴν ἐκλογὴν, διότι ὅπου καὶ ἂν συνάδουσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, εἰς Αἰγίαν, Πόρον, Πελοπόννησον, στε-

ρεὰν Ἑλλάδα, συνέπραξεν εὐδοκίμως διὰ τῆς πείρας, τῶν τοπικῶν γνώσεων καὶ τῆς μετριοπαθείας αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, ἣτις ἀνεκάθεν ὑπῆρξεν ἡ κυριεύουσα αὐτοῦ ἰδέα κατὰ τε τὸ πολιτικὸν στάδιον καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον. Τοσούτῃ μάλιστα ἀδιάλλακτον εἶχε τὴν συνείδησιν τοῦ καθήκοντος, ὥστε διὰ ταύτης πρὸ πάντων, καὶ τῆς χρηστότητος τοῦ ἤθους, ἀνυψώθη ἀθροῦσως εἰς τὴν περιοπὴν, εἰς τὴν πολυλάκις ἄλλοι ἀγωνίζονται ν' ἀναβῶσι διὰ ραδιουργιῶν, καὶ δολιότητος. Ἐχὼν δὲ τὴν ἐντιμὸν φιλοδοξίαν νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, ὡς πᾶς ὁ αἰσθανόμενος ἐν ἐαυτῷ δύναμιν εὐφυίας καὶ δράσεως, οὐδέποτε ἐφάνη ματαιόσπουδος ἢ ἀλαζῶν, οὐδέποτε κατεδέχθη ἢ εὐγενῆς αὐτοῦ διάνοια νὰ καταβῇ εἰς σπουδαρχίας καὶ ἐριθείας. «Ναὶ μὲν ὁ λόγος καὶ οἱ τρόποι τοῦ Τρικούπη, ἦκουσα λέγοντα τὸν κυβερνήτην, δὲν ἀποπνέουσι θερμὴν αἰσθηματος, φέρουσι ὅμως τὴν ἀνεξάλειπτον σφραγίδα τῆς φρονήσεως, τῆς ὀρθῆς κρίσεως καὶ τῆς εἰλικρινείας.» Διὸ καὶ ἐλυπήθη ὅτε μετὰ συμβίωσιν μνηῶν εἰκοσιν ἀπεχωρίσθησαν ἀπεχωρίσθησαν δὲ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον.

Ὁ μὲν κυβερνήτης, ὑποπτεύων μὴ οἱ πληρεξούσιοι τῆς ἐν Ἀργεῖ συγκληθείσης συνελεύσεως ψηφίσωσι σύνταγμα οἷον τὸ τῆς Τροικῆς, ὑπενήργησε νὰ δοθῇ αὐτοῖς περιωρισμένη ἐντολὴ (mandat impératif), οὐχὶ βδελυττόμενος, ὡς φρονῶ, τοὺς φιλελευθέρους θεσμούς· διότι πολιτογραφηθεὶς καὶ πολλὰ ἔτη βιώσας κατὰ προτίμησιν ἐν Ἑλθετίᾳ, εἶδειν ὅτι καὶ ἔχαιρε ζῶν μετὰ εὐλευθερίας καὶ ἰσότητος· ἀλλ' ἔχων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν νεωποῦς τοὺς καρπούς τῶν τριῶν συνταγμάτων, ἐνόμιζεν ἐπικίνδυνον νὰ δοθῇ εἰς χεῖρας βρέφους (ἐπαναλαμβάνω τὰ ἴδια αὐτοῦ ἐπιχειρήματα) ξυράφιον, ἢ νὰ μεταφυτευθῇ εἰς Ἀθήνας ἡ σπαρτιατικὴ διαίτα. «Δὲν ἐνθυμεῖσαι, εἶπέ ποτε πρὸς τίνα τῶν περὶ αὐτὸν, τὴν ἀπάντησιν τοῦ Φωκίωνος πρὸς τὸν Δημάδην;» Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἐρωτηθεὶς ἐσιώπη, ἐκείνος ἀνεπόλησεν εἰς τὴν καθομιλουμένην, μεγαλυνομένος διὰ τὴν παραβολὴν, ταῦτα τὰ τοῦ Πλουτάρχου. «Εἰπόντος δὲ τοῦ Δημάδου πρὸς αὐτόν. Τί οὐ πείθομεν, ὦ Φωκίων, Ἀθηναίους τὴν Λακωνικὴν προσδέξασθαι πολιτείαν; Ἐὰν γὰρ σὺ κελεύης, ἐγὼ γράψωιν

καὶ λέγειν ἔτοιμός εἰμι: — Πάνυ γοῦν, ἔφη, πρέψειν ἂν σοι, μύρου τοσούτου ὄζοντι. καὶ χλαμύδα τοιαύτην φοροῦντι, συμβουλεύειν Ἀθηναίους περὶ φιλιτίων, καὶ τὸν Λυκούργον ἐπαινεῖν.»

Ὁ δὲ Τρικούπης, ἀντίθετος τὴν γνώμην, τὴν μὲν διαγραφὴν ῥητῶν ὀδηγιῶν, ἔλεγε ἀσυνάρμοστον πρὸς τὴν πληρεξουσιότητα, τὸν δὲ λαὸν ὑπελάμβανεν, ὡς καὶ μέχρις ἐσχάτων ἐδόξαζεν, ἐπιτήδειον νὰ διακρίνη, ἐὰν ἀφίεται ἐλεύθερος, εἰς τίνα ἀσφαλέστερον νὰ ἐμπιστεύῃ τὴν περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων πρόνοιαν. Εἰς τὰ Ἐργα, προσέθετεν, εἰς τὴν Κάσσαν, εἰς τὰ Ἐργα, ὅπου τύποι δημοκρατικοὶ περιέβαλλον τὸ ἐγγώριον πολιτεῦμα, ὁ δῆμος ἀνηγόρευεν ἀρχοντας ἐκ τῶν ἀρίστων. Le peuple, κατὰ Moutessquieu, est admirable à choisir ceux à qui il doit confier une partie de son autorité». Ἀποδοκιμάζω καὶ ἐγὼ, ἐξηκολούθει λέγων, τὴν ἐξουσίαν, τὴν θεμελιουμένην ἀπολύτως ἐπὶ μόνου τοῦ ἀριθμοῦ· ἀλλ' ὁ συνετῶς στρέφω τοὺς οἴκας τῆς πολιτείας, προσλαμβάνει καὶ τὸ ἕτερον τῶν στοιχείων, τὸ τῆς πολιτικῆς δεξιότητος καὶ ἀρετῆς, ἀπαραίτητον καὶ αὐτὸ εἰς τὴν κατὰ ῥυθμὸν, καὶ νόμον, καὶ δικαιοσύνην διαχειρίσιν τῶν κοινῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ταῦτα καὶ τὰ ταιαῦτα δὲν μετέπεισαν τὸν κυβερνήτην, ἢ δὲ πρὸς τοὺς πληρεξουσίου ἐντολὴ ἐξεδόθη ὑπὸ ὄρους, ὁ Τρικούπης καὶ ταύτης παρητήθη, καὶ ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀπεχώρησε μετὰ μικρόν. Ἴνα δὲ μὴ τις ὑπολάβῃ ὑπὲρ τὸ δέον ἀκαμπτον τὴν φιλοτιμίαν τοῦ ἀποποιηθέντος τὴν ἐκλογὴν, δημοσιεῦν ἀπαράλλακτον τὸ πληρεξούσιον οἷον ἐστάλη καὶ πρὸς τοὺς λοιπούς.

«Ἐξοχότατε Κυβερνήτα.»

«Οἱ ὑποφαινόμενοι προθυμοποιούμενοι νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς σεβ, διαταγὰς τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως, φανερωθείσας εἰς 10,050 ὀδηγίας, ἐκροτήσαμεν ἐκλεκτικὴν Συνέλευσιν ὥστε νὰ ἀποφασίσωμεν περὶ τῶν ὑποκειμένων τὰ ὅποια ἀναφέραμεν διὰ πληρεξουσίου. Ἐξέυρομεν βέβαια νὰ ἀποδώσωμεν τὴν πρέπουσαν τιμὴν περισσότερον παρά ποτὲ εἰς τὰ πολῦτιμα δικαίωμάτα εἰς μίαν τόσον ὑψηλὴν στιγμὴν δι' ἐν ἔθνος. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐκάμαμεν τὰς ἀναγκαίας περὶ τούτου σκέψεις,

συνελλογίσθημεν ὅτι οὐδεὶς μεταξὺ ἡμῶν δὲν ἐδύνατο νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τόσην πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν καὶ ἐμπιστοσύνην, ὅσον τὸ ἐνάρετον ὑποκείμενον τῆς ἐξοχότητος Σας.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ὠφελούμεθα ταύτης τῆς περιστάσεως διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν πρὸς τὴν ἐξοχότητά της εὐγνωμοσύνην μας ἐνώπιον τῶν πεπολιτευμένων Ἐθνῶν, ὀνομαζόμεν ἐκουσίως καὶ δημοφώνως καὶ τὴν Ἐξοχότητά της Πληρεξουσίαν μας. Ἐπιζήσομεν ὅτι ἡ ἐξοχότης της κάμνουσα ἐξαιρέσει πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, θέλει δεχθῇ ταύτην τὴν ἀποστολήν· μ' ὅλα ταῦτα ὑποπτευόμενοι μήπως ἡ ἐξοχότης της δὲν δεχθῇ τὰς προσκλήσεις μας, ψηφίζομεν δύο πληρεξουσίου, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ἐξουσία θέλει νομιζέσθαι μηδὲν, ἂν ἡ ἐξοχότης της καταδεχθῇ ν' ἀναδεχθῇ τὴν πληρεξουσιότητά μας, καὶ ἂν δὲν ἐκπληρώσωσι τὰς ἀκολουθίας συμφωνίας.

»Α'.) Οἱ πληρεξούσιοι μας θέλουσιν ἐκθέσει μὲ σεβας εἰς τὴν ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ εἰς τὴν Σεβ. Κυβέρνησιν τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως μας.

»Β'.) Νὰ μὴ δώσωσι ψῆφον ἐναντίον τῆς ἱεράς μας θρησκείας.

»Γ'.) Νὰ μὴ κατηγορήσωσι μὲ κανένα τρόπον τὰς παρελθούσας ὁποιασδήποτε πράξεις τῆς Σεβ. ἡμῶν Κυβερνήσεως.

»Δ'.) Νὰ ἀκολουθήσωσι τὰς συμβουλὰς καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαμπροῦ ἡμῶν Κυβερνήτου, εἰς ὅλον ἐκεῖνο περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐνασχολήθη.

»Ε'.) Νὰ κηρύξωσιν εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ὅτι δὲν θέλουσιν ἄλλον ἀρχηγὸν παρά τὸν Ι. Α. Καποδίστριαν ὡς τὸν μόνον ἄξιον ν' ἀνασώσῃ τὸ ἔθνος.

»ΣΤ'.) Νὰ δώσωσιν εἰς τὸν λαμπρὸν Κυβερνήτην μας ὅλας τὰς δυνάμεις (pouvoirs) τὰς ὁποίας ἤθελε ζητήσει διὰ τὸ μέλλον ὥστε νὰ ἡμπορέσῃ νὰ κυβερνᾷ τὸν τόπον μας καὶ νὰ τὸν φέρῃ εἰς κατάστασιν δόξης καὶ εὐτυχίας.

»Ζ'.) Μέλλουσι νὰ φανερώσωσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ εἰς τὴν Σεβ. ἡμῶν Κυβέρνησιν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ τόπου μας πρὸς τὸν λαμπρὸν Πληρεξούσιον τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα, (τὸν Αὐγουστίνον Καποδίστριαν) διὰ τὰ ἔτοίμα καὶ σοφὰ μέσα τὰ ὅποια μετεχει-

ρίσθη διά νά νά μᾶς δώση μίαν πατρίδα τόσον ἐλευθέρην.

»Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 16 Ἰουνίου 1829.

Τοῦ Τρικώπου τὸ παράδειγμα ἐμιμήθησαν μετὰ τινος μῆνας καὶ ἕτεροι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, οἳοι Μιαούλης, Κουντουριώτης, Ζαΐμης, Τομπάζης, ἀποσπασθέντες καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, μὴ ἀσπασθέντες ὅμως καὶ πάντες τὴν εἰρηνικὴν ἐκείνου ἀντιπολίτευσιν. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἀπέσχε πάσης συνεννοήσεως μετὰ τῶν βιαζομένων τὴν μεταβολὴν τῶν καθεστώτων. Καὶ ὅτε ἐξοστρακισθέντων εἰς Ἰδρὸν τῶν ἀντιφρονούντων, παρηγγέλθη νά μεταβῆ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, ἐζήτησε νά σταλῆ ἀλλαγῶν ἀλλ' ὁ κυβερνήτης, ἐμμένων δυστυχῶς εἰς τὸ ἀδικαιολόγητον τῆς ἐξορίας αὐστῆμα, τὴν ἀξιοθελήνητον ταύτην κηλίδα τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ἐνθ' ὑπῆρχον ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τούτου συστηθέντα δικαστήρια, ἀπέριψε τὴν αἴτησιν.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους ἐξέκαυσε σφοδρότερον τὰ πάθη ὃ δ' ἐξόριστος «πᾶσαν ἀρχὴν μᾶλλον αἰρουμένης ἀναρχίας,» ὡς περ ὁ Κάτων, κατὰλειπε τὴν Ἰδρὸν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰ ἴδια. Ὅτε δὲ μετὰ τινος μῆνας ὑπερισχυσάντων τῶν πολεμίων τῆς Κυβερνήσεως ἰδρύθη ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ, ἠναγκάσθη καὶ ἄκουσα, διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν δυσμένειαν τῶν ξένων, νά ἐπικαλεσθῆ τὴν συνδρομὴν τῆς συνέσεως τοῦ Τρικώπου κατὰ τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις. Ὅποια δὲ ἡ δυσμένεια συμπεραίνωμεν ἐκ τῆς περικοπῆς ταύτης. «L' empereur, mon auguste Souverain, épésteilé ποτε ὀργίλως ὁ βαρῶν Ρούκμαν, ne déplorera pas moins le malheurs qui ont signalé le cours d'une administration laquelle, dans la plénitude de son pouvoir, comme dans l'excès de son impuissance, a été également fatale aux populations paisibles de la Grèce. Εἰς τοιαύτην κατηγορίας ἔπρεπε ν' ἀντιπαρατάττηται ἀδικαιόπως ὁ ὑπουργός. Πλὴν τούτου ὅπως καταβλήθῃ ἡ στάσις, ἧς ἀπέναντι ἦτο πάντῃ ἀνίσχυρος ἡ ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ ξένων στρατευμάτων φρουρούμενη διοικητικὴ ἐπιτροπὴ, ἀπητέιτο νά πεισθῆ ὁ ἡγεμὼν ἵνα καταβῆ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δεύτερος οὗτος ἀγὼν ἦτο καὶ τοῦ πρώτου δυσ-

παλαιστότερος· διότι ἡ μὲν ἐν Μονάχῳ αὐτῆς, κατεπτομένη πρὸς τὸν διαίρεσιν δὲν συγκατετίθετο, κατὰ δὲ μέλη τῆς κυβερνήσεως διχονοήσαντα, κατὰ τὸ εἰωθὸς κατέλιπον τὰ πλεῖστα τὸ Ναυπλιον. Ἀλλὰ τοῦ γραμματέως τῶν ἐξωτερικῶν ἡ ἀκοίμητος δραστηριότης καὶ ἡ ἐπίκαιρος πρόνοια ἐθριάμβευσαν ἐπὶ τέλους· διότι ἀναλαβὼν δολοκλήρον τὴν εὐθύνην, ἔστειλεν ἐπανειλημμένως ὁδηγίας πρὸς τὴν ἐν Βαυαρίᾳ ἐλληνικὴν πρεσβείαν, ἐζήτητο τὴν βοήθειαν τῶν ἐν Ἑλλάδι πρέσβων, ἀνταπεκρίνετο μετὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἰσχυρῶν ἕως οὗ κατώρθωσε νά ἐνδώσωσιν οἱ ἐν Βαυαρίᾳ. Παρ' ὀλίγον ὅμως ἐματαιοῦντο οἱ τόσοι κόποι ἕνεκα τῆς ἐν Ἀργεῖ μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Γάλλων αἰματηρᾶς συμπλοκῆς· διότι, ἐὰν ἐγίνετο γνωστὸν τὸ συμβᾶν εἰς τὸν ἤδη καταλιπόντα τὸ Μόναχον βασιλέα, θὰ ἐπανεστρεφεν ἀναντηρήτως εἰς τὰ ὀπίσω. Ἀλλὰ καὶ τὸ νέον δυστύχημα ἔσπευσε νά προλάβῃ, ἐξαποστείλας πρὸς τὴν ἀντιβασιλείαν τὸν γράφοντα τὰς ἀναμνήσεις ταύτας, ὅστις κατὰ τὰς μετ' αὐτῆς συνεντεύξεις, ἠναγκάσθη νά ὑπακούσῃ εἰς τὸν εἰπόντα, «ἐνθα γὰρ τι δεῖ καὶ ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω.» Καὶ κατὰ τινὰ ἄρα γε περίστασιν ἢ ἐπὶ σωτηρίας τῆς πατρίδος, ἀξιοτέρα συγγνώμης ἢ ἀμαρτίας τοῦ ψεύδους;

(Ἐπεται συνέχεια).

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΓΟΡΤΥΝΟΣ· 1)

Δι' ἄλλεπαλλήλων ἐπιστολῶν καὶ τινων σημειώσεων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν διαφόρων πόλεων καὶ κωμῶν τῆς εὐάνδρου Γόρτυνος μετ' ἐπρότερον ὁ ἀξιώτιμος κ. Μιχαὴλ Οἰκονόμου, δικηγόρος ἐν Ἀθήναις, ὅπως περιελθὼν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀναπαύσεώς μου ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας μου, περιγράφω ἀριθμῶς τὰς τοποθεσίας τῶν πόλεων τούτων, καὶ ὑποβάλλω αὐτῷ περὶ τούτων ἔκθεσιν.

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ.

Ἐκ τῆς εὐγενούς ταύτης τοῦ γεραροῦ τούτου λειψάνου τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 προτροπῆς τοσοῦτον συνηρόπαγγην, ὥστε ἀπεφάσισα νά περιέλθω πρὸς τὰς περισσοτέρας τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἐπαρχίας θέσεις, ὅπως δι' ἐπιτοπίου μελέτης ἀνεύρω μέρος κἂν τῶν περιβλεπῶν ἀρχαίων θέσεων καὶ πόλεων, ἃς μακρὸς καὶ καταστρεπτικὸς χρόνος κατεσχότισε καὶ ἐξηφάνισεν, ἀναγινωσκόμενων μόνον τῶν ὀνομάτων αὐτῶν εἰς τινὰς συγγραφεῖς, καὶ ἰδίως εἰς τὸν περιηγητὴν Παισανίαν, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐν πολλοῖς, καὶ μάλιστα ἐν τῇ διηγήσει αὐτοῦ περὶ πόλεων καὶ κωμῶν, ἃς αὐτὸς μὲν δὲν ἐπισκέφθη, ἔγραψε δὲ κατὰ τὰς ὁποίας ἔλαβε πληροφορίας, εἶναι σκοτεινὸς καὶ μυστηριώδης, δεόμενος, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, Δηλίου κολυμβητοῦ.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ διαληφθέντος κ. Μ. Οἰκονόμου μοι ἐπήλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι, ἐὰν ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας ἀποφασίσωσι τινες νά καταβάλωσιν ὀλίγους κόπους πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος θέλει ἀπαρτισθῆ ἀρχαιολογικὸν σύγγραμμα σπουδαῖον ἐξ ἀγνῆς Ἑλληνικῆς ἐντοπίου μελέτης, σαφηνίζοντὰς ἀρχαίας τοποθεσίας τῶν διαφόρων πόλεων, κωμῶν, θέσεων, καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα περιγράφαντες ξένοι, σφάλουσιν εἰς πολλὰ, ὡς προϊόντες θέλομεν καταδείξει.

Προθέμενος λοιπὸν νά γράψω περὶ τῶν ἐν Γορτυνίᾳ ἀρχαίων ἀρκαδικῶν πόλεων, κωμῶν, ὀρέων, ποταμῶν, καὶ τῶν τοιούτων, ἅτινα ἐδυνήθη νά ἐπισκεφθῶ κατὰ τὰς παρελθούσας τῶν μαθημάτων διακοπὰς, ἀρχομαι πρῶτον ἀπὸ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος «Ἀρκαδία».

Ἡ Ἀρκαδία ὀνομάζετο πρότερον Πελασγία ἀπὸ τοῦ Πελασγοῦ, πρώτου βασιλέως τῆς χώρας ταύτης, ὅστις ἐγέννησε τὸν Λυκάονα, οἰκίσαντα ἐν Λυκαίῳ τῷ ὄρει τὴν πρεσβυτάτην τῶν πόλεων Λυκοσοῦραν, καὶ ὀνομάσαντα τὸν Δία Λύκαιον, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἔθηκε καὶ ἀγῶνα τὰ Λύκαια. Ὁ Λυκάων δ' οὗτος ἐγέννησε πολλοὺς υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Καλλιστώ, ἐξ ἧς ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὀνομάσθη ἡ Πελασγία Ἀρκαδία, καὶ οἱ πελασγοὶ Ἀρκαῖδες, εἰς οὓς εἰσηγάγετο οὗτος παρὰ Τριποτολέμου καὶ τὸν ἡμέρον καρπὸν,

καὶ τοὺς ἐδίδαξε τὴν ποίησιν τοῦ ἄρτου καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνεσθαι. Ἐλεγον δὲ, ὅτι ὁ Ἀρκὰς ἔλαβε γυναῖκα οὐχὶ θνητὴν, ἀλλὰ Νύμφην Δρυάδα, τὴν Ἐρατὴν, γεννήσας ἐξ αὐτῆς τὸν Ἀζᾶνα, τὸν Ἀφείδαντα καὶ τὸν Ἐλατον. Ὁ δὲ Ἐλατος ἐγέννησε πέντε υἱοὺς, ἐν οἷς καὶ τὸν Στύμφαλον, ὅστις ἐγέννησε τὸν Γόρτυνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀμώνυμος πόλις Γόρτυς, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας ἔλαβε πρὸ ἐτῶν μέγα τῆς Ἀρκαδίας τμήμα, ὃν τὸ μὲν μήκος 22 περίπου ὥρων ἀπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ἐρυμάνθῳ ποταμῷ (Δοάνα) χωρίου Παρραλογῶν μέχρι τοῦ χωρίου Βάγκου, τὸ δὲ πλάτος περὶ τὰς 10 ὥρας ἀπὸ τοῦ ὄρους Πατερίτσης μέχρι τῆς κώμης «Ἀγιάνην» ἐν Ἡραίᾳ.

Γόρτυς.

Αὕτη κεῖται μετὰ τῶν χωρίων Ἀτσιχώλου καὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ τιμίου προδρόμου, τηροῦσα μέχρι σήμερον ἐν καλῇ καταστάσει ἐκτεταμένον περίβολον ἐκ μεγάλων λίθων πολυγώνων μετὰ προμαχώνων. Ἐκ δὲ τῆς διηγήσεως τοῦ Παισανίου (ἀρκ. βιβ. 8. κεφ. 28.) μαθηθῆναι, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἐξετείνετο καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Γορτυνίου ποταμοῦ, ὅστις διεξέεισε ταύτην· ἀλλὰ τοσοῦτον ἐξηλλοιώθη ὁ τόπος ὑπὸ καιρικῶν περιστάσεων, ὥστε οὐδὲν ἔγνος σώζεται, μαρτυροῦν τὴν ἔκτασιν ταύτης κατὰ τὴν ἀριστερὰν τοῦ Γορτυνίου ὄχθην. Εἰς τὸν περίβολον τῆς πόλεως ταύτης εὐκαταία ἦτο ἀνασκαφῆ τις, ὅπως ἀνευρεθῆ ὁ ναὸς τοῦ ἀγενοῦ Ἀσκληπιοῦ, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Παισανίας, διηγούμενος ὅτι καὶ ὁ ναὸς οὗτος καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ὑγείας, ἔργα τοῦ περιφήμου Παισανίου ἀγαλματοποιοῦ Σκόπα, ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ λίθου πεντελησίου. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον ἀφιέρωσεν ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου τὸν θώρακα καὶ ἐν τῶν δόρατων αὐτοῦ, σωζομένων τοῦ τε θώρακος τούτου καὶ τῆς αἰγμῆς τοῦ δόρατος μέχρις αὐτοῦ τοῦ Παισανίου, ὅστις εἶδεν αὐτά.

Παραβάσιον, Βερένη, Βερενθεάτη ποταμός.

Κατὰ τὴν ἐκ Γόρτυνος εἰς Μεγαλόπολιν ὁδὸν κεῖται τὸ μνημεῖον τῶν ἀποθανόντων ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Κλεομένην, ὀνομασθῆναι Παιραιβάσιον ὑπὸ τῶν Μεγαλοπολιτῶν αὐτὴ εἰς

αὐτοὺς παρεσπώνθησεν ὁ Κλεομένης. Παραϊ-
βασίου δὲ ἔχεται πεδῖον ἐξήκοντα σταδίων
μάλιστα· καὶ πόλεως ἐρείπια Βερένης ἐστὶν
ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ, καὶ ποταμὸς ἔξισιν αὐ-
τόθι Βερενθεάτης· ὅσον δὲ σταδίου προελ-
θόντι πέντε, κάτειναι εἰς τὸν «Ἄλφειόν».
(Παυσανίου αὐτόθι).

Σημεῖα τοῦ Παραϊβασίου σώζονται μέχρι
σήμερον ἐν τινι ὑψώματι, κειμένῳ κατὰ τὴν
ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Προδρόμου εἰς Μεγα-
λόπολιν ὁδὸν, ὅπερ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν κα-
τοίκων Μουλατσίου Σεφῆρι. Οἱ ἀρχαιότεροι
τῶν κατοίκων τούτων μοι εἶπον, ὅτι ἐν τῇ
θέσει ταύτῃ ἐγένετο παλαιὰ μάχη, συνεπεία
ἐπαναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ἐπὶ
τουρκοκρατίας ἡ θέσις αὕτη Σεφῆρι. Τὰ δὲ
παρὰ τῷ Μουλατσίῳ ὑπομνήματα μικροῦ τι-
νος φρουρίου, ἢ ναοῦ κατ' ἐμὲ, περὶ ὧν οὐ-
δένα μὲν ποιεῖται λόγον ὁ Παυσανίας, ὑπέ-
λαβον ὅμως τινὲς ὡς τὸ Παραϊβάσιον, ὀνο-
μάζουσι οἱ κάτοικοι Ἑλληνικὰ, καὶ φρονοῦ-
σιν, ὅτι ἦτο ἐκεῖ σταθμὸς τις διὰ τοὺς ἀπὸ
Μεγαλοπόλεως εἰς Δημητσάναν καὶ τανάπα-
λιν μεταβαίνοντας. Μετὰ τὸ Παραϊβάσιον ἄρ-
χεται ἀμέσως πεδιάς τις (Γαῖδουρόκαμπος).
Ἡς τὸ ἔμβαδὸν εἶναι τῶντι ἐξήκοντα στα-
δίων. Ἐν δεξιᾷ δὲ τῆς πεδιάδος ταύτης ἐκει-
το ἡ Βερένη, ἢ Βρένη, παρὰ τῇ Καρυταίνῃ,
καὶ ὁ ποταμὸς Βερενθεάτης (Κεφαλοδρόσον)
ἐνταῦθα ἔχει τὰς πηγὰς του, ὅστις διερχό-
μενος ἐπὶ 15 λεπτά τῆς ὥρας τὴν πεδιάδα
Καρυταίνης, ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἄλφειόν, ἀπε-
χούσας τῆς συμβολῆς τούτου τῶν Ῥαιτεῶν,
τοῦτ' ἐστὶ τῆς τοῦ Γορτυνίου συμβολῆς εἰς
τὸν Ἄλφειον, μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν. (Παυ-
σαν. ἀρ. κεφ. 28).

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφῆς τοῦ Παυσα-
νίου μαθάνει πᾶς τις ἐπιτοπίως ἐξετάζων
τὰς θέσεις ταύτας, ὅτι ἡ Βρένη ἦν παρὰ τῇ
Καρυταίνῃ, καὶ οὐχί, ὡς πολλοὶ λέγουσι,
παρὰ τῷ χωρίῳ Ζωνατίῳ· πρῶτον διότι τὸ
Ζωνατίον κεῖται κατ' ἀριστερὰν τῆς ἐκ Γόρ-
τυνος εἰς Μεγαλόπολιν ὁδοῦ οὐχί ἐπὶ τῆς συ-
νεχομένης μὲ τὸ Παραϊβάσιον πεδιάδος, τῆς
ἐξήκοντασταδίου, ἀλλὰ μίαν σχεδὸν ὥραν
μετὰ τὴν πεδιάδα ταύτην· δευτερον διότι
οὔτε τὸν πρὸς νότον τοῦ Ζωνατίου χεῖμαρρον
(Ἑλληνον) δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Βρεν-
θεάτην, οὔτε τὸν πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ὄμιον

(Πλατάνας), ὡς πηγάζοντας ἔχει αὐτόθεν,
ἀλλὰ μακρὰν τοῦ χωρίου· καὶ τρίτον· διότι
ἐν Ζωνατίῳ οὐδὲν σημεῖον ἀρχαίας πόλεως
φαίνεται, ἐνθ' εἰς Καρυταίαν παρὰ τῷ Βρεν-
θεάτῃ ποταμῷ (Κεφαλοδρόσω), τῷ πηγά-
ζοντι εἰς Γαῖδουρόκαμπον, καὶ νομίσματα εὐ-
ρέθησαν, καὶ ἀγγεῖα οἱ καλλιεργοῦντες τοὺς
ἐπὶ τῆς Βρένης καρυτηνοὺς ἀγροὺς ἀπαντῶ-
σιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἐξ ἀπειρίας συντρίβονται
ὑπὸ τῶν γεωργῶν, καὶ τρίμματά τινα λί-
θων ἀρχαίων οἰκοδομῶν ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν.

Ἡ ἐπαρχία Γόρτυνος κέκτηται καὶ πέραν
τοῦ Ἄλφειοῦ σπουδαίας ἀρχαίας πόλεις καὶ
θέσεις, ἐφ' ὧν κείνται κῶμαι, ἀμπελοὶ, ἀγροὶ
κτλ. συγκοινοῦντων τῶν αὐτόθι χωρικῶν
μετὰ τῆς Καρυταίνης διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἄλ-
φειοῦ μεγάλης καὶ στερεᾶς γεφύρας, εἰς τὴν
ὑπάρχει ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς ἡ ἐξῆς ἀνά-
γλυφος ἐπιγραφή τοῦ μεσαιῶνος.

«Νέον δομήτορα, ὦ ξένε, Ῥαοὺλ γίνωσκε
Μανουὴλ τὸν Μελικῆν, θεὸς ἦν εὐσεβής. Πᾶς
τις περὶν ταύτην θέλων, ἀνωθεν αἰτεῖται χά-
ριν, μὴ πάλιν, ὡς πρὶν, εἰς ὄλισθον ἀπίλοι.
Ἔτους , μηνὸς Ἰουλίου γ'.»

Ὁ Μανουὴλ οὗτος ὁ Μελικῆς ἦτο ἄρχων
τῆς Καρυταίνης, κατὰ τὸ χρυσοβούλον τοῦ
Γουλιέλμου, αὐθέντου τῆς Πελοποννήσου, θεὸς
ἐπὶ τοῦ Βελδοῦνιου, κατακτητοῦ τῆς Βυζαν-
τινῆς αυτοκρατορίας κατεκτήσατο τὴν Πελο-
πόννησον, διελὼν αὐτὴν εἰς πολλὰς διοική-
σεις, ἐξ ὧν καὶ ἡ Καρυταίνα, κληθεῖσα ἀπὸ
τοῦ φρουρίου, εἰς ὃ ἔδωκεν αὐτὸς ταύτην τὴν
ἐπωνυμίαν.

Λοιπὸν εἰ καὶ ἡ ἐπαρχία Γόρτυνος κέκτη-
ται, ὡς εἴρηται, καὶ πέραν τοῦ Ἄλφειοῦ
σπουδαίας πόλεις, ὡς τὴν Τραπεζουντίαν
(Μαυριά), τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ Ἄλφειοῦ
λεγόμενον Βόθον (Κυπαρισσαίαν ἀμπελοῦς)
καὶ τὴν Ὀλυμπιάδα πηγὴν, ἐνθα λέγεται,
ὅτι ἐγένετο καὶ ἡ μυθολογομένη Γιγαντομα-
χία, θυόντων τῶν Ἀρχαίων Ἀστραπαῖς,
Θυέλλαις καὶ Βρονταῖς ἐνταῦθα, ὅπου πρὸ 35
περίπου ἐτῶν εὐρέθησαν καὶ ἀπολιθωμένα
δοστὰ γιγαντιαίων ἀνθρώπων, καὶ μετενε-
χθέντα εἰς τὸ σχολεῖον Δημητσάνης ὑπὸ τοῦ
Γ. Σπηλιοτοπόλου καὶ Α. Δουλου, ἐδόθησαν
φιλοφρόνως εἰς περιηγητὰς Εὐρωπαίους ὑπὸ
τινος διδασκάλου, θέλω ὅμως περιορισθῆ εἰς
τὴν περιγραφὴν ἀρχαίων πόλεων καὶ λοιπῶν

παρὰ τοῖς Τρικολώνοις, ἰγνηλατῶν τὸν Παυ-
σανίαν, ἀναγορήσαντα ἕκ Μεγαλοπόλεως διὰ
Μεθύδριον (Ἄρ. κ. 35).

Σκιά.

«Εἰσι δὲ ἐκ μεγάλης πόλεως καὶ εἰς τὰ
χωρία ὁδοὶ τὰ ἐντὸς τῆς Ἀρκαδίας, εἰς Με-
θύδριον ἐβδομήκοντα στάδιοι καὶ ἑκατόν.
Τρισὶ δὲ ἐπὶ Μεγάλῃς πόλεως ἀνωτέρω στα-
δίοις καὶ δέκα Σκιά τε καλούμενον χωρίον
καὶ Ἀρτέμιδος Σκιάτιδος ἐρείπια ἐστὶν ἱεροῦ.
... Ἐνεῦθεν μετὰ σταδίου ὡς δέκα πό-
λεως Χαρισίων ὑπομνήματα ἐστὶν οὐ πολλὰ·
σταδίων δὲ ἄλλων δέκα ἐστὶν ἀπὸ Χαρισίων
εἰς Τρικολώνους ὁδός.» (αὐτόθι).

Ἀνωτέρω λοιπὸν τῆς Μεγαλοπόλεως 13
στάδια κεῖται τὸ καλούμενον χωρίον (τόπος)
Σκιά ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κώμης Μεζῆ, εἰς
τὴν θέσιν Πλατάνας, ἐνθα εἰσὶν ἐρείπια τοῦ
ναοῦ τῆς Σκιάτιδος Ἀρτέμιδος, καὶ ὀνομά-
ζεται ἡ θέσις αὕτη ὑπὸ τῶν χωρικῶν μέχρι
σήμερον Σκιά. Ἀπέχει δὲ τοῦ Κασιδωχωρίου,
κειμένου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Μεγαλοπό-
λεως, 3/4 τῆς ὥρας περίπου.

Χαρισίοι.

Δέκα δὲ σταδίου (1/2 τῆς ὥρας) ἀνωτέ-
ρω τῆς Σκιάς πρὸς τὴν εἰς Τρικολώνους ἀγου-
σαν ἐκεῖτο ἡ πόλις τῶν Χαρισίων (Ἰβραήμ),
ἐνθα καὶ ἴαροι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εὐρί-
σκονται, καὶ νομίσματα, καὶ ἀγαθὰ τινα,
μαρτυροῦντα τὴν εἰς τὸ χωρίον Ἰβραήμ ὑπαρ-
ξιν τῶν ὑπὸ Χαρισίων, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος οἰ-
κισθέντων Χαρισίων, οὓς ὁ Παυσανίας εἶδεν
ἐρημόους.

Τρικόλωνοι.

«Σταδίων δὲ ἄλλων δέκα ἐστὶν ἀπὸ Χα-
ρισίων εἰς Τρικολώνους ὁδός. Πόλις δὲ ἦσαν
καὶ οἱ Τρικόλωνοί ποτε.» (Παυσ. αὐτόθι).
Καὶ τῶντι ἀναχωρῶν τις ἀπὸ Ἰβραήμ, μετὰ
ἡμίσειαν περίπου ὥραν, ἦτοι δέκα σταδίου,
φθάνει εἰς Παλῆρόπαυλιαν, ἦτις, κατ' ἐμὲ,
εἶναι οἱ Τρικόλωνοι, καὶ οὐχί ὡς συμπεραίνει
ὁ κ. Ἱ. Ῥαγκαβῆς ἐν σελίδι 702 τοῦ 6'.
τόμου τῶν Ἑλληνικῶν αὐτοῦ, τὸ χωρίον Πα-
λαμάρι, καὶ ὠνομάσθησαν ἴσως οὕτως, ὡς
κείμενοι ἐπὶ τριῶν κολωνῶν (λόφων), ἐπὶ
τῶν ὁποίων φαίνονται σωροὶ λίθων τῆς ἀρ-
χαιᾶς πόλεως, οἵτινες συντρίβέντες ἐγγρησί-

μευσαν εἰς ἀνέγερσιν πλείστων κλιῶν μετὰ-
γενεστέρως ἐποχῆς· διὸ καὶ εἰς ἓνα μόνον κὸ-
λωνὸν σώζονται εἰσέτι ὀλίγοι ἀργοὶ λί-
θοι. Ὅθεν εἰκάζω, ὅτι ἡ πόλις αὕτη κατοικη-
θεῖσα καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Με-
γαλοπόλεως, ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους ἐρημώ-
σεις κατὰ τὰς εἰς διαφόρους ἐποχὰς γενομέ-
νας ἐπιδρομὰς, μετ' ἃς κατέστη ἐντελῶς ἐρη-
μος. Οἱ δὲ κολωνοὶ, ἐφ' ὧν ὠκοδόμητο ἡ πόλις,
ἀπαρτίζοντες ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των τρίγων-
νον, καλοῦνται ἤδη ὑπὸ τῶν χωρικῶν Πα-
ληροκαλύβα, Βράχος καὶ Σφεντάμια, ἐνθα εὐ-
ρίσκουσιν εἰ γεωργοὶ καὶ ἀγγεῖα καὶ νομί-
σματα, καὶ εἴτοι τοιοῦτον. Εἰς Τρικολώνους
εἶδεν ὁ Παυσανίας καὶ ναὸν τοῦ Πησειδῶνος
ἐπὶ λόφου, καὶ ἀγαθὰ αὐτοῦ τετραγώνων.

Ζοιτία.

Κατ' ἀριστερὰν τῶν Τρικολώνων δεκα-
πέντε περίπου στάδια κεῖται ἡ Ζοιτία, ἐν ἣ
ὑπῆρχον καὶ ναοὶ τῆς Δήμητρος καὶ Ἀρτέ-
μιδος, τρηομένων μέχρι σήμερον μνησίων
τινῶν εἰς θέσιν «Λούτρον», μαρτυρούντων
τὴν ἐκεῖ ὑπαρξιν τῆς Ζοιτίας, ἣτις ἐκτίσθη
ὑπὸ τοῦ Ζοιτέως, ἐγγόνου τοῦ Λυκάονος.
«Ζοιτίαν δὲ ἀπωτέρω μὲν Τρικολώνων πέντε
ποὺ καὶ δέκα σταδίοις, κειμένην δ' οὐ κατ'
εὐθί, ἀλλ' ἐκ Τρικολώνων ἐν ἀριστερᾷ Ζοιτέα
οἰκίσει τὸν Τρικολώνου λέγουσι.» (κεφ. 35).

Παρωρία.

Μετὰ τὴν Ζοιτίαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ
χωρίου Παλαμαρίου ἐστὶν ἡ Παρωρία, ἀπέ-
χουσα ταύτης ἡμίσειαν ὥραν (10 σταδίοις),
καὶ ὀνομάζεται νῦν Βοδίνος, ἐνθα σώζονται
πολλοὶ πελασγικοὶ λίθοι, δεικνύοντες τὴν
αὐτόθι ὑπαρξιν τῆς Παρωρίας, κτισθείσης ὑπὸ
τοῦ Παρωρέως, τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Τρι-
κολώνου. «Παρωρίαν καὶ οὗτος ἔκτισεν, ἀπέ-
χουσαν Ζοιτίας σταδίου δέκα. Ἐρημοὶ δὲ
καὶ εἰς μετ' ἦσαν ἀμφοτέραι... Ἐρείπια δὲ
πόλεων καὶ ἄλλα. Θυραίου μὲν σταδίου
πέντε ἀπωτέρω Παρωρίας καὶ δέκα.» (Παυσ.
αὐτόθι).

Θυραίων.

Δεκαπέντε στάδια ἀπωτέρω τῆς Παρω-
ρίας, ἦτοι 45 λεπτά τῆς ὥρας ὑπάρχουσι τὰ
ἐρείπια τοῦ Θυραίου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ
τοῦ Λυκάονος Θυραίου, ὅπερ κεῖται κατὰ πᾶ-

σαν πιθανότητα εις Παληόψαρι, άνωθεν τής κώμης Παλαμαρίου, και απέχει του Βοδίνου 15 τρώντι σταδία.

Υψους (Ζυγοβύστιον).

«Τὰ δὲ Ὑψούντος (ἐρείπιά) ἐστὶ ἐν ὄρει κειμένῳ μὲν ὑπὲρ τοῦ πεδίου, καλουμένῳ δὲ Ὑψούντι, ἢ δὲ Θυραίου τε καὶ Ὑψούντος μεταξὺ ὄρεινῃ πᾶσά ἐστὶ καὶ θηριώδης.» (κεφ. 35).

Μέχρι τούτου, ἔχοντες ὡς γνώμονα τοὺς σταδίους τοῦ Πausανίου, προσδιωρίσαμεν τὸ ἐφ' ἡμῖν τὰς τοποθεσίας τῶν διαληφθησῶν πόλεων. Ἦδη δὲ στερούμενοι τοιούτων βοηθημάτων, θέλομεν ἐξετάσει ἐπισημένως αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὰς εἰκασίας τινῶν ἀρχαιολόγων, ὅπως ἐξ αὐτῶν ὀδηγηθέντες προσδιορίσωμεν καὶ τὴν θέσιν τοῦ Ὑψούντος. Ἐπισκεφθεὶς λείψανά τινά ἀρχαιότητος ἐν τῇ θέσει «ἁγίῳ Ἡλίας» ἄνωθεν τοῦ χωρίου Λυκοχίου, μήπως ὑπῆρχεν ἐκεῖ ὁ Ὑψούς, δὲν ἐδυνήθη ἐνὰ πείσῳ ἔμμετόν περὶ τούτου, τοῦτο μὲν, διότι ἡ θέσις αὕτη κεῖται μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῶν Τρικολώνων κατ' εὐθὺ, ἐνθ' ὁ Πausανίας περιγράφων τὰς ἐν ἀριστερᾷ τούτων πόλεις, ἀναφέρει καὶ περὶ Ὑψούντος, τοῦτο δὲ, διότι ὁ ἅγιος Ἡλίας δὲν κεῖται ὑπεράνω τῆς πεδιάδος, ἀλλὰ μακρὰν αὐτῆς, μεσολαβούντων πολλῶν ἄλλων ὄρεων. Εἰκάζω δὲ, ὅτι ἐν τῇ θέσει αὕτῃ, ἢ ὀνόμασάν τινες Φάλαθρον, ὅχι ὀρθῶς, ἔκειντο τὰ Πτολεμαίον, ἢ τὸ Κλαῦσον, ἅτινα μετὰ τῶν Τρικολώνων, τοῦ Ζοιτίου, τῆς Χαρισίας καὶ τῆς Παρωρίας ἀπῆρτίζον τὸ τρίμα τῶν Εὐτρησίων (κεφ. 27). Ἄφεις λοιπὸν τὴν θέσιν αὐτῆν, κατῆλθον εἰς τὴν πεδιάδα, ὅθεν παρατηρήσας, ὅτι τὸ ὄρος Κλινίτσα, ὑψόμενον ἄνωθεν τῆς εἰρημένης ἐξήκοντασταδίου πεδιάδος (Γαῖδουροκάμπου), ἔχει πολλὰς διακλαδώσεις, διεκούςας εἰς Βυδόνιον, Ψάρι καὶ Παληόψαρι (Θύραιον), ἐνθα ἐστάθη ὁ Πausανίας, ὡς φησὶν, νὰ χωρήσῃ περαιτέρω διὰ τὸ ὄρεινόν καὶ θηριώδες τοῦ τόπου, ἐπέισθη, ὅτι ὄρος μὲν Ὑψούς εἶναι ἡ Κλινίτσα, πόλις δὲ εἰς αὐτὸ ὀμώνυμος, τὸ Ζυγοβύστιον. Ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐν σελίδι 609 τοῦ β'. τόμου τῶν Ἑλληνικῶν λέγει ἀπλῶς, ὅτι τὸ ὄρος Ὑψούς κεῖται ὑπεράνω πεδιάδος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἦν πόλις Ὑ-

ψούς», καὶ ἐν σελίδι 703, ὅτι κατὰ τὴν διεύθυνσιν, ἢ ἀκολουθεῖ ὁ Πausανίας ἴσως ἡ Δημητσάνα εἶναι ὁ Ὑψούς, χωρὶς νὰ προσδιορίσῃ πρῶτον τὸ ὄρος, καὶ κατόπιν νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Δημητσάνα κεῖται ἐπὶ τῶν ἐρείπιῶν τῆς πόλεως Ὑψούντος. Μέλλοντες νὰ εἰπῶμεν παρακατιόντες πολλὰ περὶ Δημητσάνης, σημειοῦμεν ἤδη ἐνταῦθα, ὅτι, ἂν ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐπεσκέπτετο τὸ Ζυγοβύστιον, ἤθελε πεισθῆ, ὅτι τοῦτο κεῖται παρὰ τῷ ὀμωνύμῳ ὄρει Ὑψούντι, καὶ οὐχὶ ἡ μίαν ὥραν τοῦ ὄρους τούτου ἀπέχουσα Δημητσάνα, ἣτις κεῖται μὲν ἐπὶ σηματοειδοῦς πετρώδους ὑψώματος μεταξὺ Γόρτυνος καὶ Θεισίας, ἀπέχουσα ἑκατέρων δύο καὶ ἐπέκεινα ὥρας, δὲν ἔχει ὅμως συνέχειαν μετὰ τοῦ Ὑψούντος. Ὁ Πausανίας δὲν εἶδε βεβαίως οὔτε τὸ Ζυγοβύστιον οὔτε τὴν Δημητσάναν, καὶ ἠκέσθη νὰ εἰπῇ μόνον, ὅτι μετὰ τῷ Θυραίου (Παληόψαρι) καὶ Ὑψούντος (Ζυγοβυστίου) ὁ τόπος ἐστὶν ὄρεινός καὶ θηριώδης, μὴ προσδιωρίσας καὶ τὸ μετὰ τῶν δύο τούτων ἀρκαδικῶν πόλεων διάστημα, ἀφισταμένων ἀπ' ἀλλήλων πλέον τῶν τεσσαρῶν ὥρων. Ὅτι δὲ τὸ Ζυγοβύστιον κεῖται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ὑψούντος, οἰκισθείσης ὑπὸ τοῦ Ὑψούντος, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, μαρτυροῦσιν ἀρκούντως οἱ διαφυγόντες τὴν σφύραν τῶν οἰκοδόμων ὀλίγοι πελασγικοὶ λίθοι (ἀργεῖοι), ἐφ' ὧν οἰκοδομῆνται δύο οἰκίαι, τοῦ Κοκκίνῃ καὶ Μαθαίου· εἶπον οἱ διαφυγόντες τὴν σφύραν τῶν οἰκοδόμων· διότι πρὸ 25 ἐτῶν περίβολός τις κυκλωπικοῦ τείχους δύο καὶ ἐπέκεινα πήχεις τὸ ὕψος κατασυντριβείς, ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς οἰκίας τοῦ Νικολάου Βασινωτόου, ὡς ὁμολογοῦσι πάντες οἱ κάτοικοι Ζυγοβυστίου. Τὸν δ' ἰσχυρισμόν μου, ὅτι τὸ Ζυγοβύστιον κεῖται ἐπὶ τοῦ Ὑψούντος ἐπιβεβαίωσι καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπὸ Παληόψαρι μέχρι Ζυγοβυστίου δὲν ἀπαντᾷ τις ὑπομνήματα πόλεως ἀρχαίας, εἰμὴ ἐν Ζυγοβυστίῳ ἐνθα εὐρέθησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἀργυρᾶ νομίσματα, καὶ ὁσμέραι ἀνευρίσκονται τοιαῦτα χαλκᾶ, τινὰ τῶν ὁποίων σώζονται εἰς τὸ ἐνταῦθα συσταθὲν ἀρτίως μουσεῖον. Ἐν τῇ περιφερείᾳ Ζυγοβυστίου παρὰ τῇ θέσει «Καστρέσια» εὐρεν ὁ Ἄθ. Τουμπῆς πλάκα τινά, ἐφ' ἣς ἦσαν ἀναγεγλυμμένα τρεῖς προτομαί, ὡς

ὁ ἴδιος μ' ἐπληροφόρησεν, ἣτις παραδοθεῖσα εἰς τὸν μακαρίτην Πούλον Φωτεινόπουλον, δημοαρχικὸν πάρεδρον τότε, ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τινά ἀρχαιολόγον. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις προστίθηναι, ὅτι ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ὥραν πρὸς τὸ ΒΑ μέρος μακρὰν τῆς κωμοπόλεως ταύτης σώζονται ἐκτισμένοι 4—5 λίθοι πελασγικοὶ, οὓς οἱ κάτοικοι καλοῦσι σύνορον, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐνταῦθα τὸ πάλαι ἦσαν τὰ ὄρια Δημητσάνης καὶ Ζυγοβυστίου.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πausανίας παρεξέκλινε τῆς ἀπὸ Μεγαλοπόλεως εἰς Μεθύδιον ὁδοῦ, ἵνα περιγράψῃ τὰς ἐν ἀριστερᾷ τῶν Τρικολώνων πόλεις καὶ λοιπὰ, διὰ τοῦτο καὶ ἐγώ, ἀφεις εἰς Θύραιον τὸν ἐκ φόβου τοῦ ὄρεινου καὶ θηριώδους τόπου μὴ ἐπισκεφθέντα τὸ Ζυγοβύστιον Πausανίαν, ἦλθον μόνος εἰς τὸ πολίχνιον τοῦτο χωρὶς ν' ἀπαντήσω καθ' ὁδὸν οὐδὲ λαγῶν, καὶ μετὰ τὴν διαληφθεῖσαν περιγραφὴν τῆς κωμοπόλεως ταύτης ἐπανερχομαι πρὸς συνέντευξιν τοῦ καλοῦ μου φίλου, ὅπως ὀδηγηθεὶς παρ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἐν δεξιᾷ τῶν Τρικολώνων Κρουωνῶν καὶ τοῦ τάφου τῆς Καλλιστοῦς, μεταβῶ εἰς Μεθύδιον διὰ τῆς ποτὲ ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἣς σημεῖα ἀνεύρον εἰς τὸ παρὰ τοῖς Τρικολώνοις χωρίον Παληομοῖρι, εἰς τὸ χωρίον Παλαμάρει ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς Ἐκκλησίας κατ' ἀνατολὰς, καὶ εἰς τὴν θέσιν Χαγιά ἐνθα φαίνονται καταφανέστερα τὰ σημεῖα τοιαύτης ὁδοῦ, περὶ ἧς οὐδένα λόγον ποιεῖται ὁ Πausανίας. Τοῦτον περιγράφοντα τὸ χωρίον Ἄνεμῶσαν καὶ τὴν πόλιν Φάλαθρον μετὰ τινῶν ἄλλων, μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν Γόρτυνα, ἀναμῶσα ὡς συνοδίτην καὶ σύμβουλον εἰς Μεθύδιον παρὰ τῷ Θυμασίῳ ὄρει, περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ ὁποίου πολλὰ εἶπόν τινες καὶ ἔγραψαν.

Κρουνοὶ καὶ τάφος Καλλιστοῦς.

«Τρικολώνων δὲ ἐστὶν ἐν δεξιᾷ πρῶτα μὲν ἀνάπτυξ ὁδὸς ἐπὶ πηγὴν καλουμένην Κρουνοῦς σταδίους δὲ ὡς τριάκοντα καταβάντι ἐκ Κρουωνῶν, τάφος ἐστὶ Καλλιστοῦς, γῶμα γῆς ὑψηλόν, δένδρα ἔχων πολλὰ μὲν τῶν ἀκάρπων, πολλὰ δὲ καὶ ἡμερᾶ· ἐπὶ δὲ τῷ ἄκρῳ τῷ χώματι ἰσρὸν ἐστὶν Ἀρτέμιδος ἐπικλησὶν Καλλίστης.» (κεφ. 35).

Ἐν ἔθῃ τις ἀπὸ Παληόψαυλιαν εἰς τὸ

χωρίον Καράτουλα θὰ βαδίσῃ ἀνωφερὲς μέρος ὑπὲρ τὴν ἡμίσειαν ὥραν, καὶ θ' ἀπαντήσῃ παρὰ τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ πηγὴν τινά ὀνομαζομένην Κεράσοβαν, ἣτις, κατ' εὐε, εἶναι οἱ Κρουνοί. Ἐκ Κρουωνῶν δ' ἀναχωρήσας θέλει περιπατήσῃ κατωφερῆ τόπον ἐπὶ μίαν καὶ ἐπέκεινα ὥραν, τριάκοντα δηλονότι σταδίους, καὶ θ' ἀπαντήσῃ τὸν τάφον τῆς Καλλιστοῦς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ χωρίου Βάγκου, ὅπου γενομένης ἀνασκαφῆς ἐπὶ τινος λόφου, ἐνθα εἰσὶ μνημεῖα τινά ἀρχαιότητος, θέλει εὐρεθῆ μετὰ τοῦ τάφου τῆς Καλλιστοῦς καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἀμαξιτὴ ὁδός.

Ἡ δὲ ἀμαξιτὴ ὁδός, περὶ ἧς εἶπον ἀνωτέρω, ἀρχομένη ἀπὸ Μεγάλης πόλεως, διήρχετο διὰ τῆς Σκιάς, τῶν Χαρισίων, τῶν Τρικολώνων, διὰ τῶν χωρίων Παληομοῖριου καὶ Παλαμαρίου, ἐνθα φαίνονται, ὡς ἐξέστη, σημεῖα ἀμαξιτῆς ὁδοῦ ἐπὶ πετρῶν, διὰ τῆς θέσεως Σταυροῦ, διὰ τοῦ πετρώδους κλάκωμένου διὰ τοὺς τροχοὺς τῶν ἀμαξῶν Χαγιά, διὰ τοῦ Μπαροῦτσου τῶν δένδρων, τοῦ Ξηροφρέα, τοῦ Ῥαπουνίου, ὅπου ἀναφαίνονται αὐτὴς τὰ σημεῖα τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν θῆσιν Φραγκόκλημα, διὰ τῆς Μπουρτοῖας, τῶν Ἐπτὰ λεγομένων ψομίῶν, εἰς τὸ τέμα τῶν ὁποίων εἶδον πάλιν τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς εἰρημένης ὁδοῦ ἐπὶ Πειραικίῳ λίθου δεκαπέντε λεπτά τῆς ὥρας πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Πυργάκιον. Ἐντεῦθεν δὲ κατήρχετο εἰς Μεθύδιον, ὅθεν διευθύνετο εἰς Ὀρχομενὸν καὶ Ὀλύμπια, καταδεικνυμένης μέχρι σήμερον τῆς ἀπὸ Μεθύδιον εἰς Ὀλύμπια ἀμαξιτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν θέσιν Κάκαβον παρὰ τῇ ἀμπέλῳ τοῦ Παπᾶ Διονυσίου καὶ ἄλλων Μαγουλινιατῶν, ἐνθα ἀναφαίνονται ἐπὶ πετρῶν ἔγχη τῆς εἰρημένης ὁδοῦ. Ὁ δὲ τῆς ἰσραῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεωδώρων ἡγούμενος Καλλίνικος, ἐνενηκοντούτης σχεδόν, μοὶ διηγήθη, ὅτι ἐν τῇ μονῇ αὐτῇ ὑπῆρχε χειρόγραφον 592 χρόνων ἐν μεμβράναις, ἀπολεσθὲν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἔτους, ὅπερ μετὰ τῆς περιγραφῆς τῆς Μονῆς καὶ ἑτέρας ὁμοίας καλογραφῶν ἄνωθεν τοῦ Πυργακίου, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρχε, καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχε συνταχθῆ τὸ πολὺτιμον ἐκεῖνο χειρόγραφον, διελάμβανε καὶ περὶ τῆς ὁδοῦ

ταύτης, τῆς ἀμαξιτῆς, ὅτι ἤρχετο ἀπὸ Μεγαλόπολιν εἰς Μεθύδριον διὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ χωρίου τῶν Ἑπτὰ ψωμίων καλούμενου, καὶ ἐκείθεν εἰς Ὀλύμπια. Καὶ φαίνεται μοι, ὅτι ἐκ Μεθυδρίου διερχομένη ἡ ὁδὸς αὕτη τὴν Θεϊσάν, Τευθίδα, καὶ Ἡραϊάν, διῆκεν εἰς Ὀλύμπια· τοῦτο μὲν, διότι τοιαύτην διεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ δεκνύουσι τὰ διαλεχθέντα παρὰ τοῖς ὀμπελῶσι τῶν Μαγουλιάνων σημεῖα, τοῦτο δὲ, διότι ἄλλο μέρος κατάλληλον διὰ δρόμον ἀμαξιτὸν φέροντα εἰς Ἡραϊάν καὶ Ὀλύμπια, δὲν ὑπάρχει.

Μεθύδριον.

Ἡ πόλις αὕτη ὠνομάσθη Μεθύδριον, ἐπειδὴ ἐκτίσθη καὶ συνώκηθη ὑπὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ, υἱοῦ τοῦ Λυκάονος, μεταξὺ δύο ποταμίων, τοῦ Μυλάροντος, πηγάζοντος εἰς Μπουρμπουλίστραν, καὶ τοῦ Μοιλιτᾶ, λαμβάνοντος τὰς πηγὰς του ἀπὸ τῶν θέσεων Ἀλεβύζου καὶ Παναγιᾶς, ἐπάνω εἰς κολωνὸν (λίφον), ὅστις κεῖται πρὸς βορρᾶν τῶν Τριακωνῶν, ἀφ' ὧν ἀπέχει ἐλατὸν τριακονταεπτὰ στάδια (Παυσ. Ἀρχ. κερ. 36). Ἐνταῦθα ἐκτός τῶν κυκλωπικῶν τειχῶν, διασπλιζόντων τὴν ὑπαρξίν τῆς πόλεως ταύτης παρὰ τοῖς χωρίοις Πυργακίῳ καὶ Νεμνίτση ὑπάρχει καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος ἐπὶ τῷ Μυλάροντι ποταμῷ ὀλίγα μέτρα ἀνωθεν τοῦ Ξενοδοχείου Κωνσταντίνου Παπαναστασίου. Ὁ Πausanias διηγείται, ὅτι ἐβάνθησαν καὶ ἄνδρες Μεθυδριεῖς Ὀλυμπιονίκαι, πρὶν ἢ ἡ πόλις αὕτη συντελεσθῆ εἰς τὸν συνοικισμόν τῆς Μεγαλοπόλεως.

Θαυμάσιον ὄρος.

Τοῦτο ἐπειδὴ κεῖται ὑπὲρ τὸν Μολοττὸν ποταμὸν μετὰ βεβαιότητος πολλῆς δύναμι μεθὰ νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶναι τὸ ὑπεράνω τοῦ Πυργακίου ὑψόμενον μεγαλοπρεπὲς ὄρος «Μαδάρα», καὶ οὐχὶ ἡ ὑπεράνω τῆς πεδιάδος Βυτινῆς Πατερίτσα, ὡς πολλοὶ διατείνονται· διότι ἐκεῖ μὲν οὐδεὶς ποταμὸς ὑπάρχει ἐκτός τοῦ χειμάρρου Σίτσης, ῥέοντος μόνον ἐν καιρῷ βροχῆς, ἐνταῦθα δὲ εἰς τὰς ὑψαρεῖας τῆς Μαδάρας ῥεεῖ τὸ τῶν Μαγουλιάνων ποτάμιον (Καμπέας) ἐφ' οὗ καὶ γέφυρα ὑπάρχει, ὅπερ εἶναι βέβαια ὁ Μολοττὸς (Παυσ. Ἀρχ. ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλ. XXXVI.)

Ἐὰν δὲ ὑπολάβωμεν τὴν Πατερίτσαν ὡς τὸ Θαυμάσιον, τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν καὶ τὸν Πausanias παραλογιζόμενον, ὡς θέλοντα τὸ λουτρὸν τοῦ Διὸς ἐν τῷ τῆς Δημητσάνης ποταμῷ Λουσίῳ, παραδραμουσῶν τῶν τὴν διατήρησιν καὶ ἀνατροφὴν τοῦ Διὸς ἐχουσῶν νυμφῶν τὸν Μοιλιτᾶν καὶ Μυλάοντα, ποταμοὺς παρακειμένους τῇ Πατερίτση, ὅπου ὑποτίθεται, ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν τὴν Μαδάραν ὡς τὸ Θαυμάσιον, ὅπου ὁμολογεῖται, ὅτι ἐγεννήθη οὗτος, ἔπεται, ὅτι αἱ Νύμφαι ἀπερχόμεναι ἐκ τοῦ ὄρους τούτου, ὅπερ ἀπαρτίζει μοῖραν τοῦ Λυκάου, καὶ διευθυνόμεναι εἰς Λυκαίον διὰ τὴν ἀνατροφὴν τούτου, ἀπῆντησαν ἐν πρώτοις τὸν τῆς Δημητσάνης ποταμὸν, ἔστις διὰ τὸ ἐκεῖ λουτρὸν τοῦ Διὸς ὠνομάσθη καὶ Λουσίος. Ὅτι δὲ ἡ Μαδάρα εἶναι ἀπόρροια τοῦ Λυκάου, συνεχιζομένη μᾶλλον διὰ τοῦ ἐτέρου πρὸς βορρᾶν διακλαδισμού, διήκοντος μέχρι Θεϊσῆς, καὶ ἐξακολουθοῦντος διὰ τῶν πρὸς δυσμᾶς τοῦ πεδίου Δημητσάνης ὁρέων, Λεύκων, Ἀρτοζήου (ἄρτου Ζηνός), Ἐχτιχίθης, Τσέρου, Βλαχέρραυτι, μέχρι Λυκαίου (Διαφόρτι), φέρω εἰς μέσον τὸν Πausanias, λέγοντα ἐν κεφαλαίῳ τριακωστῷ ἕκτῳ τῶν Ἀρκαδικῶν «τὸ δὲ ὄρος τὸ Θαυμάσιον καλούμενον κεῖται μὲν ὑπὲρ τὸν ποταμὸν τὸν Μολοττὸν. Ἐθέλουσι δὲ αἱ Μεθυδριεῖς τὴν Ῥεάν, ἠνίκα τὸν Δία εἶχεν ἐν γαστρὶ, εἰς Θαυμάσιον ἀφικέσθαι τὸ ὄρος, παρασκευασθαι δὲ αὐτῇ καὶ βοήθειαν, ἣν ὁ Κρόνος ἐπ' αὐτὴν ἦν, τὸν τε Ὀπλάδαμον καὶ ἄλλους, ὅσοι περὶ ἐκεῖνον ἦσαν Γίγαντες» καὶ τεκεῖν μὲν συγχωροῦσιν αὐτὴν ἐν μοῖρα τινὶ τοῦ Λυκάου· τὴν δὲ εἰς τὸν Κρόνον ἀπάτην καὶ ἀντὶ τοῦ παιδὸς τὴν λεγομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀντίδοσιν τοῦ λίθου γενέσθαι φασὶν ἐνταῦθα. Ἔστι δὲ πρὸς τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους σπήλαιον τῆς Ῥεᾶς, καὶ ἐς αὐτὸ ὅτι μὴ γυναιξὶ μόναις ἱεραῖς τῆς Θεοῦ, ἀνθρώπων γε οὐδενὶ εἰσελθεῖν ἔστι τῶν ἄλλων.» Ἀναχωρήσασαι λοιπὸν αἱ Νύμφαι ἐκ τῆς ἀπόρροιας τοῦ Λυκάου Μαδάρας, καὶ λούσασαι τὸν Δία εἰς τὸν Λούσιον, ὄφικοντο εἰς Λυκαίον, παρ' ᾧ ἦν καὶ ἡ χώρα Κρητέα, ἐνθα ἀνετράφη ὁ Ζεὺς ὑπὸ τῶν Νυμφῶν Θεϊσῆς, Νέδας καὶ Ἀγνοῦς, ὡς ἀναφέρει ὁ Πausanias ἐν κεφαλαίῳ τριακωστῷ ὀγδόῳ τοῦ ὀγδόου

βιβλίου τῶν Ἀρκαδικῶν, λέγων «Τραφῆναι δὲ τὸν Δία φασὶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ (τῷ Λυκαίῳ) καὶ χώρα τέ ἐστιν ἐν τῷ Λυκαίῳ Κρητέα καλούμενη· αὕτη δὲ ἡ Κρητέα ἐστὶν ἐξ ἀριστερᾶς Ἀπόλλωνος ἄλσους ἐπίκλισιν Παρράσιου· καὶ τὴν Κρήτην, ἐνθα ὁ Κρητῶν ἔχει λόγος τραφῆναι Δία, τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι, καὶ αὐτὴν νῆσον, ἡμισθετοῦσιν οἱ Ἀρκάδες.»

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις πρὸς τέρψιν τῶν φιλοναγνωστῶν, ἡλυνομένων εἰς περιγραφὰς ἀφορώσας τὴν ἀρχαιότητα ἀναφέρω καὶ τὸ ἐξῆς περὶ τοῦ Θαυμασίου τούτου ὄρους. Πρὸς νότον κατὰ τὰ Μαγουλιὰνα ὀλίγον κάτω τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς, ἐφ' ἧς εἶναι ὀροπέδιον τεσσάρων περίπου στρεμμάτων, ἐξ οὗ καταφαίνεται δι' ὀπίθλου ὀφθαλμοῦ ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἡλεία, Ζάκυνθος κλπ. ὑπάρχει σπήλαιον, ὅπερ φαίνεται, ὅτι ἦτο τῆς Ῥεᾶς τεκούσης ἐνταῦθα τὸν Δία. Τοῦτο ἐξωτερικῶς μὲν παριστάνει σχῆμα μεγαλοπρεποῦς κόγχης, ἔσωθεν δὲ ἔχει ἐμβαδὸν ἀκανόνιστον περὶ τὰ δεκαεξὶ Γαλλικὰ μέτρα κατὰ τὸ ἔδαφος, ἅπαντα δὲ ἡ χωρητικότης του εἶναι περὶ τὰ 48 κυβικὰ μέτρα καὶ περικλείεται πανταχόθεν ὑπὸ βράχου μὴ λαξευτοῦ, καθὼς καὶ ἡ κόγχη, ἣτις εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου, ἔχουσα πλάτος μὲν περὶ τὰ δύο μέτρα, ὕψος δὲ ἀνάλογον τοῦ πλάτους. Παρὰ τῷ σπηλαίῳ ὑπάρχουσι δύο βρύσεις, ῥέουσαι τὸ διαυγέστερον, ψυχρότερον καὶ χωνευτικώτερον ὕδωρ πασῶν σχεδὸν τῶν ὀρειῶν κρηνῶν, καὶ ὀνομάζονται ἡ μὲν μακρὰν τοῦ σπηλαίου ὀκτώλεπτα τῆς ὥρας Χαλικιόβρυσις, ἡ δὲ ἀποσπᾶσα τούτου ἡμίσειαν ὥραν Ἐλισκα, εἰς ἣν συρρέουσι κατὰ τὸ θέρος Μαγουλιανίται πρὸς διασκέδασιν. Πρὸς τῇ κορυφῇ δὲ τοῦ ὄρους κατὰ τὴν περιφέρειαν Πυργακίου ὑπάρχει καὶ ναΐδιον ἐστρημμένον, καλούμενον «Ἀνάληψις», εἰς ὃ συρρέουσι κατ' ἔτος πολλοὶ περίοικοι πανηγυρίζοντες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, οὔτε θυσιαστηρίου ὑπάρχοντος, οὔτε μυσθηγαγίας ἐν αὐτῷ τελευτήσας. Ἡ συνθήκη αὕτη, γενομένη ἐν μεγάλῃ χριστιανικῇ ἐορτῇ, ἐμφαίνει μὲν χριστιανικὸν αἶσθημα καὶ τιμὴν πρὸς τὸν Σωτῆρα, συνεπάγεται δὲ καὶ τὴν πιθανότητα, ὅτι ἀπὸρρεῖ ἐκ τῆς παλαιστάτης ἰδέας περὶ τῆς εἰς τὸ ὄρος τοῦτο μυθολογουμένης κατα-

φυγῆς τῆς Ῥεᾶς, καὶ τῆς αὐτοῦ γεννήσεως τοῦ Διὸς.

Περὶ τοῦ εἰρημένου ὄρους ἐπισημειῶ καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὰς ὑψαρεῖας αὐτοῦ δώδεκα ἐξηκιστὰ περίπου τῆς ὥρας ἀνωθεν τοῦ Πυργακίου ὑπάρχει στεγὴ ὀπή περιόπτου, δι' ἧς μόνος εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ εἰσελθῆ· φέρεται δὲ αὕτη εἰς ἄντρον ἐκτεταμένον ἰσπίεδον, οὔτινος τὸ πέρασ διαδέχεται κατὰ βάρη, φέρουσα εἰς ἄλλο ἄντρον κάτωθεν τοῦ πρώτου μέτρα τινὰ, ἐκτεταμένον καὶ αὐτὸ καὶ σκοτεινότερον ἐκείνου, ἐπειδὴ δὲν δέχεται φῶς ἄλλοθεν εἰμὴ ἐκ τῆς εἰρημένης ὀπῆς. Εἰς τὰ σπήλαια ταῦτα λέγουσιν οἱ γεραίτεροι τῶν περσιῶν μετὰ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἱεραῆς μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ὅτι εἶχον τὴν κρύπτην των οἱ Κολοκοτρωνάοι ἐν καιρῷ καταδρομῆς.

Νυμφασία Πηγῆ.

Ἐὰν ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς τὴν ὁποῖαν ὁ Πausanias ἐξακολουθεῖ διεύθυνσιν, καὶ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ Μεθυδρίου διευθυνόμενοι εἰς τὰ κοινὰ τῶν Καρυατῶν, Ὀρχομενίων καὶ Μεγαλοπολιτῶν ὄρια, θέλομεν ἀπαντήσῃ δύο βρύσεις, τὴν εἰς τὸ πέρασ σχεδὸν τοῦ πεδίου Βυτινῆς καὶ τὴν τοῦ Πορσηνίου ἐν Γρανίτση. Καὶ ἐπειδὴ ἡ μὲν τῆς Βυτινῆς ἀπέχει τοῦ Μεθυδρίου μίαν ὥραν, ἡ δὲ τῆς Γρανίτσης, μίαν καὶ ἡμίσειαν, διὰ τοῦτο προσεγγίζομεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐὰν ὀνομάσωμεν Νυμφασίαν Πηγὴν τὴν τῆς Γρανίτσης (Πορσηνίου) κατὰ τὸν Πausanias λέγοντα ἐν κεφαλαίῳ 36. «Μεθυδρίου δὲ ὡς τριακοντα ἀπέχει σταδίου Νυμφασία πηγῆ. Τροσοῦτοι δὲ ἀπὸ Νυμφασίας ἔτεροι πρὸς τοὺς Μεγαλοπολιτῶν εἰσι καὶ Ὀρχομενίων τε κοινούς καὶ Καρυατῶν ὄρους.»

Καρυαί.

Εἰ καὶ αἱ Καρυαὶ ὑπάγονται νῦν εἰς Μαντινείαν, θέλομεν ὁμοῦ εἰπεῖν τινα περὶ αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ ἐν αὐταῖς χωρίου Ῥεῦνου μετὰ τοῦ ἐνταῦθα ἀναδιδόντος ποταμοῦ Τράγου· διότι ἡ περιφέρεια πᾶσα τοῦ χωρίου τούτου ἀνήκει μᾶλλον εἰς τοὺς Βυτιναίους, ἢ εἰς τοὺς Μαντινεῖς.

Παρὰ τῷ χωρίῳ Χοιούσα ὑπάρχουσι πολλὰ λείψανα τῶν Καρυῶν, εἰς τὴν πεδιάδα τῶν ὀπίθων πεποιήται γῆς χῶμα, δι' οὗ

ἀπειργεται τὸ ὕδωρ τῆς Ὀρχομενίας πρὸς ἀποφυγὴν βλάβης τῶν καλλιεργουμένων ἀγρῶν τῶν Καφυέων (Παυσ. Ἀρκ. κφί 23). Ἐντεῦθεν δὲ ἐξέρχεται ὕδωρ, σχηματίζον ποταμὸν, κατερχόμενον εἰς χάσμα καὶ ἀναδίδοντα εἰς Νάσους κατὰ τὸ μέρος τὸ ὀνομαζόμενον πάλαι μὲν Ῥεῦνον, νῦν δὲ Γκιουσι, ὅθεν τὸ ἀναφανόμενον ὕδωρ σχηματίζει τὸν ποταμὸν Τράγον, ὅστις σήμερον λέγεται Μπαλιζάκος· ἴσως δ' ὀνομάσθη Τράγος ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπὸ τοῦ δίκην τράγου ἀναπηδῶντος ὕδατος. Κατὰ τὸν Πausανίαν οἱ Καφυεὶς εἶχον καὶ ναοὺς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κνακαλησίας Ἀρτέμιδος. αἴτιον δ' αὐτοῖς καὶ ὄρος Κνάκαλος, ἔνθα ἐπέτειον τελετὴν ἄγουσι τῇ Ἀρτέμιδι· ὀλίγον δὲ ὑπὲρ τὴν πόλιν πηγὴ τέ ἐστι καὶ ἐπὶ τῇ πηγῇ πλάτανος μεγάλη καὶ εὐειδὴς πέφυκεν, ἣν ὀνομάζον Μενελαΐδα, ὡς φυτευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μενελάου, ὅτε οὗτος ἦλθεν εἰς Καφυάς, ἀθροίζων κατὰ τῆς Τροίας στρατόν. Ἐκ τῆς πλατάνου ταύτης ὀνομάζετο μετὰ ταῦτα καὶ ἡ πηγὴ Μενελαΐς. Ὅσον δὲ σταδίου μακρὰν τῶν Καφυέων ὑπῆρχε τόπος ὀνομαζόμενος Κονδυλία, καὶ Ἀρτέμιδος ἄλλος καὶ ναὸς αὐτῆς καλουμένης Κονδυλεατίδος. ὀνομάσθη δὲ οὕτως ἡ θεὰ δι' αἰτίαν τοιαύτην. Παιδιά περὶ τὸν ἱερόν παιζόντα, ἐπέτυχον σχοίνον, τὸ ὁποῖον ἔδωσαν εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἀγάλματος καὶ ἐφώναζον, ὅτι ἐπύνη ἡ Ἀρτεμις ἰδόντες τὸ παιγνίδιον τοῦτο τῶν παιδίων οἱ Καφυεῖς, τὰ ἐρόνευσαν διὰ λίθων. Ἐξ αἰτίας δὲ τοῦ γεγονότος τούτου κατέλαβε τὰς γυναῖκας νόσος, αἰτινες ἐξέβαλον τὰ ἔμβρυα νεκρὰ πρὸ τοῦ τοκετοῦ, μέχρις οὗ ἔλαβον χρῆσμον νὰ θάψωσι τὰ παιδιά, καὶ νὰ προσφέρωσι κα' ἔτος θυσιάν δι' αὐτά. Τοῦτο δὲ ἐποίουν καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Πausανίου οἱ Καφυεῖς, οἵτινες κατὰ διαταγὴν τῆς Πυθίας ὀνομάζον καὶ τὴν ἐν Κονδυλείαις θεάν Ἀπαρχομένην.

Θεισάα.

Αὕτη ὀνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῆς Νύμφης Θεισάας, οὗσης ἐκ τῶν τριῶν, τῶν ἐμπιστευθεῖσων τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Διός. Ἡ Θεισάα ἦτο μὲν ποτὲ πόλις συντελοῦσα εἰς τὸν Ὀρχομενὸν καὶ κειμένη μετὰ τὴν Τευθίδος καὶ Μεθυδρίου, ἐπὶ Πausανίου κώμη, ὑπαγομένη

μετὰ τῆς Τευθίδος, Διποινῶν, Γόρτυνος κλπ. εἰς Μεγαλόπολιν. Τώρα δὲ ὑπάρχει ἔρημος, καταφανομένων τῶν ἐρειπίων αὐτῆς εἰς τὴν Παληοκάτυνα, ἀνωθεν τοῦ πεδίου Δημητσάνης ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καταφύτου ὑπὸ ἐλατῶν, καὶ περικυκλωμένου ὑπὸ πελασγικῶν τευχῶν καὶ προμαχῶνων, ἔνθα ἦτο ἡ Ἀκρόπολις καὶ εἰς Πευκανία, ὅπου ἔκειτο κυρίως ἡ πόλις, ἀπέχουσα τῆς ἀκροπόλεως περὶ τοὺς τέσσαρας σταδίους. Ἡ πρὸς τὸ ΒΑ μέρος τῆς πεδιάδος ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν πολλῶν βουνῶν, συνεχομένων μὲ τὸ Θαυμασίον ἐκτεταμένη ἐπιπέδικος θέσις τῆς Θεισάας μαρτυρεῖ, ὅτι ἦτο ἐκ τῶν πρώτων τοῦ Ὀρχομενοῦ πόλεων, διαφερούσα τῆς ὀμοῦρου αὐτῇ Τευθίδος κατὰ τὴν πληθυσμὸν καὶ τὴν εὐπορίαν, ὡς ὀψόμεθα παρακατιόντες. Φαίνεται δὲ, ὅτι ἡ πόλις αὕτη, ἀρχομένη ἀπὸ Παληοκατύων, ἐξτείνεται οὐ μόνον μέχρι Πευκανίων, ἔνθα εὐρίσκονται πλῆθος τριμμάτων ἀγγείων, νομίσματα, τάφοι καὶ ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν μία μετενεχθεῖσα εἰς τὸ ἐνταῦθα σχολεῖον ἐπὶ πλακὸς Πεντελησίας, ἡκρωτηριασμένης πανταχόθεν, ἐχούσης πλάτος μὲν καὶ μήκος δύο πηθαμῶν, ρυθμὸν δὲ Δωρικόν, ἣτις φέρουσα μὲν κάτωθεν κεκομμένα ἐν ἀρχῇ κεφαλαῖα γράμματα τῆς μετ' Ἐδκλειδῆν γραμματικῆς «ενοστρατα», ἐπὶ κορυφῆς δ' ἀέτωμα, φαίνεται, ὅτι ἴστατο ἐπὶ ἀψιδώματος πύλης, ἣ πόλις λέγω αὕτη ἐξτείνεται οὐχὶ μόνον μέχρι Πευκανίων, ἀλλὰ καὶ μέχρι Ῥαδοκάμπου, ὅπου ἀνευρίσκονται τάφοι. Ἐν τῷ Θεισάα ὑπάρχουσι καὶ αἱ κυριώτεροι τοῦ Λουσιίου πηγαί, ἣτοι ἡ Καρκαλοῦ, ἐξ ἧς ποτιζεται μέγα τμήμα τοῦ πεδίου Δημητσάνης, τὸ Κεφαλόβρυσον τῶν Πευκανίων καὶ ἡ Κρύα Βρύσις. Ἐν δεξιᾷ δὲ τῆς Καρκαλοῦς εἰς τὴν θέσιν Γερακοβούνια, ἀπέχοντα τῆς ἀκροπόλεως τῆς Θεισάας δικτῶ λεπτὰ τῆς ὥρας, εὐρίσκονται τάφοι, ἐφ' ἑνὸς τῶν ὁποίων ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ ἐνεστώδες ἔτος ἐν τῷ ἀγρῷ τοῦ Κωνστ. Πισμίσση ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή ἐπὶ ἀκόντης, φέρουσα κεφαλαῖα γράμματα. «Ασπασια χαιρε», ἣτις μετῆνέχθη εἰς τὸ ἐνταῦθα σχολεῖον. Κάτωθι τῶν Γερακοβουνίων παρὰ τῇ Κρύα Βρύσει ἐν τῇ πεδιάδι μετὰ τῶν ἀγρῶν τοῦ Γεωργ. Σαζάγιαννη καὶ Παν. Παπακυριακοπούλου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγοῦσης εἰς Καρκαλοῦ, ὑπάρχουσι ἐδώ-

λιά τινα, λελαξευμένα ἐπὶ ἀκινήτων πετρῶν, καὶ τετραμμένα τὰ μὲν πρὸς ἀνατολάς, τὰ δὲ πρὸς ἀρκτον, τινὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ πρὸς δυσμάς· ἀλλὰ δὲ, εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ὑπάρχουσιν, ἔχουσιν ὁμῶς διάφορον θέσιν, εἰκάζω ἐκ τῆς ἀτάκτου τούτων θέσεως, ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν διὸ καὶ παρεκάλεσα τὸν κ. Παναγῆν Τοῦλην, ὅπως μεταβῆ καὶ οὗτος ἐκεῖσε πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτῶν, καὶ ἐκδώσῃ εἰδικὴν περὶ τούτων ἐκθεσιν.

Τὰ ἐδώλια δὲ ταῦτα, ἅτινα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, κατακεκομμένα καὶ αὐτὰ ὑπὸ τῆς σφύρας τῶν περὶ αὐτὰ κεκτημένων ἀγρῶν, οἵτινες ἀγνοοῦντες τὴν σπουδαιότητα τούτων συνέτριψαν τὰ πλεῖστα, ἀφέντες ἡκρωτηριασμένα καὶ τὰ ὑπάρχοντα 22 τὸν ἀριθμὸν, γρησμευσάντων τῶν ἐκ τούτων λίθων εἰς διαφόρους ἀγροτικὰς οἰκοδομὰς, μαρτυροῦσιν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ Ἐκκλησία λαοῦ.

(Ἐπεταί συνέχεια)

I. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

(BUFFON).

Ἡ ἔλεφας.

Ἡ ἔλεφας τὸ μεγαλύτερον ζῶον τοῦ κόσμου, ὑπερβαίνει κατὰ τὸ μέγεθος πάντα τὰ ἐπίγεια ζῶα, διὰ δὲ τῆς νοητικότητός του πλησιάζει τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τοσοῦτον τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον ἡ ὕλη δύναται νὰ πλησιάσῃ τὸ πνεῦμα. Ἡ ἔλεφας, ὁ κύων ὁ κάστωρ καὶ ὁ πίθηξ ἐξ ὅλων τῶν ἐμψύχων ὄντων ἔχουσι τὸ θαυμασιώτερον ἐνστικτον. Ἀλλὰ τὸ ἐνστικτον τοῦτο, ὅπερ εἶναι τὸ προῖον τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ιδιοτήτων τοῦ ζώου, ἐκδηλοῦται διαφοροτρόπως εἰς ἕκαστον τῶν εἰδῶν τούτων· ὁ κύων φυσικῶς ὅταν ἀρεθῆ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν, εἶναι τὸσον ὡμὸς καὶ ἀμοχαρῆς, ὅσον ὁ λύκος, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγρίᾳ ταύτῃ φύσει εὐρίσκωμεν σημείον τι εὐκάμψους ἐφ' οὗ δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν· ἡ φύσις λοιπὸν τοῦ κυνὸς

κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων σαρκοφάγων, καθ' ὅσον ὁ κύων εἶναι δεκτικὸς στοργῆς· ἐκ φύσεως δηλαδή ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τοῦ αἰσθήματος τούτου, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος κατόπιν καλλιεργεῖ ἀνατρέφει καὶ ἀναπτύσσει διὰ πολυχρονίου καὶ μονίμου κοινωνίας μετὰ τοῦ ζώου τούτου. Μόνος ὁ κύων εἶναι ἄξιος ταύτης, καθὼ ἐπιτηδεύεινος καὶ ἰκανότερος παντὸς ἄλλου εἰς ἀντίληψιν τῶν ἄλλοτριῶν ἐντυπώσεων. Ἐτελειοποίησε δὲ ὁ ἄνθρωπος πάσας τὰς σχετικὰς αὐτοῦ ιδιότητας. Τὸ αἰσθητικὸν τούτου, ἡ εὐμάθεια, τὸ θάρρος, τὰ προτερήματα κτλ. ἐτροποποιήθησαν καὶ ἐρρυθμίσθησαν διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ποιότητος τοῦ κυρίου του· δὲν πρέπει λοιπὸν ν' ἀπονέμομεν αὐτῷ ὡς ἴδιον πᾶν ὅ,τι φαίνεται ὅτι ἔχει. Αἱ ὑψηλότεραι αὐτοῦ ιδιότητες ἐξ ἡμῶν ἐλήφθησαν. Χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀποστροφὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὡσπερ τὰ ἄλλα ζῶα, τὸν ἀνάντιον αἰσθάνεται κλίσιν πρὸς αὐτόν, τὸ δ' αἰσθημα τοῦτο, ὅπερ οὐδέποτε εἶναι σιωπηλόν, ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀρέσκειν καὶ παρήγαγε τὴν εὐμάθειαν, τὴν πίστιν, τὴν σταθερὰν ὑποταγὴν, ταυτοχρόνως δὲ τὸν ἀναγκαῖον βαθμὸν τῆς προσοχῆς πρὸς τὸ πράττειν καὶ πάντοτε εὐθύς ἀκούειν κατὰ συνέπειαν.

Ἡ πίθηξ τὸν ἀνάντιον εἶναι ἀπαίδευτος καὶ ἀνόητος, οὐδὲν σχετικὸν αἰσθημα οὐδεμία εὐγνωμοσύνη τῶν διδομένων αὐτῷ περιποιήσεων οὔτε ἀνάμνησις τῶν εὐεργεσιῶν ἀπαντάται παρ' αὐτῷ. Ἀπομακρύνεται τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων καὶ αἰσθάνεται φρίκην εἰς τὴν συνάντησιν αὐτῶν, ἔχει κλίσιν διὰ πᾶν εἶδος κακοῦ, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, μεγάλην τάσιν πρὸς τὸ πράττειν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ βλάβῃ ἢ νὰ ἀπαρέσῃ. Ἀλλὰ τὰ πραγματικὰ ἐλαττώματα ἀντισταθμίζονται δι' ἐντελείας φαινομένης· ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ μορφή ὁμοιάζει τὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει βραχιόνας χεῖρας, δακτύλους, μὴν δὲ ἡ χεῖρας τῶν μερῶν τούτων τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον τῶν ἄλλων ζώων· ἡ ὁμοιότης δὲ τῶν κινήσεων καὶ τῶν πράξεων πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀρέσκει ἡμῖν καὶ ἀπονέμομεν ταύτας εἰς ιδιότητος ἐσωτερικῆς, ἐνῶ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ σχήματος μόνον τῶν μελῶν.

Ἡ κάστωρ καίπερ πολὺ κατώτερος φαινόμενος

τοῦ κυνός καὶ τοῦ πίθηκος διὰ τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων, ἐν τούτοις ἔχει ἐκ φύσεως δῶρον τι σχεδὸν ἴσον πρὸς τὸ τοῦ λόγου, συνεννοεῖται μετὰ τῶν ὁμοειδῶν, συνέρχονται εἰς κοινωνίαν, ἐνεργοῦσιν ἐκ συμφώνου, ἐπιχειροῦσι δὲ καὶ ἐκτελοῦσι μεγάλας καὶ μακρὰς ἀπὸ κοινοῦ ἐργασίας. Ἡ κοινωνικὴ αὐτῆ ἀγάπη ὡς καὶ τὸ προῖόν τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν εὐφύας περισσότερο θυμαρίζονται ὑφ' ἡμῶν, παρὰ ἡ ἐπιδεξιότης τοῦ πίθηκος καὶ ἡ πίστις τοῦ κυνός. Ὁ κύων λοιπὸν ἔχει πνεῦμα (ἐπιτραπέτω ἡ λέξις) δεκτικόν, ὁ πίθηξ κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ὁ κάστωρ αἰσθημα διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ὁμοίους του. Ὁ Ἐλέφας εἶναι ἀνώτερος καὶ τῶν τριῶν, συνονοῖ ἐν ἑαυτῷ τὰς καλλιτέρας αὐτῶν ἰδιότητας. Ἡ χεὶρ εἶναι τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ἐπιδεξιότητος τοῦ πίθηκος ὁ ἐλέφας διὰ τῆς προβοσκίδος ἀναπληροῖ τὸν βραχίονα καὶ τὴν χεῖρα διὰ τῆς προβοσκίδος λαμβάνει τὰ μικρότατα ἀντικείμενα ὡς καὶ τὰ μέγιστα, φέρει ταῦτα εἰς τὸ στόμα, ἢ θέτει ἐπὶ τῆς βράχως, περιβάλλει ταῦτα ἢ ἐκσφενδονίζει μακρὰν διὰ ταύτης λοιπὸν ἔχει τὸ αὐτὸ τῆς ἐπιδεξιότητος μέσον ὅπερ καὶ ὁ πίθηξ· ταυτοχρόνως κέκτηται τὴν εὐμάθειαν τοῦ κυνός, καὶ ὡς ὁ κύων εἶναι καὶ οὗτος ἐπιδεικτικὸς εὐγνωμοσύνης καὶ μεγίστην ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν κύριόν του λαμβάνει, εὐκόλως συνοικεῖται μετὰ τὸν ἄνθρωπον εὐκολώτερον δὲ ὑποτάσσεται διὰ τῆς καλῆς περιποιήσεως παρὰ διὰ τῆς βίας, φέρεται μετὰ ζήλου μετὰ πίστεως, καὶ νοητικότητος κτλ. ἐπὶ τέλος ὁ ἐλέφας ἀγαπᾷ ὡς ὁ κάστωρ τοὺς ὁμοίους αὐτῷ, καὶ συνεννοεῖται βλέπομεν τοὺς ἐλέφαντας συχρότατα συνεργομένους, ἢ διασπειρομένους, ἐκ συμφώνου ἐνεργοῦντας καὶ ἐὰν οὐδὲν ἐπιδορῆται ἴσως ἕνεκεν ἐλλείψεως χώρου καὶ ἡσυχίας, διότι εἰς τὰ μέρη κατοικεῖ ὁ ἐλέφας ἀρχαίως κατοικοῦνται ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, δι' ὃ καὶ ζῆ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ οὐδαμοῦ κέκτηται ἀρετὴν ἑκταῖν καὶ ἐλευθερίαν συγχρόνως πρὸς εἰρηνικὴν κατοικίαν. Εἰδομεν ὅτι ὅπως ὁ κάστωρ ἀναπτύξῃ τὰ προπερήματα αὐτοῦ ἀπαιτοῦνται πᾶσαι αἱ συνθήκαι αὐταὶ καὶ αἱ εὐωλῆαι καὶ ὅτι πανταχοῦ ὅπου κατοικοῦσιν ἄνθρωποι ἀπύλ-

λυσι τὴν φιλεργίαν καὶ παύει τοῦ ἐκδομεῖν. Ἐκαστον δὲ ἔχει ἐν τῇ φύσει τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ τὴν σχετικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα, ἐὰν θέλωμεν εἶτε περὶ τοῦ ἐνός εἶτε περὶ τοῦ ἑτέρου ὁρθῶς νὰ κρίνωμεν ἐν τῷ ἐλέφанти πρέπει τοῦλάχιστον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τοῦτον τὴν εὐφυῖαν τοῦ κάστωρος, τὴν ἐπιδεξιότητα τοῦ πίθηκος, τὸ αἰσθημα τοῦ κυνός, καὶ νὰ προσθέσωμεν κατόπιν εἰς ταῦτα τὰ ἴδια πλεονεκτήματα δηλ. τὴν ἰσχύϊν, τὸ μέγεθος καὶ τὴν μακροβιότητα. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὰ ὄπλα μεθ' ὧν δύναται νὰ διαπεράσῃ καὶ νὰ νικήσῃ τὸν λέοντα, ὑπὸ τὰ βήματά του ἢ γῆ τρέμει, διὰ τῆς προβοσκίδος του ἐκρίζωνει τὰ δένδρα καὶ δι' ἐνός κτύπου τοῦ σώματός του κατακρημνίζει τείχος. Τρομερὸς διὰ τῆς δυνάμεώς του εἶναι καὶ ἀνίκητος δὲ διὰ μόνης τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ πάχους τῆς περικαλυπτούσης αὐτὸν σάρκος, δύναται νὰ φέρῃ ἐπ' αὐτοῦ ὀλόκληρον πύργον πλήρη πολεμιστῶν, μόνος δύναται νὰ κινήσῃ μηχανὰς καὶ μεταφέρει βάρη τόσα, ὅσα οὐδὲ ἕξ ἵπποι ἠδύνατο νὰ κινήσωσι, σὺν τῇ τεραστιά δὲ ταύτῃ δυνάμει συνονοῖ τὸ θάρρος, τὴν φρόνησιν, τὸ φλέγμα, τὴν ἀκραν ὑπακοήν· εἶναι μέτριος καὶ εἰς τὰ ζωηρότερα τῶν παθῶν ἐν τῷ ἔρωτι ἔχει πλεσιτέραν εὐστάθειαν ἢ ὁ μῆν, ἐν τῇ ὀργῇ δὲν καιοποιεῖ τοὺς φίλους του, προσβάλλει δὲ μόνον τοὺς ἀδικήσαντας αὐτὸν, ἐθμηεῖται τὰς εὐεργεσίας τόσον πολὺ, ὅσον καὶ τὰς ἀδικίας. Δὲν ἀγαπᾷ τὰς σάρκας ἀλλὰ τρέφεται ἐκ φυτῶν, διὸ δὲν εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἄλλων ζώων, ἀτινα ἀγαπᾷσι τοῦτον, διότι πάντα τὸν σέβονται καὶ οὐδένα λόγον ἔχουσι νὰ φροβῶνται.

Οἱ ἄνθρωποι ἀρχαίως ἐτρέφον πρὸς τὸ ζῶον τοῦτο σεβασμὸν τινα. Οἱ ἀρχαῖοι θεολογοῦν τὸν ἐλέφанта ὡς θεῶμα τῆς φύσεως καὶ ἀπένεμον εἰς τοῦτον ἰδιότητας διανοητικὰς καὶ ἀρετὰς ἀξιοθαυμάστους. Ὁ Πλίνιος ὁ Ἀλιανός, ὁ Πλούταρχος καὶ ἄλλοι νεώτεροι συγγραφεῖς ἀπέδιδον εἰς τὰ ζῶα ταῦτα ἡθελολογισμένα, ὅσον θεοσκεῖαν, λ. χ. ὅτι καθ' ἐκάστην ἐλάτρευον τὸν ἥλιον καὶ τὴν σεληνὴν παρευρίσκοντο κατὰ τὸν θάνατον τῶν κατέβρεχον τὴν γῆν διὰ τῶν δακρύων τῶν κτλ. Οἱ Ἰνδοὶ προκατελημένοι ἐκ τῆς ἰδέας

τῆς μετεμψυχώσεως, ἀκόμη καὶ σήμερον εἰσι πεπεισμένοι ὅτι τόσῳ μεγαλοπρεπὲς σῶμα ὡς τὸ τοῦ ἐλέφαντος ἐμψυχούται ὑπὸ τῆς ψυχῆς μεγάλου τινὸς ἀνδρός ἢ βασιλέως. Ἐν Σιάμ σέβονται τοὺς λευκοὺς ἐλέφαντας διότι οἱ κάτοικοι νομίζουσιν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν αυτοκρατόρων τῆς Ἰνδίας μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς, ὅθεν τοῖς κατασκευάζουσιν ἀνάκτορα, τυτς παρέχουσιν ὑπηρετάς πολυαριθμούς, ἐδέσματα ἐκλεκτὰ ἐνδύματα πολυτελῆ. Ὁ ζῶν αὐτοκράτωρ εἶναι ὁ μόνος ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ κάμπουσι τὸ γόνυ, ὁ δὲ μονάρχης ἀνταποδίδει τὸν χαιρετισμὸν, πᾶσαι αὐταὶ αἱ περιποιήσεις κολακεύουσι μὲν τοὺς, δὲν διατρίβουσιν ὅμως.

Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τοὺς μύθους καὶ τὴν εὐπιστον ἀρχαιότητα, μένουσιν, ὑπ' ὅψιν μάλιστα τῶν φιλοσόφων, πολλὰ διὰ τὸν ἐλέφанта ὡστε νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ὅπερ εἶναι ἀξίον παρατηρήσεως. Θέλουμεν λοιπὸν ἐξετάσει τὸν ἐλέφанта κατ' ἀρχὰς ὅπως ἐν τῇ φύσει εὐρίσκειται, ὅτε εἶναι ἀεζάρτητος καὶ ἐλεύθερος εἶτα ἐν τῇ δουλείᾳ, ὅτε ἡ θέλησις τοῦ κυρίου του εἶναι ἐν μέρει ἢ ρυθμιζούσα τὴν ἰδικὴν του θέλησιν.

Ἐν ἀγρία καταστάσει οὔτε αἰμοβόρος εἶναι ὁ ἐλέφας οὔτε ἀγριος, ἡ φύσις του εἶναι ἀπαλὴ, οὐδέποτε ποιεῖ κατάχρησιν τῶν θύλων καὶ τῆς ἰσχύος του, καὶ τότε μόνον ποιεῖ χρῆσιν αὐτῶν ὅτε ὑπερασπίζεται ἑαυτὸν καὶ τοὺς ὁμοίους. Ἐχει ἡθελωσιακὰ σπανίως περιπλανᾶται μόνος συνήθως πορεύεται μετ' ἄλλων πολλῶν, ὁ γηραιότερος προηγείται τοῦ στίφους, ὁ δεύτερος κατὰ τὴν ἡλικίαν πορεύεται ὁ τελευταῖος, οἱ νέοι καὶ ἀσθενεῖς, ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν, αἱ μητέρες φέρουσι τὰ μικρὰ περιβάλλουσαι ταῦτα διὰ τῆς προβοσκίδος, τὴν πᾶσιν ταύτην φυλάττουσιν εἰς κινδυνώδεις πορείας, ὅτε δηλ. πορεύονται πρὸς νομὴν ἐπὶ καλλιεργημένων γαιῶν μετ' ὀλιγωτέρας προφυλάξεως ὁδοιποροῦσιν εἰς τὰ δάση καὶ τὰς ἐρήμους, ἐν τούτοις δὲν ἀποχωρίζονται ἐντελῶς, οὔτε ἀπομακρύνονται εἰς τοιοῦτον τρόπον ὡστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀλληλοβοηθηθῶσι· ὑπάρχουσι τινες, οὔτινες ἀποπλανῶνται καὶ ἄλλοι οὔτινες σύρονται οὕτως εἰπεῖν ὀπισθεν τοῦ στίφους καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ μόνοι οὗς οἱ κνηγοὶ τολμῶσι νὰ προσβάλλωσι, διότι

πρὸς προσβολὴν δλοκλήρου τοῦ στίφους θὰ ἐχρειάζετο μικρὸς στρατός, ἤθελον δὲ νικήσει ἀροῦ ἀπολέσωσιν πολλοὺς ἀνθρώπους. Κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος αὐτοὺς πορεύονται εὐθύς, ἐνῶ δὲ τὸ σῶμα αὐτῶν εἶναι βαρύτερον, τὸ βῆμα ὅμως εἶναι μέγα καὶ εὐκόλως καταφθάνουσι τὸν ἐλαφρότερον ἐν τῇ πορείᾳ ἄνθρωπον, τότε διὰ τῶν ὄπλων διαπερῶσι τοῦτον, ἢ δρᾶξαντες διὰ τῆς προβοσκίδος ῥίπτουσιν μακρὰν ὡσπερ λίθον, ἐπὶ τέλους φρονέουσι τοῦτον καταπατοῦντες. Καὶ ταῦτα ποιοῦσιν ἐπὶ τῶν ἀδικησάντων αὐτοὺς, εἰς πάντα ὅμως ἄλλον οὐδὲν κακὸν πράττουσιν. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ ζήτηματος τῶν ἀδικιῶν εἰσὶν εὐαίσθητοι, καλὸν εἶναι ν' ἀποφεύγωμεν τὴν συνάντησιν αὐτῶν, διὸ οἱ ἐρχόμενοι ὁδοιπόροι εἰς τὰ μέρη τῶν ἐλεφάντων ἀνάπτουσι μεγάλας πυρὰς τὴν νύκτα καὶ κτυπῶσι τύμπανον διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν προσέλευσιν αὐτῶν. Λέγουσιν ὅτι, ἀπαξ προσβληθέντες ὑπ' ἀνθρώπων ἢ ἐμπεσόντες εἰς παγίδα τινὰ, οὐδέποτε λησμονοῦσι τοῦτο καὶ ζητοῦσιν ἐκδίκησιν εἰς πᾶσαν περίστασιν. Ἐχόντες τὴν ὄσφρησιν ἐξαιρετικὴν καὶ ἴσως μᾶλλον τελείαν τῆς τῶν ἄλλων ζώων ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς ῥινός των, ἀπὸ μακρὰν αἰσθάνονται τὴν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ὀσμὴν καὶ εὐκόλως δύνανται νὰ ἀιολογηθῶσι τὰ ἔχη του. Οἱ ἀρχαῖοι ἀφηγοῦνται ὅτι οἱ ἐλέφαντες ἀποσπῶντες τὴν ὑπὸ τῶν κνηγῶν πατηθεῖσαν χλόην μεταφέρουσι ταύτην διὰ τῆς προβοσκίδος τῶν εἰς ὄλον τὸ στίφος καὶ οὕτω πάντες εἰδοποιοῦνται περὶ τῆς διαβάσεως καὶ πορείας τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ ζῶα ταῦτα φιλοῦσι τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, τὰς κοιλάδας καὶ τοὺς σκιεροὺς καὶ ὑγροὺς τόπους, πρὶν πῖωσιν ὕδωρ διαταράττουσι τοῦτο, συχνάκις πληροῦσιν ὀλόκληρον τὴν προβοσκίδα εἶτε πρὸς μεταφορὰν ἐν τῷ στόματι, εἶτε πρὸς διασκέδασιν διασκορπίζοντες τοῦτο περιφορικῶς. Τὸ ψῆχος δὲν ἀνέχονται, ἐκ δὲ τῆς ὑπερβαλλούσης θερμότητος πάσχουσι πολὺ, διὸ καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐκ τοῦ ἡλίου θερμότητος, εἰσδύουσιν εἰς τὰ βόθη τῶν μᾶλλον σκιερῶν δασῶν, συχνάκις ἐπίσης εἰσέρχονται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, δὲν ἐμβυθίζονται ὅμως ὡσπερ τὰ ἄλλα ζῶα, διότι ἡ νῆξις εἶναι δύσκολος ἕνεκα τοῦ μεγέθους τοῦ σώματος, καὶ ἐὰν δὲ βυ-

θισθῶσι δὲν ἀποπνίγονται, διότι ἀνορθοῦντες πρὸς τὰ ἄνω τὴν μακρὰν προβοσκίδα ἀναπνεύουσι διὰ ταύτης.

Συνήθως τροφή αὐτῶν ἐστὶ ρίζαι, χλόη, φύλλα, καρποὶ καὶ σπόροι, περιφρονοῦσι δὲ τὰς σάρκας καὶ τοὺς ἰχθύς, ὅταν εἰς ἐξ αὐτῶν εὐρίσκη εἰς μέρος τι ἀφθονον βοσκῆν, προσκαλεῖ τοὺς λοιποὺς νὰ συμφάγωσιν. Ἐπειδὴ ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλης ποσότητος χόρτου, συχνὰ μεταβάλλουσιν ἐνδιαίτημα, εἰσερχόμενοι δὲ εἰς καλλιεργημένας γαίας ποιοῦσι δεκάκις μεγαλειτέραν καταστροφὴν εἰς τὴν φυτεῖαν διὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν ποδῶν, παρ' ὅσον καταναλίσκουσι πρὸς τροφήν δι' ἑκάστον ἐξ αὐτῶν χρῆσιμεύουσιν ἑκατὸν πεντήκοντα λίτραι χλόης, ἐπειδὴ δὲ πάντοτε ἔρχονται πολλοὶ εὐνόητον ὅτι καταστρέφουσιν δλόκληρον πεδιάδα εἰς μόνην ὥραν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Ἴονδοὶ καὶ Νέγροι ζητοῦσι πᾶν μέσον ὅπως προλάβωσι τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῶν καὶ προσπαθοῦσι διὰ μεγάλων κρότων καὶ πυρῶν περίξ τῶν καλλιεργημένων γαιῶν νὰ στρέψωσιν αὐτοὺς ὀπίσω, συχνάκις μεθ' ὅλας αὐτὰς τὰς προφυλάξεις οἱ ἐλέφαντες ἔρχονται ἐξ ἐφόδου διασκορπίζουσι τὰ ποίμνια καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐνίοτε ἄρδην ἀνατρέπουσιν τὰς λεπτάς αὐτῶν κατοικίας. Τότε δύσκολον εἶναι ἢ κατὰπληξίς αὐτῶν, τὸ μόνον ὅπερ δύναται νὰ σταματήσῃ τούτους εἰσὶ τὰ πυροτεχνήματα, ὅτε τὸ αἰφνίδιον καὶ ταχὺ αὐτῶν ἀποτέλεσμα συχνάκις ἐπαναλαμβάνομενον, ἀποτρέπτει, ἐν δὲ τῇ φυγῇ δυσκόλως ἀποχωρίζονται, διότι πάντες ὁμοῦ καὶ προσβάλλουσι καὶ ἀδιαφόρως διέρχονται ἢ φεύγουσι.

Ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῶν ἐρώτων, ἡ μεγάλη πρὸς τὴν ἀπὸ κοινοῦ συμβίωσιν ὑποχωρεῖ εἰς ζωηρότερον τι αἰσθημα, τὸ στίφος χωρίζεται ἀνὰ ζεύγη, ἅτινα προηγουμένως παρεσειεύασεν ὁ ἔρω, λαμβάνονται λοιπὸν κατ' ἐκλογὴν καὶ ζητοῦσι κρυψύγετα, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἔρω προηγείται ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν καὶ ἡ αἰδημοσύνη ἐπεταί, διότι αἰτέρψεις των ἐκτελοῦνται μυστικῶς· οὐδέποτε παρετηρήθησαν συνευαζόμενοι· πρὸ πάντων φοβοῦνται τὰ βλέμματα τῶν ὁμοίων ἴσως δὲ καλλίτερον ἡμῶν γνωρίζουσι τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἡδονῆς ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τὴν ἐπασχόλησιν πρὸς τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον

Ζητοῦσι τὰ πυκνότερα τῶν δασῶν, ἔρχονται εἰς τὰς βαθυτάτας ἐρήμους ὅπως ἄνευ μαρτύρων, ἀνησυχίας καὶ προφυλάξεως παραδοθῶσιν εἰς πάσας τὰς ὁμιάς τῆς φύσεως, αἵτινες εἰσὶ τόσῳ μάλλον ζωηραὶ καὶ διαρκέστεραι ὅσον σπανιώτεραι εἰσὶ καὶ πλειότερον χρόνον ἀναμένονται. Τὸ θῆλυ ἐγκυμονεῖ ἐπὶ δύο ἔτη, ὅταν συλλάβῃ, τὸ ἄρρεν ἀπομακρύνεται καὶ μόνον μετὰ τρία ἔτη δύναται νὰ πλησιάσῃ πάλιν. Τὸ προῖον τῆς κίσεως εἶναι πάντοτε ἐν, ὅπερ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς γεννήσεως του φέρει ὀδόντας, ἔχει δὲ μέγεθος ἐνὸς ἀγριοχοίρου· ἐν τούτοις τὰ ἀμυντήρια ὅπλα ἀναπτύσσονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ὥστε ἐν ἡλικίᾳ ἐξ μηνῶν ἔχουσι μῆκος δακτύλων τινῶν· ἐν αὐτῇ τῇ ἡλικίᾳ ἔχει μέγεθος ἐνὸς βοῦς, ἐξακολουθοῦσι δὲ τὰ ἀμυντήρια ν' αὐξάνωσι μέχρι προκεχωρημένης ἡλικίας, σημειωτέον ὅμως ὅτι οὕτω συμβαίνει ὅτε τὸ ζῶον ἔχει καλῶς κατὰ τὴν ὑγιάν καὶ εἶναι ἐλεύθερον, διότι ἡ δουλεία καὶ αἱ ἔτοιμοι τροφαὶ πολὺ μειοῦσι τὴν κρᾶσιν καὶ μεταβάλλουσι τὰς φυσικὰς ἐξεις τοῦ ἐλέφαντος. Καταδαμάζεται, ὑποτάσσεται, παιδεύεται καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ εὐφύης ἢ πᾶν ἄλλο ζῶον, καθίσταται ὠφελιμώτατος, ἐν τούτοις πάντοτε ἐν τῷ βῆθει τῆς καρδίας του φέρει τὴν λύπην διὰ τὴν παροῦσαν κατάστασιν, διότι ἂν καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν αἰσθάνεται τὰς ζωηρότερας ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας οὐδέποτε συνευαζόμενοι ἐν δουλείᾳ, ἐπομένως δὲν αὐξάνει τὸ γένος του, μὴ δυνάμενος νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ πάθος του, ἐξάπτεται, ὀργίζεται μέχρι μανίας ὅτε γίνεται ἀνάγκη ἰσχυροτάτων ἀλύσεων καὶ παντοίου εἴδους δεσμῶν, ὅπως ἐμποδίσωσι τὰς κινήσεις καὶ θραύσωσι τὴν ὀργὴν του.

Διαφέρει λοιπὸν ὁ Ἐλέφας πάντων τῶν ζῶων, ὅσα ὁ ἄνθρωπος μεταχειρίζεται ὡς ὄντα ἄνευ θελήσεως· ὁ ἐλέφας δὲν εἶναι ὡσπερ οἱ δοῦλοι τοὺς ὁποίους πολλαπλασιάζομεν διὰ τὴν ὠφέλειαν ἡμῶν, ἐνταῦθα μόνον τὸ ἄτομον εἶναι ὑπόδουλον, τὸ δὲ γένος διαμένει ἀνεξάρτητον καὶ σταθερῶς ἀπαρνεῖται ν' αὐξήσῃ πρὸς ὄφελος τοῦ τυράννου· τοῦτο καὶ μόνον ὑποθέτει εἰς τὸν ἐλέφαντα αἰσθηματὰ ἀνώτερα τοῖς τῶν ἄλλων ζῶων, διότι τὸ αἰσθάνεσθαι τὰς ζωηρότερας ἐπιθυμίας καὶ ἀπαρνεῖσθαι συγγρόνως τὴν ἱκανοποίη-

σιν αὐτῶν, νομιζόμεν ὅτι τοῦτο ὑπερβαίνει καὶ τοὺς τελευταίους ἀγῶνας τῶν ἀνθρωπίνων ἀρετῶν, εἰς δὲ τὸ μεγαλοπρεπὲς ζῶον τοῦτο εἶναι πράξις συνήθης ἀρ' ἢ οὐδέποτε ἀπεμακρύνθη· διὰ τοῦτο ἀπαρεσιόμενος τῆς συνουσίας ἐνώπιον μαρτύρων, ἐκρήγνυται εἰς ὀργὴν, κατ' αὐτὰς δὲ τὰς στιγμὰς τῆς ὀργῆς του εἶναι τὸ ἐπικινδυνωδέστερον τῶν καταδαμαζομένων ζῴων.

(Ἐπεταί συνέχεια.)

Δ. ΡΩΜΑΝΙΑΣ.

Ο ΚΥΚΝΟΣ ΤΗΣ ΒΕΡΩΝΗΣ.

I

Tantum magno suo debet Verona Catullo. Quantum parva suo Mantua Virgilio!

Εἰς τὴν Βερόνην, δεξάζουσιν ὅτι ἐγεννήθη ὁ ψάλτης τῆς Αεσθίας Γάιος Βαλέριος Κάτουλλος, τὸ 667 ἀπὸ Κτίσι. Ῥώμης, ἐπὶ τῆς Ἰπατείας Λευκίου Κορνηλίου Κίνα καὶ Γναίου Ὀκταβίου.

Εἰς τὴν παρὰ τὸν Τίβεριον ἐκτεινομένην κατάφυτον κοιλάδα, ἐν μέσῳ τῆς ἀνούσης φύσεως, καὶ ὑπὸ τὸν Γλαυκὸν τῆς Ἰταλίας οὐρανόν, ἠντλησε τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις, εἰς τὰ πλοῦσια τοῦ πατρὸς του κτήματα παρὰ τὴν ἡρεμον λίμνην τῆς Γάρδης.

Ἄλλ' ὅτε ἐγεννᾶτο ὁ Κάτουλλος οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἤδη μεταβληθῆ. Ὁ πλοῦτος, ὁ μετὰ τοσαύτας νίκας συσσωρευθεὶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, ἤρχισε νὰ ἐκθηλύνῃ τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα τῶν ἀγερώχων πολιτῶν τῆς Ῥώμης. Τὰ θεάματα εἶχον ἀντικαταστήσει τοὺς πολέμους καὶ ἡ Ἐστίας πολὺ ὀλίγον ἀπέχε τῆς ἑταίρας.

Ἐν μέσῳ τοιαύτης κοινωνίας, πολὺ ταχέως εἶδε ὁ Κάτουλλος τὴν ἀρχὴν νὰ ὑφαίνῃ τὸν ἱστόν της εἰς τὸ βαλάντιόν του, καὶ ἡ εὐτυχία ἐγκατέλιπεν αὐτὸν τῆς νεότητος εἰσέτι διερχόμενον τὸν πολυκύμαντον βίον.

Ἄλλ' ὁ ἔρω αὐτοῦ πρὸς τὰ Γράμματα προσεῖλκυσε τὴν φιλίαν τῶν ἐξόχων τῆς ἐπο-

χῆς του ἀνδρῶν. Ποιηταὶ καὶ ῥήτορες, φιλόσοφοι καὶ βασιλεῖς, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀγάπησαν τὸν Κάτουλλον, καὶ οὕτοι ἦσαν ὁ Λικίνιος Κάλβος, ὁ Κικέρων καὶ ὁ Κάτων, ὁ Κορνήλιος Νέπος καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

Ἄλλ' ἐνῷ τοσαύτην πρὸς αὐτὸν στοργὴν ἐπεδείκνυεν ὁ δημοφιλὴς ἐκεῖνος στρατηγός, ὁ Κάτουλλος ἔρριπτε κατ' αὐτοῦ τοὺς φλογώδεις κεραυνούς του διότι ἠννόει αὐτὸν ὅτι ἐβουλεύετο νὰ καταλύσῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν δημοκρατίαν καὶ νὰ λάβῃ τὸ σκήπτρον.

«Νὰ σοὶ ἀρέσω, Καῖσαρ, πολὺ ὀλίγον φροντίζω· οὐδέ με μέλει νὰ μάθω ἐὰν ἦσαι λευκὸς ἢ μέλας.»

Ὁ Καῖσαρ ἀπ' ἐναντίας ἐζήτηε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν φίλον του καὶ πολλάκις εἰς τὴν τράπεζάν του προσεκάλει τὸν Κάτουλλον. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ κοσμοκράτωρ ἐκεῖνος στρατηγὸς ἠγάπα τὴν ποίησιν καὶ τὰ Γράμματα καὶ ἐπεζήτηε τὴν φιλίαν τοιούτων ἀνδρῶν.

Ἀκολουθῶν τὸν Μέμμιον ὁ Κάτουλλος μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς περιουσίας του μετέβη εἰς τὴν Βιθυνίαν, ὅθεν ἐπανῆλθε πενήστερος εἰς Ῥώμην, ὅτε ἄλλος κεραυνὸς φλογερώτερος τοῦ πρώτου ἐπληξεν αὐτὸν, ὁ θάνατος τοῦ περιλημένου ἀδελφοῦ του, ὅστις εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του διέτρεχε τὴν Τρωάδα. Τότε πρῶτον ἴσως ἔρρευσαν δάκρυα πικρὰ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, τότε πρῶτον συνησθάνθη τὴν δυστυχίαν καὶ ἡ πενθοῦσα λύρα του πολλάκις ἐκλαυσε τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ.

«Τρωάς, ὀλέτειρα, Τρωάς! Κοινὲ τάσε τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, ὅπου ἦρωες τοσοῦτοι μετεβλήθησαν εἰς κόνιν καὶ τοσαῦται ἡρωϊκὰ πράξεις κατεστράφησαν, σὺ αὐτὴ ὑπῆρξες ἢ αἰτία τοῦ θανάτου προσηλυτῶς ἀδελφοῦ.

Πτωχέ μου ἀδελφέ! Ὁ θάνατος λοιπὸν σοὶ ἀφῆρεσε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας! μετὰ σοῦ κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον ἡ μόνη ἐλπίς μου, μετὰ σοῦ ἀπώλετο ἡ ἐλπίς, ἦν ἔτρεφεν ἡ καρδιά μου τοῦ νὰ σὲ περιπτύξω πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας μου. Ἀλλοῖμονον! Δὲν ἀναπαύεσαι εἰς τὸν τάφον τῶν προγόνων μας ἀλλ' ἢ κατηραμένη αὐτῆ τῆς Τρωίας σὲ κρατεῖ μακρὰν ἡμῶν εἰς τὴν ἀγκάλην ξένης γῆς.»¹⁾

(1) LXVIII. Ad. Manlium.

Τότε τεθλιμμένος και ἀπελπισ διήλθε τὴν Τρωάδα ἀναζητῶν τὰ λείψανα τοῦ ἀδελφοῦ· ἀλλ' οὐδεὶς ἐγνώριζε τὸ μνήμα του, οὐδεὶς ἴσως ἔκασσε τὸν νεκρὸν του. Διήλθε τὴν περιώνυμον πατρίδα τοῦ Ἐκτορος και ὑπὸ τὰ ἐρείπια ἐζήτησεν εἰς μάτην τὴν κόνην τοῦ ἀδελφοῦ.

«Διήλθον και χώρας και θαλάσσας ὅπως ἔλθω εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἀναπαύεσαι, ὅπως ἀποδώσω τὸ τελευταῖον χρέος, ὅπως μάτην ἐρωτήσω τὴν ἀπὸ τοῦδε ἄφωνον κόνην σου. Ἄφου δὲ ἡ τύχη και τούτου με ἀποστερεῖ, οἶμοι! πτωχὲ ἀδελφε ἐπίτρεψον ὅπως κατὰ τὰ πάτρια ἔθιμά σοι προσφέρω τὰ θλιβερά μου ταῦτα δῶρα. Χαῖρε δια παντός, ἀδελφε, χαῖρε.»¹⁾

Ὁ δια παντός χωρισμὸς τοῦ πεφιλημένου ἀδελφοῦ ἐστέρησεν αὐτὸν τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου ἐπὶ τινα χρόνον και ἡ λύρα, ὁσάκις ἐτόνιζεν αὐτὴν, ἀντὶ Ἀνακρεοντείων ᾠδῶν, ἤχει θανάτους μελωδίας και τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πολλακίς ὕγρανε τὸ δάκρυ.

Μία μόνη ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ τοῦ βίου του και αὐτὴ πρόσκαιρος, ὁ ἔρωσ τῆς Λεσβίας. Ἀλλὰ τίς ἦτο ἡ Λεσβία;

II

Οἱ ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς διατείνονται ὅτι ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τῆς Λεσβίας ὁ ποιητὴς ἐψάλλε τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κλοδίου, ἐνὸς τῶν μᾶλλον ἐχθρῶν τοῦ Κικέρωνος, ὅστις ἐφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ Μίλωνος. Ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Κατούλλου φαίνεται ὅτι ἡ Λεσβία ἦτο ἐγγάμος. Ἄλλοι δὲ ὑποθέτουσιν ὅτι ὁμοιάζε τὰς εὐγενεῖς ἐκεῖνας ἑταίρας, αἵτινες διὰ τῶν προτερημάτων και τῆς ἀγγιχνοῖας ἐξευμενίζουσι τὴν κοινωνίαν και ἐπισύρουσι πολλακίς τὴν ἀγάπην τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν ἠσχύνετο οὔτε ὁ Περικλῆς οὔτε αὐτὸς ὁ Σωκράτης νὰ συναναστρέφονται μετὰ τῆς περιώνυμου Ἀσπασίας.

Ὁ ἐγκληματίας, οὐχ ἦττον ἔρωσ τοῦ Κατούλλου φαίνεται ἐξαγνιζόμενος, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκείνην, ἣτις ἤρχισεν ἀκολουθοῦσα τὰ δόγματα τοῦ Ἐπικουροῦ και παραδιδόμενη εἰς τὸν ἀκρατὸν ὕλισμὸν νὰ

ἐπιδιώκῃ τὴν εὐθυμίαν και τὴν ἡδονὴν, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἐπίστευσεν ὅτι ζῆ δια μίαν μόνην ἡμέραν και ὅτι ἀποθνήσκων ἀποθνήσκει δια παντός.

III

Ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τοῦ βίου του, μόνος ὁ Gorradini ἠθέλησε λεπτομερῶς νὰ περιγράψῃ τὰ καθ' ἑκάστα και δὴ ἀπὸ συμπεράσματος εἰς συμπεράσμα μεταπηδῶν κατορθοῖ νὰ πείσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ὑπ' αὐτῶν γεγραμμένων. Ἀπαριθμεῖ τὰς ἐκδρομὰς τοῦ Κατούλλου εἰς τὴν Γροίαν και εἰς τὴν Βιθυνίαν και παραδίδει εἰς ἡμᾶς ὄνομαστικὸν κατάλογον τῶν ἐρωμένων αὐτοῦ και φίλων. Εἰς τὸσαύτας δὲ λεπτομερείας καταναλίσκεται, ὥστε και τὴν εἰκόνα του ζητεῖ νὰ παραστήσῃ λέγων ὅτι ἦτο ὠραῖος τὴν μορφήν, ῥοδόχρους, ὅτι εἶχεν ὠραῖον στόμα και λευκοὺς ὀδόντας. Πολλῶ εὐστοχώτερον ὁ Hénin προσεπάθησε νὰ δρίσῃ τὸν τόπον ὅπου ἐκεῖτο ἡ οἰκία τοῦ Κατούλλου και κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ περιγράψῃ αὐτήν.

IV

Μόνον περὶ τῶν σωζομένων ἔργων τοῦ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῆστερον. Ταῦτα δὲ εἰς δύο μεγάλας τάξεις δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν, εἰς μιμησεῖς και εἰς πρωτότυπα.

Πᾶσα ἡ Λατινικὴ φιλολογία τὰς δύο ταύτας φάσεις παρουσιάζει καθ' ὅσον πάντες οἱ Ῥωμαῖοι ποιηταὶ ἐμιμήθησαν τοὺς Ἕλληνας, ἐνιαχοῦ μὲν πόρρωθεν πολλαχοῦ δὲ πλησιέστερον. Ἀπαντᾷ ὅμως, και πρωτοτυπία τις, ἣτις χαρακτηρίζει τὸν Ῥωμαῖον ποιητὴν. Ὁ Βιργίλιος ἐμιμήθη τὸν Ὀμηρον ὁ Ὀράτιος Φλάκκος τὸν Ἀλκαῖον τὸν Ἀνακρέοντα, ὁ Κατούλλος τὴν Σαπφῶ και τὸν Καλλιμάχον.

Ἐνῶ δὲ οἱ ἀρχόντες ἐζήτησαν νὰ ἐξοστρακίσωσιν ἀπὸ τῆς Ῥώμης τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους, οἱ Ῥωμαῖοι σοφοὶ ἀπ' ἐναντίας ἐζήτησαν νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἀπ' αὐτῶν μιμούμενοι δουλικῶς πολλακίς τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας:

Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 514 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (240 π. Χ.) ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται ἐν Ῥώμῃ αἱ πρῶται Ῥωμαῖκα κωμωδία, πάντοτε κατ' ἀπομίμησιν οἰκτρῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων μέχρις οὗ μετὰ τὴν

ἐν Κάνναις μάχην και τὸν δεύτερον Λιβυκὸν πόλεμον ἀνεφάνη ἐπὶ τῆς Σκηνῆς ὁ Τερέντιος, ὅστις μιμητὴς ὦν και αὐτὸς τοῦ Μενάνδρου και τῆς Μέσης κωμωδίας τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσεν καθὼς και ὁ Πλαῦτος, νὰ ἀνυψώσῃ τὸ ἄχαιρον τῶν Ῥωμαίων θεάτρον. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος και ἰδίως ἐπὶ Σεβαστοῦ, ὅτε ἡ Λατινικὴ φιλολογία διὰ τοῦ Ὀρατίου, Τίτου Λιβίου, Ὁβιδίου, Προπερτίου και Τιβούλου, ἤρχισεν νὰ ἀκμαίη, ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία ἐξετιμῆθη πολὺ πλειότερον.

Ἐμιμήθη λοιπὸν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, και ὁ Κάτουλλος τοὺς Ἕλληνας, και πολλα τῶν ἔργων του ἔχουσιν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα.

Μίμησιν παραδείγματος χάριν ἀπαντῶμεν εἰς τὸ ποίημα «Ἡ κόμη τῆς Βερενίκης» τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Καλλιμάχος και τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ὁ Κάτουλλος πολλαχοῦ μετέφρασε· διότι μᾶλλον ὅτι τὸ πρωτότυπον δὲν περιήλθε μέχρις ἡμῶν φαίνεται ὅμως πολλαχῶς ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις ἐν αὐτῷ.

Ἡτολεμαῖος ὁ Φιλαδελφεὺς εἶχε δύο τέκνα Ἡτολεμαῖον τὸν Εὐεργέτην, και τὴν Βερενίκην· οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀνδρωθέντες συνήλθον εἰς γάμον κατὰ τὰ τότε ἐπικρατοῦντα ἔθιμα. Δὲν παρήλθε πολὺ χρόνος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης και ὁ Ἡτολεμαῖος Εὐεργέτης ἐπέμφθη κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, οἵτινες ἠπειλοῦν νὰ διαταράξωσι τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς του. Ἡ Βερενίκη ὑπεσχέθη εἰς τὴν Ἀφροδίτην θυσίαν τὴν ὠραῖαν αὐτῆς κόμην ἐὰν ὁ σύζυγός της ἐπανήρχετο νικητὴς. Ἡ θεὰ εἰσήκουσε τὴν προσευχὴν της, και ὁ Ἡτολεμαῖος μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται νικητὴς εἰς τοὺς κόλπους της. Ἡ Βερενίκη ἐξάλλος ὑπὸ χαρᾶς εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν και παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Θεοῦ ἀποθέτει τὴν πλουσίαν αὐτῆς κόμην. Τὴν ἐπαύριον ἡ κόμη ἀνηράγη ἀπὸ τοῦ ναοῦ και ὁ περιήρημος τότε ἀστρονόμος Κόνων ἐβραββαῖον ὅτι εἶδε τὴν κόμην της εἰς τὸν οὐρανὸν μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν. Ὁ δὲ Καλλιμάχος συνέθετο ποίημα ἐν ᾧ περιέγραφε τὴν ἀποθέωσιν τῆς κόμης.

Η ΚΟΜΗ ΤΗΣ ΒΕΡΕΝΙΚΗΣ.

«Ἐκεῖνος ὅστις ἠρίθησε τὰ φῶτα τοῦ ἀπείρου κόσμου και τὴν ἀνατολὴν και δύσιν

τῶν ἀστέρων προσδιώρισεν, ὅστις ἀνεῦρε τὰς αἰτίας, αἵτινες ἐπισκιάζουσι τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, ὅστις ἐξηγίασε διὰ τί οἱ ἀστέρες εἰς ὄρισμένον τινὰ καιρὸν ἀφανίζονται και πῶς ὁ Ἔρωσ καταβιβάζων τὴν Εἰλύθειαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατακλείει ταύτην εἰς τὰ σπήλαια τῆς Λάτμου, αὐτὸς οὗτος ὁ Κόνων με εἶδεν ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς Βερενίκης ἀρπάγεισα νὰ στίλβω εἰς τὸν οὐρανόν. Ποσάκις αὕτη εἰς τοὺς θεοὺς, ἐκτείνουσα ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας δὲν με ὑπεσχέθη θυσίαν, ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐγκαταλιπὼν τὰς γλυκειὰς τοῦ ὕμναίου θωπεῖας ἐπορεύετο νὰ ἐρημώσῃ τὰ παιδιὰ τῆς Ἀσσυρίας! Εἶνε ἀληθὲς λοιπὸν, ὦ Ἀφροδίτη ὅτι εἶσαι μισαρὰ εἰς τοὺς νεογάμους; Και ὅτι εἶναι προσποιήσις τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα καταθλίβουσι τοὺς γονεῖς ὅταν εἰσέρχονται εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον; Δὲν κλαῖουσιν ἀληθῶς και εἰς τοῦτο ἐπιμαρτύρομαι τοὺς θεοὺς.

Τοῦτο με ἐδίδαξαν αἱ μακρᾶί τῆς Βερενίκης μεμψιμοιρίαι, κατὰ τοῦ νέου συζύγου μέλλοντος νὰ ἐκστρατεύσῃ.

Ποσάκις εἰς τὴν νυμφικὴν σου κλίνην δὲν ἐκλαυσεσ τὴν χρεῖαν σου και τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ τὴν ἀπουσίαν. Οἶμοι! τότε ὁποῖα θλίψις κατέτρωγε τὰ σπλάγγνα σου! Ὅποῖαν ἀγωνίαν ἠσθάνθη ἡ ψυχὴ σου παραδοθεῖσα εἰς μυρίους δισταγμούς! Και ὅμως ἐγὼ παρθένον ἔτι μικρὰν σὲ εὔρον τόσον μεγαλόψυχον. Ἡ ἔλνησμόνησε τὸ ἀνδραγάθημα ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον και ὁ θρόνος και ὁ νυμφίος σοι ἐδόθη και τὸ ὁποῖον ἰσχυρότερος ἄλλος δὲν ἐτόλμησε νὰ πράξῃ; Πόσον θλιβεροὶ ἦσαν οἱ λόγοι οὗς ἀντήλλαξας μετὰ τοῦ ἀποχωροῦντος συζύγου σου! Και ποσάκις δὲν ἐσπόγγισες διὰ τῆς χεῖρός τοὺς ὀφθαλμοὺς σου! Τίς ἰσχυρὸς τοσοῦτον θεὸς ἠδυνήθη νὰ μεταβάλλῃ τὴν ψυχὴν σου; ...

Τότε διὰ τὴν σωτηρίαν προσφιλοῦς συζύγου με ἀφιέρωσας εἰς τοὺς θεοὺς οὐχὶ ἀνευ σφαγιασέως Ταύρου, και ὑπεσχέθης νὰ τὸ πράξῃς ἐὰν ποτε ἤθελεν ἐπανέλθῃ νικητὴς και δούλην τὴν Ἀσσυρίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἐνώσει. Ἐξοφλοῦσα τὰς ὑπὸ τῆς Θεοῦ ἀποδεκτὰς γενομένας ταύτας εὐχὰς ἤδη ἀστὴρ νέος στίλβω εἰς τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ.

Μετὰ θλίψεως, μεγάλης θλίψεως μου, ἐγκατέλιπον τὸ μέτωπόν σου, ὦ βασιλεῖς ἐπι-

(1) Carmen CI.

μαρτύρομαι σὲ αὐτήν, ἐπιμαρτύρομαι τὴν κεφαλὴν σου· καὶ ἄς ἀπολεσθῆ ὅστις αὐθαδῶς ἤθελεν ἐπιροκῆσαι εἰς τοιοῦτον ὄρον! Ἄλλὰ τίς δύναται εἰς τὴν κοπίδα τοῦ σιδήρου ν' ἀνθιστῆ; Ὁ σιδηρὸς ἀνέτρεψε τὸ ὄρος ἐκεῖνο, τὸ ὑψηλότερον ἀπ' ὅσα ὁ ἔνδοξος υἱὸς τῆς Θείας διήλθεν ὅτε οἱ Μῆδοι ἐδημιούργησαν νέον ὠκεανόν, καὶ ὅτε ἡ βαρβαρική νεότης διὰ τοῦ μέσου διήλθεν Ἄθωνος.

Πῶς θὰ ἀνθιστώσιν αἱ τρίχες ἐνῶ ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τοῦ σιδήρου καταπίπτουσι τὰ ὄρη; Εἴθε νὰ ἀπολεσθῆ ἅπαν τὸ γένος τῶν Χαλύβων, καὶ ὅστις τὸν σιδηρὸν ἐξήτησε πρῶτος ὑπὸ τὴν γῆν καὶ τὴν σκληρότητα ἠθέλησεν αὐτοῦ νὰ μαλάξῃ.

Ἐμελλον ν' ἀποχωρισθῶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ μου ἔκλαιον ἐπὶ τῆς τύχης μου, ὅτε ὁ ἀδελφός τοῦ Αἰθίοπος Μένωνος, ὁ γλυκὺς Ζέφυρος, μὲ ἀνῆρπασεν εἰς τὰς εὐκνήτους πτέρυγας του καὶ μὲ ἔφερε διὰ τῶν αἰθέρων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἀφροδίτης. Αὐτὴ ἡ Ζεφυρίτις Ἀφροδίτη ἀπεπλάνησεν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Κανόπα τὸν ἡγαπημένον της σύζυγον ἵνα μὴ μόνος τῆς Ἀριάδνης τὸ στέμμα λάμπῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὅπως οἱ ξανοὶ μου βόστροχοι, λείψανα ἀβιερωμένα εἰς τοὺς θεοὺς, στίλβωσιν εἰς τοὺς θόλους, μεταξύ τῶν ἀστέρων.

Ἐκ τῶν δακρύων εἰσέτι ὑγρὸν, μόλις φθάσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς θεοῦ, ἄστρον νέον μεταξύ τῶν παλαιῶν ἡ Ἀφροδίτη μὲ κατατάσσει. Μεταξὺ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ σκληροῦ Λέοντος, καὶ παρὰ τὴν Καλλιστῶ τὴν τοῦ Λυκάονος, τὸν ὀκνηρὸν Βωῶτιν εἰς τὴν δύσιν ὀδηγῶ, ὅστις βραδὺς καὶ δύσθυμος κατέρχεται εἰς τὸν βαθὺν ὠκεανόν. Ἄλλὰ μόνον ὅτι ἡ Τιτθὺς τὴν ἡμέραν μὲ δέχεται εἰς τὸς κόλπους της (θὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν καὶ οὐδένα φοβοῦμαι, ἄς ἀγανακτῆ ἡ Ῥαμμουσία παρθένος καὶ ἄς ἐγείρωνται κατ' ἐμοῦ παρωργισμένοι οἱ ἀστέρες, δὲν θέλω νὰ κρούσω τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας μου), οὐδέποτε ὅσον λαμπρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ τύχη μου οὐδέποτε ἐλησμόνησα τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο μέτωπον ἀπὸ τοῦ ὁποίου με ἀπέσπασαν διὰ παντός διότι ὅτε ἦτο ἀκόμη παρθένος μὲ ἤρκει μόνον νὰ πίνω τὴν γλυκεῖαν ἀναπνοὴν της.

Ὅταν, ὦ βασιλεῖς, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσα ἐστραμμένους πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ τὸ φῶς

τῶν ἀστέρων, ἐπικαλῆσαι τὴν Κύπριδα τῆς ὁποίας οὐδέποτε τὸν βωμὸν ἐρράντισε τὸ αἶμα, δὲν θὰ σοὶ ἀκέσωσιν αἱ προσευχαὶ ἀλλὰ μάλλον τὰ πλοῦσι δῶρα ὅπως ἐπιτύχῃς παρ' αὐτῆ νὰ σοὶ ἀποδοθῶ. Διὰ τί ἐξωρίσθην εἰς τοὺς ἀστέρας; Εἴθε νὰ λάβω ταχέως τὴν θέσιν μου ἐπὶ τοῦ μετώπου σου! Εἴθε, διὰ τῆς ἀπουσίας μου, ἡ Ὑδροχόη νὰ λάμπῃ πολὺ πλησιέστερον τοῦ Ὀρίωνος!»

Μετὰφρασιν δὲ καὶ ὄχι μίμησιν πλέον εὐρίσκομεν εἰς τὴν LI ᾠδὴν πρὸς τὴν Λεσβίαν, ἣτις εἶναι ἀντιγραφή τῆς Σαπφικῆς, ᾠδῆς.

Ἴσος μοι κείνος φαίνεται θεοῖσιν...

Μίμησις βεβαίως εἶναι καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἄτυος, οὐτινος ἢ σκοτεινῆ ἱστορία ὁμοιάζει τοὺς ἀγρίους καὶ μυστηριώδεις κυμβαλισμὸς τῶν ἱερέων τῆς Κυβέλης. Νομίζει τις τῶ ὄντι ὅτι ἐκάστη λέξις εἶναι παρήχησις τῶν ἀτάκτων καὶ θορυβωδῶν ἐκείνων ὕμνων τῶν Κορυθάντων. Διατείνονται δέ τινες ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο δὲν εἶναι τοῦ Κατούλλου ἀλλὰ τοῦ Κεκίλιου. Ἐπίσης μίμησις εἶναι καὶ τὸ «ἐπιθαλάμιον τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος.»

Ἐντεῦθεν ἀφίεται ἐλευθέρῃ ἡ φαντασία τοῦ Κατούλλου ἢ μίμησις ἐντελῶς δὲν ἐκλείπει ἀλλ' ὑπερισχύει ἡ Ῥωμαϊκὴ ποίησις.

Τὰ ὠραιοτέρα τῶν ποιημάτων του ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν ἔρωτα αὐτοῦ πρὸς τὴν Λεσβίαν. Φαίνεται τῶ ὄντι ὅτι εἶναι παλμοὶ τῆς καρδίας του ἐκάστη λέξις, καὶ τὸ αἶσθημα ἢ μόνη ἔμπνευσις του.

Ἡ πιστὴ καὶ ἄπιστος αὐτῆ ἐρωμένη μετ' ὀλίγον ἀπολακτίζει τὸν Κάτουλλον, ὅστις ἐν τῇ δυστυχίᾳ του ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ἀγαπᾷ τὴν Λεσβίαν, καὶ ὅταν ἐνίοτε παραπονήται κατὰ τῆς ἀστασίας τῶν γυναικῶν καὶ τότε ἀκόμη ἐνθυμῆται τὸ παρελθὸν καὶ τότε ἀκόμη ἀγαπᾷ τὴν Λεσβίαν.

ΑΣΤΑΣΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΕΡΩΤΟΣ.

«Οὐδένα μ' εἶπε θ' ἀγαπήσῃ πλέον, ἐκτός ἐμοῦ ἢ φίλη μου· οὐδένα, οὔτε ἂν αὐτὸς ὁ Ζεὺς τὸ ἀπαιτῆ. Καί μοι ὀρκίζεται· ἀλλ' ὅμως οἱ ὄροισι τῆς γυναικὸς γράφονται εἰς τὰ πτερὰ τοῦ ἀνέμου ἢ εἰς τὸν ἀφρὸν τοῦ κύματος.»

Εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ.

Ἄγαπῶ καὶ μισῶ. Ἴσως μὲ ἐρωτήσῃς

πῶς εἶναι δυνατόν τοῦτο; καὶ ἐγὼ τὸ ἀγνοῶ· ἀλλ' ὅμως τὸ αἰσθάνομαι ἀλλ' ὅμως ταλαιπωροῦμαι.»

Ἡ Λεσβία μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Κατούλλου καὶ ὁ ποιητὴς ἐξαλλος ὑπὸ χαρᾶς ἀπαθανατίζει τὴν εὐτυχίαν ταύτην.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΛΕΣΒΙΑΝ.

«Οὐδεὶς εὐτυχέστερος τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὅστις παρ' ἐλπίδα βλέπει ἐκπληρουμένους τοὺς πόθους του. Ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι σήμερον εἶναι πολυτιμότερα τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν θησαυρῶν. Ἡ Λεσβία μὲ ἀγαπᾷ. Ἐπανέρχεται εἰς τοὺς κόλπους μου λοιπὸν, Λεσβία; ἐνῶ ἐνόμιζον ὅτι διὰ παντός ἀπεχωρίσθης! ὦ εὐτυχὴς ἡμέρα! Τίς εἶναι εὐτυχέστερός μου; Ἡ τίς δύναται πλειότερον ἐμοῦ νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ζωὴν;»

V

Ἄλλ' ὁ τοσοῦτον γλυκὺς καὶ περιπαθὴς οὗτος κύκνος τῆς Βερόνης, εἶχε τὴν ψυχὴν ἐλευθέρην καὶ ἀτίθασσον. Οὐδέποτε ἐκολάκευσε τὸν Καίσαρα καὶ οὐδέποτε ἐκλινε γόνυ πρὸ τῆς ἰσχύος του.

Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τοῦ θανάτου του, καὶ ἐνῶ σήμερον καὶ ὁ τελευταῖος συγγραφεὺς, βιογραφεῖται ὑπὸ δύο, πολλαῖς δὲ καὶ ὑπὸ τριῶν βιογράφων, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἔπαινοι καὶ τὰ ἐγκώμια ἦσαν πολλῶν ἐλάσσονες.

Ἄλλ' ἡ Λεσβία ἔκλαυσεν ἐπὶ τοῦ τάφου του;

K. Γ. ΞΕΝΟΣ.

ΠΕΡΙ ΔΙΑΤΤΟΝΤΩΝ ΑΣΤΕΡΩΝ ¹⁾

Φίλοι ἑταῖροι.

Ἐσπέραν τινὰ ἐσχάτως νύκτωρ ἐπανερχόμενος οἶκον παρετήρησα διάττοντάς τινας ἀστέρας. Ἰδοὺ εἶπον κατ' ἐμαυτὸν μάθημα κατάληλον νὰ πραγματευθῆ τις ἐν τῷ Συλλόγῳ

(¹) Διατριβὴ σταλεῖσα ἐξ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀναγνωσθεῖσα τὴν 23 Ἰανουαρίου ε.ε. ἐν τῷ Φιλ. Συλ. Βύρωνι.

ἡμῶν. Πόσοι τὸ θέρος κατὰ ἀσπερόεσσαν ἐσπέραν δὲν εἶδον τὰ πλανώμενα κατὰ τὸ φαινόμενον ταῦτα φῶτα, τὰ ὁποῖα παρήλθον ἀπαράτηρητα ὑπὸ τῶν πλειστών; Εἰς πόσους ἄρα δὲν ἠγέρθη ἡ ἐρώτησις: τί τάχα εἰσὶ τὰ φῶτα ταῦτα, ποῖαν γινώσκουσιν ἀφορμὴν, πόθεν προέρχονται; Δὲν θὰ ἦναι ἄρα εὐτύχημα εἰς ἐμὲ νὰ μεταδώσω τὰς περὶ αὐτῶν γνώσεις τῆς ἐπιστήμης τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς μὴ εἰδόμενους αὐτὰς ἐκ τῶν ἐν τῷ Συλλόγῳ συναδελφῶν μου, νὰ ὑπομνήσω δὲ αὐτὰς εἰς τοὺς εἰδόμενους, προσθέτων τὰς νεωτάτας τῆς ἐπιστήμης ἀνακαλύψεις καὶ παρατηρήσεις; Ἰδοὺ, κύριοι, αἱ σκέψεις αἰτινες μὲ ὤθησαν εἰς τὸ νὰ πραγματευθῶ τὸ μάθημα τοῦτο, ὅπερ εἶναι ὑψηλὸν καὶ προϋποθέτει γνωστὰ τὰ στοιχειώδη τῆς κοσμογραφίας μαθήματα, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ ἀπλούστατον εἰς τὴν κατάληψιν. Πρὶν δὲ εἰσελθῶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστα θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοὶ χαρίσῃτε τὴν πολῦτιμον προσοχὴν σας εἰς τὰ ὀλίγα, ἄπερ θὰ εἶπω γενικῶς περὶ τῆς τοῦ σύμπαντος γενέσεως ἢ τοῦ κοσμογονίας, ἐπειδὴ ταῦτα εἰσι χρήσιμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς κατανόησιν τῶν λοιπῶν.

Τί ἐστὶ κόσμος; Ἰδοὺ ἐρώτησις καθ' ἐκάστην γεννωμένη ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν. Τίς, κύριοι, ἐξ ὑμῶν ἐξ ἀπόψεώς τινος περιφέρειν τὸ βλέμμα εἰς τε τὸν ἐπίγειον καὶ ἐπουράνιον κόσμον δὲν ἐθαύμασε τὸ πρὸς τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνεπισσόμενον μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀόρατον δύναμιν τὴν κανονικῶς καὶ ἀπαρασαλεύτως κινουσαν τὸσαύτην περιουσίαν ὑπάρξεων ἐμφύχων τε καὶ ἀψύχων; Τίς τοῦ πρώτου θαυμασμοῦ παρελθόντος δὲν ἠρώτησε τίς ἢ χεῖρ ἢ παραγαγούσα τοσοῦτους κόσμους, τίς ἢ ἀρχέγονος τοῦ παντός δύναμις; Ναι, εἶναι ἀληθὲς πάντες ἀπήνθοναν ἐαυτοὺς τὰς ἀναποφεύκτους τῶ ἀνθρώπῳ ἐρωτήσεις αὐτάς· πλὴν ὀλίγοις ἐδόθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ ἢ μεγαλοφυῖα ἐκείνη, εἰς ἣν ὑποχρεῖται πᾶν μεγαλεῖον, πᾶν ἀγνωστον γεγονὸς καὶ οὔτινες ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Πλάστης ἐδημιούργησε πρῶτιστον ὃν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κόσμῳ τὸν ἄνθρωπον. Ἄν δὲ καὶ πάντες οἱ κατὰ καιροὺς φιλόσοφοι καὶ μεγάλοι ἄνδρες προσεπάθησαν νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, μόνον εἰς τοὺς ἐπιστήμονας ἄνδρας τῶν νεωτέρων χρόνων ὑπελείπετο ἡ ἀπάντησις εἰς αὐτὴν

καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ μὲν ἀρχαῖοι κατὰ τὰς κατὰ καιροὺς ἐπικρατούσας φιλοσοφικὰς ἰδέας προσεπάθουν νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, οἱ δὲ νεώτεροι ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένου ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τῶν φυσικῶν φαινομένων τοῦ ἡμετέρου κόσμου διὰ τῶν διαφόρων συνδυασμῶν κατώρθωσαν νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς αὐτήν. Παραλείπων δὲ νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς τὰς διαφορὰς θεωρίας τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων ὡς ἐξαγοῦσας με τοῦ παρόντος μαθήματος θὰ ἀναφέρω ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων θεωριῶν τὴν τοῦ Ἀναξαγόρα, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὴν τοῦ ἐπικρατοῦσαν τοῦ κόσμου, τὴν τοῦ Laplace. Καὶ ὁ μὲν Ἀναξαγόρας τὴν τοῦ παντός γένεσιν οὕτω ἐξήγει: «Ὅτι κατ' ἀρχὰς ὁ Κόσμος ἦν ὕλη ἄμορφος καὶ διακεχυμένη μέχρι οὗ ἤλθε νοῦς ὑπέρτατος, ὅστις κατατάσων καὶ διακρίνων τὰς ὁμοιομερίας παρήγαγε τὸν ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθησεις μας κόσμον» βλέπετε δὲ, ὡς ἔλεγον, ὅτι αἱ ἀρχαῖαι θεωρίαι περὶ τῆς κοσμογονίας ἦσαν καθαρῶς φιλοσοφικαὶ καὶ δογματικαί. Νῦν ἀναφέρω καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Laplace ὡς ἔχει εἰς τὸ ἀριστοῦργημα τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ καὶ ὀγκῶδες σύγγραμμα ὑπερἐπιγράφει «ἡ Οὐράνιος Μηχανική.» Κατὰ τὸν Laplace τὸ σύμπαν ἦν θερμότητι τεττηκυῖα ὕλη περιστρεφόμενη περὶ τὸν ἑαυτῆς ἄξονα δυνάμει τῆς ἀρχικῆς ὠθήσεως ἢ ἡ δημιουργὸς χεῖρ ἔδωκεν αὐτῷ. Ἡ ὕλη αὕτη τεττηκυῖα οὕσα καὶ περιστρεφόμενη περὶ τὸν ἄξονά της, πρῶτον ἦτο συνεχῆς δυνάμει τῆς ἀτομικῆς ἑλξεως, δεύτερον ἦν σφαιρικῆ πεπιεσμένη περὶ τὰ σημεῖα δι' ὧν διήρχετο ὁ παγκόσμιος ἄξων, καθὼς συμβαίνει εἰς πᾶν ῥοῶδες σῶμα αἰωρημένον καὶ περιστρεφόμενον περὶ ἄξονα. Ἡ ῥευστὴ αὕτη ὕλη διὰ τῆς ἐκπομπῆς ἀποβαλλομένης τῆς θερμότητος ἤρχισε νὰ ψύχεται περὶ τὰ περιφερικὰ μέρη καὶ βαθμῆδόν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ στερεοποιῆται ὁλονὲν ἀποβαλλομένης τῆς θερμότητος. Ὡστε μετὰ παρέλευσιν αἰώνων μέρη περίξ στερεοποιήθησαν ἀπεσπασθήσαν τῆς λοιπῆς ὑγρᾶς μάζης καὶ ἐξηκολούθουν μὲν νὰ ὑποκείνται εἰς τοὺς δύο ἀρχικούς νόμους, τῆς βαρύτητος καὶ τῆς περιστροφῆς, ἀλλὰ στερεὰ ἦδη ὄντα καὶ μὴ ἀποτελοῦντα συνεχῆ μάζαν μετὰ τὴν λοιπὴν ὕλην.

Προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ ἀποβαλλομένης ὁλονὲν θερμότητος ἀπεσπασθήσαν δυνάμει τῆς αὐτῆς σειρᾶς τῶν φαινομένων πλῆθος μικροτέρων σωμάτων ἀπὸ τὴν ὅλην μάζαν κανονικῶς καὶ ἀπαρασαλεύτως κινουμένων περὶ τὴν ἀρχικὴν συνεχῆ μάζαν, ἥτις ὁλονὲν ὑφίστατο καὶ ὑφίσταται τὰς αὐτὰς κολοβώσεις, παράγουσα ὁλονὲν τῷ χρόνῳ νέα σώματα περὶ αὐτὴν περιστρεφόμενα καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς ὑποκείμενα νόμους. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐπλάσθη καὶ ἡ γῆ, ὁ πλανήτης εἰς ὃν κατοικοῦμεν, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἦν εἰς μεγαλειότερον βαθμὸν ῥευστῆ, ὁλονὲν δὲ περιπήγνυται καὶ στερεοποιεῖται. Ἐντεῦθεν λαμβάνων ἀπορρομὴν ἢ δυνάτὸς τις νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς περιστροφῆς τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον καὶ περὶ τῶν νόμων κατὰ τοὺς ὁποίους τοῦτο γίνεται, ἔπειτα δὲ γενικεύων τὸν περὶ τούτων λόγον νὰ παράσχῃ ὑμῖν ἀριστον καὶ αὐτῇ χειρὶ συλληπτὸν παράδειγμα τῆς κοσμογονίας. Πλὴν τοῦτο ἀφ' ἑνὸς εἰς ἕτερον συναδέλφον περιορίζομαι εἰς ὅσα γενικῶς εἶπον περὶ τοῦ σύμπαντος, ἄτινα εἶναι ἡ θεωρία ἐφ' ἧς σήμερον ἡ ἐπιστήμη στηρίζομένη ἐξηγεῖ θαυμασίως τὰ φαινόμενα τοῦ παντός κόσμου.

Ἐκθεῖς εἰσαγωγικῶς ταῦτα εἰσέρχομαι εἰς τὸ κύριον θέμα, ἢτοι περὶ διαττόντων εἰδικῶς ἀστέρων. Ὁ περὶ αὐτῶν ὅμοιος λόγος μᾶς ἀναγκάζει νὰ εἰπωμεν δύο λέξεις πρῶτον, περὶ φωτονοφελῶν ὡς χρησιμευσῶν τούτων εἰς εὐχερῆ κατάληψιν τῶν μετ' ἔπειτα λεχθησομένων περὶ διαττόντων ἀστέρων. Φωτονοφῆλη; Ἐχομεν μίαν τοιαύτην πρόχειρον καὶ παμμέγιστον, τὸν Γαλαξίαν. Πλὴν καὶ ἄλλας ἀπειρους μικρὰς ἄς τινὰς πᾶς τις εἶδεν ἐπὶ τῶν οὐρανῶν. Εἶναι αὗται σώματα εἰς τοὺς οὐρανοὺς βλεπόμενα δίκην νεφέλης μικρᾶς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἔνεκεν τῆς ἀποστάσεως. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ὅμως βλέπει τις αὐτὰς ὡς ἀπειρον σημήνος μικρῶν ἀστέρων πλησιέστατα ἀλλήλων κειμένων. Φρονοῦσι δὲ οἱ ἀστρονόμοι ὅτι αὗται εἶναι τεμάχια ῥευστῆς ὕλης, ἄτινα ἀπεσπασθήσαν ἐκ τῆς ὅλης ἀρχικῆς μάζης καὶ ἐξακολουθοῦσι νὰ στρέφονται περὶ τὸ κέντρον, ἐξ οὗ καὶ ἀπεσπασθήσαν καὶ ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου ψυθεῖσιν εἰς στερεοποιήθησαν ἐν μέρει ὡς πρὶν ἐλέγομεν καὶ ἐσχηματίσθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῶν σώματα στερεὰ περιστρεφόμενα περὶ τὸ κέντρον τῶν

φωτονοφελῶν καὶ ἀποτελοῦντα τὰ τελευταῖα ταῦτα τοὺς μικροὺς ἀστέρας οὓς βλέπει ὁ ὀπλισμένος ὀφθαλμός. Μετὰ τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἔλθωμεν εἰς τοὺς διάττοντας ἀστέρας.

Εἰσὶν οὗτοι κατὰ τὰς ἐσχάτας ἐρεῦνας Γάλλου ἀστρονόμου, οὗτινος μοὶ διαφεύγει τὴν μνήμην τὸ ὄνομα, εἶναι σώματα ἀποσπασθέντα ἐκ τῆς ἀρχικῆς μάζης καὶ στερεοποιήθησαν ἢ μὴ, ἄτινα περιπλανῶνται εἰς τὸ σύμπαν ὑποκείμενα καὶ ταῦτα εἰς τοὺς δύο ἀπαρασαλεύτους νόμους τοῦ σύμπαντος, οὓς διετύπωσεν ὁ μέγας Νεύτων, καὶ ὑποβαλλόμενα εἰς πάσας τὰς περιπετείας ἃς οὗτοι συνεπάγουσι. Τὰ σώματα ταῦτα εἶναι μικρὰ ἢ μεγάλα καὶ διαφεύγουσι τὴν ἡμετέραν ὄρασιν εἴτε διὰ τὴν ἀπόστασιν, εἴτε διὰ τὴν σινοχρότητα ἢ καὶ διὰ τὴν ἑλλειψιν ἰδίου ἢ ξένου ἐπ' αὐτὰ προσπίπτοντος φωτός, γινόμενα ὄρατὰ μόνον ὅταν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν ἀτμοσφαιρὰν τοῦ πλανήτου μας, ὅτε γίνονται φωτεινὰ καὶ λαμβάνουσι καὶ τὸ ὄνομα ὄρατὰ γινόμενα «διάττοντες ἀστέρες». Πῶς γίνονται φωτεινὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ καὶ ὁποῖου εἶδους εἶναι ταῦτα τὰ σώματα καὶ τί θέσιν κατέχουσιν εἰς τὸ σύμπαν; περὶ τούτων πάντων ἦδη θὰ ἐπασχολήσω τὴν προσοχήν σας. Σημειούσθω ὅμως προηγουμένως ὅτι κατὰ τὸν δρισμὸν ὃν εἶδομεν εἰς τοὺς διάττοντας ἀστέρας ἐμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ ἀερόλιθοι καλούμενοι, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι κατὰ τὰς νῦν ἐπικρατούσας θεωρίας ἢ μεγάλοι διάττοντες ἀστέρες καὶ κατὰ συνέπειαν πᾶν λεγόμενον περὶ διαττόντων ἀστέρων ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ἀερόλιθων. Νῦν ἐξηγήσωμεν ἕκαστον τῶν ζητημάτων ἄτινα ἐφθηνεν θέντες.

ἀ.) Πῶς γίνονται φωτεινοὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ. Περὶ τούτου πολλὰ καὶ διάφορα ἐλέχθησαν πρὸς ἐξήγησιν καὶ τῆς χημείας καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ λαθόντων μέρους. Τὸ βέβαιον ὅμως καὶ ἀληθές εἶναι ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐδόθη πείθουσα καὶ ἀληθῆς τοῦ φαινομένου ἐξήγησις καὶ αἰτία εἶναι, ἐπειδὴ ὡς τὰ πολλά, οἱ διάττοντες ἀστέρες δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν βάσανον τῶν χειρῶν καὶ ἐργαλείων ἡμῶν. Ἡ τὰ μάλα ἐπικρατήσασα ἰδέα εἶναι ὅτι οἱ διάττοντες ἀστέρες συνίστανται ἐξ οὐσιῶν καυσίμων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ διὰ χημικούς λόγους. Ἄμα λοιπὸν ὡς τὸ ἀποτελοῦν

τὸν διάττοντα ἀστέρα σῶμα εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀτμοσφαιρὰν φλέγεται καὶ καίεται ὁλοτελῶς μὲν, ἂν ἦναι μικρὰ, ἐν μέρει δὲ ἂν μέγα καὶ τότε ἀποτελεῖ τὸν λεγόμενον ἀερόλιθον, ὃν δύνανται νὰ ὑποβάλῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς βάσανον. Ὡς εἶπον ὅμως ὑμῖν ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν εἶναι ἐπαρκής.

β.) Ὅποιος φύσεως εἶναι ταῦτα τὰ σώματα: Εἰς τοῦτο δύνανται νὰ ἀπαντήσῃ ἡ ἐπιστήμη ἐκ μόνων τῶν ἀερόλιθων ἐξαγοῦσα συμπεράσματα. Ὅτι δὲ εἶπον περὶ τῆς καύσεως τὸ αὐτὸ δύνανται νὰ ἐπαναλάβω καὶ περὶ τῆς φύσεως τῶν σωμάτων τούτων ὅτι τ. ἔ. ὀλίγα γινώσκει ἡ ἐπιστήμη. Πλὴν τοῦτο δὲν θὰ εἶπῃ ὅτι ὁ στρατιώτης τῆς ἐπιστήμης πρέπει νὰ καταθέσῃ τὸ ὄπλον καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ, ὡ, ὅχι βέβαια. Μήπως κατ' ἀρχὰς τί ἤξεύρομεν! Μήπως δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι ἂν σήμερον ἀνίστατο ἐκ τῶν νεκρῶν ὁ Ἀριστοτέλης βλέπων τὰς νῦν προόδους τῆς ἐπιστήμης, μήπως, λέγω, δὲν ἤθελε πιστεύσει ὅτι οἱ θεοὶ δὲν εὐρίσκονται πλέον ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου; ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔχει ἤδη τὰ περὰ τοῦ διάκτορος Ἑρμοῦ, τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς καὶ τὴν τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος; Καὶ διὰ τίνων ἀπέκτισε ταῦτα, Διὰ τῆς ἐρεῦνης, διὰ τῆς μελέτης διὰ τῆς παρατηρήσεως. Ὁ ἐπιστήμων λοιπὸν ἀντὶ νὰ καταθέσῃ τὸ ὄπλον πρέπει νὰ ἐρευνᾷ, νὰ ἐξετάζῃ. Ἴδοῦ δὲ τί ἐκ τῆς ἐρεῦνης μέχρι τοῦδε ἐξήγαγον περὶ τῆς φύσεως τῶν διαττόντων ἀστέρων. Ὅτι καὶ οὗτοι ἔχουσιν συστατικὰ ἄτινα ἔχει καὶ ὁ ἡμέτερος πλανήτης, ὡς λ. χ. ἀνεκαλήθη εἰς αὐτοὺς σίδηρος, καὶ μάλιστα καθαρὸς, ἐνῶ τοιοῦτοι εἰς τὴν γῆν δὲν ἀπαντῶνται καὶ ἄλλα συστατικὰ, ἄτινα ἤθελεν εἶσθαι σχολαστικὸν νὰ ἀπαριθμήσω εἰς διατριβὴν ἀπτομένην τῶν γενικωτέρων τοῦ ζητήματος τούτου πραγμάτων. Κατὰ καιροὺς ἔπεσαν εἰς τὴν γῆν διάφοροι ἀερόλιθοι καὶ ἡ ἀστρονομία ἀναφέρει ἀκριβῶς τὴν χρονολογίαν καθ' ἣν ἕκαστος ἔπεσε καὶ τὰ φαινόμενα ἄτινα παρηκολούθησαν τὴν πτώσιν του. Τὸ πρῶτιστον φαινόμενον εἶναι τὸ φῶς, ὡς καὶ εἰς τοὺς μικροὺς διάττοντας ἀστέρας μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶναι πολὺ λαμπρότερον καὶ μάλιστα μὴ ἀνεκτὸν εἰς τὴν ὄρασιν ἐκτὸς τοῦ φωτός οἱ μεγάλοι διάττοντες ἀστέρες ἢτοι ἀερόλιθοι, συνοδεύονται καὶ διὰ δειγνῶ

πατάγου. Διεθόντες δὲ τὴν ἀτμοσφαιραν, ὡς οἱ μικροὶ πίπτουσι ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ψυχρὰ πλέον σώματα μὴ φλεγόμενα καὶ κατ' οὐδὲν διαφέροντα τεμαχίου βράχου. Ἀερολίθους εὐρίσκει τις εἰς διάφορα μωσεῖα, πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Εἶναι οὗτοι διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος. Ἐννοεῖται δὲ οἰκοθεν ὅτι μικρῶν ἀερολίθων τοὺς ὁποίους δὲ εἰδικῶς διάττοντας ὀνομάζουσι ἀστέρας ἔχνη δὲν ὑπάρχουσι, ἅτε ἔλοτελῶς καιομένων ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ, πρὶν ἢ φθάσωσι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Διὰ τὸ οἱ μεγάλοι ἀερολίθοι καὶ μετὰ τὴν πτώσιν των εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς δὲν ἐξακολουθοῦσι καιόμενοι εἶναι ζήτημα ἄλυτον ἔτι. Τινὲς ὑπέθεσαν ὅτι τοῦτο προέρχεται παυσιμίας μετὰ τὴν πτώσιν τῆς προστριβῆς ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρας, ἢν προστριβὴν θεωροῦσι ἀφορμὴν τῆς καύσεως διὰ τὴν ἀναπτυσσομένην θερμότητα. Τινὲς μάλιστα ὑπέθεσαν ὅτι ἡ καύσις εἶναι φαινομένη, ἀπατηλή. Πραγματικῶς δὲ τὰ σώματα ταῦτα δὲν καιόνται, ἀλλὰ διὰ τῆς προστριβῆς ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρας ἀναπτύσσεται ἠλεκτρισμὸς ὅστις παρέχει τὸ φῶς. Ὅπως δὴποτε ταῦτα εἶναι ὑποθέσεις.

Εἰπόντες τοσαῦτα καὶ περὶ τῆς φύσεως τῶν διαττόντων ἀστέρων μεταβαίνομεν εἰς τὸ τρίτον ζήτημα. Τίνα θέσιν κατέχουσιν εἰς τὸ σύμπαν. Τοῦτο δὲ ἐξετάζοντες θὰ εὐρωμεν καὶ πῶς καὶ διατὶ πίπτουσι εἰς τὴν γῆν.

Ἐκ διαφόρων κατὰ καιροὺς γενομένων παρατηρήσεων τῶν καταγιναμένων περὶ τὴν ἀστρονομίαν ἀπεδείχθη ὅτι οἱ διάττοντες ἀστέρες ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ κατὰ καιροὺς ὀρισμένους κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν βαίνοντες. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο εὐρέθη ἐπὶ οὐρανίῳ τεχνητῆς σφαιρας χαρασσομένης τῆς διαγραφομένης διεύθυνσεως ὑπὸ τῶν διαττόντων ἀστέρων. Καὶ αἱ μὲν ἐποχαὶ καθ' ἃς συχοὶ ἀναφαίνονται εἶναι ὁ Ἀύγουστος καὶ Νοέμβριος. Ἡ δὲ διεύθυνσις αὐτῶν εἶναι ἀπ' ἀνατολῆς πρὸς δυσμᾶς. Αἱ παρατηρήσεις αὐτὰς κατέδειξαν εἰς τοὺς ἀστρονόμους ὁποῖαν θέσιν οὗτοι κατέχουσιν εἰς τὸ σύμπαν, πῶς εἶναι διατεταγμένοι, καὶ πῶς κινοῦνται, ἀπεδείχθη τ. ἔ. ὅτι ἀποτελοῦσι παμμέγιστον σύστημα διαφόρου μεγέθους σωμάτων πλησίον ἀλλήλων

κατὰ διάφορον πυκνότητα κειμένων καὶ ἀποτελούντων ἐν συνόλῳ σχῆμα μύλης (μυλόπετρας), ἧς τινος κέντρον εἶναι ὁ Ἥλιος. Ἡ μυλόπετρα αὕτη περιστρέφεται περὶ τὸν Ἥλιον ὡς καὶ ἡ γῆ. Ἡ διεύθυνσις δὲ αὐτῆς οὕσα κεκλιμένη πρὸς τὴν ἑλλειπτικὴν τῆς γῆς συναντᾷ αὐτὴν κατὰ δύο ἀντιθέτους διευθύνσεις συμπιπτούσας πρὸς τὸν Ἀύγουστον καὶ Νοέμβριον ὥστε ἡ γῆ διατρέχουσα τὴν αἰώνιον αὐτῆς περὶ τὸν Ἥλιον τροχίαν διαβαίνει δις τοῦ ἔτους ἀπὸ τὰ δύο σημεῖα κατὰ τὰ ὁποῖα συμπιπτεῖ ἡ ἑλλειπτικὴ μετὰ τὴν μυλόπετραν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν διαττόντων ἀστέρων. Κατὰ τὰς δύο δὲ ταύτας ἐποχὰς πάντα τὰ σώματα τὰ εὐρισκόμενα ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς ἐπαφῆς τῆς ἑλλειπτικῆς τῆς γῆς καὶ τῆς μύλης κατ' ἀνάγκη θὰ συγκρουσθῶσι μετὰ τὸν ἡμέτερον πλανήτην. Καὶ ἂν μὲν εἶναι μεγάλα θὰ ἀποτελέσωσι τοὺς ἀερολίθους καὶ θὰ πέσωσι ἐπὶ τῆς γῆς ἂν δὲ ἦναι μικρὰ τοὺς διάττοντας ἀστέρας καὶ θὰ ἐξαφανισθῶσι πρὶν ἢ φθάσωσι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Τοῦτο δὲ θὰ γίνῃ ὁσάκις ἡ τὸ κέντρον τῆς γῆς ἢ τὸ στερεὸν μέρος αὐτῆς συμπιπτεῖ μετὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς. Ὁ ἀδιέλωσι δὲ διὰ τῆς ἀτμοσφαιρας διήκοντες ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ὅταν αὕτη μόνον συμπιπτεῖ μετὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς. Καὶ οὕτως ἔχομεν τὰ δύο εἰδητῆς πτώσεως τῶν διαττόντων ἀστέρων, τὸ πρὸς τὸ στερεὸν μέρος τῆς γῆς καὶ τὸ διήκον. Ἐκτὸς δὲ τῆς ὀρισμένης διεύθυνσεως καὶ τοῦ ὀρισμένου χρόνου τῆς ἐμφανίσεως τῶν διαττόντων ἀστέρων παρατηρήθη ὅτι κατὰ Ἑβραϊκὴν οἱ διάττοντες ἀστέρες πίπτουσι εἰς τὴν γῆν κατὰ χιλιάδας, ὁμοιάζοντες μετὰ πραγματικὸν πόλεμον ἀστέρων, ὡς εὐφρέστατα δοξάζουσι οἱ πολλοί. Καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ κατὰ τὰς ἐν τῇ πατρίδι διατριβὰς ἐγενόμεθα μάρτυρες τοιοῦτου θεάματος κατὰ μῆνα Νοέμβρ. τοῦ 1866, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ διάττοντες ἀστέρες ὁμοιάζον πιπτούσῃ χαλαζῇ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καθ' ἀρχὰς παρέσχε πολλὰ πράγματα τοῖς ἐπιστήμοσι. Ἐσχάτως ὁμοῦς ἐξηγήθη κατὰ τρόπον τὸσῶ θετικὸν καὶ ἐνισχύοντα μάλιστα τὴν ὅλην περὶ τῶν διαττόντων ἀστέρων θεωρίαν, ὥστε οἱ ἀστρονόμοι προλέγουσιν οὐ μόνον τὸ ἔτος καθ' ὃ θὰ ἐπισυμβῇ τὸ φαινό-

μενον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν ἔτι. Οὗτω κατὰ τὸ 1866 ἓνα μῆνα πρὸ τοῦ φαινομένου διὰ τῶν ἐφημερίδων ἐκοινοποιήθη ἡ ἐσπέρα καθ' ἣν θὰ ἐγίγνετο τὸ φαινόμενον καὶ πράγματι κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καὶ ἐγένετο. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγείται ὡς ἑξῆς. Ἡ μυλόπετρα τῶν διαττόντων ἀστέρων εἰς σημεῖον τι ἀπαρτίζεται ἀπὸ πολυαριθμοτέρων καὶ μᾶλλον συμπεπυκνωμένων σωμάτων. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη δὲν ἡρεμεῖ ἀλλὰ ἀενάως κινεῖται περὶ τὸν Ἥλιον, ἔπεται ὅτι κατ' ἔτος δὲν συμπιπτεῖ μετὰ τὴν γῆν κατὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον ἀλλ' ἄλλοτε κατ' ἄλλο. Διὰ τοῦτο δὲ ἐπειδὴ ἡ μυλόπετρα δὲν ἔχει παντοῦ τὴν αὐτὴν πυκνότητα καὶ ἀριθμὸν σωμάτων ἄλλοτε οἱ διάττοντες ἀστέρες εἶναι πολλοὶ καὶ ἄλλοτε ὀλίγοι. Εἶναι δὲ παντληθεῖς ὅταν συμπέσῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς τῆς ἑλλειπτικῆς καὶ τῆς μύλης νὰ εὐρίσκῃται τὸ μέρος ἔνθα τὰ σώματα, ὡς ἂν εἴρηται, εἶναι πυκνὰ καὶ πολυαριθμώτατα. Παρατηρήθη δὲ ὅτι συμβαίνει ἡ τοιαύτη σύμπτωσις κατὰ Ἑβραϊκὴν ἅτε καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς μύλης κανονικῶς περὶ τὸν ἥλιον περιελαγομένης. Οὗτω ἐξηγήθη καὶ ἡ κατὰ καιροῦ συμβαίνουσα ἀπειράριθμος πτώσις τῶν διαττόντων ἀστέρων.

Ἐξετάσαντες, Κύριοι, καὶ τὴν θέσιν ἣν κατέχουσιν εἰς τὸ σύμπαν οἱ διάττοντες ἀστέρες ἐξηγητήσαμεν πᾶν ὅτι ἡδύνατο νὰ λεχθῇ περὶ αὐτῶν. Ἄν δὲ ἤθελον ἐν κεφαλαίῳ νὰ διατυπώσω τὴν παρούσαν πραγματείαν οὕτως ἤθελον ἐκφρασθῆ. α.) Ὅτι οἱ διάττοντες ἀστέρες εἶναι σώματα πλασθέντα δι' ἀποσπάσεως ἐκ τῆς πρώτης ὕλης ὡς πάντα τὰ ἐν τῷ σύμπαντι ὑπάρχοντα ὄντα περιφερόμενα περὶ κέντρον τὸν Ἥλιον ὡς ὁ ἡμέτερος πλανήτης καὶ ὑποκείμενα εἰς τὸν νόμον τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἀρχικῆς ὠθησεως ὡς πᾶν κινούμενον οὐρανίον σῶμα β.) Ὅτι τὰ σώματα ταῦτα διὰ τῆς θέσεως ἣν κατέχουσιν ἀποτελοῦσι σύστημα ὅλον μικρῶν ἀνοργάνων ὄντων διατεταγμένων κατὰ διάφορον πυκνότητα καὶ ἀριθμὸν δίκην μύλης περιελαγομένης περὶ τὸν ἥλιον καὶ συμπιπτούσης κατὰ δύο σημεῖα μετὰ τὴν ἑλλειπτικὴν τῆς γῆς. Τρίτον ὅτι τὰ σώματα ταῦτα δις κανονικῶς κατ' ἔτος συναντῶμενα ὑπὸ τῆς διερχομένης διὰ τοῦ σημείου τῆς

συμπτώσεως γῆς ἀναφλέγονται δι' ἀγνώστους ἔτι λόγους ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τότε μόνον ὁρατὰ γινόμενα καὶ καλούμενα διάττοντες μὲν ἀστέρες ὅταν ἦναι μικρὰ, ἀερολίθοι δὲ ὅταν μεγάλα. Καὶ τέλος δ.) ὅτι ἄλλοτε ἡ γῆ ἀπαντᾷ ὀλίγα τῶν σωμάτων τούτων εἰς τὸν δρόμον τῆς καὶ ἄλλοτε πολλὰ ἀναλόγως τοῦ κατὰ καιροὺς ἐρχομένου μετ' αὐτῆς εἰς ἐπαφὴν πολυαριθμοτέρου ἢ ὀλιγαριθμοτέρου μέρους τῆς οὐρανίου ταύτης μυλοπέτρας.

Αὗται εἶναι, Κύριοι, αἱ ἰδέαι αἵτινες μοὶ ἐπήλθον κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην καὶ ἃς δεσμεύσας ἐπὶ τοῦ χάρτου στέλλω πρὸς ἀνάγνωσιν ἐν τῷ Συλλόγῳ διττῶς χαίρων, πρῶτον ἐπειδὴ ἐκπληρῶ χρέος ἐπιβαλλόμενόν μοι ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὅστις διατάσσει πάντα τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἅπασι τοῦ ἔτους νὰ στέλλωσι διατριβὴν τινα· δεύτερον δὲ ἐπειδὴ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἔσομαι πνευματικῶς μετ' ὑμῶν.

Χαίρετε

ΠΟΥΛΓΩΡΟΣ ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ.

ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.

—

ΤΑ ΔΩΔΕΚΗΜΕΡΑ.

Ἦτο εὐτύχημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ Βαρθόλδος, ὁ Φαλμεράιερ καὶ οἱ λοιποὶ οἱ συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην αὐτῶν, ὅτι ἴδιαι δὴ οἱ σήμερον Ἑλληνες οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν καὶ συγγένειαν πρὸς τοὺς νικητὰς τῶν Μήδων καὶ τοὺς οἰκήτορας τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεφάνισαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐν τῇ συστάσει τοῦ ἡμετέρου σημερινοῦ ἔθνους. Ἐν τῶν ἰσχυρωτέρων τῶν ὄπλων, ἅτινα κατὰ τῶν ἀπὸ σκοποῦ ὕβριστῶν τούτων προὔταθη ἦτο ἡ γλῶσσα, τὰ ἄσματα, αἱ προλήψεις, αἱ δοξασαὶ αἱ δημῶδεις, τὰ ἔθιμα καὶ ἡθῆ τοῦ λαοῦ τῆς νέας Ἑλλάδος. Διότι ἂν κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης προὔτεινετο εἰς τὸν κόσμον τῶν σοφῶν, ἡ γνώμη τοῦ Φαλμεράιερ ποῦ ἤθελον εὐρεῖ τότε τὸ ἀσφαλὲς κατ' αὐτῆς προτύργωμα ὁ Βαχχέμουθ καὶ ὁ

Μαλδελών; Τὰ Ἑλληνικά ἦθη, τὰ ἔθιμα τῶν πατέρων μας καθ' ἑκάστην, μάκρὰν ἡμῶν ὡς Ἀτσιγγάνων βίος ἀποπέμπονται· ἡμεῖς ἐξεπολιτίσθημεν· εἶναι ὕβρις πρὸς τὸν πολιτισμὸν τὸ νὰ ὀμιλῇ τις τὴν γλῶσσάν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Πλάτωνος· ἐντὸς τῶν ἀρίστων οἰκῶν λαλεῖται ἡ γλῶσσα τῶν μυθιστορημάτων καὶ τῶν Βωδεβίλλ'· ἡ ἀνοῦσα παρ' ἡμῖν ἠλικία, οἱ νεανίσκοι τῶν σαλονειῶν, τῶν χορῶν καὶ τῶν ζαχαροπλαστείων θεωροῦσιν ἀσέβειαν πρὸς τὰ γάντια τῶν καὶ τὰ μύρα τοῦ μανδουλίου τῶν καὶ τὸ εἰς τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς ἐπιμελὲς χώρισμα τῆς κόμης νὰ ἄσσωσι τὸ μυρολόγιον τῆς Πάργας καὶ νὰ χορεύωσι τὸν πυρίχιον τῶν ἡρώων χορὸν. Χρόνος δὲν θέλει παρέλθει πολὺς καὶ ὡς μυθεύματα θέλουσι διηγεῖσθαι εἰς τὰ τεκνία αἱ τροφοὶ τὴν ὑπαρξίν τῶν ἑλληνικῶν χορῶν, τοῦ περὶ τῆν ὄβελον ἐψημένου προβάτου, τῶν μυρολογίων, τῶν ναυουρισμάτων. Εἰμὲθα ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς ὕλης· ἐν τῇ πατριδί ἡμῶν, ἥτις εἶναι ὀλη ποίησις, ἥς ὁ μακρὸς βίος εἶναι ἐν ἄσμα πρὸς τὸ ὠραῖον, πρὸς τὸ πνευματικῶς ἐξογον, ἐν ἧ ὁ ἄνθρωπος με ἄσματα εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ με ἄσματα ἐξέρχεται πάλιν ἰδρύθησαν χρηματιστήρια, δάσος βιομηχανικῶν καταστημάτων, ἐταιρίαι ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἴσως καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πτωμάτων. Ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες ἐστρεφον τὸ ποιητικὸν αὐτῶν βλέμμα, ὡς τὸ ἠλιότροπιον, πρὸς τὰς ἀργυρὰς ἀκτίνας τοῦ ξανθοδοστρύχου Φοιβοῦ καὶ ἀθροοὶ πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς τέμενος τοῦ μουσηγέτου συνέρρον· Ἀπόλλωνος, ὅπου παρθένος μάνιακῆ, ἐνθους, θεὸς αὐτῇ προέλεγεν αὐτοῖς τὸ μέλλον. Νῦν πάντες ἔχουσιν ἐστραμμένον τὸν νοῦν πρὸς τὴν γῆν τοῦ Λαυρίου καὶ ἀθροοὶ πρὸ τοῦ πίνακος συσσωρεύονται τοῦ χρηματιστηρίου, ὅθεν μαντεύονται τὸν κτηνώδη αὐτῶν βίον.

Ἐν τῷ λαῷ, τῷ ἀγνῷ αὐτῷ τέκνῳ τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων καὶ τοῦ δήμου τῶν ἐξακισχιλίων, ὁ βίος, ἡ γλῶσσα τῶν προγόνων ἡμῶν σώζεται, ἡ γλῶσσα τῶν Θεῶν, ὁ βίος ὁ ποιητικὸς, ὁ Ἑλληνικὸς. Πάντες λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς, ὅσοι μετέσχουμεν παιδείας, ὅσοι αἰσθανόμεθα τὸ πρόσωπόν μας βαπτόμενον ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ ταῖς ἀξιώσεσι τῶν περὶ τὸν Φαλακράειο, ἐπιζητούντων εἰς τὸ εὐγενὲς τῶν

Ἑλλήνων αἶμα νὰ ἐγκαταμίξωσι τὸ ρυπαρὸν βαρβάρων Σλαύων καὶ Βουλγάρων, ἐπιζητούντων εἰς τὸ νάμα τῆς Καστάλιας νὰ ρίψωσι κόπρους κτηνῶν, ἃς περισυάξωμεν πάντα, ὅποσα εἰς τὴν κατάδειξιν τῆς ταυτότητος τοῦ βίου ἡμῶν μετὰ τοῦ τῶν προγόνων ἡμῶν Ἑλλήνων τείνουσι. Καὶ ἐγὼ διὰ μὲν τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ πέμπω τὰ ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ λαῷ κατὰ τὰ δωδεκάμηρα τελούμενα:

Τὰ δωδεκάμηρα ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ περατοῦνται τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων. Ἄρχονται δὲ κυρίως τὸ ἐσπέρας τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων· διότι τότε τὰ παιδία περιερχόμενα εἰς ταῖς γειτονεῖαις ψάλλουσιν τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ;

Καλὴ ἐσπέρας, ἄρχοντες, ἂν ᾖναι ὀρισμός σας Χριστοῦ τὴν θείαν γέννησιν νὰ πῶ στ' ἀρχοντικὸ [σας

κτλ. κατὰ τὸ γνωστότατον ἐν Ἀθήναις ἐντυπὸν ἄσμα, ὅπερ ὅμως, ἀποβλέπων εἰς τὸ μακαρονικὸν ὕφος τῆς γλώσσης καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, δὲν νομίζω προερχόμενον ἀπὸ τοῦ λαοῦ, οὐδὲ παλαιὸν πολὺ ὅτι εἶναι. Ἀντ' αὐτοῦ ἐλέγετο ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις ἀνομοιοκατάληκτον εἰς δημῶδη γλῶσσάν ἄσμα, οὐτινὸς τὴν μὲν ἀρχὴν ἐνθυμοῦμαι τοιαύτην,

Χριστογεννα πρώτογέννα πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου
πρώτᾳ γεννήθη κ' ὁ Χριστὸς στῆ πόλι Γαλιλαία
ἐλησιμόνησα ὅμως τὸ ὄλον, τὸ ὁποῖον ὅμως
θέλω προσπαθῆσαι νὰ μάθω, ὅπως ἐν ἐπο-
μένῳ φυλλαδίῳ καταχωρισθῇ.

Τὴν δ' ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων προσπαθεῖ ἕκαστος πολίτης νὰ ἔχη τὴν τράπεζαν αὐτοῦ πλουσιοπάτην, διότι ἡ ἡμέρα αὕτη πίπτει ἐν χειμῶνι ὅτε πρέπει τις νὰ τρώγῃ καλῶς, ὅπως θερμανθῇ, καθὼς τὸ πάσχα πάλιν φρονοῦσιν ὅτι πρώτιστα πάντων, ἐπειδὴ τότε εἶναι καλοκαιρία, δεῖται ἕκαστος νὰ φέρῃ καινούργη ἐιδύματα ἐπὶ τούτῳ λέγουσι τὴν ἐξῆς παροιμίαν ἐπὶ τῆς ὀκνηρίας

«γλυκὸς ὁ ὕπνος τὸ πρῶτ
γούμνος ὁ κῶλος τῆ Λαμπρῆ»

λέγουσι δὲ καὶ ταύτην «νάχα τοῦ Χριστοῦ
νὰ φάω καὶ τὴν Λαμπρῆ νὰ φέρῃγα».

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους περ-

ριερχόμενα πάλιν τὰ παιδία ψάλλουσιν τὸν ἅγιον Βασίλειον

Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία
βαστάει πένα καὶ χαρτί, χαρτί καὶ καλάμαρι.
Βασίλη ξέρεις γράμματα πές μας τὸ ψαλητῆρι·
καὶ τὸ ραβδάκι τ' ἄφησε νὰ πῆ τὸ ψαλητῆρι
ξερὸ'ταν τὸ ραβδάκι τοῦ χλωροῦς βλαστοῦς πετάει
κ' ἀπάνω στοῦς χλωροῦς βλαστοῦς περδίκια τρα-
γουδοῦνε
ὄχι περδίκια μοναχὰ παρὰ καὶ χελιδονία.

Κατασκευάζουσι δὲ γλυκὰ διὰ τὴν πρώ-
την τοῦ ἔτους, ὅπως φάγωσιν ἐξ αὐτῶν καὶ
οὕτως ὄλον τὸ ἔτος ἡ ζωὴ τῶν εἶναι γλυ-
κεῖα. Ἐκτὸς τούτων κατασκευάζουσι μέγαν
καὶ δι' ἀρωμάτων ἐξυμωμένον ἄρτον, ἐν ᾧ
ἐνθέτουσι νόμισμά τι· τοῦτον διαίρουσιν εἰς
τόσα τεμάχια, ὅσα τὰ μέλη εἶναι τῆς οικο-
γενείας· ἐκτὸς δ' αὐτῶν χωρίζουσι τεμάχιον
τῆς οἰκίας, τοῦ σπητιοῦ, θύοντες αὐτὸ
εἰς τοὺς ἐφροστίους, οὕτως εἰπεῖν θεοῦς, εἰς
τὴν τύχην τῆς ἐν γένει οικογενείας, καὶ ἄλλο
τεμάχιον διὰ τοὺς πτωχοῦς, ὅπερ διανεμού-
σιν εἰς τούτους.

Τὴν δ' ἡμέραν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους πο-
ρευόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν λαμβάνουσι μεθ'
ἑαυτῶν καρπὸν ροιᾶς, ὃν ἀρ' ἐσπέρας ἐκ-
θέτουσι εἰς τὰ ἄστρα, ἵνα λειτουργηθῇ ἐπα-
νερχόμενοι δ' ἐκ τῆς ἐκκλησίας θραύουσιν
αὐτὸν, κτυπῶντες ἀνωθεν τῆς θύρας τῆς εἰ-
σόδου ἐνδοθεν τοῦ οἴκου, λέγοντες ὅσα «σπυ-
ριὰ ἔχει τὸ ρῶδι, τόσα καλὰ νὰ γυθοῦν στὸ
σπῆτι μας τοῦτο τὸ χρόνο»· λέγουσι δὲ πάλιν
ἀποστεφόμενοι πρὸς τοὺς δαίμονας τοῦ οἴκου·
«ὄξω ψύλοι, ὄξω κορέοι, ὄξω τὰ κακὰ τὰ
λόγια, μέσα ὑγεία, μέσα εὐτυχία, μέσα τὰ
καλὰ τοῦ κόσμου».

Τὴν δὲ παραμονὴν τῶν Φώτων πάλιν οἱ
παῖδες ψάλλουσιν τὰ Καλήμερα, ὧν τὸ ἄσμα
ἀνέκδοτον τέως παραθέτω πρὸς δημοσίευσιν.
Καλήμερα καλήμερα καὶ πάντα καλήμερα
κ' ἄς τὸν καλημερίσου με τοῦτον μας τὸν ἀφέντη
ἀφέντη μου, πεντάφεντε, πέντε βολαῖς ἀφέντη
πέντε κρατοῦν τὸ μαῦρο σου κ' ὀκτὸ τὸ σαληθάρι
καὶ δέκα σὲ παρακαλοῦν ἀφέντη καθαλάρη.
καθαλικεύεις χαίρεσαι, πεζεύεις καμαρόνεις
κ' ὅπου πατεῖ τὸ μαῦρο σου πηγάδια φανερόνει
πηγάδια, πετροπήγαδα κ' ἀλλὰς μαρμαρομέναις.
πολλά' παμε τ' ἀφέντη μας ἄς ποῦμ' καὶ τῆς κυ-
[ρα]ς μας.

Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λυγρὴ, κυρὰ κάμπανοφρύδα
κυρὰ μ' ὅταν στολιζέσαι νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησίᾳ σου
βάξεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστῆθι
καὶ τοῦ κοράκου τὸ φτερό βάξεις κάμπανοφρύδι.
Πολλά' παμε καὶ τῆς κυρᾶς ἄς ποῦμε καὶ τῆς κόρης
ἔχεις καὶ κόρην ἔμορφη πραγματευτῆς τὴν θέλει,
ἂν ᾖναι καὶ πραγματευτῆς πολλὰ προικία γυρεύει
γυρεῦ' ἀμπέλ' ἀτρύγητα, χιώραφια μετὰ στάχια
γυρεύει καὶ τὴ Βενετιά μ' ὅλα τῆς τὰ παλάτια.
Πολλά' παμε τῆς κόρης τῆς, ἄς ποῦμε καὶ τοῦ γιου

[τῆς
ἔχεις καὶ γιὸ στὰ γράμματα καὶ γιὸ στὸ ψαλητῆρι
νὰ δώσ' ὁ Θὸς κ' ἡ Παναγία νὰ βάλῃ πετραχειλί.
Ἐδῶ ποῦ τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ βράγιση
κ' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπητιοῦ πολλοὺς χρόνους νὰ
[ζῆση.

Ἐφάγαμε τὸν κόκορα, ἄς φᾶμε καὶ τὴν κότᾳ
δό μας κυρὰ τὸν κόπον μας νὰ βγοῦμ' ἀπὸ τῆς
[πόρτα

Οὕτω περατοῦνται τὰ δωδεκάμηρα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δ' αὐτῶν φρονοῦσι
ὅτι ἐπισκέπτονται τὴν γῆν οἱ Καλλικάντζα-
ροι, οἱ Κωλοβελόνιδες, ὅπως ἀποκαλοῦσιν αὐ-
τοὺς ἐν Ἀθήναις. Οἱ Κωλοβελόνιδες εἶναι
δαίμονες, πνεύματα κακοποιᾶ, πολλοὶ δὲ διη-
γήσεις καὶ ὁ φόβος τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτοὺς μαρ-
τυροῦσι τοῦτο. Εἰσερχονται νύκτωρ εἰς τὰς
οἰκίας καὶ δέρουσι, ρονεύουσι, πνίγουσιν, ἀπά-
γουσι καὶ τρώγουσι τοὺς ἀνθρώπους. Εἰσερ-
χονται δὲ διὰ τῆς θύρας, προτιμῶσιν ἕμους τὴν
διὰ τῆς καπνοδόχου εἰσβολῆν. Ἄλλ' εὐρέθη
ἀντιφάρμακον κατ' αὐτῶν· οἱ δαίμονες οὗτοι
φοβοῦνται πολὺ τὸν σταυρὸν καὶ τὸ πῦρ· διὸ
δὴ καὶ εἰς πᾶσαν θύραν ἐγράφετο ἐν ἡ πλειονᾷ
διάκεκρυμμένα σημεῖα σταυροῦ, ἐκαίετο δὲ
κατὰ τὰ δωδεκάμηρα τὰς νύκτας μακρὸς
στάλος ὄρθιος ἐν τῇ καπνοδόχῳ. Ἡνὸχλου
δὲ πάντοτε τὰς γυναῖκας, τὰς χήρας, τὰς
ἐξερχομένας ἐν νυκτὶ πρὸς ὕδρευσιν, τὰς μαιῖας.
Ἰδοὺ τινες διηγήσεις. «Ἐνοῦ Κωλοβελόνη
ἡ γυναῖκα ἐκοιλοπόνα. Ἐπῆγε λοιπὸν στὸ
σπῆτι μίᾳς μαμῆς καὶ ἐχτύπησε τὴν πόρτα·
βγαίνει ἡ μαμῆ τοῦ λέγει τί θέλεις; ἔλα τῆς
λέει καὶ κοιλοποναίει ἡ γυναῖκα μου· ἡ μαμῆ
δὲν τὸν ἐγνώρισε, γιατί κ' αὐτοὶ φαίνονται
σάν ἄνθρωποι. Πᾶνε, πᾶνε, πᾶνε: ὄξω ἀπὸ
τῆ χώρα. τότες τῆς λέει τῆς μαμῆς ἐγὼ
εἶμαι κωλοβελόνης· πάω καὶ σὰ γυρίσω, θέλω
νὰ μοῦ ἔχει ἡ γυναῖκα μου γεννημένα παιδι

ἀρσενικό, γιατί ἄλλοιῶς θὰ σὲ φάω. Ἡ καυμένη ἢ μαμὴ τὰ χρειάστηκε· ἔφυγε ὁ κωλοβελόνης, γεννάει ἢ κωλοβελόνησα κορίτσι· τί νὰ κάνη, τί νὰ κάνη· ἐσκέφθηκε καὶ πέρνει ἕνα κερὶ καὶ τοῦ φέρνει μιὰ αὐτὴ καὶ τοῦ βραίνει ἐκεῖ πέρα καὶ τὸ κάνει νὰ φαίνεται ὡς ἀρσενικό· καὶ εὐτὺς τὸ κόβει λάσπη· πάει πίσω στὸ σπῆτι τοῦ ὁ Κωλοβελόνης κυτάζει τὸ παιδί τοῦ ἀρσενικό· τὸ παίρνει τὸ λοιπὸν νὰ τὸ ζεστάνη στὴ φωτιά καὶ λειώσανε τὰ αὐτὰ τοῦ· τρέχει λοιπὸν στῆς μαμῆς πάει στὴ πόρτα βλέπει τὸ σταυρὸ, πάει στὴ καμινάδα βλέπει τὸ στυλο· κ' ἔκαιε· ἐστάθηκε λοιπὸν ἀπ' ὄψεω ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς καὶ τῆς ἔλεγε· κυρὰ μαμῆ, τὸ παιδί τοῦ μοῦ γεννήθηκε ἐλειώσανε τὰ αὐτὰ τοῦ· μὰ κείνη, μωρὲ ἡμάτια μου, ἦτανε κοικουλωμένη μὲ δεκαπέντε ἡπατλώματα, ὡς ποῦ ἐξημέρωσε καὶ ἔφυγε ὁ Κωλοβελόνης». Ἄλλο διήγημα εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς «Μιὰ γυναῖκα σηκώθηκε τὴ νύχτα νὰ πάη στὸ μύλο· ἐκεῖ ὁ μυλωνᾶς ἦτανε κωλοβελόνης· τὴν ἀγάπησε καὶ ἤθελε νὰ τὴν πάρη· μὰ κεί πάει κ' ἕνας ἄλλος χωριάτης γιὰ ν' ἀλέση· τοῦ λέει λοιπὸν ἐκείνη «τὸ καὶ τὸ· μόνε νὰ μὲ γλυτώσης»· νὰ φορτώσης στὸ γαϊδοῦρι μου τὰ τσουβάλια μέσα κεῖ βραίνεις καὶ μένα καὶ μ' ἀφίεις καὶ τὸ γαϊδοῦρι μου ξέρει τὸ σπῆτι· τὴν ἐφόρτωσε τὸ λοιπὸν μαζὺ μὲ τὰ τσουβάλια καὶ πάει στὸ σπῆτι τῆς. Κατεβαίνει ἀπὸ τὸ μύλο ἀπάνω ὁ Κωλοβελόνης γυρεύει ποῦναι ἡ Μάρω· ποῦ ἡ Μάρω· τρέχει στὸ δρόμο προφταίνει τὸ γαϊδοῦρι κυτάζει δὲν ἔβλεπε τὴ Μάρω· ἐγύριζε γύρω γύρω τὸ γαϊδοῦρι καὶ ἔλεγε· πᾶνω γόμι, κάτω γόμι καὶ ἡ Μάρω ποῦ εἶναι; ὡς ποῦ ἔφτασε τὸ γαϊδοῦρι στὸ σπῆτι καὶ ἔφυγεν ὁ Κωλοβελόνης καὶ ἔτσι ἐγλύτωσε ἡ κακομοῖρα ἡ Μάρω.» Διηγούνται δὲ καὶ τοῦτο. «Πενθερὰ τις εἶχε νύμφη, ἣν κατετυράνει δι' ὅλης τῆς νυκτὸς ἀναγκάζουσα αὐτὴν νὰ ἐργάζεται χωρὶς νὰ δίδη εἰς αὐτὴν τοῦλάχιστον μόνον ἀρκοῦντα ἄρτον· τοῦτο ἐμάνυσεν ἡ νύμφη εἰς δύο ἀδελφούς τῆς, οἵτινες τὴν νύχτα εἰσῆλθασαν διὰ τῆς καπνοδόχου μελανοπρόσωποι καὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα περὰ καὶ εἰς τὴν χεῖρα ὁ μὲν ῥοπάλον, ὁ δὲ κάλαμον ἐσχισμένην φέροντες. Περσόντες λοιπὸν ἐν μέσῳ τῶν γυναικῶν ὁ μὲν ἐκτύπη τὴν γραῖαν διὰ τοῦ

ῥοπάλου, ὁ δὲ τὴν νύμφην τῆς διὰ τῆς ἐσχισμένης κάλαμου κραυγάζοντες· «παραωρίταις εἴμαστε, παράωρα μὴ κάθῃτε πλάθε καὶ στρογγύλευε.» Ἀκούουσα ἡ γραῖα τὴν κάλαμον τρίζουσαν καὶ νομίζουσα θρανόμενα τὰ ὄστα τῆς νύμφης τῆς ἐφώνει λησμονοῦσα τὸ ἴδιον αὐτῆς πάθος· πῶ πῶ πῶ, νυφοῦλα μου τὰ κοκκαλάκια σου. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἡ γραῖα ἠγόρασεν ἄλευρον καὶ ἐζήμωσεν ἄρτους πολλούς καὶ ἅμα τῆ ἑσπέρα κατεκλίθησαν τῆ προτροπῇ τῆς πενθερᾶς εἰς ὕπνον, φοβουμένης μὴ ἐπισκεφθῶσι αὐτὴν οἱ παραωρίται· καὶ οὕτως ἡ νύμφη εὗρεν ἀνάπαυσιν.

Ὁ πρῶτος τῶν Κωλοβελόνιδων ἔρχεται εἰς τὴν πόλιν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τὴν ἐπομένην νύχτα· φεύγουσι δὲ τὴν πρῶταν τῆς παραμονῆς τῶν φώτων· διότι, ὡς εἶπομεν φοβούνται πολὺ τὴν θρησκείαν, ὁ δὲ σταυρὸς καὶ ὁ ἀγιασμὸς τῆς παραμονῆς τῶν φώτων προτροπὰδην δίδωκει αὐτοὺς τῶν πόλεων· ἐπὶ τούτοις διηγούνται, ὅτι δύο γείτονες γυναῖκες εἶχον συμφωνήσει νὰ ἐγερωθῶσι τὴν νύχτα νὰ ζυμώσωσιν ἄρτους· τοῦτο μαθόντες οἱ Κωλοβελόνιδες πολὺ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου ἐπορεύθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μιᾶς τῶν γυναικῶν καὶ κρούσαντες τὴν θύραν τῆς γειτόνισσας, εἶπον, σὺκω νὰ ζυμώσης· μετὰ τινὰ ὥραν κρούσαντες πάλιν παρέλαβον αὐτὴν φέρουσαν ἐπ' ὤμου τοὺς ἄρτους· πολλὴν βαδίσαντες ὁδὸν λέγουσιν εἰς αὐτὴν «τώρα θὰ σὲ φάμε,» «σταθῆτε τοὺς λέει ἐκείνη νὰ σᾶς πῶ ἕνα παραμῦθι· ἅμα λοιπὸν τοὺς ἔλεγε τὸ παραμῦθι ἐφώναζεν ὁ πρῶτος ἀλώχτηρας· μαῦρος εἶσαι, λένε οἱ κωλοβελόνιδες, καὶ δὲ σὲ φοβόμαστε (ἤθλον ὅτι νύξ εἶναι εἰσέτι) ὕστερα ἀπὸ ὀλίγο ἐφώναζε ὁ δεύτερος ἀλώχτηρας· κόκκινος εἶσαι τοῦ λένε καὶ δὲ σὲ φοβόμαστε (τοῦτέστι λυκαυγές)· στὰ τελευταῖα ἐφώναζεν ὁ τελευταῖος ἀλώχτηρας· ἄσπρος εἶναι λένε (ἡμέρα)

ἀντῆστε νὰ πηγαίνουμε
γιατ' ἔρχετ' ὁ ζουρλόπαπας
μὲ τὴν ἀγιαστοῦρα τοῦ
καὶ μὲ τὴ βρεχτοῦρά του.

Διὰ τὸ ἐπόμενον φυλλάδιον θέλω πέμψει ἐκ τοῦ γλωσσarioύ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου τὸ Α καὶ Β.

K. ΖΗΣΟΥ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

DREI DEUTSCH GEDICHTETE SONETTE.

III

I

AN MEHRERE MAEDCHEN DIE KLAVIER SPIELTEN UND DAZU SANGEN.

Wie soll ich nun beginnen mein Sonettchen?
Mein Lobgedicht auf euch wie fang' ich s'an?
Ach! dans ich euch so schoen nicht loben kann,
Wie schoen ihr heute sangt und spieltet, Maedchen!
Rossini's Wilhelm Tell!... o welche klaenge
Ertoenten maechtlich in dem Kleinen Saal!...
Ah! dass mir nach einander zwanzig mal
Die Ouvertur des Meisterwerks erklaenge!
Und dann die schoenen Chorgesänge, Lieder
Aus Oberon, Stradella, Martha gar!
So ein Genuss mir alles dieses war,
Dass ich mich frag': wann soll ich s'hoeren wieder?
o! welch' ein Balsamstau von Himmelstoenen
Auf mein entflammtes Herz fiel wunderbar,
Harmonisch stimmend meine Herzenssehnen!

II

AN EINES DER MAEDCHEN.

Du oeffnetest den feinen Mund zum Singen,
Und sangst du nun so zart, so süß und leise,
Mit so viel Anmuth eine jede Weise,
Dass solch' ein Sang koennt' Engeln nur gelingen!
Du warst ein Engel selbst... wie passend schmückte
Dein reizend Koepfchen das goldblonde Haar!
Wer wüschte sich nicht dass auf immerdar
Der Anblick deines Bildes ihn beglückte?
Du laecheltest dazu... indem die Sonne
Sich in das Zimmer durch das Fenster stahl!

Der lieblichste, der hellste Sonnenstrahl,
Um einzuschlüpfen deines Sanges Wonne!
ὁ welch' ein Laecheln deine Lipp'umspielte,
Und auf diess Laecheln fiel das Licht zumal,
Indem dein Mund mit Zauber uns erfüllte!

III

Dein holdes Laecheln und das Sonnenlicht!.,
Das Eine sich im Anderen bespiegelnd
So, dass die Phantasie sich frug beflügelnd;
«Gesellt sich Gleich und Gleich nun eben nicht?...»
Vom Himmel kam herab das Licht gewiss,
Um frisch von deinen Lippen wegzunippen
Nur deines Sanges Melodie so süß,
Doch fand auch ros'ges Licht auf deinen Lippen...
Die wahre Schönheit laesst sich loben nicht,
Es laesst sich was ich fühle nicht besingen?
D'run nimm hin eine Thraene zum Gedicht;
Dù si'hst-es will mir ja kein Lied gelingen!
Das schoenste Lob nun machte dir die Sonne,
Da sie begrüßte deiner Lippen Licht?
Mir sei' 's genug, dass ich s' gemerkt, zum Lohne!

PHILIPP A. OECONOMIDES,

ΤΡΙΑ ΓΕΡΜΑΝΙΣΤΙ ΠΟΙΗΘΕΝΤΑ ΑΣΜΑΤΙΑ.

Α'.

ΕΙΣ ΠΡΑΛΑ ΚΟΡΑΣΙΑ ΠΑΙΖΟΝΤΑ ΚΛΕΙΔΟΚΥΜΒΑΛΟΝ ΚΑΙ ΛΑΟΝΤΑ ΟΜΟΥ.

Καὶ πῶς ν' ἀρχίσω τὰ ἀσματιά μου,
Τοὺς στίχους τοῦ ἐπαίνου μου πρὸς σᾶς;
Δυνάμεις ποῦ γὰ εἴρω περισσὰς
Πρὸς ἄξιον ὑμῶν, κοράσιά μου;
Ὁ Γουλιέλμος Τέλλος σου, Ῥοσσίνι,

Ὅποῖον ἤχων αἶθουσαν μικρὰν
Πληροῖ καὶ πῶς καθεῖς με καθηδύνει!
ὦ! εἰκοσάκις ἂν κατὰ σειρὰν
Ἐδόνει τ' ἀριστοῦργημα τὸ οὖς μου,
Καὶ σεῖς Στραδέλλα, Μάρθα, Ὁβερῶν,
Τοὺς προσφιλεῖς μ' ἐψάλλετε χορούς μου,
Τί αἴσθημ' ἀπολαύσεων λαμπρῶν!
Πότ', ἤχων πάλιν δρόσος οὐρανίων,
Εἰς στῆθος θέλεις πέσει φλογερὸν,
Προκλητικὴ παλμῶν ἑναρμονίων;

Β'.

ΕΙΣ ΕΝ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ.

Νὰ ψάλῃς τὸ λεπτόν ἀνοίγεις στόμα,
Καὶ ψάλλεις τόσον, τόσον γλυκερὰ,
Κ' εἶν' ἡ ᾠδή σου οὕτως ἀνθηρὰ,
Ὡς ἄσμα εἰς τὸ τῶν ἀγγέλων δῶμα!
Κ' εἰς ἄγγελος τῷ ὄντ' ἡ κόμη πόσον
Τὴν κεφαλὴν σου ἢ χρυσῆ κοσμεῖ!
Καὶ τίς γὰ βλέπη δὲν ἐπιθυμεῖ
Τῆς ὕψους σου πάντοτε τὴν δρόσον;
Καὶ μειδιάς ἐν ᾧ τοῦ δωματίου
Ἐντὸς ἀπομυζᾷ διεισχωρῶν
Ὁ Ἥλιος—φῶς ῥίπτων σ' ἰλαρὸν—
Τὴν ἠδονὴν τοῦ μάγου ἄσματιοῦ!...
ὦ! ποῖον, κόρη, τὸ μειδιάμα σου
Περὶ τὸ χεῖλος παίζει τὸ ἄβρον,
Ἐν ᾧ τὸ οὖς κηλοῦσι τ' ἄσματά σου!

Γ'.

Ἄ! τὸ μειδιάμα σου καὶ τὸ φῶς!...
Τὸ ἐν ἀντανακλάται εἰς τὸ ἄλλο,
Καὶ ἐρωτᾷ ὁ νοῦς μου, ἐν ᾧ ψάλλω:
«Τὰ ὅμοια μὴ δὲν ἐνοῦνται; πῶς;...»
Κατέβη, ναί, τὸ φῶς ἐξ Οὐρανῶν:
Ν' ἀπογευθῆ ἀπὸ τῶν σῶν χειλέων
Νωπὸν τὸ ἄσμα μόνον τὸ τερπνόν,
Ἄλλ' εὔρ' ἐκεῖ καὶ ῥόδου φῶς ὠραῖον...
Πλὴν κάλλος ἐπαινεῖτ' ἀληθινόν;
Δὲν ψάλλεται ποτὲ τὸ αἴσθημά μου:
Διὸ ἐν δάκρυ δέξαι φαιρινόν,

Ἄφοῦ εἶν' ἀτελὲς τὸ ποίημά μου.
 Τὸν κάλλιστόν σοι τῶν ἐπαίνων ἤδη
 Ὁ Ἥλιος, τὰ χεῖλη σου φιλῶν,
 Κ' ἡ θεὰ μόνον ἀμοιβήν μοι δίδει!

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Α. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ.

Ἐνθυμείσαι πότε σ' εἶδα;
 Ἦτο ἔαρ κ' ἤμην νέος
 Νέος πλὴν χωρὶς ἐλπίδα·

Ἐνθυμείσαι ὄλ' ἐγέλων
 Οἱ ὀμίληκες ὠραῖον
 Διαπλάττοντες τὸ μέλλον.

Μόνος σὺ συνεκινήθης
 Καὶ παρήγορος ταχέως
 Τόσον μ' εἶπες ἀπελπίσθης;

Καὶ μὲ δακρυχέον βλέμμα
 Τὴν σποδὸν τῶν παρελθόντων
 Ἄνεφύσησας ἡρέμα.

Ἄνηγέρθην τότε πάλιν
 Κ' ἀνεζήτησα τὴν κόρην
 Πλὴν τὴν εὐρον ὅλως ἄλλην.

Ἦτο ξένη· ἐν ὀδύνη
 Ἐρωτῶ τὸ ἄστρον ὅπερ
 Σβῦνον μ' εἶπεν εἶν' ἐκείνη.

Ἴσως τ' ἄστρον ἠπατήθη·
 Ἐρωτῶ τὸ ἄνθος ὅπερ
 Μαρανθὲν μοὶ ἀπεκρίθη

Εἶν' ἐκείνη ἐνθυμοῦμαι.
 Ἐρωτῶ τὸ παρελθόν μου
 Ὅπερ μ' εἶπε σὲ λυποῦμαι.

Ἐν ἡμέρᾳ εὐθυμίας
 Τί ζητεῖ τὸ ἄσμα τοῦτο
 Τῆς βραχνῆς μελαγχολίας,

Πλὴν κ' ἐν ὥρᾳ εὐωχίας
 Οἱ προπάτορές μας φίλε
 Ἐψαλλον τὰς ἐλεγείας

Ἴνα τὰς πικρὰς τῶν ἄλλων
 Ἐνθυμούμενοι ἡμέρας
 Εὐθυμῶσιν ἔτι μάλλον.

Ι. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΑΘΗΝΩΝ

1

Τὸ παιδί μου θὰ παντρέψω
 καὶ φυλλὶ ψωμί δὲν ἔχω·
 θ' ἀγκαλέσω καὶ θὰ πάρω
 καὶ τὸν βασιλεῖα κουμπάρο
 θ' ἀγκαλέσ' ἀγκαλεστάδες
 ὄλους τοὺς κοτσαμπασάδες
 θ' ἀγκαλέσω τὸν Κατὴ
 νὰ σαρόνη τὴν αὐλή
 θ' ἀγκαλέσω καὶ τὴν θειά του
 νὰ μαζόνη τὰ βρακιά του
 καὶ τοῦ δίνανε προικιά
 ἓνα κόσκινο κουκιά
 καὶ τοῦ δίνανε σεντούχι

τῆς χελώνας τὸ καβοῦκι
καὶ τοῦ δίναν' ἐν' ἀμπέλι
νὰ χωρεῖ ὁ λαγῶς νὰ μπαίνει
ν' ἄχη τὰ ποδήματα
νὰ χαλάη τὰ κλίματα
ν' ἄχη τῆς μακραῖς πλεξίδες
νὰ χαλάη τῆς ἀγουρίδες

2

Ταρνανανανάκια του
ἴσκάσαν τὰ δογτάκια του
τὰ τραπεζιτάκια του
μόσκος στὰ πανάκια του
στὰ ποκάμισάκια του.

3

Ἔλα ὕπνο κ' ἔπαρέ το
σεῖρε καὶ σεργάνισέ το
σεῖρετο ἄω, σεῖρετο ἄκει
καὶ στῆς νονᾶς του τὴν αὐλῆ
καὶ ἄκει ἀποκοίμισέ το
ποῦ ἔχει κοῦνια μιὰ χρυσῆ
ὁ γιόκας μου νὰ κοιμηθῆ

4

Καὶ καλό στο καλό νάχη
μᾶνα καὶ πατέρα νάχη
ἀδερφοὺς κι' ἀδέρφια νάχη
κι' ἀδερφοῦλα μιὰ νάχη

5

Νάνι καὶ σοῦ χαρίσανε τρία χωριὰ μεγάλα
τόνα νάχης νὰ κάθῃσαι καὶ τ' ἄλλο νὰ κοιμᾷσαι
τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο νάχης νὰ λειτουργᾷσαι

6

Τοῦ Γιωργάκη μου τὸ γάμο
μιὰ λαμπρὴ θὰ τότε κάμω
ποῦν' ἀρνιὰ ποῦναι ψητὰ
ποῦναι τὰ χλωρὰ τυριὰ
ποῦν' ἢ νιάδες στολισμέναις
κι' ὄλαις λαμπροφορεμέναις
κ' ἢ αὐλαῖς καταβρεγμέναις

7

Τὸ παιδάκι μου τὸ ροῦσο
θὰ τ' ἀλλάξω θὰ τὸ λούσω
νὰ τὸ στείλω στὴ δασκάλα
νᾶναι πειώμορφ' ἀπὸ τᾶλλα

8

Ἔχω γιό κ' ἔχω χαρὰ
ποῦ θὰ γίνω πεθερά
ἔχω κόρη κι' ἔχω πίκρα
ποῦ θὰ νέθω μέρα νύχτα

9

Τάρνα του καὶ τάρνα του
νὰ χαρῆ τῆ μᾶνα του
νάχη τὸ χαιδάκια του
καὶ τὰ κανακάκια του

Ταρνένα καὶ ταρνένα
κα' ἢ μᾶνα ποῦ τὸ ἴγέννα

10

Νεζουβαίρι ποῦχω γὼ
κιόξω δὲν τ' ὁμολογῶ
γιατ' ἂν τ' ὠμολόγαγα
θὰν τὸ ἴπαντρολόγαγα

11

Τῆς γειτόνισσας ὁ γιός
εἶναι κριθινὸς χυλός
τὸ ἴδικό μου τὸ παιδί
εἶν' ἑφτάζυμο ψωμί

12

Γιόκα μ' ὅταν σ' ἔκανα
πῶς δὲν ἐξαπέτησα
πῶς δὲν ἔκανα φτερά
σὰν τοῦ παγωνιοῦ χρυσᾶ
νὰ πετάξω στὰ βουνὰ

13

Τὸ παιδί μου νᾶν' καλὰ
κι' ἂς φωφήσουν χιλιάρνια
χιλιάρνια χίλια κατσίκια
καὶ τοῦ μπέη τὰ κορίκια

14

Τάρνα του καὶ τάρνα του
μαντζουράνα ἢ μάνα του
κανέλα εἶναι ἡ θειάδες του
καὶ μόσχος οἱ μπαρμπάδες του.

Κ. ΖΗΣΙΟΥ.

Μία λιγερή, μία ἔμορφη, μιᾶς χήρας θυγατέρα
Μετάξιν ἐκαλάμιζε καὶ σύρμα μασουρίζει,
Στὸν οὐρανὸ τὸ διάζεται, στοὺς κάμπους τὸ τυλίγει
Καὶ στὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας ἔκυψε νὰ τὸ φάνη.
Κ' ἐκεῖ ἐπρόβαλ' ἓνας νιός, στ' ἄλογο καβαλάρης.
— ὦρα καλὴ σου, λιγερή, καὶ τ' εἶν' αὐτὸ ποῦ φαίνεις,
— Ἐσένα κάνω τὸ βρακί, ἐσένα τὸ ζουνάρι
ποῦ σ' ἔχ' ἡ μάνα σ' ἀκριβὸ καὶ εἶσαι κανακάρης.

Κ. ΠΩΠ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΒΥΡΩΝ

ΔΥΝΑΜΕΙ τοῦ ἀρθροῦ 46 τοῦ Κανονισμοῦ καὶ τοῦ ἀπὸ 16
Δεκεμβρίου ἐ. ἐ. περὶ Εὐεργετῶν ψηφίσματος, ὁ Φιλολογικὸς
Σύλλογος «ΒΥΡΩΝ» ἀναγράφει εἰς τὴν τάξιν τῶν Μεγάλων
αὐτοῦ Εὐεργετῶν τὸν φιλογενέσατον κ. κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΝ
ΖΑΠΠΑΝ προσενεγκόντα δραχμὰς πεντακοσίας (500) ὑπὲρ
τοῦ Περιδικοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9 Ἰανουαρίου 1874.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Κ. Γ. ΞΕΝΟΣ.

(Τ. Σ.)

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς

Κ. ΖΗΣΙΟΥ.